

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

1. (111.) ÉVFOLYAM 4. SZÁM

2006. augusztus

Káldos Péter

A szellemivagyon-értékelés elméleti és gyakorlati módszerei

Zombori Zsolt

**Formatervezésiminta-oltalom Magyarországon
és az Európai Közösségben – III. rész**

Sárpátki Xénia – dr. Zábori Zoltán

A Magyar Szabadalmi Hivatal „e-learning”-es tananyaga

Dr. Palágyi Tivadar

**Szabadalmakkal kapcsolatos döntések
az amerikai bíróságok 2001. és 2002. évi gyakorlatából**

Dr. Vida Sándor

Leíró jellegű-e a SAT.2 védjegy? Az Európai Bíróság ítélete

Dr. Polyák Szilvia – Arnaud Folliard-Monguiral

**A Luxembourg Bíróságok 2005-ben,
a közösségi védjegyek vonatkozásában hozott jelentős ítéletei**

A SZELLEMI VAGYON-ÉRTÉKELÉS ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI MÓDSZEREI

Napjainkra a szellemi vagyon, a jövedelemtermelő képesség fenntartását, illetve javítását biztosító innovációk a vállalatok egyik legfontosabb erőforrásaivá váltak, és meghatározó szerepet játszanak a cégek részvénytőrségi értékének alakulásában. Az immateriális javak előtérbe kerülése a vállalati gazdálkodásban szükségszerűen irányította a kutatóintézeti és egyetemi elméleti és gyakorlati szakemberek figyelmét a szellemi vagyon-értékelés témájára.

Az üzleti életnek szüksége van olyan megbízható módszerekre, amelyekkel a szellemi vagyon értékét nagy pontossággal, viszonylag olcsón, a gyakorlatban (is) könnyen alkalmazható módon lehet meghatározni. A tudományos kutatók és a vállalati szakemberek általában eltérő megközelítésben vizsgálják a vagyonértékelés kérdését, és különböző módszereket fejlesztettek ki a szellemi vagyon értékeléséhez.

A tanulmány célja, hogy áttekintést adjon a szellemi vagyon értékelésének a nemzetközi gyakorlatban alkalmazott módszereiről, elméleti háttéréről, gyakorlati eredményeiről, főként a szabadalmak és védjegyek, illetve a szabadalom- és védjegyporfóliók értékelési módszereire helyezve a hangsúlyt.

1. MIÉRT SZÜKSÉGES A SZELLEMI VAGYON ÉRTÉKELÉSE?

Az elmúlt évtizedekben a sikeres nemzetközi nagyvállalatok stratégiáján belül kiemelt helyet kapott a szellemi tulajdon védelme, amelynek változatos eszköztárát sikerrel alkalmazták piaci pozícióik erősítéséhez. A legértékesebb márkákkal rendelkező cégeknél az immateriális javak (beleszámítva a szellemi vagyon-portfóliókat) értéke részvénytőrségi értékük 70-99%-át is elérheti.¹ Így például az immateriális javak aránya a Microsoftnál a cég részvénytőrségi értékének 91%-a, az SAP-nál 95%-a, a Coca-Colánál pedig 93%-a volt 2002-ben.² Ez a magyarázata – Reitzig szerint³ –, hogy a szellemi vagyon-portfóliók értékelése a vállalati gyakorlatban is jelentkező kulcsfontosságú kérdéssé vált.

Ezzel szemben még az Egyesült Államokban sem általános, csak a legnagyobb vállalatokra jellemző, hogy a cégek éves beszámolóikban pontosan megjelenjen szellemi vagyonuk értékét, nem is beszélve a szellemi tulajdon-védelmi tudatosság terén kevésbé fejlett ország-

¹ Valuation of intellectual property: What, why and how? WIPO Magazine, 2003. szeptember-október 5-8. o.

² P. Nielsen: (2004) Evaluating patent portfolios – a Danish initiative. World Patent Information, 2004. 26. sz. 143-148. o.

³ M. Reitzig: The economics of the patent system opening the black box – patent filing strategies and their implications for modelling patent value. INNO-tec, München, 1999

gok vállalatairól. Elsősorban a kis- és középvállalkozások körében fordul gyakrabban elő, hogy menedzsereik nem ismerik fel a szellemi vagyon értékének fontosságát és a benne rejlő lehetőségeket.

Az üzleti életben a szellemi vagyon, valamint a vagyonportfólió értékelésének a következő területeken van nélkülözhetetlen jelentősége.

Vállalatértékelés

A vállalatok szellemi vagyonának értékelésére ma még leggyakrabban vállalatok összeolvadása, felvásárlása, eladása, valamint közös vállalat alapítására tett kezdeményezés esetében kerül sor, amikor szükség van a materiális eszközök könyv szerinti értéke mellett a vállalati teljes részvénytőkei érték meghatározó hányadát jelentő szellemi vagyon értékének az ismeretére.

Finanszírozási források bevonása (banki hitelfelvétel, kockázati tőke bevonása)

A tudásintenzív kis- és középvállalkozások vagyonának döntő hányadát szellemi vagyonuk jelenti. Ezek a cégek a fejlesztéseik megvalósításához szükséges banki hitel igénylésekor biztosítékként csak szellemi vagyonukat tudják felajánlani. Sajnos megfelelő szellemivagyon-értékelési szakértelem hiányában és a magas kockázat miatt azonban a pénzintézetek nagy része ma még csak materiális biztosítékokat hajlandó elfogadni fedezetként.⁴ A fejlesztések finanszírozásának másik útja a kockázati tőke bevonása. Egyelőre e szervezetek sem elsősorban a cég birtokában levő szabadalmak értéke, hanem a szabadalmak gazdasági hasznosítására építő üzleti terv, illetve a menedzsment kvalitásai, valamint a hozamelvárások alapján döntenek a befektetésekről.⁵ A jövőben a szellemi vagyon fedezetként való használata várhatóan növekszik.

A szellemi vagyon értékesítése és a licenckereskedelem

Az innovatív szervezeteknek szükségük van más szervezetek által kifejlesztett találmányokra, tudásra. A szellemi vagyon értékesítése, illetve vásárlása előtt elengedhetetlen felbecsülni annak értékét. Több szakértő szerint az Egyesült Államokhoz képest Európában még nem fejlett a szellemivagyon-kereskedelem, illetve a licenccpiac. Ugyanakkor egyre több vállalat szakosodik kizárólag kutatás-fejlesztésre, és a K+F eredmények piacra vitelére. Az IBM például évente több mint 1 milliárd USD-t keres szellemivagyon-portfóliója egy részének értékesítéséből és licenccbeadásából. A Microsoft 2005 elején Microsoft Intellectual Property Ventures néven szellemi vagyonnal foglalkozó leányvállalkozást alapított azzal a céllal, hogy a cég által kifejlesztett találmányokat licenccbe adja, valamint ún. keresztlícencc-üzleteket kössön.⁶

⁴ M. Werner: IP from a bank perspective. PATINNOVA and EPO Patent Information Conference, 2005

⁵ U. Bundgaard-Jørgensen: Getting venture capital in start-ups through IP. PATINNOVA and EPO Patent Information Conference, 2005

⁶ Survey of Patents and Technology. The Economist, 2005. október 22. 3–20. o.

A szellemi vagyon menedzsmentje

A fejlesztési döntések magas, de becsülhető bizonytalansággal járnak. A vállalati szellemi-
vagyongyűjtemény menedzseléséhez, az üzleti stratégia kidolgozásához és a stratégiai dön-
tések meghozatalához viszonylag pontosan kell ismerni a cég szellemi vagyonának értékét.
A szellemi vagyon értékelése hozzásegítheti a tulajdonost költséghatékony felhasználási és
fejlesztési döntések meghozatalához. Ennek jó példája, hogy a szellemi vagyon értékének
ismerete segítséget nyújthat annak eldöntésében, hogy milyen típusú oltalmat érdemes be-
jelenteni és fenntartani.⁷

Belső és külső jelentések

A nagy nemzetközi vállalatok éves jelentései általában tartalmazzák a cég szellemi vagy-
onának értékét.

Kártérítési igény jogbitorlás esetén

A szellemi vagyon értékének ismerete segíthet eldönteni, hogy érdemes-e jogsértés (példá-
ul szabadalom bitorlás) ellen fellépni, és hogy a körülményektől függően hogyan kerüljön
erre sor.⁸

2. A SZELLEMI VAGYON ÉRTÉKELÉSÉNEK MÓDSZEREI

A szellemi vagyon, illetve vagyongyűjtemény értéke egyenlő az abból származó, jövőben
várható cash flow (készpénzbevétel) jelenértékével. Ez a szellemi vagyon közvetlen érté-
kesítéséből, licencbeadásából, valamint hosszabb időn keresztül történő, ún. „folyamatos
használatából” származhat.

A témával foglalkozó szakértők egyetértenek abban, hogy a szellemi vagyon-értékelés ne-
héz, és tudományos egzaktussággal nem megragadható feladat. A szellemi javak értékét nem
lehet „mérni”, csak közelítő számítással megbecsülni.⁹ A hatékony szellemi vagyon-értéke-
léshez szükséges a „szaktudás és elbírálás” vagy/és az „osztályozás és számszerűsítés”,¹⁰ ezért
ennek megfelelően az eredmény lehet kvalitatív és/vagy kvantitatív.

A szakirodalomban tárgyalt alapvető módszereket két kategóriába lehet sorolni, ame-
lyek az „alulról felfelé” (bottom-up) és a „felülről lefelé” (top-down) haladás elvein alapuló
eljárások.¹¹ Az „alulról felfelé” építkező stratégia esetében az értékelés inkább kvantitatív
jellegű, és a végső értéket a betáplált adatokat felhasználó számítással határozzák meg. A
„felülről lefelé” haladás elvén alapuló módszerek esetében a szellemi vagyon értékét ún.

⁷ Magyar Szabadalmi Hivatal honlapja – www.mszh.hu

⁸ Lásd (7) – www.mszh.hu

⁹ M. Reitzig: Valuing patents and portfolios from a corporate perspective – theoretical considerations, applied needs
and future challenges. UNESCO High-Level Task force on valuation and capitalisation of intellectual assets, 2002

¹⁰ R. Pitkethly: Valuation of patents. Oxford Intellectual Property Research Centre, 2002

¹¹ M. Reitzig: i. m. (3), 1. o.

„értékmutatók” (value indicators) felhasználásával határozzák meg. Az értékelés inkább kvalitatív jellegű, megállapítások, statisztikai folyamatok segítségével történik.

A következő szellemivagyon-értékelési módszertípusok különböztethetők meg:¹²

- költségalapú (cost-based),
- piaci alapú (market-based),
- jövedelemalapú (income-based),
- opcióalapú (options-based),
- értékmutatók használatán alapuló (value indicators) módszerek.

A kilencvenes évek végén alakult ki és terjedt el az ún. „hibrid módszerek” használata. A hibrid módszerek kettő vagy több alapszámítási módszer kombinációjából tevődnek össze, esetleg egyéb külső tényezőket is bevonnak az értékelésbe.

2.1. KÖLTSÉGALAPÚ VAGYONÉRTÉKELÉSI MÓDSZEREK (COST-BASED APPROACHES)

A költségalapú, kvantitatív értékelési módszerek azzal a feltételezéssel élnek, hogy a szellemi tulajdon értéke egyenlő az annak kifejlesztésére vagy megvásárlására fordított tőke értékével. Két alapváltozatuk – az ún. „történeti költség” (historical cost) módszere és az ún. „pótlási költség” (replacement cost) módszere – használatos az értékelési gyakorlatban.

A történeti költség módszere azt számítja ki, hogy a tulajdonosnak mennyibe került a szellemi tulajdon létrehozása, és ezt tekinti a szellemi vagyon végső értékének. Másikféleképpen fogalmazva azt méri, hogy mekkora befektetéstől mentesülne a potenciális vevő, ha az adott szellemi tulajdont megvásárolná. Az ún. történeti költségekhez tartoznak például a K+F költségek, a piackutatási költségek, a szabadalmi oltalom megszerzésének költségei, a jogi költségek, a munkaerőköltségek. A költségeket a szellemi vagyon felmérésének időpontjára vonatkozóan, az infláció mértékével korrigálva kell kiszámítani.

A pótlási költség számítási módszere szerint a szellemi tulajdon értéke egyenlő az azonos funkciójú és hasznosságú szellemi alkotás létrehozásához szükséges befektetéssel. Másikféleképpen: a szellemi tulajdon értéke egyenlő az aktuális árakon és körülmények között mért pótlási költséggel.

A költségalapú vagyonértékelési módszerek, amelyek az ún. „alulról felfelé” építkezés elvén alapuló módszerek közé tartoznak, leginkább a könyveléshez, auditáláshoz, valamint az adózáshoz szükséges értékmérési eljárásokra alkalmasak. A módszer előnyei közé tartozik, hogy aránylag egyszerű az alkalmazhatósága. Ezzel szemben Pitkethly¹³ szerint ezek a módszerek

¹² Az elsők között Smith és Parr (1994) írt összefoglalóan a témáról, és többek közt ez a sokat és sűrűn idézett mű sorolta a módszereket költség-, piaci, és bevételalapú kategóriákba. G. Smith, R. Parr: The valuation of intellectual property and intangible assets (2nd ed.) John Wiley and Sons, 1994

¹³ R. Pitkethly: The valuation of patents: a review of patent valuation methods with consideration of option based methods and the potential for further research. UNESCO Task force on valuation and capitalisation of intellectual assets, 2002, 4. o.

azért nem kaphatnak prioritást, mert nem veszik figyelembe a jövőt, valamint a szellemi vagyon birtoklásából fakadó jövőbeli hasznót. A szellemi vagyonra fordított költségek mértéke ugyanis általában sokkal kisebb vagy sokkal nagyobb, mint a szellemi vagyon végső értéke. Ezért a módszer önmagában nem alkalmazható a szellemi vagyon-menedzsment, valamint a gazdasági döntéshozatal területén, legfeljebb más módszerek kiegészítéseként.

2.2. PIACI ALAPÚ VAGYONÉRTÉKELÉSI MÓDSZEREK (MARKET-BASED APPROACHES)

A piaci alapú vagyonértékelési módszerek többsége a szellemi tulajdon értékének meghatározásához a piacon fellelhető és összehasonlításra alkalmas szellemi alkotásoknak korábbi vagyonátruházási, illetve kereskedelmi ügyleteiből származó tapasztalatokat használja fel. Az értékelés a hasonló vagy közel azonos szellemi vagyon értékesítéséről, valamint licencbe, illetve használatba adásáról rendelkezésre álló információk kiaknázásával történik. A piaci alapú módszerek azzal az elméleti feltételezéssel élnek, hogy ilyen kereskedelmi ügyletek esetében a piac pontosan meghatározza a szellemi vagyon értékét. A piacon kialakult árból kiindulva, általában számítások segítségével meghatározható a szellemi vagyon jövőben várható hasznának jelenértéke.

A piaci alapú vagyonértékelés fontosabb fajtái a következők:

- aukció (auction),
- az összehasonlítható piaci érték (comparable market value) és
- az összehasonlítható licenccdíj (comparable royalty rate) módszere.

2.1.1. Aukció (auction)

Egy aukció (árverés) esetében több potenciális vevő létezik, és ha a szellemi vagyonról mindegyik teljes körű információval rendelkezik, az árverés keretében kerül meghatározásra a valódi piaci érték.

2.1.2. Az összehasonlítható piaci érték (comparable market value) módszere

Az összehasonlítható piaci érték esetében az adott szellemi tulajdon értéke kiszámítható a hozzá hasonló, de más szervezetek tulajdonában lévő szellemi alkotások közelmúltban történt eladása során kialakult piaci ár segítségével. Ez a módszer csak abban az esetben használható, ha a közelmúltban sor került hasonló jellegű szellemi tulajdon eladására, illetve amikor egy, a közelmúltban értékesített cég tőkéjének részét képezte hasonló szellemi tulajdon.

2.1.3. Az összehasonlítható licencdíj (comparable royalty rate) módszere

A gazdasági gyakorlatban viszonylag gyakran kerül sor oltalommal védett termékek, eljárások licencbe, használatba adására. A szellemi vagyon értéke kiszámítható a hozzá hasonló szellemi termékek piaci körülmények között kialakított licencdíjából kiindulva. Egyes iparágakra, valamint termékcsaládokra vonatkozóan kiszámított ún. átlagos iparági mutatók, illetve ismert licencdíj-számítási módszerek alkalmazásával meg lehet határozni a licencdíj piacon elfogadott szintjét, és ennek alapján el lehet végezni az összehasonlítást.

2.1.4. A piaci alapú értékelési módszerek főbb jellemzői

A piaci alapú módszerek alkalmazása akkor a legcélravezetőbb eljárás, amikor már konkrét üzleti tervek állnak az elemző rendelkezésére, valamint a szellemi alkotás fejlesztése már elérte a kereskedelmi hasznosításhoz szükséges szintet. A módszer alkalmazásának elengedhetetlen feltétele az értékelés tárgyát képező szellemi vagyon, vagy ahhoz hasonló szellemi termék piacának létezése.

A piaci alapú szellemivagyon-értékelési módszerek előnye az átláthatóság és a könnyű elsajátíthatóság. Nehézségekkel jár viszont a szellemi vagyon piacáról kellő mennyiségű és minőségű adatot összegyűjteni. A piaci alapú módszerek alkalmazásának legnagyobb hátránya az, hogy az összehasonlítható ügyletek száma a gyakorlati életben általában alacsony, sőt, a szellemi alkotások természetüknél fogva egyedi jellegűek. Nehezítő tényezőt jelent az is, hogy a létrejött kereskedelmi ügyletek adatai általában nem nyilvánosak, többnyire üzleti titoknak számítanak.

2.1.5. A piaci alapú értékelési módszerek gyakorlati alkalmazása

A piaci alapú szellemivagyon-értékelési módszerek egyik sajátos változatát jelenti az ún. értékmutatókat használó piaci összehasonlító módszer (market approach using value indicators), amelyet az IP Bewertungs (IPB) tanácsadó cég a gyakorlatban is alkalmaz. Az eljárás abban különbözik a bemutatott piaci összehasonlító módszerektől, hogy ún. „értékmutatók” használatával kísérli meg kiküszöbölni a piaci alapú módszerek hátrányos oldalait.

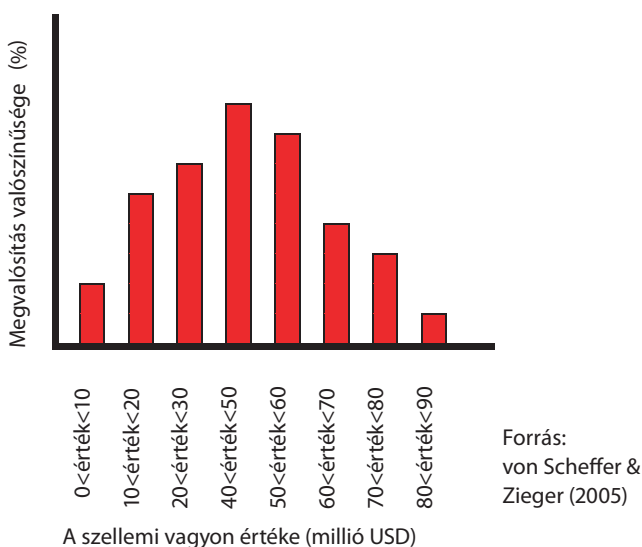
Az IPB kifejlesztett egy széles körű adatbázist, amely a cég által összegyűjtött szabadalmi, licencadatokat és más információkat tartalmazza. A szellemi vagyonra vonatkozó technikai adatok helyett piaci és iparjogvédelmi okiratokból nyert adatokat gyűjtöttek,^{14, 15} például lejárt licencszerződésekből, felszámolásakor eladott szabadalmakból és szabadalmi iratokból származó adatokat.

¹⁴ G. von Scheffer, et al.: From patents to finance. Intellectual Asset Management (IAM), 2005. február/március. Globe White Page, London,

¹⁵ IP Bewertungs AG honlapja – <http://www.ipb-ag.com>

Az ezekből az adatokból összeállított adatbázis segítségével és egyéb szakmai információk felhasználásával értékmutatókat alakítottak ki, és megvizsgálták e mutatók, valamint a hozzájuk tartozó szellemi tulajdon értéke közötti korrelációs kapcsolatot. A regressziós elemzés magas korrelációt mutatott ki a változók és a szellemi tulajdon értéke között.

A még ismeretlen értékű szellemi tulajdon értékelése a kb. 20 értékmutató segítségével történik.¹⁶ Az értékelés tárgyát képező szellemi tulajdon paramétereit betáplálják a modellbe, és egy számítógépes szimuláció közel 10 000 ciklusban, ciklusonként kis mértékekben változtatja az értékmutatók jelentőségét, fontosságát. Így az ügyfelek szellemi vagyona modellezésének végső eredménye nem egy érték, hanem egy matematikai csoportosítás, ami a végső érték valószínűségét is mutatja (1. ábra).

1. ábra: Az IPB-módszer eredménykimutatása

A tanácsadó vállalat ezzel a módszerrel a pénzügyi szektorhoz banki hitelért folyamodó cégek szellemi vagyonának értékelésére szakosodott. Loop szerint a módszer elősegíti, hogy a kölcsönt nyújtó bankok a szellemi tulajdont banki fedezetként ismerjék el rövid és középtávú hitelek esetében.¹⁷

A módszer legfontosabb előnyei közé tartozik, hogy nincs szükség az értékelés tárgyát képező szellemi alkotás tulajdonosának részvételére a vagyonértékelési folyamatban. Az elemzéshez szükséges adatok jelentős részéhez, mintegy 95%-ához nyilvános adatbázisok-

¹⁶ Von Scheffer et al.: i. m. (14)

¹⁷ D. Loop et al.: Patent valuation at IP Wertungen AG (IPB) – http://www.wipo.int/sme/en/documents/patent_valuation.htm

ból lehet hozzájutni.¹⁸ Így más jogosult tulajdonában lévő szellemi vagyon értékelése is lehetséges.

Az IPB-módszer hátránya az, hogy az eredmény kizárólag a piaci értéket mutatja, nem pedig a potenciális bevétel értékét. Ezért előfordulhat, hogy az újdonságot jelentő szellemi alkotások értéke alulbecsült.

2.3. JÖVEDELEMALAPÚ ÉRTÉKELÉSI MÓDSZEREK (INCOME-BASED APPROACHES)

A szellemi vagyonnak akkor van értéke, ha a jövőben várhatóan hasznot hoz.¹⁹ A jövedelemalapú módszerek mindegyikénél a szellemi tulajdon hasznosításából származó várható bevételek és költségek jelenértékének a kiszámítása történik. Ehhez minden esetben szükséges a vizsgálat tárgyát képező szellemi vagyon használatából származó várható cash flow (készpénz) mennyiségének meghatározása, más jövedelemforrásoktól történő elkülönítése, valamint tőkésítése. A jövedelemalapú módszerek az alábbiak lehetnek – a számítás alapjául vett tényezők szerint:

- a diszkontált cash flow (discounted cash flow – DCF) módszere;
- a royalty mérték (royalty rate/relief from royalty) módszere;
- a profitprémium (excess earnings/premium profits) módszere;
- a reziduális érték (residual value/elimination method) módszere.

2.3.1. A diszkontált cash flow (discounted cashflow – DCF) módszere

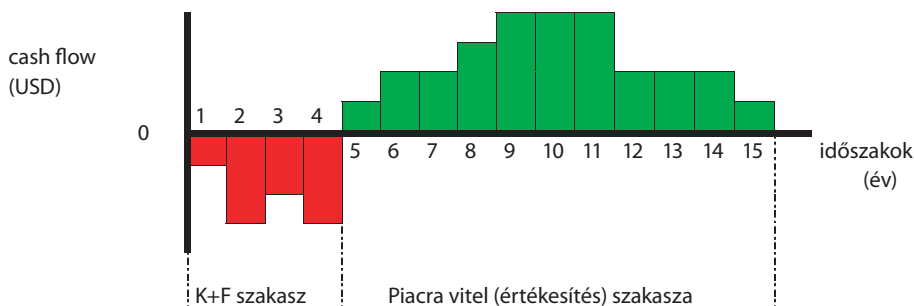
A DCF-módszer lényege az, hogy a szellemi vagyon felhasználásából jövőben várható cash flow (készpénzbevétel) mennyiségének jelenértékét számítja ki egy megfelelő diszkontfaktor (diszkontráta) segítségével.

A módszerben szereplő jelenérték-számítást több időszakra vonatkozóan végzik el, a szellemi vagyon várható élettartamának (vagy oltalmi idejének) végéig. A 2. ábrából jól látható, hogy a kutatás-fejlesztés időszakában csak költségek merülnek fel, a piacraviteli szakaszban a cash flow (kedvező esetben) pozitív.

A diszkontráta használatának az a funkciója, hogy egyrészt a cash flow bizonytalansága is megjelenjen a szellemi vagyon végső értékében (kockázati korrekció), másrészt a segítségével ki lehet számolni a jövőben várt cash flow jelen időpontra vonatkozó értékét, azaz jelenértékét (időkorrekció).

¹⁸ D. Loop et al.: i. m. (17)

¹⁹ J. Turner: Valuation of intellectual property assets, valuation techniques: parameters, methodologies and limitations. WIPO Asian regional forum on the intellectual property strategy for the promotion of innovative and inventive activities, 2000, 11. o.

2. ábra: Várható cash flow a szellemi vagyon élettartama végéig

A kockázati korrekció során általában több tényezőt vizsgáló kockázatelemzés készül a szellemi vagyonról, illetve vagyonportfólióról. Az elemzés elkészítéséhez a szellemi vagyon tulajdonosáról, a releváns piacokról és a gazdasági környezetről rendelkezésre álló információkat használják fel. A kockázatelemzés összefoglalja többek között a lehetséges gazdasági, jogi, iparági, vállalati kockázati tényezőket, így például a vizsgált szellemi vagyon piaci helyzetét, az árképzési és szabályozási kérdéseket, a tulajdonos pénzügyi pozícióját, valamint kitér más versenyképes termékek/eljárások fejlesztésének költségeire, a megvalósítás nehézségeire is. A DCF-módszer alkalmazása során a kockázat szintjének a becsléséhez több eljárást is használnak, és általában ebben térnek el egymástól a DCF-módszer különböző típusai.

2.3.2. A royalty mérték (royalty rate/relief from royalty) módszere

Ez a jövedelemalapú értékelési módszer azt feltételezi, hogy a szellemi vagyon bevétele egyenlő a várható élettartama, illetve oltalmi ideje alatt befolyó licencdíj tőkésített értékével. A módszer azt veszi számba, hogy mennyi pénzt kellene fizetni az értékelés tárgyát képező szellemi vagyon használati jogáért abban az esetben, ha az más szervezet tulajdonában lenne. Akkor használható ez a módszer, amikor a licencdíj megállapítása már megtörtént.

2.3.3. A profitprémium (excess earnings/premium profits) módszere

A profitprémium módszerét leginkább védjegy-, illetve szabadalmi oltalommal védett termékek értékelésére használják.²⁰ Ezeket a termékeket – a hozzá hasonló, de oltalommal nem védett termékekkel összehasonlítva – felárral lehet értékesíteni. A felárból származó többletbevételt a szellemi tulajdon várható használati időtartama végéig kell kiszámítani, és a DCF-módszerhez hasonlóan, egy jól megválasztott diszkontráta segítségével diszkontálni.

²⁰ Ernst & Young: <http://www.ey.com> és http://www.ey.com/GLOBAL/content.nsf/UK/CF_-_Services_-_SFS_-_Library_-_Methodology_-_Valuing_IP

2.3.4. A reziduális érték (residual value, elimination method) módszere

A reziduális érték módszere arra a feltételezésre épül, hogy a vállalat szellemi portfóliójának értéke egyenlő azzal az összeggel, amelyet akkor kapunk, ha a vállalkozás teljes részvénytőke-értékéből levonjuk a materiális eszközök értékét.

2.3.5. A jövedelemalapú értékelési módszerek jellemzői

Több jövedelemalapú módszer, így a DCF-módszer, részben az „alulról felfelé”, részben a „felülről lefelé” haladás elvén alapuló módszernek tekinthető. Ezek az eljárások elsősorban az iparjogvédelmi oltalom megszerzését követően lehetnek hasznosak, mivel a szabadalom korlátozott ideig tartható fenn, és így korlátozott a szellemi tulajdon várható élettartama is.

Villiger és Bogdan²¹ szerint a hagyományos DCF-módszer „egyszerű és meggyőző”, és minthogy a módszer használata már elterjedt a vállalat-, valamint a termékértékelés területén, előszeretettel alkalmazzák a szellemivagyon-értékelésben is.²² Von Scheffer és Zieger²³ szerint a DCF-módszert használják a legszélesebb körben a szellemi vagyon értékeléséhez. Az Ernst & Young a royalty-mérték-módszert tekinti a legmegbízhatóbb szellemivagyon-értékelő módszernek. Egyszerűsége miatt a tanácsadó cég a reziduálisérték-számítást a szellemi vagyon maximális értékének becsléssel történő kiszámításához is használja.²⁴

A jövedelemalapú értékelési módszereknek számos hátránya is van. Több szakértő szerint e módszerek túlzott mértékben támaszkodnak a becsült cash flow értékre, amely feltételezésekre épül. A DCF-módszer például akkor adja a legpontosabb eredményt, ha pontos információval rendelkezünk a tervezett cash flow jövőbeni értékéről. Mivel a jövőbeni kockázatot nehéz megbecsülni, új, illetve piaci bevezetés előtt álló termék esetén a diszkontráta meghatározása komoly kihívást jelent. Összehasonlítható termék létezése, vagy a piacra már bevezetett termék esetén a diszkontráta meghatározása könnyebb feladat.

2.3.6. A jövedelemalapú értékelési módszerek gyakorlati alkalmazása

A DCF-módszer egyik változatát, a kockázattal korrigált nettó jelenérték (risk adjusted net present value – rNPV) számítását a gyakorlatban elsősorban a biotechnológia és a gyógyszerfejlesztés területén alkalmazzák.

A kockázattal korrigált nettó jelenérték módszer a szellemi termékek fejlesztéséhez tartozó kockázatot egy fogadássorozathoz hasonlóan kezeli. A fogadások megfelelnek a fejleszté-

²¹ R. Villiger & B. Bogdan: Getting real about valuations in biotech. Nature Biotechnology Vol. 23, No. 4, 2005. április

²² Geday P.: Adalékok a hagyományos és az újszerű vállalatértékelési eljárások összehasonlításához. Vezetéstudomány, 2006. 5. szám, 37. o.

²³ G. von Scheffer, M. Zieger: Methods for patent valuation. International conference on intellectual property as an economic asset, 2005 – <http://www.ipb-ag.com>

²⁴ Lásd Ernst & Young honlapja, (20)

si lépéseknek, például a gyógyszerfejlesztésben az ún. klinikai fázisoknak. Az első fogadás, illetve fejlesztési fázis során elért siker a következő fogadás (a következő fejlesztési fázis) megtételének a feltétele. A sikeres fejlesztési tevékenység végeredménye az értékesíthető, illetve licencbe adható szellemi termék.

A nettó jelenérték diszkontálásához szükséges ún. „kockázati korrekciós tényező” (risk adjustment factor) nagysága a termékfejlesztés sikerétől, illetve az egyes fejlesztési fázisok sikerétől függ. A gyógyszeripari fejlesztéshez tartozó klinikai fázisok statisztikai sikervalószínűsége, valamint a klinikai fázisok végrehajtásához szükséges költségek ismertek, továbbá kiszámítható az egyes országok engedélyezési testületei jóváhagyásának valószínűsége is.

2.4. OPCIOÁLAPÚ ÉRTÉKELÉSI MÓDSZEREK (OPTIONS-BASED APPROACHES)

A szellemi vagyon értéke az idő függvényében változó nagyságú lehet, általában nehezen modellezhető, sok, nem számszerűsíthető tényező befolyása alatt áll. A szellemi vagyon értékének meghatározását megnehezíti az a körülmény, hogy a termékfejlesztés, és a gazdasági hasznosítás során a tulajdonos több döntési lehetőség közül választhat (például tovább folytatja vagy abbahagyja a fejlesztést, iparjogvédelmi oltalmat szerez vagy nem tesz bejelentést). Általában a kezdeti szakaszban a legnagyobb a döntési lehetőségek tárháza.

A költségalapú, piaci alapú, valamint jövedelemalapú szellemi vagyon-értékelési eljárások figyelmen kívül hagyják a döntés rugalmassági értékét, amelyet az opcióalapú értékelési módszerek figyelembe vesznek. Az opciós modellek megpróbálják megbecsülni a szellemi alkotás tulajdonosa előtt álló választási lehetőségeknek, és így magának a szellemi tulajdonnak az értékét.²⁵

2.4.1. Reálopció-módszer (real options approach)

A szakirodalom elsősorban a tudományos alapokon nyugvó, ún. „reálopció-módszerrel” (real options approach) foglalkozik.^{26, 27} A módszer azon alapul, hogy kiszámítja a szabadalom hasznosítására épülő termék várható értékét sikeres fejlesztés, valamint forgalomba hozatal után.²⁸ A piacképes termék előállításáig több „akadállyal” kell sikeresen megbirkózni. Minden egyes fejlesztési lépés sikeréhez egy adott matematikai valószínűség tartozik, így a pénzügyi életben gyakran használt, ún. Black–Scholes matematikai eljárással ki lehet számítani a szellemi vagyon opciós értékét. Pitkethly²⁹ és Reitzig³⁰ szerint a reálopció-módszer

²⁵ Lásd Pitkethly: i. m. (13)

²⁶ Lásd Pitkethly: i. m. (13, 10), Reitzig: i. m. (9)

²⁷ M. Reitzig: Methods for patent portfolio valuations: Challenges for and responses by academia. International conference on intellectual property as an economic asset, 2005

²⁸ Ez a módszer főként szabadalmak értékelésére használható, de elvileg az eljárás védjegyek értékelésére is alkalmas.

²⁹ Lásd Pitkethly: i. m. (13)

³⁰ Lásd Reitzig: i. m. (9)

alkalmazásához a szellemi vagyoni vonatkozó statisztikákon kívül a következő információkra van szükség.

- *A projekt cash flow jelenértéke*
A jelenértéket befolyásolja többek között a szabadalom újdonsága, a feltalálói tevékenység (nem nyilvánvalóság), az oltalom terjedelme, a (technikailag) kikerülő fejlesztés nehézsége, valamint a tulajdonos más, kiegészítő szellemi tulajdona. Az opció, vagyis a szellemi vagyon értéke növekszik, ha magasabb a projekt végső értéke.
- *A projekt befektetési költsége*
Az opció értéke növekszik, ha alacsonyabb a projekt befektetési költsége.
- *Hátralévő befektetési idő (az iparjogvédelmi oltalom még hátralevő ideje)*
Ez a szabadalom műszaki/technológiai, jogi és piaci bizonytalanságát (volatility) mutatja. Az opció értéke növekszik, ha hosszabb a hátralevő befektetési idő.
- *Kockázatmentes kamatláb*
Ez a kamatláb, amelyet feltételezni lehet egy kockázatmentes befektetés esetében.

2.4.2. Az opcióalapú értékelési módszerek gyakorlati alkalmazása

A gyakorlatban alkalmazott technológiakockázat-/haszonelemzés (TRRU – Technology Risk Reward Units) opciós értékelési módszert a Patent and License Exchange (PLX) cég fejlesztette ki az Egyesült Államokban. A hozzá tartozó szoftvert a Szingapúri Szabadalmi Hivatal is megvásárolta, és a módszer alkalmazásával térítés ellenében nyújt vagyonértékelési szolgáltatást ügyfeleinek.³¹

A szakirodalom, valamint a cég honlapja³² szerint a módszer az ún. Black–Scholes-eljárást alkalmazza, a szabadalom értékének kiszámításához „élő” adatbázist használ fel, ami az összehasonlítható, technológiaintenzív vállalkozások szabadalmainak jellemzőit tartalmazza.

2.4.3. Az opcióalapú értékelési módszerek jellemzői

Az opcióalapú értékelési módszerek a kezdeti stádiumban levő, fejlesztés alatt álló szellemi alkotások értékelésére a legalkalmasabbak. Khoury szerint a módszert leginkább a gyógyszeriparban használják, ahol jól megragadható fejlesztési akadályok léteznek, amelyek sikeres áthidalásának a valószínűsége ismert. A technológiakockázat-elemzési opciós értékelési módszer (TRRU) kidolgozói szerint a módszer elsősorban a licencdíj felmérésére alkalmas.³³

³¹ Szingapúri Szabadalmi Hivatal – <http://www.ipos.gov.sg> és <http://www.surfip.gov.sg>

³² Patent and Licence Exchange (PLX) – <http://www.pl-x.com>

³³ S. Khoury: Selection and application of intellectual property valuation methods in portfolio management and value extraction. Les Nouvelles, 2001. szept. 77–86. o.

Több szerző véleménye szerint az opcióalapú értékelési módszerek irreálisan magas eredményértékeket mutatnak, mert a szellemi vagyon végső értékébe a teljesíthetetlen, irreális döntések értékeit is beleszámítják.³⁴

2.5. ÉRTÉKMUTATÓK HASZNÁLATÁN ALAPULÓ MÓDSZEREK (VALUE INDICATORS)

Az értékmutatók használatán alapuló módszerek a szellemi tulajdon értékének meghatározásához mérhető, ún. „értékhelyettesítő indikátorokat” (proxy) alkalmaznak. Ezek az indikátorok az ún. „értékmutatók”, amelyekkel a szellemi tulajdon sajátosságait írják körül. Az értékmutatók a szellemi javak végső értékét pozitív, illetve negatív irányban befolyásolhatják. Például az ingatlanok értékbecslése során is szoktak ún. értékmutatókat (lakókörnyezet jellege, szobák száma, elhelyezkedése stb.) használni. Az értékmutatók felhasználásával statisztikai modelleket is lehet készíteni.

2.5.1. Kizárólag értékmutatók használatán alapuló módszerek

Reitzig szabadalmakkal foglalkozó vizsgálata szerint az értékmutatók használatán alapuló szellemi vagyon-értékelési eljárás a következő lépéseket követi, és a gyakorlatban is alkalmazható:³⁵

- a mérés tárgyát képező szabadalomhoz tartozó értékmutatók megállapítása;
- az értékmutatók kategóriákba sorolása,³⁶ ezek befolyásolják a várható cash flow jelenértékét vagy a bizonytalanságot;
- az értékmutatók súlyának és fontosságának meghatározása;
- a szabadalom értékének becslése a súlyozott értékmutatók összeadásával;
- vagyonportfólió értékelése esetén a szellemi vagyon-portfólió egyes elemei értékének összegzése.

Az értékmutatókat³⁷ – a szakirodalom szerint – két kategóriába lehet sorolni. Az első csoportba az iparjogvédelmi eljárás értékmutatói tartoznak. Ezek más szervezet tulajdonában lévő szabadalmak értékelésére is alkalmasak.³⁸ A második csoportba a vállalaton belüli értékmutatók tartoznak, amelyek a vállalat saját tulajdonában levő szellemi vagyon értékelésére használhatók.

³⁴ J. Stewart et al.: Putting a price a biotechnology. Milken Institute, 2001

³⁵ A szakirodalom a szabadalomértékeléssel kapcsolatban foglalkozik az értékmutatók használatával, de elvileg nem kizárt, hogy az értékmutatók használatán alapuló módszert védjegyértékelésre is lehessen használni. Lásd Reitzig: i. m. (9), 19–21. o.

³⁶ Reitzig szerint meg lehet különböztetni azokat a mutatókat, amelyek a szabadalom várható cash flow-jának értékére, valamint a fejlesztési, illetve kereskedelmi sikerhez tartozó kockázatára, bizonytanságára vonatkoznak. Lásd i. m. (9)

³⁷ Az alább bemutatott értékmutatók példa jellegűek.

³⁸ D. Harhoff: Citations, family size, opposition and the value of patent rights, 1999. A szerző kulcskérdése például az volt, hogy publikus adatok segítségével hogyan lehet felbecsülni egy szabadalom értékét.

2.5.2. Az iparjogvédelmi eljárás értékmutatói

Előre irányuló hivatkozások (forward citations)³⁹

Amikor egyéb szabadalmi bejelentések hivatkoznak a mérés tárgyát képező szabadalomra, a hivatkozások száma és a szabadalom értéke között erős pozitív kapcsolat fedezhető fel. A gyakrabban hivatkozott szabadalmak általában technikailag fejlettebb megoldást jelentenek, és így gazdasági értékük is magasabb.

Visszafelé irányuló hivatkozások (backward citations)

A visszafelé irányuló hivatkozások száma összefüggést mutat a szabadalom értékével.

Szabadalmi oltalmi idő hossza, időtartama (patent duration)

A hosszabb ideig oltalom alatt álló szellemi vagyon értéke általában magasabb.

Szabadalom terjedelme (patent breadth)

A szabadalom értékét befolyásolja a szabadalom terjedelme, az igénypontok által meghatározott oltalmi kör.

Újdonság és feltalálói tevékenység (novelty and inventive activity/non-obviousness)

Annál nagyobb a találmány értéke, minél nagyobb az újdonságfoka.

Szabadalomcsalád mérete (family size)⁴⁰

Minél nagyobb a szabadalomcsalád mérete, annál nagyobb jövőbeli haszonra számíthat a tulajdonos, és annál magasabb a szabadalom értéke.

Közzététel (disclosure)

A közzététel pozitív és negatív irányban egyaránt változtathatja a szabadalom értékén, természetűl és iparágtól függően.

Megkerülő fejlesztés nehézsége (difficulty in inventing around)

Értékesebb egy szabadalom, ha a versenytársak számára technológiai okok miatt megoldhatatlan a szabadalmat kikerülő fejlesztés, illetve nincs lehetőségük a versenytársaknak a szabadalom megkerülésére. Ezt nemcsak a szabadalom terjedelme határozza meg, hanem

³⁹ A hivatkozásokra vonatkozó mutatót a szabadalom megadása után 4-5 év elteltével érdemes figyelni.

⁴⁰ A Párizsi Unió Egyezmény lehetővé teszi, hogy a bejelentő találmányát az első bejelentés napjától számított egy éven belül, ennek elsőbbségére hivatkozva több, akár valamennyi tagországban bejelentse. Az egy közös bejelentésre hivatkozó szabadalmak alkotják az úgynevezett természetes szabadalomcsaládot. Ha a bejelentő bármely okból nem hivatkozott elsőbbségi bejelentésre és úgy jelentette be találmányát több országban, esetleg olyan országokban is, amelyek nem tagjai az egyezménynek, akkor a bejelentő neve és a találmány témája alapján intellektuális mérlegeléssel létrehozható az úgynevezett mesterséges szabadalomcsalád.

a szabadalom jogosultjának szellemivagyon-stratégiája és a szellemivagyon-portfólióban levő ún. „védő” szabadalmak is.

Kiegészítő szellemi vagyon (complementary assets)

A szellemi tulajdon üzleti sikere sokszor egy nagyobb portfólión belüli helyzetétől függ. Szerepelhetnek a szellemivagyon-portfólióban például védjegyek, stratégiai jelentőségű szabadalmak is.

A szabadalom tulajdonviszonyai (patent ownership)

Magasabb a szellemi tulajdon értéke abban az esetben, ha a bejelentő/jogosult intézmény, és nem egyéni feltaláló. Ez az üzleti siker bizonytalanságának mértékével van összefüggésben; a bizonytalanság egyéni bejelentő esetében magasabb, intézmény esetében általában alacsonyabb.

A felszólalások eredménye (outcome of opposition cases)

Elméletileg az értékesebb szabadalmat többen próbálják megtámadni, illetve több az ellene benyújtott felszólalás. A felszólalásokkal szembeni védelem sikere arra is utalhat, hogy a szabadalom erős, és magasabb értékkel rendelkezik. A szabadalom értéke szempontjából a felszólalási eljárás végkimenetele is fontos (a felszólalást elutasítják, tehát nincs hatással a megadott szabadalomra, a szabadalmat módosítással lehet fenntartani, a szabadalmat megvonják stb.).

2.5.3. Nem publikus, saját értékmutatók

A saját tulajdonban levő szabadalom értékelése esetében az előbb ismertetett értékmutatókon kívül több belső információ áll az értékelő(k) rendelkezésére. Randes az alábbi értékmutatókat emeli ki.⁴¹

A szellemi tulajdon teljesítménye/erőssége (strength of IP)

Ez a mutató nagyon hasonlít az iparjogvédelmi eljárás újdonság- és feltalálói tevékenység-indikátoraihoz. A legfontosabb különbséget az jelenti, hogy a találmánynak nem kell iparjogvédelmi oltalom alatt állnia ahhoz, hogy értékelni lehessen. Ha azonban a találmány nem jelent újdonságot (novelty), akkor ez negatívan hat az értékére.

A szellemi tulajdon (jogi) helyzete (legal situation)

Az iparjogvédelmi oltalom jogi védelmet jelent a bitorlással szemben. A szabadalom értékét befolyásolja a szabadalmi oltalom bitorlása felismerésének a valószínűsége. Amennyiben

⁴¹ T. Randes: Valuation of intellectual property assets. Patent World, 2000. május, 19–22. o.

a szabadalom jogosultja monitoring útján állandóan figyelemmel kíséri a piaci és technológiai környezet alakulását, ez kedvező hatással lehet a szabadalom értékére. Csökkenti a szabadalom értékét ugyanakkor, ha fennáll a szabadalom – bitorlás nélküli – megkerülésének a lehetősége. Egy hatékony szabadalmi portfólió kialakítása ún. védőszabadalmakkal növelheti a szellemi vagyon értékét.

Piaci részesedés (market share)

A találmányhasznosításból fakadó nagyobb piaci részesedés, illetve az oltalom megszerzése folytán kialakuló piaci monopolhelyzet növeli a szabadalomhasznosításból származó jövőbeni pénzforgalmat, és így a szabadalom értékét is.

Hozzáadott érték (value added)

Növekszik a szellemi vagyon értéke abban az esetben, ha a szellemi tulajdon hozzájárul a jogosult bevételének, nyereségének gyarapításához azáltal, hogy növeli a meglévő termékek értékét, vagy csökkenti a termelési költségeket.

Stratégia (strategy)

A szellemi tulajdon magasabb értéket testesít meg, ha jól kiegészíti a jogosult meglévő vagyonportfólióját, és beleilleszkedik üzleti stratégiájába. A vállalat általános stratégiájába nem illeszkedő, azon kívül eső szellemi tulajdon esetén értéknövelő tényezőt jelenthet a licencbeadás lehetősége.

Technológiai fejlesztés, termékfejlesztés (time for R&D completion)

A szellemi vagyon értékének csökkenése irányában hat, ha az üzleti hasznosítás, a kereskedelmi forgalomba hozatal ideje bizonytalan. Ugyanilyen hatása van annak, ha még hosszú időbe telik a technológiai fejlesztés vagy termékfejlesztés sikeres befejezése.

Jogi, technikai és piaci bizonytalanság – volatilitás (legal, technical and market uncertainty – volatility)

A szellemi vagyon értékelésének egyik legfontosabb tényezője a bizonytalanság. Találmányok esetében többnyire hosszú és kiszámíthatatlan a gazdasági hasznosításhoz szükséges idő. A vagyonértékelésre pedig általában akkor kerül sor, amikor az innováció kereskedelmi sikere még bizonytalan, technikai akadályokat kell leküzdeni. A technikai és piaci bizonytalanságok mellett jogi kételyek is befolyásolhatják a szellemi tulajdon fejlesztésének sikerét.

2.5.4. Értékmutatók használatán alapuló módszerek gyakorlati alkalmazása

A Dán Szabadalmi Hivatal által kifejlesztett IPScore szabadalomértékelési módszer szoftverformában végez kvalitatív értékelést, egy értékmutatókat tartalmazó kérdőívre adott vá-

laszokból.⁴² A cikk előző részében bemutatott értékmutatók egy részét az IPScore módszer is alkalmazza – jogi státusz (legal status), technológia (technology), piac (market), pénzügyek (finance), valamint stratégia (strategy) kérdéscsoportokba sorolva. A kérdőív kitöltőinek minden egyes értékmutatót osztályozni kell 0-tól 4-ig terjedő pontszámmal. A kérdésekre adott válaszokból a szoftver grafikonokat készít, amelyekről könnyen felismerhetők és leolvashatók a szabadalom erősségei és gyengeségei.

A módszerhez tartozik még egy pénzügyi eredmények (financial results) elnevezésű melléklet is, amely a diszkontált cash flow (DCF) módszerét használja. A DCF-módszerben alkalmazott diszkontráta meghatározásához az IPScore értékmutatóit használja fel.

2.5.5. Az értékmutatók használatán alapuló módszerek jellemzői

A vállalati menedzsment szempontjából a kizárólag értékmutatókat használó módszerek kiegészítő jellegű, alternatív szellemivagyon-értékelési eljárásoknak bizonyulnak.⁴³ E módszerek legnagyobb előnye az, hogy az alkalmazásukhoz szükséges, nagy mennyiségű információ publikus, könnyebben hozzáférhető forrásokból is beszerezhető. Ezért más szervezet tulajdonában lévő szellemi tulajdon értékelésére is fel lehet használni őket, például szabadalmi adatbázisokból nyert információk segítségével. Az értékmutatók használatán alapuló módszerek olyan szellemi vagyon felmérésére a legalkalmasabbak, ahol kicsi a jogi, a piaci bizonytalanság, és nincs lehetőség a piaci összehasonlításra. A módszer gyorsasága és alacsony költsége alkalmassá teszi nagy portfóliók felmérésére is.

A módszer gyenge pontja az, hogy a megfelelő értékmutatók kiválasztása és fontosságuk súlyozása nehéz. Az értékmutatók és a szellemi tulajdon értékének alakulása közötti összefüggés nem definiálható pontosan. Reitzig szerint még keveset tudni arról, hogy például egy előre, illetve visszafelé irányuló hivatkozás pontosan mennyivel növeli a szabadalom értékét.⁴⁴

Pitkethly⁴⁵ szerint az értékmutatók használatán alapuló vagyonértékelési eljárás inkább a közérdekű célból készített, makroszintű tanulmányokban található meg, de kevésbé alkalmas mikroszinten, a vállalatok szintjén a szellemi vagyon értékelésére.

⁴² Dán Szabadalmi Hivatal (DKPTO) – <http://www.dkpto.dk/> és <http://www.ipscore.com/>; Management and evaluation of patents and trademark: Consultants' Analysis Report. Ernst & Young & Ementor, DKPTO, 2000, valamint Nielsen: i. m. (2)

⁴³ Reitzig: i. m. (9)

⁴⁴ Reitzig: i. m. (9), 19. o.

⁴⁵ Pitkethly: i. m. (13)

2.6. HIBRID MÓDSZEREK

A kizárólag csak egy szellemivagyon-értékelési alapszámításra épülő eljárások mellett léteznek a gyakorlatban jobban használható, több alapszámítás kombinációját megvalósító, ún. „hibrid” módszerek is.

A gyakorlatban alkalmazott hibrid eljárás a hibrid összehasonlítható licenccím (comparable royalty rate) és a technológiai tényező (technology factor) módszere is. A diszkontált cash flow módszer (DCF), az IP Bewertung cég által alkalmazott piaci összehasonlító módszer, valamint a Dán Szabadalmi Hivatal IPScore módszere is hibrid módszernek tekinthető.

2.6.1. A hibrid összehasonlítható licenccím (comparable royalty rate) módszere

A hibrid összehasonlítható licenccím módszere a piacon kialakult, összehasonlítható licenccímekre épül (piaci alapú módszer). A licenccím adatokat aztán felhasználja egy bevételalapú modellben is (jövedelemalapú módszer). A módszer szerint a jövőben befolyó licenccímbevétele várható diszkontált értéke egyenlő a szellemi tulajdon értékével.

2.6.2. A technológiai tényező (technology factor) módszere

A technológiai tényező módszerének alkalmazása során kiszámítják a szellemi tulajdon hasznosításából várható cash flow jelenértékét (jövedelemalapú értékelési módszer), amit egy ún. „technológiai tényezővel” diszkontálnak. Az általában százalékban kifejezett technológiai tényező magában foglalja a szellemi tulajdonhoz kapcsolódó összes kockázatot, amelynek nagysága befolyásolja a jelenértéket. A technológiai tényezőt piaci alapú összehasonlítások és/vagy értékmutatók használatával generálják.

2.6.3. A hibrid módszerek gyakorlati alkalmazása

Az egyesült államokbeli Inavisit cég által kifejlesztett technológiatényező (technology factor)-módszer a jövedelem- és a piaci alapú módszerek keresztezése.^{46, 47, 48} A módszer a technológiai tényező százalékos értékének meghatározásához kvalitatív értékmutatókat használ fel. A módszer lényegét a következő egyenlet foglalja össze:

$$\text{szellemi vagyon értéke (USD)} = \text{jelenérték (USD)} \times \text{technológiai tényező (\%)}$$

⁴⁶ S. Khoury: APPENDIX: Valuing intellectual Properties, 335–356. o. – <http://www.inavisit.com>.

⁴⁷ S. Khoury: Valuing intangibles? Consider the Technology Factor Method. Les Nouvelles, 2001. szept. 87–90. o.

⁴⁸ S. Khoury: Valuation of intellectual properties: economic theory vs financial analysis tools. Trademark World Global IP Rights Management Special Issue, 2002, 43–50. o.; Inavisit Incorporated – <http://www.inavisit.com>; lásd még Khoury: i. m. (32)

A jelenérték egyenlő a szellemivagyon-gazdálkodási stratégiától, vagyonportfóliótól, illetve szellemi tulajdontól várt cash flow jelenértékével. A hagyományos diszkontált cash flow (DCF-) módszerrel szemben a szellemivagyon-gazdálkodási stratégiától, vagyonportfóliótól, illetve szellemi tulajdontól várt cash flow jelenértékének kiszámítása során használt diszkontfaktor csak a tőke költségeket (időkorrekciót) veszi számításba, de a szabadság fejlesztési és kereskedelmi kockázatait (kockázati korrekciót) nem foglalja magában. A szabadsághoz kapcsolódó kockázatot, bizonytalanságot és haszonszerzési lehetőséget, valamint ezeknek a szabadság értékéhez való hozzájárulását a technológiai tényező fejezi ki.

A technológiai tényező százalékos értékének a meghatározását egy, a különböző szakterületek képviselőiből, a tulajdonos szervezet munkatársaiból és külső tanácsadókból álló munkacsoport végzi. A munkacsoport azt vizsgálja, hogy az egyes értékmutatók milyen hatással vannak a szabadság értékére, és ezen információk alapján alakítják ki a technológiai tényező százalékos értékét. A technológiai tényező meghatározásakor figyelembe veszik például a találmány saját, illetve más vállalatnál belüli potenciális hasznát, a megvalósításhoz szükséges tőkét, időt, a szabadság várható élettartamát, valamint a jogi megalapozottságot, a szabadság újdonságfokát, alternatív technológiák létezését. A módszer a versenytársak várható válaszreakcióit is számításba veszi.⁴⁹

2.6.4. A hibrid módszerek jellemzői

Khoury szerint a technológiai tényező módszere egyszerűen használható megoldás azért, mert szakértelemmel és megfelelő képesítésű szakemberekből álló munkacsoporttal, aránylag kevés kvalitatív adat felhasználásával számszerűsíthető eredményeket lehet vele elérni. A módszer a legjobb eredménnyel a szellemi vagyon adásvételénél, fejlesztési döntések meghozatalánál, valamint a találmány fontosságának meghatározásánál használható – a fejlesztés kezdeti szakaszától egészen a késztermék forgalomba hozataláig.⁵⁰

A módszer gyenge pontjait a technológiai tényező százalékos értékének meghatározása, valamint az értékmutatók számszerűsítése jelenti. A felhasznált adatok és a feltételezések nagymértékben befolyásolják a technológiai tényező módszerének pontosságát és minőségét, így a felmérést végző munkacsoport összeállítása és tagjainak szakmai színvonala is befolyásolja az eredményeket.

3. ÖSSZEFOGLALÓ KÖVETKEZTETÉSEK

A következő táblázat összefoglaló képet ad a szellemi vagyon értékelésének a nemzetközi gyakorlatban elterjedt módszereiről.

⁴⁹ Teljes lista, lásd Khoury: i. m. (45)

⁵⁰ Invisis Incorporated – <http://www.invisis.com>

A módszer megnevezése	Az eredmény jellege
<i>Költségalapú</i>	
Történeti költség	kvantitatív
Pótlási költség	kvantitatív
<i>Piaci alapú</i>	
Aukció	kvantitatív
Összehasonlítható piaci érték	kvantitatív
Összehasonlítható licencdíj	kvantitatív
IPB: Piaci összehasonlítás értékmutatók felhasználásával	kvantitatív
<i>Jövedelemalapú</i>	
Diszkontált cash flow (DCF)	kvantitatív
Royaltymérték	kvantitatív
Profitprémium	kvantitatív
Reziduális érték	kvantitatív
Kockázattal korrigált nettó jelenérték (rNPV)	kvantitatív
<i>Opcióalapú</i>	
Reálopció	kvantitatív
PLX: Technológiai kockázat-/haszonelemzés (TRRU)	kvantitatív
<i>Értékmutatók használatán alapuló</i>	
Kizárólag értékmutatók használatán alapuló	kvalitatív
DKPTO: IPScore	kvalitatív/kvantitatív
<i>Hibrid</i>	
Hibrid összehasonlítható licencdíj	kvantitatív
Technológiai tényező	kvantitatív
Inavis Inc: Technológiai tényező	kvantitatív

A szellemi vagyon bonyolult, összetett jellege megnehezíti megbízható vagyonértékelési módszerek kidolgozását. Randes szerint a szellemi vagyon értékelési folyamata különböző készségek és szakmák együttműködését igényli.⁵¹ Reitzig⁵² szerint minden tudományos módszer gyakorlatba ültetése és alkalmazása más-más szaktudást és kompetenciát igényel.⁵¹ Az értékmutatók meghatározásához, illetve a diszkontráták és szorzótényezők értékének kiszámításához sok tapasztalat kell. Khoury kiemeli, hogy a szellemi vagyon értékelésének fortélyait nem lehet csupán a szakirodalomból elsajátítani.⁵³

⁵¹ Randes: i. m. (40), 22. o.

⁵² Reitzig: i. m. (9)

⁵³ Khoury: i. m. (45), 7. o.

A módszertannal kapcsolatban a szakértők egyetértenek egyrészt abban, hogy valamennyi módszerhez szükség van egy sajátos értékelési „eszközkészletre”. A gyakorlatban a szellemi tulajdon értékének megállapításához célszerű legalább kettő vagy több értékelési módszer egyidejű használata. Khoury szerint a szellemi tulajdon többsége alacsony értékű, ezért kulcsfontosságú kérdés az adekvát értékelési módszerek kiválasztása.⁵⁴ A szakértők másrészt azt hangsúlyozzák, hogy a leghatékonyabb értékelési módszerek, illetve módszerkombinációk kiválasztása csak a környezeti feltételek ismeretében lehetséges. A környezet ugyanis befolyásolja a vagyonértékelés során alkalmazott értékmutatók kiválasztását, kalibrálását, valamint magát az értékelési folyamatot is.

Pitkethly,⁵⁵ Reitzig,⁵⁶ Turner⁵⁷ és Randes⁵⁸ vizsgálatai szerint a környezetről az alábbi információkra van feltétlenül szükség.

Az értékelés tárgyát képező szellemi vagyon azonosítása

A szellemi vagyon értékelése csak akkor lehetséges, ha azt pontosan lehet azonosítani, valamint el lehet különíteni a vállalat egyéb materiális és immateriális vagyonától.⁵⁹ Elméletben az értékelés tárgyát képező szellemi vagyontárgy értékét önmagában kell felbecsülni, de a gyakorlatban ez általában nem megvalósítható. Egy szabadalom értékét például nem mindig lehet szétválasztani a hozzá tartozó védjegy (brand) értékétől.

A szellemivagyon-értékelés célja

A szellemivagyon-értékelés céljától függően (például licenccij megállapítása, pénzügyi forrás keresése stb.) a piaci érték vagy a vállalati belső érték megállapítására van szükség.

A vagyonértékelés készítője

A szellemivagyon-értékelés eredményét befolyásolja az értékelést végző személye. Az értékelők lehetnek a vállalat alkalmazottai és/vagy független külső tanácsadók. Az értékelést végzők elfoglaltsága és/vagy információellátottsága egyaránt befolyásolhatja a szellemivagyon-értékelés eredményét.

Megbízó

Mint környezeti elemet számításba kell venni a megbízó elfoglaltságát.

Az értékelés időpontja

A vagyonértékelés időpontjának a diszkontálás miatt van döntő jelentősége.

⁵⁴ Khoury: i. m. (32)

⁵⁵ Pitkethly: i. m. (10), (13)

⁵⁶ Reitzig: i. m. (9)

⁵⁷ Turner: i. m. (19)

⁵⁸ Randes: i. m. (30)

⁵⁹ A Szellemi Tulajdon Világszervezete – <http://www.wipo.int>

A XXI. századi gazdaságban a vállalatok részvénytőzsi értéken belül egyre fontosabb szerepet játszik a szellemi vagyon értéke. A vállalati stratégián belül pedig prioritást kapott a szellemivagyon-portfóliók hatékony menedzselése. A szellemi tulajdon felértékelését igényli a vállalatok felvásárlását/összeolvadását megelőző vállalatértékelés, a külső finanszírozási források bevonásának szükségessége, kockázati tőke bevonása és licencszerződés megkötése. Ez indokolja a tudományos alapokon nyugvó, a gyakorlati igényeket kielégítő, de nem túl költséges szellemivagyon-értékelési módszerek kifejlesztését, amelyek a vállalat saját tulajdonában vagy más szervezetek tulajdonában lévő szellemi vagyon értékelésére egyaránt alkalmasak.

Befejezésül Pitkethly gondolata emelhető ki, aki szerint bármelyik vagyonértékelési módszer használata csupán hasznos segédeszköz a jobb, megalapozottabb gazdasági döntéshozatalhoz.⁶⁰

A fontosabb irányok részletes ismertetésére, az alkalmazások esettanulmányok segítségével történő bemutatására folyóiratunk hasábjain még visszatérünk.

⁶⁰ Pitkethly: i. m. (13)

FORMATERVEZÉSIMINTA-OLTALOM MAGYARORSZÁGON
ÉS AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGBEN – III. RÉSZ*

III. 2. A 6/2002/EK RENDELET A KÖZÖSSÉGI FORMATERVEZÉSI MINTÁK OLTALMÁRÓL

III. 2.1. Előzmények

A Tanács 6/2002/EK rendelete (2001. december 12.) a közösségi formatervezési mintáról jelentős változásokat hozott a dizájn védelme terén, érintve a nemzeti jogszabályok által biztosított és az irányelv által a már tárgyalt szempontok szerint harmonizált formatervezésiminta-oltalmakat is.

A rendelet közösségi szinten, az egész EU területére kiterjedő formatervezésiminta-oltalmat hozott létre. Ennek jogalkotói előkészítése természetesen többéves folyamatot jelentett, és a tagállamok fenntartásai miatt többször meg is rekedt.

Az első tervet a Max Planck Intézet készítette, s ezt vette át a Bizottság Zöld könyve, majd az első hivatalos javaslat is (1993).⁸⁴ A javaslat nyomán azonnal kibontakozott a vita a pótalkatrészek (spare parts) ügyében. Ez a – már az irányelv előkészítése során is felvetődött – vita hosszú ideig akadályozta a közös álláspont kialakítását, de végül kompromisszum született. Érdekes módon épp a belga soros elnökség alatt fogadták el a rendeletet, pedig Belgium a kezdetektől ellenezte azt. A rendelet megszületése komoly sikert jelentett a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (Office for Harmonization in the Internal Market, a továbbiakban: OHIM) számára, mivel a hivatal presztízse nagy mértékben függött a rendelet által számára biztosított hatáskör terjedelmétől.

A rendeletet 2001. december 12-én fogadták el, és 2002. március 6-án lépett hatályba. A spanyolországi Alicantében a közösségi védjegyről szóló 40/94/EK tanácsi rendelettel felállított OHIM 2003. január 1-je óta fogadja a lajstromozott közösségi formatervezési minták bejelentéseit, bár tényleges működését e téren később, 2003. április 1-jén kezdte meg, s az addig beérkezett kérelmeket is ezzel a bejelentési nappal kezeli.⁸⁵

A rendelet megalkotására a Tanácsot a Római Szerződés 235. cikke hatalmazza fel, s e felhatalmazás egyben komoly beavatkozást is jelent a tagállamok jogrendszerébe, mivel a

* Az Elte Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékén készült diplomamunka szerkesztett változata (konzulens: dr. Faludi Gábor), amelynek első és második része az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle áprilisi, illetve júniusi számában jelent meg; a fejezetek és a lábjegyzetek számozása folyamatos.

⁸⁴ Martin Schlötelburg: The Community design right in practice. Managing Intellectual Property, 2002. július/augusztus, 20. o.

⁸⁵ Szöllősi Gusztáv: A közösségi formatervezési mintáról. Védjegyvilág, 2003. 3. sz., 35. o.

rendelet az irányelvvel szemben nem határidős jogharmonizációs kötelezettséget, hanem azonnali és közvetlen alkalmazhatóságot teremt.⁸⁶ Ez azt jelenti, hogy hazánk csatlakozása, azaz 2004. május 1-je óta a rendelet nálunk is hatályos és alkalmazandó.

III. 2.2. A T 6/2002/EK rendelet jelentősége

A rendelet új korszakot teremt a dizájn európai védelmében: „*a közösségi formatervezési minta-oltalom egységes jellegű, és a Közösség egész területén azonos hatályú. A formatervezési minta csak a Közösség egésze tekintetében lajstromozható, ruházható át vagy lehet arról lemondani, illetve képezheti megsemmisítését kimondó vagy hasznosítását tiltó határozat tárgyát.*”⁸⁷

A közösségi formatervezésiminta-oltalmat jogosultja a tagállamok mindegyikére azonos elvek és feltételek szerint⁸⁸ szerezheti meg, s jogát minden tagállamban ugyanaz a védelem illeti meg. Az oltalom tehát *egységes*. „Némi elhanyagolással olyan nemzeti oltalomhoz hasonlítható, amelyben az Európai Unió összes tagállama egy országnak tekintendő.”⁸⁹

Az oltalom egységének nem mond ellent másik fő jellemzője, *megkettőzöttsége* sem.⁹⁰ Ez abban áll, hogy a közösségi formatervezési minta valójában kétféle lehet: lajstromozás nélküli és lajstromozott. Az e két forma által biztosított jogok részben különböznek ugyan, ám a központi magjukat képező feltételrendszer, amely az új és egyéni jellegű mintára vonatkozik, azonos. A lajstromozás nélkül, tehát egy tény, méghozzá a nyilvánosságra hozatal által keletkező oltalom indokát abban kell keresnünk, hogy bizonyos iparágak, például a ruhaipar, jelentős mennyiségben állítanak elő formatervezett termékeket, ám ezek piaci jelenléte viszonylag rövid életű.⁹¹ Ezért ezekben az esetekben sem a hosszú védelmi idő, sem pedig az oltalom megszerzésének formalizált eljárása nem indokolt. Ugyanakkor az igényelt védelemnek sem kell kizárólagosnak lennie, elegendő a másolás megakadályozása. Ezen piaci igényeknek felel meg hároméves, relatíve rövid élettartamával a lajstromozás nélküli közösségi formatervezésiminta-oltalom. Valószínűleg hazánkban is jelentős könnyebbiséget fog biztosítani ez az oltalom a kisipar számára, és visszaszorít egy ma még létező sajnálatos gyakorlatot. Formatervezői körök szerint ugyanis gyakori, hogy a kezdő alkotók munkáit a piaci szereplők egyszerűen ellopják. Ez a probléma lényegében abból adódik, hogy a formatervezés hazánkban utólag keresi a piacát, tehát nem az alkotókat foglalkoztatják, megadva nekik az alkotáshoz szükséges feltételeket, hanem sokkal inkább az alkotók kénytelenek már elkészült mintáikkal befektetőt keresni. Ezt jelenleg igen szűk

⁸⁶ Katrine A. Levin – Monica B. Richman: A Survey of Industrial Design Protection in the European Union and the Unites States. *European Intellectual Property Review*, 2003. 3. sz., 114. o.

⁸⁷ Rendelet, 1. cikk (3)

⁸⁸ Rendelet, indokolás (1)

⁸⁹ Szöllősi Gusztáv: i. m. (85), 34. o.

⁹⁰ Charles-Henry Massa – Alain Strowel: Community Design: Cinderella Revamped. *European Intellectual Property Review*, 2003. 2. sz., 68. o.

⁹¹ Rendelet, indokolás (16), (17)

keretek között tehetik meg, elsősorban zártkörű szakmai kiállításokon, gyakran privát lakásokban rendezett bemutatókon vagy például az Iparművészeti Egyetem ún. kipakolásán, ahol a tanárok és a szakmai körök véleményezik a kezdők műveit. Előfordul, hogy a tőkeerős gyártók egy-egy jól sikerült mintát néhány hónappal a kiállítás után sajátjukként oltalmaztatnak vagy oltalmazás nélkül nagy szériában legyártatnak. Az alkotó nincs olyan pozícióban, hogy csak már oltalmaztatott mintát mutasson be, mivel előzetesen nem tudhatja, hogy melyik minta tarthat számot a szűk és sajnos még nem túl igényes magyar piac érdeklődésére, így nyilván nem is fogja a bemutató előtt lajstromoztatni. Ez a gyakorlat árt a magyar formatervezői kultúra fejlődésének, így a lajstromozás nélkül keletkező közösségi oltalom gyaníthatóan nagy népszerűségnek fog örvendeni a forráshiánnyal küszködő alkotók között.

Ez az oltalmi forma a Közösség legtöbb tagállamában ismeretlen volt, s új helyzetet teremtet. Némiképp talán túlzó az a megfogalmazás, miszerint „minden, 2002. március 6-a (a rendelet hatálybalépése) után az Európai Unió területén piacra hozott termék közösségi mintaoltalom alatt áll”,⁹² ám tény, hogy a megelőző vizsgálat és észrevételi lehetőség hiányából adódóan a védelem „előre megajánlott”, így valóban úgy tűnik, mintha minden terméket megilletne. Mivel azonban a jogvédelem próbája a jogérvényesítés, a feltételeknek nem megfelelő mintáról ez utólag igen könnyen kiderülhet. Mivel még az oltalom fennállását is annak kell bizonyítania, aki a védelmet igényli, azt sem mondhatjuk, hogy a védelem legalább vélelmezett. Ennek ellenére igen jelentős előrelépésnek számít, hogy szinte már-már a szerzői joghoz hasonlóan, formalitások nélkül lehet oltalmat szerezni az arra alkalmas mintákra. Ez az érintett iparágakban minden bizonnyal megkönnyíti a közösségi piacra lépést, és kellő biztosítékot nyújt a termék hamisítása ellen.

A rendelet jelentősen átformálta a dizájn védelmét a Közösség területén. A kétféle közösségi oltalom mellett ugyanis továbbra is léteznek a nemzeti oltalmak, hazánk esetében az előző fejezetekben tárgyalt, lajstromozáson alapuló formatervezésiminta-oltalom, s e három típus választási lehetőségként, ugyanakkor egymással versengő oltalomként jelenik meg. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy – mint arról már az előző fejezetekben is szó volt – a dizájn gyakran egyéb oltalmak tárgya is lehet. Szóba jöhet a szerzői jog, a védjegyjog, szélsőséges esetben a szabadalmi jog és a versenyjog is, amely a jellegbitorlás tiltásán keresztül biztosít védelmet.

Massa és Strowel összefoglalása⁹³ szerint az Európai Unióban jelenleg a következő „bőszegszaru” áll a tervezők rendelkezésére:

1. lajstromozás nélküli közösségi formatervezésiminta-oltalom,
2. lajstromozott közösségi formatervezésiminta-oltalom,

⁹² Szöllőssi Gusztáv: i. m. (85), 35. o.

⁹³ Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 68. o.

3. közösségi védjegy,⁹⁴
4. nemzeti vagy regionális (Benelux) formatervezési minta,
5. nemzeti vagy regionális (Benelux) védjegy,
6. nemzeti szerzői jog,
7. a tisztességtelen verseny tilalma.

Miként azt a rendelet indokolásának (9) pontja kimondja, a szabályozás összhangban van a 98/71/EK irányelv elveivel, s a harmonizáció miatt (feltételezve a rendelkezésre álló határidő betartását) mára már a nemzeti jogokkal is. Ezért a közösségi oltalmat kezelhetjük úgy is, mintha minden tagállamban egyike lenne az adott államban választható formatervezési oltalmaknak. Így tehát Magyarország esetében a formatervezésiminta-oltalomról szóló törvényt a rendelet nem felülírja, hanem azzal párhuzamosan létezik. Különbség az oltalom területi kiterjedésében és megszerzésének lehetőségeiben van. Ezt az értelmezést erősíti az is, hogy a kizáró okokat a magyar törvény szerinti hazai oltalomnál is közösségi terjedelemben kell figyelembe venni. A Közösség tehát a formatervezési minták tekintetében mára valóban határok nélküli térséggé vált.

III. 2.3. A közösségi formatervezésiminta-oltalom fő jellegzetességei

Az oltalom tárgya, azaz a közösségi formatervezési minta, továbbá a termék és az összetett termék fogalma szó szerint megegyezik az irányelv definíciójával. Az újdonság és az egyéni jelleg feltételrendszere is azonos. Nem is lehetne másként, ellenkező esetben ugyanis a jogi rezsim közösségi szintű egységessége megbomlana, és ez az oltalmak közötti választást egyfajta anyagi jogok közötti konkurenciaharcra tenné, aláásva azt a célkitűzést, hogy a nemzeti és a közösségi oltalmak közötti választás kizárólag azon múljon, hogy a jogosult mekkora piacon kívánja a mintát hasznosítani. Az eltérés két irányban lenne elképzelhető: ha a közösségi oltalom megszerzése könnyebb lenne, a nemzeti oltalmak elhalnának, ha nehezebb, akkor pedig senki sem igényelné, ugyanis azok, akik egyébként közösségi szinten kívánják oltalmazni a mintájukat, ezt a Hágai Megállapodáson keresztül tennék, s mivel a nemzeti oltalmak az irányelv nyomán már harmonizáltak, a hágai letét minden részes országban megalapozná a védelmet.

A közösségi formatervezésiminta-oltalom mégis nagy konkurenciát jelent a nemzeti oltalmaknak és a Hágai Megállapodásnak. A nemzeti hivatalok szerte az Unióban a bejelentések 20-40%-os csökkenését tapasztalták a rendelet hatálybalépése óta, s hasonló csökkenés figyelhető meg a hágai letéteket illetően is.⁹⁵

⁹⁴ A Tanács 40/94/EK rendelete a közösségi védjegyről

⁹⁵ Szöllősi Gusztáv: i. m. (85), 37. o.

A rendelet az összetett termékek és a pótalkatrészek kapcsán felvetődött vita megoldásában is követi az irányelvet. Az oltalom „nem terjed ki az összetett termék alkotóelemét képező termék mintájának ... hasznosítására, ha az az összetett termék eredeti megjelenésének helyreállítására irányuló javítását célozza.”⁹⁶ A pótalkatrészeket tehát anélkül lehet gyártani és forgalmazni, hogy a jogosultak bitorlási pereket indíthatnának az „utángyártók” ellen. Eredetileg felmerült, hogy a javítási célú utángyártást csak három évvel az oltalom keletkezése után lehessen elkezdni, s voltak érvek a kényszerengedélyezés mellett is.⁹⁷ Természetesen itt is az autóiipari alkatrészpiac liberalizációjának kérdése állt a háttérben,⁹⁸ a megoldás, csakúgy mint az irányelvben, itt is átmeneti jellegű,⁹⁹ és a régóta tartó vita továbbra sem csitul. A vita elhúzódása érthető: a mintaoltalom alá eső termékek engedélyezett gyártásáért a jogosult díjazásra tarthat igényt, ellenben ha valaki csak az összetett termék egy vagy több alkotóelemét az eredeti állapotot helyreállító pótalkatrészként gyártja, nem kell hasznosítási engedélyt kérnie és díjat fizetnie. Egyszóval a pótalkatrészek gyártása az Unióban kiesik a védelem alól, s ez óriási összegeket jelent: veszteséget a jogosultak és nyereséget a pótalkatrészgyártók számára. Egyelőre még bizonytalan, hogy melyik oldal tudja keresztülvinni az akaratát a Bizottságban, amely előtt a kérdés az átmenet lejárta miatt újra napirenden van.

Az újdonság és az egyéni jelleg tekintetében a lajstromozott és a lajstromozás nélkül keletkező oltalom között különbség van. Az előbbinél a bejelentés vagy az igényelt elsőbbség, az utóbbinál pedig a nyilvánosságra hozatal napját kell a viszonyítás alapjául venni. A nyilvánosságra jutás relevanciája természetesen itt is a közösségben működő szakmai köröket fedi. Az újdonság és az egyéni jelleg hiánya abszolút kizárási ok.¹⁰⁰ Ez felveti a kérdést, hogy mi történik akkor, ha egy mintát nyilvánosságra hoznak – akár csak nemzeti szinten –, és arra lajstromozás nélküli oltalom keletkezik, majd a jogosult elhatározza, hogy a mintát lajstromozott közösségi oltalom alá kívánja regisztrálni. Ebben az esetben csak a rendeletben is megjelenő 12 hónapos türelmi időn belül van esélye közösségi lajstromozott oltalmat szerezni, a határidő lejárta után a korábbi minta újdonságrontónak számít. A türelmi idő mellett a rendelet is ismeri a jogsértési és a titoktartási klauzula mentőövét.

A példából fontos következtetések vonhatók le: habár a jogosult a mintát nemzeti szinten hozta nyilvánosságra, tehát gyakorlatilag csak egy tagállamban dobta piacra, az így keletkező lajstromozás nélküli oltalom automatikusan közösségi dimenziójú lett. Ez jól jellemzi a rendelet újdonságát: a közösségi minták valóban határok nélküliek. Másrészt

⁹⁶ Rendelet, 110. (1)

⁹⁷ Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 72. o.

⁹⁸ Alexander Nette – Alexander González: Future Design Protection in the European Union (I). Patents and Licensing, 2002. április, 29. o.

⁹⁹ Rendelet, 110. cikk

¹⁰⁰ Arnaud Folliard-Monguiral – David Rogers: The Community Trade Mark and Designs System and the Enlargement of the European Union. European Intellectual Property Review, 2004. 2. sz., 55. o. és Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 72. o.

viszont ez a határok nélküliség okozza a korábbi minta újdonságrontó hatását is közösségi szinten, habár ez már az irányelvben és a magyar törvényben is megjelent. A rendelettel vált teljessé a Közösség területén működő formatervezési védelem: az irányelv a Közösség egész területét (sőt gazdasági vonzáskörzetét) akeimezővé tette azzal, hogy újdonságrontó nyilvánosságra jutások akadályozhatták a minta nemzeti oltalmát, a rendelet viszont immár azzal kecsegtet, hogy akinek sikerül átjutnia e komoly akadályokon, az egész területet elfoglalhatja.

Ez a logika tette lehetővé azt is, hogy a tíz új tagállam 2004. május 1-jei csatlakozása nem hozta magával függő bejelentések érvénytelenítését: az érintett ágazaton belül a Közösségben működő szakmai körök a bővítés előtt is „ésszerűen”¹⁰¹ tudomást szerezhettek az újonnan csatlakozó államokban történt nyilvánosságra jutásról, így a minta érvényességét nem a csatlakozás ténye kérdőjelezhetette meg.¹⁰² Mindenesetre joggal tehetjük fel a kérdést: vajon egy csatlakozni szándékozó ország mikortól válik olyan fontossá, hogy az ottani publikálások a közösségi szakmai körök figyelmét is felkeltik? Tehát például a csatlakozási tárgyalásokat nemrég megkezdő Törökországra már most kiemelt figyelmet kell-e fordítani, vagy várhatunk addig, amíg a tárgyalásokkal eljut oda, ahol jelenleg Románia tart, azaz biztos csatlakozóként kétségtelenül számításba kell venni. Valószínűleg az „ésszerű” tudomásszerzés magába foglalja Törökországot is, hiszen a kapcsolatok bővülése, az információáramlás sebessége, valamint a formatervezés multikulturális jellege miatt a dizájn igen gyorsan terjed. Továbbá a csatlakozás lehetőségének pusztá felvetése is azonnal a kérdéses országra irányítja a közösségi befektetők figyelmét, márpedig a piacnál jobban semmi sem jelezheti, ha egy országot számításba kell venni. Ez egyben azt is jelenti, hogy az EU bővülésének minden egyes lépése közeledést jelent a világújdonsági kritérium felé, habár továbbra is megmarad szűkítésként, hogy csak a Közösség – egyre növekvő – területén működő szakmai körök relevánsak.

Abszolút kizáró oknak számít az újdonság és az egyéni jelleg hiánya mellett a közerkölcsbe ütközés is. Az OHIM a bejelentés kapcsán az alakszerűségek meglétén túl csak a közrendbe vagy a közerkölcsbe ütközést vizsgálja. Ez komoly problémákat vet fel. Nemzeti szinten sem könnyű meghatározni, hogy mi számít a „köz” erkölcsének, de egy 450 milliós lakosságú, etnikailag, történelmileg és kulturálisan szétagolt, sokszínűségét büszkén vállaló és óvó közösség esetében teljességgel lehetetlen. Átlagot tehát nem tudunk vonni, az erkölcs matematikailag nem mérhető. Így Musker felveti,¹⁰³ hogy csak azt a mintát kell elutasítani, ami az összes tagállamban sérti a közerkölcsöt. Ezt huszonöt tagállam esetében egyrészt bonyolult lenne megvizsgálni, másrészt a joggyakorlat könnyen eljutna oda, hogy a legszabadelvűbb tagállam közerkölcsét tekintené mércének. Ennek ellentétéjeként kizárt a

¹⁰¹ Rendelet, 7. (1)

¹⁰² Arnaud Folliard-Mongurial – David Rogers: i. m. (100), 55. o.

¹⁰³ David Musker: Community Design Law – Principles and Practice. Sweet and Maxwell, London, 2002, 104. o.

minta oltalma, ha bármelyik tagállam közerkölcsébe ütközik. Musker ezt tartja követhetőnek, mivel a szubszidiaritás elvéből leginkább ez vezethető le, s ezzel ért egyet a Gazdasági és Szociális Bizottság is, megjegyezve, hogy ez a kizáró ok egyike a közösségi minta egységes jellegét megbontó rendelkezéseknek. Massa és Strowel ellenben kritikával fogadja ezt az elképzelést.¹⁰⁴

Az utóbbi két megoldás egyaránt alkalmazhatatlan és teljességgel mesterkéltnak, s az oly gyakran hangoztatott transzparencia elvével sem egyeztethető össze. Ennél még az is sokkal ésszerűbb lenne, ha a rendelet az Alicantében elfogadott erkölcsök alkalmazását írná elő.

Ha elfogadjuk, hogy nemzeti szinten a közerkölcsöt szűkített értelemben, a jogrendszer legfontosabb alapjait vizsgálva kell felfogni, akkor a Közösség erkölcsét a Római Szerződésben, még inkább az egyszer talán hatályba lépő Európai Alkotmányban kell keresnünk. Másfelől e dokumentumok éppen a szerződő felek kulturális sokfélesége miatt igyekeztek elkerülni az erkölcsi állásfoglalásokat.¹⁰⁵ Ezért a Közösség erkölcsi rendjét legtisztábban az Emberi Jogok Európai Egyezménye, valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya fejezi ki. Igaz ugyan, hogy ezek az egyezmények nem közösségi jogszabályok, de a részes államok között az Európai Unió minden tagját megtalálhatjuk. S alkalmazásuk mellett szól az is, hogy ezek a dokumentumok gyakorolták a legnagyobb hatást a fejlett világ erkölcsi színvonalára.

III. 2.4. A közösségi formatervezésiminta-oltalom keletkezése

A lajstromozáson alapuló közösségi formatervezésiminta-oltalom keletkezése az OHIM konstitutív aktusának eredménye. A bejelentést közvetlenül vagy a nemzeti hatóságokon keresztül lehet eljuttatni az OHIM-hoz, s lehetőség van interneten keresztül történő bejelentésre is. A szakirodalom méltatja a lajstromozási eljárás egyszerűségét. Ezen „felhasználóbarát lajstromozás”¹⁰⁶ a következőkben nyilvánul meg:

- a lajstromozás előtt a lajstromozás nélküli formatervezésiminta-oltalom védi a már publikált mintát;
- 12 hónapos türelmi idő;
- 6 hónapos elsőbbségi idő, amely alapulhat a PUE-n és a WTO-megállapodáson, azaz a TRIPS-en, valamint „szabályszerű nemzeti bejelentésen” – ez utóbbi lehetővé teszi, hogy a jogosult az eredeti bejelentést közösségi oltalommal terjeszthesse ki;
- több minta egyidejű bejelentése, ha azonos locarnói osztályba tartoznak;

¹⁰⁴ Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 72. o.

¹⁰⁵ Uthalhatunk az Európai Alkotmány szövegezése kapcsán a kereszténység szerepéről kialakult vitára

¹⁰⁶ „designer-friendly registration” – Massa – Strowel, i. m. (90), 74. o.

- gyors és olcsó eljárás;
- a közzététel legfeljebb 30 hónappal történő elhalasztásának lehetősége, amelynek időtartama alatt a mintát nem lajstromozott közösségi formatervezési mintaként kell kezelni – ez a gyakorlatban a rosszhiszemű másolással szemben biztosít védelmet;
- 6 hónapos türelmi idő a megújításra (amely azonban problémákat vethet fel, ha harmadik személy időközben jóhiszeműen hasznosítani kezdte a mintát);
- igazolás lehetősége,
- és végül, talán a legfontosabbként, a lényegi vizsgálat mellőzése.

A lényegi vizsgálat mellőzése miatt az OHIM a bejelentés alaki követelményeinek vizsgálata mellett mindössze a definíciónak való megfelelést és a közerkölcsbe ütközést vizsgálja, az újdonságot, egyéni jelleget nem. A lajstromozási eljárásban ellenérdekű fél nem tehet észrevételt, s emiatt a bejegyzési eljárásban viszonylag nagy esély van arra, hogy más jogát sértő minta kerül lajstromozásra. Emiatt az utólagos korrekció szerepe felértékelődik. A Rendelet 25. §-a ezeket a lehetőségeket megsemmisítési okokként sorolja fel.

A lajstromozott közösségi mintaoltalmat versenyképes áron lehet megszerezni. A minimális bejelentési díj, amely a lajstromozás és a közzététel költségét foglalja magába, kb. 350 euró (85-90 000 Ft).¹⁰⁷ Ez mindössze háromszorosa a csak Magyarország területére kiterjedő oltalom díjának, így a hazai és a közösségi piac méretét összehasonlítva a közösségi oltalom jóval költséghatékonyabb megoldásnak tűnik.

A lajstromozás nélkül oltalomban részesülő közösségi formatervezésiminta-oltalom közzététellel keletkezik, nincs szükség semmiféle hatósági aktusra. Az oltalom attól a naptól keletkezik, amelyen a minta „a Közösségben először jutott nyilvánosságra.”¹⁰⁸ A nyilvánosságra jutást itt az újdonságrontó nyilvánosságra jutás¹⁰⁹ tükröképeként kell értenünk. Ez néha azzal a furcsa helyzettel járhat, hogy esetleg a jogosult nem is tud róla, hogy a mintáját már védelem illeti meg. Ez akkor lehet problematikus, ha később maga hozza nyilvánosságra a mintát, mivel ekkor a védelmi idő egy része már eltelt, miközben a jogosult erről nem is tudott. Így elképzelhető, hogy később abban a téves hitben indít pert bitorlás miatt, hogy a védelem még fennáll. E probléma arra világít rá, hogy a lajstromozás nélkül keletkező oltalom nem analóg a szerzői jogi védelemmel, ott ugyanis a védelem kezdete irreleváns, mivel a lejárat időpontja biztos (az alkotó halálától számított 70 év eltelte), ellenben a mintaoltalom esetében kérdéses lehet, hogy mettől-meddig terjed az oltalom időtartama.

¹⁰⁷ Katrine A. Levin – Monica B. Richman: A Survey of Industrial Design Protection in the European Union and the Unites States. European Intellectual Property Review, 2003. 3. sz., 115. o.

¹⁰⁸ Rendelet, 11. cikk (1)

¹⁰⁹ Rendelet, 7. cikk (1)

III. 2.5. A közösségi formatervezésiminta-oltalomból fakadó jogok és kötelezettségek

Az irányelv által egész Európában létrehozott rezsimbe a közösségi formatervezésiminta-oltalom is illeszkedik, ezért a 6/2202/EK rendelet által biztosított jogok természetesen szinkronban vannak a harmonizált nemzeti jogokkal.

A közösségi formatervezésiminta-oltalom a szerzőt vagy jogutódját illeti meg, ha többen közösen alkották a mintát, akkor az oltalom közös. A munkaviszonyból eredő köteletség teljesítéseként vagy a munkáltató utasításait követve megalkotott minta esetén a mintaoltalmi igény a munkáltatót illeti meg, hacsak szerződésben máshogy nem állapodtak meg. A rendelet a nemzeti jogok alkalmazását rendeli, ha azok máshogy szabályozzák a kérdést. A megrendelt minták esetében a rendelet nem ruházza át a mintaoltalmi igényt a megrendelőre,¹¹⁰ így ezekben az esetekben a jogátruházás előzetes szerződéses rendezése elkerülhetetlen. Musker kiemeli, hogy ezek a megállapodások különös gondosságot igényelnek a szerző részéről,¹¹¹ a jogátruházást mindenképpen a szerződés teljesítéséhez (azaz a díj kifizetéséhez) kell kötni. Nem szabad megfelelkezni az esetleges szerzői jogokról sem, a jogátruházásnak ezekre is ki kell terjednie.

„A lajstromozott közösségi formatervezési mintaoltalom alapján a mintaoltalom jogosultjának kizárólagos joga van a minta hasznosítására és arra, hogy a mintát engedélye nélkül hasznosító harmadik személyekkel szemben fellépjen ...

A lajstromozás nélküli mintaoltalom esetén a mintaoltalom jogosultja csak akkor léphet fel az előző bekezdésben említett cselekmények megakadályozása érdekében, ha az engedély nélküli hasznosítás az oltalom alatt álló minta utánzásának következménye.”¹¹²

A közösségi mintaoltalom két fajtája között a legnagyobb különbség éppen az, hogy a lajstromozáson alapuló mintaoltalom kizárólagos jogokat biztosít a jogosultnak, ellenben a lajstromozás nélkül keletkező csak a másolástól véd. Tehát „biztosítja a jogosultnak, hogy harmadik személyeket megakadályozzon abban, hogy a minta egészét vagy lényegi részét reprodukálják, de nem ad arra lehetőséget, hogy a jogosult harmadik személyeket eltiltsa ugyanannak vagy hasonló mintának a használatától, ha az független alkotás eredménye.”¹¹³

A közösségi formatervezésiminta-oltalom korlátait a nemzeti oltalomhoz hasonlóan a magánhasználat körébe eső, a kísérleti, valamint az idézés és az iskolai oktatás céljából végzett cselekmények képezik. A tranzitra, illetve a Közösség területére érkező idegen járművekhez tartozó felszerelésekre, valamint a javításukhoz szükséges alkatrészekre és tartozékokra vonatkozó kivételek is megtalálhatók a rendeletben.

¹¹⁰ Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 75.o.

¹¹¹ David Musker: i. m. (103), 113. o.

¹¹² Rendelet, 19. cikk

¹¹³ Katrine A. Levin – Monica B. Richman: i. m. (107), 115. o.

A jogkimerülés az egész Közösségre kiterjed, nem is lehetne másként, hiszen az irányelv is közösségi szintű jogkimerülést teremtett az egyes tagállami jogokban is. Ennek ellenére az előkészítő viták során több tagállam is ódzkodott ettől az intézménytől.¹¹⁴ Ez nem meglepő, ugyanakkor értelmetlen, hiszen a jogkimerülés teszi lehetővé az oltalmazott termékek közösségi szintű forgalmát, enélkül az áruk szabad áramlása merő szólam lenne csupán.

Az előhasználati jog mellett az irányelvhez képest új elem a kormányzati célokra történő hasznosítás.

*„Ha a tagállami jogszabályok lehetővé teszik a nemzeti oltalomban részesített formatervezési minták kormányzat által vagy részére történő hasznosítását, e jogszabályok a közösségi formatervezési mintákra annyiban alkalmazhatók, amennyiben a hasznosításra alapvető honvédelmi vagy nemzetbiztonsági érdekből van szükség.”*¹¹⁵

Legelőször az a kérdés merül fel, hogy a tagállamoknak ez a joga az Európai Unió egész területére kiterjed-e, vagy pedig csak saját határaikon belül élhetnek vele. Az utóbbi látszik valószínűnek még akkor is, ha ez némiképp felszabdálja az oltalom egységességét a tagállami határok mentén. További problémákat vet fel, hogy mennyiben lehet magukat a tagállamokat felelősségre vonni, ha esetleg mégis túlmerészkednének a határaikon. A közösségi mintaügyekben ráadásul tagállami bíróságok járnak el, így a szuverén immunitás elve alapján kétséges, hogy valamely tagállam aláveti magát egy másik bíróságának. A paszszív perbeli legitimáció még elképzelhető, különösen, hogy a tagállamok többsége tagja az Európa Tanács által kidolgozott Európai Immunitási Egyezménynek, az azonban kétséges, hogy a bíróság által elrendelt kényszerítő intézkedéseknek is alávetnék magukat.¹¹⁶

A lajstromozatlan közösségi mintaoltalom oltalmi ideje a legkorábbi Európai Unió-beli publikációtól számított három év. Fontos kiemelni, hogy ha a mintát az Unión kívül hozták nyilvánosságra, akkor egyéves türelmi időn belül az Unióban is meg kell kezdeni a forgalmazást, ellenkező esetben nem áll meg a minta újdonsága. Massa és Strowel megállapítása szerint ez a rendelkezés „protekcionista ízü”,¹¹⁷ mivel arra ösztönöz, hogy az első nyilvánosságra hozatal a Közösség területén történjen.

A lajstromozott közösségi mintaoltalom az OHIM-nál történő lajstromozással keletkezik a bejelentés napjától visszamenőlegesen számítva. Ötévenként legfeljebb 25 évre megújítható. A közzététel és a lajstromozás között lajstromozás nélküli közösségi mintaoltalom védi a másolástól, ami megfelel a nemzeti ideiglenes oltalomnak. Adódik a párhuzam, hogy a lajstromozás nélküli mintaoltalmat olyan ideiglenes oltalomként kezeljük, amelynél az érdemi vizsgálatot egy esetleges jogsértés miatt indított per helyettesíti. Ha bebizonyosodik, hogy a minta nem volt alkalmas védelemre, akkor az oltalom ugyanúgy visszamenőleges hatállyal szűnik meg, mint ahogy a nemzeti jogokban az ideiglenes oltalom a bejelentés elutasításakor.

¹¹⁴ David Musker: i. m. (103), 125. o.

¹¹⁵ Rendelet, 23. cikk

¹¹⁶ David Musker: i. m. (103), 130. o.

¹¹⁷ Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 74. o.

III. 2.6. Megsemmisítés

A közösségi formatervezésiminta-oltalom esetében a megsemmisítés szerepe felértékelődik. Az előzetes vizsgálat és az észrevételi lehetőség hiánya miatt az előzetes szelekcióval szemben az utólagos korrekció a domináns.¹¹⁸

A megsemmisítési okok mindkét oltalmi formára vonatkoznak, az elutasítást eredményező abszolút okokkal ellentétben csak kérelemre lehet őket figyelembe venni. A következő okok az első kettő kivételével relatívnak tekinthetők:

- a minta nem felel meg a meghatározásnak;¹¹⁹
- nem felel meg az oltalmazhatóság feltételeinek;¹²⁰
- ha bírósági határozat értelmében az oltalmat nem annak adták meg, akit megillet;
- ha a mintaoltalom korábbi mintaoltalommal ütközik;
- ha a mintaoltalom közösségi vagy tagállami megkülönböztető jelzést sért (védjegy, kereskedelmi név);
- ha a mintaoltalom tagállami szerzői jogba ütközik;
- ha a mintaoltalom PUE-ban felsorolt elemet vagy abban nem szabályozott olyan jelvényt, jelképet és címert jogosulatlanul használ, amelyhez az érintett tagállamban különösen fontos közérdek fűződik.

III. 2.7. Eljárási kérdések

Érdekesen alakul a fórumrendszer a közösségi mintaoltalom esetében. Lajstromozott oltalom megsemmisítési eljárása az OHIM hatáskörébe tartozik. Lajstromozatlan mintánál, illetve mindkettőnél, ha a megsemmisítési kérelem bitorlási per ellenkérelmeként került benyújtásra, ún. közösségi mintaoltalmi bíróságok járnak el. Ezeket minden tagállamnak ki kellett jelölnie, nálunk elsőfokon a Fővárosi Bíróság, másodfokon pedig a Fővárosi Ítéltábla jár el.

Ez a rendszer közösségi mintaoltalmi ügyekben egy „európai res iudicata”-t teremt,¹²¹ az OHIM döntései ugyanis kötelezőek a közösségi mintaoltalmi bíróságokra és viszont, továbbá a közösségi mintaoltalmi bíróságok döntései is kötelezőek a többire. Az illetékességet az alperes lakóhelye, székhelye, ennek hiányában telephelye, ha ilyen sincs, a felperes lakó- vagy székhelye (esetleg telephelye) határozza meg. Mindezek hiányában a spanyol bíróság illetékes.

Az eljárásokban a rendeletet kell alkalmazni, de minden kérdésben, amelyről a rendelet

¹¹⁸ Szöllőssi Gusztáv: i. m. (85), 36. o.

¹¹⁹ Rendelet, 3. cikk (a)

¹²⁰ Rendelet, 4–9. cikk

¹²¹ Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 69. o.

nem rendelkeznek, a fórum joga az irányadó, nemzetközi magánjogát is ideértve.¹²² Ez a szabály magában rejtja a forum-shopping nemkívánatos lehetőségét.

Bitorlási perekben a lajstromozott közösségi mintaoltalomnál vélelmezett az oltalom fennállása és a jogosult személye, lajstromozás nélküli mintaoltalomnál azonban mindkettőt bizonyítani kell.

IV. ÉRTÉKELES

Az ezredforduló jelentős változásokat hozott az európai formatervezési kultúrában. Az irányelv nyomán a nemzeti jogok és a rendelet új jogi rezsimet teremtettek. A rendszer legnagyobb kihívása a konzisztencia, amelynek eddig többé-kevésbé sikerült megfelelnie. Az egyes elemek, azaz a nemzeti jogok és a közösségi formatervezésiminta-oltalom nem kioltják és akadályozzák egymást, hanem egységes feltételek szerint, növelve a jogbiztonságot, széles körű választási lehetőséget biztosítanak. A választás többé nem attól függ, hogy az adott minta melyik tagállamban milyen okból van kizárva az oltalomból. A szabályozás alkalmat ad arra, hogy a belső piac szabadságával élve a gazdasági racionalitás legyen a döntések fő mozgatója. Ez mindenképpen a költségek, az idővesztés és a jogi bizonytalanságokból eredő jogviták csökkenését hozza magával.

A lajstromozott és a lajstromozás nélküli közösségi oltalom lehetősége mind a nagy piaci befektetők, mind a kisebb gazdasági potenciállal bíró formatervezők számára lehetőségeket teremt. Az előbbiek számára igen értékes lehetőség, hogy egyetlen eljárással az Unió egész területére azonos hatású oltalmat szerezhetnek, az utóbbiak pedig valószínűleg nagyobb biztonságban érezhetik magukat a dizájn másolását hatékonyan megakadályozó, ugyanakkor minden formalitás nélkül létrejövő lajstromozatlan oltalom védelme alatt. Az egységesség a versenyhelyzetet is növeli. A jogkimerülés elősegíti a piaci liberalizációt, az áruk akadálytalan áramlása pedig a fogyasztói árak csökkenését jelentheti.

Ugyanakkor ezzel ellentétes tendenciák is megfigyelhetők, a pótalkatrészek ügye rávilágít arra is, hogy a határok nélküli gazdaságot sokszor épp a tagállamok akadályozzák, s az autógyárak erős lobbitevékenysége arra is rámutat, hogy a formatervezés védelméhez fűződő érdekek között komoly ellentétek feszülnek. Ezek a közeljövőben újra a felszínre kerülhetnek, mivel jelenleg is napirenden van a szabályozás újragondolása. Ennek ellenére kicsi az esélye annak, hogy szigorítanak az utángyártás feltételeit, hiszen ez a már elért piaci nyitáshoz képest visszalépésnek minősülne.

A mintaoltalom közösségi gyakorlata még nem túl nagy, az ügyek száma viszonylag alacsony, ezért a közösségi mintaoltalmi bírósággént eljáró tagállami bíróságok számára ko-

¹²² Rendelet, 88. cikk

moly szakmai kihívást jelent, hogy különféle jogi tapasztalatuk ellenére fenntartsák az egységes ítélkezést. Minden bizonnyal továbbra is szükség lesz az elsőfokú bíróság aktivitására, iránymutatására.

Azonban a mérleg mégis pozitív irányba mutat. Egy 450 milliós piacon nyílt meg a lehetőség arra, hogy a világot előzőnlő ócskaságok, igénytelen külsejű termékek között erőre kapjon egy olyan vizuális kultúra, amely a formatervezést ösztönző jogi környezet és a piaci verseny intenzívvé válása révén a nagyközönség számára is elérhető, megfizethető árú termékek felé tereli a vásárlókat. Remélhetőleg az új európai szabályozás hozzájárul ahhoz, hogy a tömegfogyasztás keretei között is méltó megbecsülést élvezzenek a kreatív és képzett alkotók, és remélhető, hogy a jövőben hazánkban is öntudatra ébrednek azok a vásárlók, akik előnyben részesítik az igényességet és az ötletességet. Meg fogunk lepődni, milyen sok tehetséges magyar formatervező várja őket szeretettel.

IRODALOMJEGYZÉK

Simon Clark: Commissioned Designs – Who owns them? Copyright World, 120/2002.

Pauline Dore: Choices, choices – The European Community's registered and unregistered design right. Copyright World, 2003. május

Ficsor Mihály: Törvényjavaslat a formatervezési minták oltalmáról. Védjegyvilág, 2001. 1. sz.

Arnaud Folliard-Monguiral – David Rogers: The Community Trade Mark and Designs System and the Enlargement of the European Union. European Intellectual Property Review, 2004. 2. sz.

Horváth Dóra – Sajtos László: A forma tartalma – A termékdizájn sajátosságainak szerepe a termékek fogyasztói megítélésében (II. rész). Marketing – Menedzsment, 2001. 5–6. sz.

Ulrike Koschtial: Design Law: Individual Character, Visibility and Functionality. International Review of Industrial Property and Copyright Law, 2005. 3. sz.

Lakatos Krisztina: Az Ipari Formatervezési és Ergonómiai Tanács tevékenységeiről. Védjegyvilág, 2000. 1. sz.

Katrine A. Levin – Monica B. Richman: A Survey of Industrial Design Protection in the European Union and the Unites States. European Intellectual Property Review, 2003. 3. sz.

Lontai Endre: Szellemi alkotások joga. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2001

Charles-Henry Massa – Alain Strowel: Community Design: Cinderella Revamped. European Intellectual Property Review, 2003. 2. sz.

Amanda Michels: Dyson as Saladin: The End of the „Pattern Spares” Crusade? European Intellectual Property Review, 2005. 6. sz.

David Musker: Community Design Law – Principles and Practice. Sweet & Maxwell, London, 2002

David Musker: Hidden Meaning? UK Perspectives on „Invisible in Use” Designs. European Intellectual Property Review, 2003. 10. sz.

Alexander Nette – Alexander González: Future Design Protection in the European Union (I). Patents and Licensing, 2002. április

Charles A. Rademaker: The classification of ornamental designs in the United States Patent Classification System. World Patent Information, 2000. 22. sz.

Jeremy Reed: Royalties for Design Right 'Licences of Right'. European Intellectual Property Review, 2005. 8. sz.

Martin Schlötelburg: The Community design right in practice. Managing Intellectual Property, 2002. július/augusztus

Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata, 3. kiadás. Budapest, 1917

Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata, 4. kiadás. Budapest, 1933

Szöllőssi Gusztáv: A közösségi formatervezési mintáról. Védjegyvilág, 2003. 3. sz.

Vida Sándor: Színek védjegyoltalma és az Európai Bíróság. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 110. évf., 1. sz. 2005. február

Boudewijn Vondelen – Alexander Laaren: Bringing IP Protection to the high street. Managing Intellectual Property, 2000. június

Magyar Védjegy Egyesület, AIIPI Magyar Csoportja, LES Magyar Csoportja: Válaszok az ipari minták oltalmának szabályozására vonatkozó, a Magyar Szabadalmi Hivatal által felvetett kérdésekre. Védjegyvilág, 2000. 1. sz.

A MAGYAR SZABADALMI HIVATAL „E-LEARNING”-ES TANANYAGA

A Magyar Szabadalmi Hivatalban új, a szabadalmi oltalommal kapcsolatos ismereteket tartalmazó tananyag készült el 2004–2005 folyamán. A tananyag elsősorban a felsőfokú tanintézményekben tanuló hallgatók iparjogvédelmi ismereteit kívánja gyarapítani. Olyan érdeklődőknek készült, akik reguláris formában vesznek részt egyetemi–főiskolai képzésben, és akkreditált tananyagként ismerkednek a szellemi tulajdon-védelem egyes kérdéseivel, de olyanoknak is, akik vállalkozóként szeretnék tevékenységükhöz kapcsolódóan megismerkedni azokkal a kérdésekkel, amelyek megválaszolása révén biztosabban eligazodnak a piac világában, kevésbé kerülnek olyan helyzetbe, hogy tudatlanságból mások jogait megsértsék, vagy saját jogaik csorbat szenvedjenek.

Az alábbiakban röviden ismertetjük a tananyag létrejöttének legfontosabb indokait, megtervezésének módját, felépítését és végül a gyakorlatban megszületett tapasztalatokról is beszámolunk.

ELŐZMÉNY – AZ ELSŐ TÁVOKTATÁSI CSOMAG

A Magyar Szabadalmi Hivatal és a Műegyetemi Távközpont együttműködésével egy távközpont csomag készült el 2001-ben „Szabadalom–versenyelőny” címmel. A szerzők a gazdasági élet globalizációja következtében egyre élesedő versenyben a szellemi tulajdon védelmére kívántak nagyobb figyelmet fordítani. Ez a tény is indokolta, hogy részben a felsőfokú képzésbe integráltan, de azon túlmenően is az érdeklődőknek módjuk legyen elsajátítani a munkájukhoz elengedhetetlenül szükséges iparjogvédelmi ismereteket. Ez a csomag azt tűzte ki célul, hogy a szabadalmi oltalom területén a szellemi tulajdon-védelem alapfogalmaival tisztába kerüljön a tanuló, megismerje a Magyar Szabadalmi Hivatal főbb feladatait, a Szabadalmi Társaság használatát, minimális ismereteket szerezzen a szabadalmi bejelentés benyújtásával, az engedélyezési eljárás lefolytatásával kapcsolatos tudnivalókról, felmérje, hogy milyen idő- és térbeli korlátokkal érvényesítheti a szabadalom által biztosított jogait, illetve hogyan kerülheti el mások jogainak megsértését.

Mindezeket az ismereteket távközpont formájában sajátíthatta el a tanuló a hivatal kijelölt munkatársának „tutori” támogatásával. Ehhez rendelkezésére állt a tanulócsomag részeként egy munkafüzet, amely didaktikusan, 23 kérdés formájában tartalmazta a tananyag elsajátításához szükséges ismereteket, de különféle papír-, illetve elektronikus hordozón megtalálható mellékletek is támogatták a tanulást.

A TOVÁBBFEJLESZTÉS INDOKAI, SZÜKSÉGESSÉGE

A technikai fejlődés gyorsulása azt eredményezte, hogy a tanulócsomag egyre több eleme elavult, azokat az oktatás során eleinte betétlapokkal egészítette ki a hivatal, és egyben felhívta a tanulók figyelmét az időközben bekövetkezett változásokra. 2003-ban nyilvánvalóvá vált, hogy a tanulócsomag ilyen formában nem javítható, a folytonosan változó jogszabályok, a joggyakorlat változása, az Európai Szabadalmi Egyezményhez történt csatlakozás olyan sok változást eredményezett, amelyeket már a hagyományos papírhordozón rendelkezésre álló tananyag nem volt képes napra készen nyomon követni. Így 2003-ban döntés született, hogy egy olyan, új hordozón elhelyezett tanulócsomagot kell létrehozni, amely folyamatosan bővíthető, alakítható. Erre a legalkalmasabbnak az internetes felületen elhelyezett úgynevezett „e-learning”-es tananyag látszott.

AZ „E-LEARNING” ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI, SZERKEZETE

A programozott oktatás, számítógéppel segített tanulás, internet, a technikára épülő oktatásfejlesztés után itt az új varázsszó, az „e-learning”, kevésbé használt magyar változata az e-tanulás. A kifejezés az elmúlt néhány évben az új, elektronikus információs és kommunikációs technikára alapozott oktatásfejlesztési törekvések összefoglaló csúcsgömbjévé vált. Jogosan felmerülő kérdés: miről is van szó? Mit takar a fogalom, mit jelent a kifejezés? A kifejezés karrierje Európában akkor kezdődött, amikor az eEurope meghirdetése után néhány hónappal, 2000. március 9-én Viviane Reding, az Európai Bizottság akkori kulturális és oktatási ügyekért felelős tagja ismertette az „e-learning” kezdeményezést. Az Európai Unió „Az élethosszig tartó tanulás európai programja” című programjavaslatának definíciója szerint az „e-learning” információval és kommunikációs technológiával segített tanulás.

Az „e-learning” néven összefoglalható fejlesztések, programok, tananyagok a tanulás-szervezés, tanulásirányítás és tanulástámogatás olyan formáit jelentik, amelyek három, jól körülírható forrásból merítenek: a számítógéppel segített tanulásból, az internetes tanulásból és a távoktatásból. Az „e-learning” ezekből az oktatási-tanulási formákból építkezik: a számítógép és a hálózati adatbázisok, illetve internetes kommunikáció használatával, a tanulási folyamat egészének rendszerszemléletű megközelítésével, illetve hatékony rendszerbe szervezésével törekszik a tanulás eredményességének javítására. A tananyagok, tanulási programok kialakítása során a modularitás elve érvényesül. Az „e-learning”-rendszerek kommunikációs csatornákat biztosítanak különböző tudáskonstrukciókhoz, a tanulási, illetve technikai problémák megoldásához segítségül hívható szakértőkhöz, tutorokhoz.

Ahhoz, hogy az „e-learning” forrásrendszerében rejlő lehetőségeket kihasználjuk, ismerünk kell annak összetevőit, amelyek mintegy négy körre csoportosíthatók.

Az első kör a számítógépes tanulás eszközkészlete, amelynek jellemző tulajdonságai: az adattárolás, információfeldolgozás, interaktivitás, a hipertext, multimédia, szimuláció,

virtuális valóság. A második kör az internetes, weboldalú tanulás jellemző tulajdonságai: hálózati kommunikáció, nyitott információforrások, kiterjesztett valóság. A harmadik kör a távoktatás jellemző tulajdonságai: időbeli és térbeli függetlenség, tanulás- és tanulóközpontúság, önálló tanulás. A negyedik kör a rendszerintegráció. Az alábbiakban, a teljesség igénye nélkül, szükséges kitérnünk néhány fontos jellemző magyarázatára.

Az interaktivitás esetében, a számítógép információfeldolgozó képessége lehetővé teszi a tanuló számára, hogy párbeszédet folytasson a rendszerrel, bevitt válaszai befolyásolják a rendszer működését, különböző válaszokat hívnak elő. A interaktivitásnak kulcsszerepe van mindazon paraméterek megvalósításában, amelyeket az „e-learning” tanulási környezetekre jellemzőnek tartunk. Ez a számítógép-jellemző teszi lehetővé az eredményes tanulásban nélkülözhetetlen visszacsatolást.

A hipertext az információk rendszerbe szervezésének a hagyományos szövegekhez képest alternatív formája. Olyan, elektronikusan létrehozott szöveg, amelynek egyes elemei, például a linkek, ugrópontok, amennyiben a felhasználó aktiválja azokat, előzetesen definiált kapcsolatok mentén újabb szövegeket, információegységeket jelenítenek meg. A hipertext különböző információelemeket (dokumentumokat, hang-, képállományt) kapcsol össze, az interaktív alkalmazásokat is beleértve.

A nyitott információforrás mint jellemző azt jelenti, hogy az online tanulás során rendelkezésre álló információforrások új, karakterisztikus jellemzője a nyitottság. Az interneten hozzáférhető elektronikus dokumentumok jelentős része a hipertextes információszervezésből adódóan alapvetően nyitott. Ez a nyitottság gyakran magába foglalja a dokumentum szervezőjével, a honlap készítőjével való közvetlen kapcsolatfelvétel lehetőségét is.

A kiterjesztett valóság részben kibővített, részben kiegészített valóságot jelent. A széles sávú adatátviteli csatornák ma már lehetővé teszik a jó minőségű kép- és hangtovábbítást; kiváló minőségű képek és hangok átvitele bárholonnan, bárhová, bárkinek, bármikor lehetséges. Figyelembe véve, hogy valóságészlelésünk és a valóságról alkotott képünk nagy részben vizuális információkra épül, az internet megsokszorozza a rendelkezésünkre álló, tanuláshoz segítő valós környezetek számát. Ugyanakkor a valós környezet olyan, számítógép által generált elemekkel egészül ki, amelyek elősegítik az adott környezetben történő tevékenységünk eredményességét.

A távoktatás idő- és térbeli függetlenségének esetében a tanuló kilép a hagyományos, személyközeli tantermi oktatás keretei közül, vagy be sem lép oda. A szükséges információk bármikor, bárhol rendelkezésére állnak tetszése és választása szerint.

A távoktatás tanulás- és tanulóközpontúsága esetében már nem, vagy csak igen korlátozottan lehet számítani a tanári magyarázatra. A tanuló magára van utalva a tananyag elsajátítása során. A tanár–tanuló, illetve tanítás–tanulás vonatkozási rendszerében a hangsúly erősen a tanuló, illetve a tanulás irányába tolódik. Ez a tanár szerepének jelentős módosulással jár, és megváltoztatja a tanulóval szembeni elvárásokat.

A rendszerintegráció magába foglalja az első három fogalomkör elemeit, ahol közös

metszetben a didaktikai tervezés, modularitás és rendszerszemlélet fogalmait kell feltüntetni. A didaktikai tervezés a tananyag, a tanulási program és a tanulási környezet optimális hatáseggyüttesének kialakítása. A modularitás az „e-learning” technológiai dimenziója, törekvés a tananyagelemeknek a szoftverrendszerbe illeszthetőségére. A rendszerszemlélet az „e-learning”-program illesztése a tanulás, a munkakörnyezet egészéhez, elhelyezése a tanulás szervezeti hálójában.

Az „e-learning”-tananyag tanulási forgatókönyv, amely nemcsak azt tartalmazza, hogy egy adott tárgykörben mit kell tudni, hanem annak optimális elsajátításához is megad minden segítséget. A tananyagkészítők ennek megfelelően szervezik rendszerbe azokat az információszerzési, interakció-konstrukciós lehetőségeket, amelyekről úgy gondolják, hogy hozzájárulnak a személyes tudásszervezés folyamatának optimalizálásához.

Az „e-learning” egyik erőssége az önirányításos tanulás lehetőségében rejlik. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy a tanuló részéről komolyabb felkészültséget és tanulási tapasztalatokat igényel, amelyekkel nem mindenki rendelkezik. Mindezek tükrében az elektronikus információs és kommunikációs eszközrendszer segítségével olyan tanulásirányítás is megvalósítható, ahol a tananyag a hagyományos, nyomtatott tankönyv, a tanulás irányítása, ütemezése, segítése történik valamilyen webalapú tanulásmenedzsment-rendszerrel. Ennek legköztöttebb formája a hétről-hétre történő tanulásvezetés, beküldendő feladatokkal, moderált fórumokon történő rendszeres véleménynyilvánításokkal, tanulást irányító utasításokkal és tanulást segítő tanácsokkal. Ez utóbbi esetben a tanuló főleg a tanulást irányító, segítő tanárral, ttorral van interaktív kapcsolatban.

Az „e-learning” eddig ismertetett sokrétű eszközrendszere kellő fantáziával és kezdetben rengeteg munkával hatékony és sokoldalú támogatást adhat a szinte bármilyen nevelési, képzési, személyiségfejlesztési cél megvalósításához. Lehetővé teszi az egyes tanulók előrehaladásának folyamatos nyomon követését, ezáltal a tanár–diák új típusú kapcsolatát, a tanulási folyamat testre szabott értékelését és segítségét. Hogy az „e-learning” mikor, milyen mértékben egészítheti ki, illetve helyettesítheti a hagyományos oktatási formákat, ma még kísérlet tárgya. Úgy tűnik, szerepe a tanuló életkorának előrehaladtával egyre jelentősebbé válhat.

AZ MSZH „E-LEARNING”-ES TANANYAGÁNAK KIFEJLESZTÉSE

A továbbfejlesztés alapjául a meglévő papíralapú távoktatási csomag szolgált, amelynek módszertani szerkezetét némileg követte az új elektronikus tananyag is, felhasználva az elektronikus hordozó kínálta további lehetőségeket.

A tananyag fejlesztése az „e-learning” általános szerkesztési elveire épül, nevezetesen arra, hogy a tananyag modulrendszerű felépítésű legyen. Ennek oka az, hogy a tanulók különböző igényeket támasztanak a tananyaggal szemben. Nem azonos mélységű érdeklődést mutatnak a műszaki egyetemek hallgatói és a jogáshallgatók, vagy éppen egy vállalati iparjogvédelmi ügyintéző, illetve egy kisvállalkozó az iparjogvédelmi ismeretek iránt. Ezt a problémát azzal

kívántuk áthidalni, hogy kihasználtuk az „e-learning” adta lehetőségeket úgy, hogy egyrészt a tananyag a távoktatási csomagjára épülő önálló részekből, úgynevezett modulokból áll, amelyek egy ismeretegységként foghatók fel és többé-kevésbé önállóan is megtanulhatók. A nyomtatott tananyag nem teszi lehetővé, hogy egy könyvből egyes fejezeteket kihagyjunk, de az „e-learning”-es tananyag esetében mód van arra, hogy egy tanulócsoport érdeklődési körének megfelelően ne a teljes csomagot, hanem csak egy, a tutor által kijelölt részt tanuljon meg úgy, hogy az így leegyszerűsített tananyag is érthető maradjon. Erre az ad lehetőséget, hogy az egyes modulok között biztosítható olyan „link”-kapcsolat, amelynek segítségével a tanuló az egy-egy modul tanuláskor fellépő további kérdéseket a linkek használatával válaszolja meg, majd visszatér a számára kijelölt tananyaghoz.

A felépítés másik indoka az, hogy például jogszabályi változások esetében elegendő csupán egyetlen modult átírni, ezzel a változás nyomon követése megtörtént, hiszen az erre a témára történő hivatkozások nem változnak meg. Ez azt is jelenti, hogy egy témakört csak egyetlen egyszer fogalmaz meg a tananyag, mindenhol máshol, ahol az adott téma ismét előkerül, elegendő csupán hivatkozni az adott részre. Ez egy lineárisan felépülő tankönyvnél nem lehetséges, ott ugyanazt a témát más aspektusból szemlélve többször is meg kell írni.

Ilyen lehet például a jogutódlás kérdése. A jogutódlásról egyetlen modul szól. Mivel a jogutódlás az anyagi jogi és az eljárásjogi ismeretek között egyaránt megjelenik, azonban minden esetben csupán megfelelő hivatkozással történik erre utalás, ha bármely ok miatt a jogutódlás szabályai megváltoznak, csak az arra vonatkozó modult kell kicserélni, míg a többi előfordulása csupán linkek útján vezeti erre a modulra a tanulót.

A fejlesztés során további lehetőséget kínál a technika. A tanuló a tudását ellenőrző teszt-kérdések útján ellenőrizheti, amelyeket maga a számítógép ki is értékel. Az eredményeket azután módja van megkonzultálni a tutorával. A másik lehetőség a tananyag egyébként száraz ismeretanyagát ábrák, animációk és interakciók segítségével érdekesebbé, olvasmányosabbá tenni. Tipikusan ilyen eset az elsőbbség jogintézményének bemutatása, ahol egy időbeli, animált ábra sokkal beszédesebben mondja el az elsőbbségre vonatkozó ismereteket, mintha azt csak szövegesen kellene megtanulni, ráadásul mindezt képernyőről olvasni. A tananyag lehetőséget kínál arra is, hogy a korábban megszokott módon a hallgató nyomtatott anyagból tanuljon, azaz a teljes tananyag nyomtatható változata is rendelkezésére áll. Így a képernyőről, illetve a nyomtatott anyagból történő tanulás kombinálható, például úgy, hogy a linkek, animációk, interakciók képernyőn való megtekintése, megértése után a memorizálást a nyomtatott tananyagból végzi a tanuló.

A tananyag további előnye az, hogy keretrendszerbe építhető be, amely keretrendszer alkalmas a tutorral való kapcsolattartásra is. Míg a papíralapú távoktatási csomag esetében a tanulás és a tutorral való kommunikáció külön csatornán történik, addig az „e-learning”-es tananyag tanulása közben a tanuló a felmerült kérdéseket azonnal továbbíthatja a tutorának a keretrendszeren belül anélkül, hogy a tanulási folyamatot meg kellene szakítania. Az első esetben külön levelezőrendszerhez kell fordulni, megkeresni a tutor e-mail-címét. A második esetben

a tanulónak még a címet sem kell tudnia, azonnal megírhatja kérdéseit, megfelelő szervezés esetén akár „chat” formájában is kommunikálhat tutorával vagy többi tanulótársával.

Nem kell továbbá arról sem gondoskodni, hogy elutazása esetén a tanuló magával vigye a tanulócsomagot, hiszen akár külföldről is elérheti a tananyagot. Ezt a lehetőséget egyre több tanuló választja ha ösztöndíjjal külföldön tanul, hiszen onnan is teljesítheti a tantárgyban megfogalmazott követelményeket.

AZ MSZH TANANYAGÁNAK FELÉPÍTÉSE

A KERETRENDSZER

A MSZH által készített tananyag teljes szerkezetét tekintve – mint minden „e-learning”-tananyag – úgynevezett keretrendszerből áll, amely egyaránt tartalmaz adminisztrációs elemeket, valamint a szellemi tulajdon-védelem és az iparjogvédelem témakörét felölelő tananyagokat.

Az adminisztrátori feladatokat részben a keretrendszer mindenki számára megtekinthető, illetve a tutor számára hozzáférhető része, valamint egy külön, csak a tutor számára hozzáférhető, úgynevezett diákkövető rendszere biztosítja.

A diákkövető rendszer elsősorban a regisztrált egyetemi hallgatók félévközi beadandó feladatainak, vizsgakövetelményeinek követését, értékelését, az ezzel kapcsolatos statisztikai adatok megalkotását teszi lehetővé.

A keretrendszer tananyagot tartalmazó részének első oldalát az 1. ábra mutatja be.

The screenshot shows a web browser window with the address <http://mszh.eduweb.hu/>. The page has a blue header with the text 'e-learning' and 'Magyar Szabadalmi Hivatal'. Below the header, there is a table with two columns: 'Szerepkör/entitások' (Roles/entities) and 'Akciók' (Actions). The table lists various resources and their corresponding actions.

Szerepkör/entitások	Akciók
Diák	
Bevezető	[info] [tananyagok] [névsor]
Tutornak beküldendő feladatok	[info] [tananyagok] [névsor]
Iparjogvédelem - Szabadalmi oltalom	[info] [tananyagok] [névsor]
Iparjogvédelem - Védjegyoltalom	[info] [tananyagok] [névsor]
Iparjogvédelem - Formatervezésiminta-olt	[info] [tananyagok] [névsor]
Szerzői jogvédelem	[info] [tananyagok] [névsor]

At the bottom of the table, there is a navigation bar with the text '1-6 / ()' and 'Első - Előző - Következő - Utolsó', and a page number '1'.

1. ábra: A keretrendszer főoldala

Látható, hogy a belépési pontok listáján a bevezető és a tutornak beküldendő feladatok mellett a szabadalmi oltalom, védjegyoltalom, formatervezésiminta-oltalom és a szerzői jogi védelem adminisztrációs adatai (például regisztrált névsor), és az ezekkel kapcsolatos információk, valamint tananyagok találhatók.

A SZABADALMI OLTALOM CÍMŰ TANANYAG

A szabadalmi oltalommal kapcsolatos ismeretek képezik, terjedelem szempontjából, a ke-retrendszertananyagainak jelentős részét. Ezek az ismeretek különböző témaköröket, fejezeteket ölelnek fel: például Szabadalom anyagi jogi ismeretek, A szabadalomengedélyezési eljárás, Szabadalmaztatási eljárás nemzetközi egyezmény alapján, Bírósági eljárás szabadalmi ügyekben (2. ábra).

Tananyagai	
Tananyag címe	
Szabadalmaztatási eljárás nemz. egyezm. alapján	mutasd
Szabadalmi információ	mutasd
Kapcsolódó anyagok	mutasd
Bírósági eljárás szabadalmi ügyekben	mutasd
A szabadalomengedélyezési eljárás	mutasd
Szabadalom anyagi jogi ismeretek	mutasd
1-6 / ()	Első - Előző - Következő - Utolsó 6

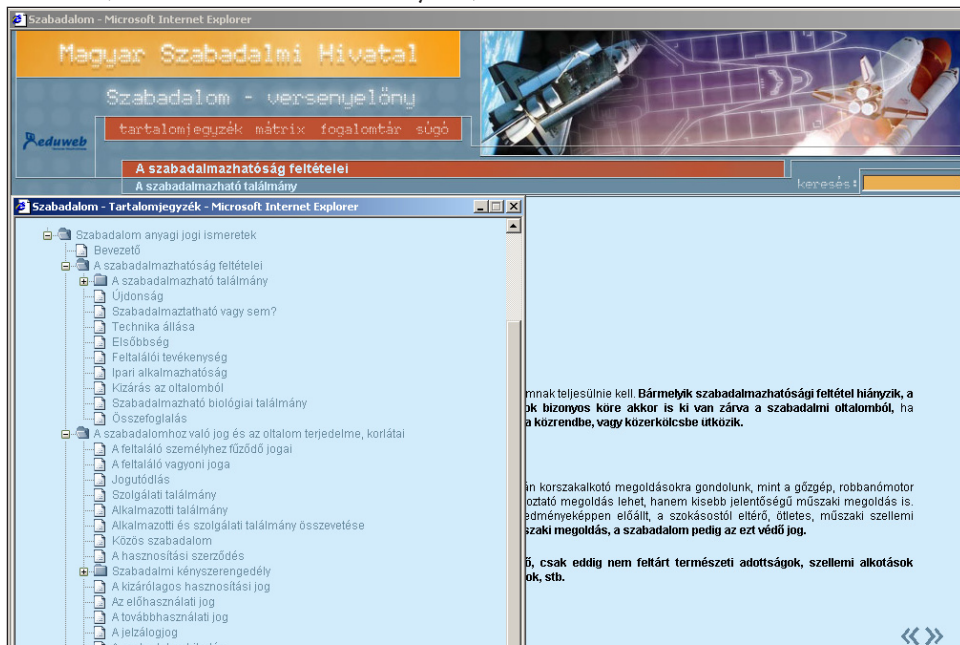
2. ábra: A szabadalmi tananyag fejezetei

A tananyag strukturálisan fejezetekre, leckékre és a leckéken belül úgynevezett modulokra tagolódik. A modulok definíció, magyarázat és példák, valamint kiegészítő tananyagok alkotta részekeségekből épülnek fel, amelyek alkalmanként kérdésekkel, rajzokkal, interaktív ábrákkal, valamint interaktív önellenőrző feladatokkal egészülnek ki. A definíciók a szabadalmi törvény paragrafusaiiban szereplő szövegezést követik, lehetővé téve ezáltal a tananyag elsajátítása közben történő, törvényben szereplő kifejezésmódok, jogi-iparjogvédelmi szakkifejezések elsajátítását. A magyarázatok a törvényi, célratoró megszövegezés kifejtését, hátterét, ok-okozati viszonyainak feltárását szolgálják.

Az előzőekben említettük, hogy az iparjogvédelmi ismereteket elsajátítók körének a tananyaggal szemben támasztott igényei eltérnek; a különböző szakképzettségűek, illetve az

egyetemi hallgatók iparjogvédelmi érdeklődési köre horizontális és vertikális irányban is elterülő. Ezen széles körű igények kielégítése érdekében a tananyagot törzsanyagra és kiegészítő tananyagra tagoltuk úgy, hogy az mindenki számára hozzáférhető legyen. A törzsanyag foglalja magába az alapvető, nélkülözhetetlen szabadalmi oltalmi ismereteket a már fent említett struktúrában. A kiegészítő tananyag tartalmát tekintve a törzsanyagban szereplő ismeretek részletesebb, tágabb, mélyrehatóbb taglalása, mint például a technika állásának, az ipari alkalmazhatóságnak és a gyógyászati eljárásoknak, a licenciának és a hasznosítási szerződésnek, az egységességnek, a találmány feltárásának stb. részletesebb ismertetése, ami gyakran – a törzsanyagban szereplő struktúrához hasonlóan – szintén tartalmazhat definíciót, magyarázatot, esetleg példát, de esetenként csak a magyarázatok kiegészítéseit. A törzsanyagban és a kiegészítő tananyagban szereplő példák különböző szakterületekről származnak, általában minden szakember számára érthető módon megfogalmazva, azonban előfordulnak olyan esetek is, amikor nagyon speciális területekre terjednek ki, mint például a biotechnológiai és gyógyszeripari tárgyú találmányok.

Az egyes modulok között navigációs nyíllal lehet haladni, azonban a tanulás egyes fázisai során (például memorizáláskor vagy egyes részek elmélyítésekor) ettől eltérő módon, a tartalomjegyzékben való szabad mozgással is haladhat a tanuló (3. ábra). A tartalomjegyzék mutatja a tananyag hierarchikus elrendezését. A legmagasabb szinten áll a fejezet (Szabadalom anyagi jogi ismeretek), majd a lecke (Bevezető, A szabadalmazhatóság feltételei stb.) és a modul (A szabadalmazható találmány stb.).

3. ábra: A tartalomjegyzék

A fejezeteket interaktív kiértékelhető tesztlapok zárják, amelyek lehetővé teszik az ismétlést és az önellenőrzést.

Az egyetemi hallgatók tanulási szokásainak figyelembevételével a szoftver lehetővé teszi, hogy szükség esetén a tanuló kinyomtathassa a tananyagot, ezért minden fejezet végén rendelkezésre áll egy nyomtatható verzió is. A nyomtatható verzió minden tanulási szakasz elején frissítésre kerül, így a tananyagban esetleg bekövetkezett változások időszakonként a nyomtatható változatban is megjelennek.

A tananyag szabadalmi oltalommal kapcsolatos részéhez tartozik még egy úgynevezett „Kapcsolódó anyagok” fejezet, amely elsősorban interneten elérhető linkeket, valamint más szakirodalmi forrásokat tartalmaz, segítségével a megszerzett ismeretek bővíthetők, egyezmények, jogszabályok szövegéhez való hozzáférést biztosítanak, tartalmaz továbbá olyan kérdéseket és az azokra adott válaszokat, amelyek önellenőrzésül is szolgálhatnak, segítik a tananyag megértését, elmélyítését. Minden fejezet végén önellenőrző tesztkérdések találhatók, amelyeket a számítógép a tanuló kérésére automatikusan kiértékel, valamint innen indítható el a tananyag nyomtatható verziójának letöltése is.

Minden oldal fejlécén a Tartalomjegyzék mellett található a Fogalomtár is, amely iparjogvédelmi szakszavak gyűjteménye.

A 4. ábra egy modul egy részletét mutatja be. A tananyag megértését segítik a törzsanyaghoz kapcsolódó példák, illetve kiegészítő anyagok, amelyeket a megfelelő ikonra való kattintással hívhatunk elő.

4. ábra: A tananyag egy oldala

Az 5. ábra a Szabadalom anyagi jogi ismeretek c. fejezet A szabadalmazhatóság feltételei lecke Elsőbbség modulja (a hierarchiában elfoglalt helye látható a 3. ábrán). Az ábrán látható, hogy egy modul definícióból, magyarázatból és a jelen esetben magyarázó interakciós ábrából áll.

Az elsőbbséget megalapozó nap

- a. általában a szabadalmi bejelentés napja (bejelentési elsőbbség),
- b. az ipari tulajdon oltalmára létesült Párizsi Unió Egyezmény által meghatározott esetben a külföldi bejelentés napja (uniós elsőbbség),
- c. a bejelentő azonos tárgykörű korábbi, folyamatban lévő szabadalmi bejelentésének tizenkét hónapnál nem korábbi bejelentési napja, ha azzal kapcsolatban más elsőbbséget nem érvényesítettek (belső elsőbbség).

Az elsőbbség intézményét az úgynevezett **Párizsi Unió Egyezmény (1783)** fogalmazta meg. Alapja az a gondolat, hogy a globalizálódó gazdaságban a szellemi tulajdon hasznosítása nem áll meg az országhatárokon, hanem a gazdasági érdekeltségek azokon túlnyúlnak. Ebből az is következik, hogy ha valamely országban szabadalmat szeretne szerezni valamely gazdasági vállalkozás, azt nem tudja megtenni, hogy minden országban, ahol gazdasági tevékenységét folytatja vagy a jövőben folytatni szeretné, egyidejűleg benyújtsa szabadalom iránti igényét (gondoljuk el, hogy ha komoly verseny van egy területen, és valaki elsőként dolgozza ki a találmányát, azt szeretné azonnal oltalmaztatni, így nincs ideje arra, hogy lefordítsa minden számára fontos ország nyelvére, előkészítse a találmány leírását bejelentéshez, megbizson minden országban egy képviselőt, stb).

Az elsőbbség napja lényegében az a nap, amikor a találmány bejelentője első ízben igazolta valamely illetékes hatóság előtt, hogy valóban birtokában van a szellemi tulajdonnak, akár belföldön, akár külföldön, és ezzel az időponttal megalapozhatja a szabadalom (kizárólagos jog gyártásra, forgalmazásra) megszerzését akkor is, ha bejelentését más országokban csak később nyújtja be.

! A fenti ábra jól mutatja, hogy az időtengely mentén két fontos időpont jelenik meg: az elsőbbség napja, illetve a bejelentés napja. Az elsőbbség napját megelőző időszak a technika állása, míg a bejelentés napja a szabadalmi oltalom kezdetét jelöli. E két nap között legfeljebb 12 hónap telhet el. Ha a két nap egybeesik, bejelentési elsőbbségről beszélünk. Ha a bejelentés másik országban történt, mint az első bejelentés (elsőbbség), akkor uniós elsőbbségről van szó. Végül, ha az első bejelentés (elsőbbség) és a bejelentés azonos országban történt, belső elsőbbségről beszélünk. Mindhárom esetben azonos tárgykörbe eső találmányokról van szó.

5. ábra: A tananyag egy modulja animált ábrával

A 6. ábra az önellenőrző tesztek egy részét mutatja be. Ezek előnye az is, hogy a tanuló az ellenőrzés során egy automatikus gépi kiértékelést is kap, a hibák és a helyes válaszok megjelölésével. Ezek a kérdések felhasználhatók a képzés során vizsgakérdésekként is.

Szabadalom - Microsoft Internet Explorer

Magyar Szabadalmi Hivatal

Szabadalom - versenyelőny

Reduweb

tartalomjegyzék mátrix fogalomtár súgó

P

A szolgálati találmány értékesítésének kell tekinteni

- ☐ érdemi vizsgálati kérelmet.
- ☒ találmány hasznosítását.
- ☐ a szabadalom engedélyezését.
- ☒ hasznosítás más részére történő engedélyezését.
- ☒ a szabadalmi igény vagy a szabadalom teljes vagy részleges átruházását.

Az alkalmazotti találmány vonatkozásában mi igaz az alábbiak közül?

- ☒ a szabadalom a feltalálót illeti meg.
- ☐ a szabadalom a munkáltatót illeti meg.
- ☐ a munkáltató nem jogosult a találmány hasznosítására.

Kiértékel

6. ábra: Az önellenőrző tesztkérdések

GYAKORLATI TAPASZTALATOK

Az MSZH az „e-learning”-es tananyagot kísérleti jelleggel a 2005–2006-os tanévben vezette be a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen, jelenleg a Szabadalom–Versenyelőny és a Szabadalom–Termékújdonosság című, akkreditált tantárgyak keretében működik. A 2005–2006-os tanév első félévében mintegy 94 hallgató vette fel a tárgyat és sajtátította el eredményesen a szellemi tulajdon-védelemre vonatkozó legfontosabb ismereteket, a

2005–2006-os tanév második félévében a hallgatók száma 130 volt. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a tananyag nagyobb rugalmasságot biztosít a hallgatók számára. Különösen a külföldön, ösztöndíjjal tanulónak jelent segítséget, hogy a félévközi követelményeket távolból is teljesíteni tudják, a tananyaghoz éppen úgy hozzáférnek, mint itthon tanuló társaik. A félév során a megoldandó feladatok kiértékelése egyértelműbb, hiszen a számítógép automatikusan végzi el a kiértékelést.

A TOVÁBBFEJLESZTÉS LEHETŐSÉGEI

A tananyag folyamatos fejlesztést, karbantartást igényel részben a változó jogszabályi környezet, részben a joggyakorlat változásai miatt.

Jelenleg a hallgatókkal való folyamatos kapcsolattartás alapján félévenként tekintjük át újra a tananyagot, és folyamatos karbantartással naprakészen tartjuk. Fontosnak tartjuk a tanulók visszajelzései alapján a tananyag elsajátíthatóságának, érthetőségének javítását is további példák, magyarázó ábrák, interakciók bevitelével.

A tananyag technikai készítői lehetőséget biztosítottak arra, hogy a szerzők bizonyos feltételek mellett saját maguk is átírassák, javíthassák a tananyagot, elsősorban annak szöveges részét, de alkalmanként szükségessé válhat egy-egy újabb ábra vagy interakció beillesztése is, amelyre ugyancsak lehetőség van a technikai fejlesztőkkel közös munkában.

A tananyag a hagyományos oktatási, képzési formák kiegészítő és háttéranyagaként is szolgálhat, jelentős segítséget nyújthat az iparjogvédelmi oktatást végzők szemléltető anyaggal való támogatásában, valamint jegyzetül szolgálhat az ilyen képzésben részt vevő hallgatók számára is.

Felhasznált irodalom

1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról

Dr. Jakabné Molnár Judit (szerk.): Szabadalom–versenyelőny. Magyar Szabadalmi Hivatal, Budapest, 2001

Komenczi Bertalan: Az e-learning virtuális valóságai – <http://www.oki.hu>

(<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2004-11-ta-komenczi-didaktika>)

SZABADALMAKKAL KAPCSOLATOS DÖNTÉSEK AZ AMERIKAI BÍRÓSÁGOK 2001. ÉS 2002. ÉVI GYAKORLATÁBÓL

Az alábbiakban szabadalmakkal kapcsolatos döntéseket ismertetünk az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala Fellebbezési és Interferenciatanácsa és az amerikai bíróságok 2001. és 2002. évi gyakorlatából.

Ha az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala (U. S. Patent and Trademark Office, USPTO) elutasít egy szabadalmi bejelentést, a Fellebbezési és Interferenciatanács (Board of Appeals and Interferences, BAI) lehet fellebbezést benyújtani. A tanács döntése ellen kétféle fellebbezési lehetőség van: a columbiai körzeti bírósághoz (District Court for the District of Columbia) benyújtott fellebbezés esetén új anyagra is lehet hivatkozni, míg a Szövetségi Fellebbezési Bírósághoz (Court of Appeals for the Federal Circuit, CAFC) benyújtott fellebbezés esetén ilyen lehetőség nincs. A BAI döntései ellen legtöbbször a CAFC-hez fordulnak, mert ez az út általában gyorsabb és olcsóbb.

A CAFC rendes körülmények között háromtagú tanácsban dönt, de fontosabb ügyekben *en banc* határoz, amikor a döntés meghozatalában a bíróság összes bírója részt vesz.

Első fokon a körzeti bíróságok tárgyalják a szabadalombitorlási ügyeket, amelyekben a felek kérhetik, hogy ügyüket esküdtbíróság tárgyalja. Az esküdszék feladata az ilyen ügyekben ténykérdések eldöntése, míg jogi kérdésekben a bíró dönt. Ha nem kérnek esküdszéki tárgyalást, a bíró dönt mind jogi, mind ténykérdésekben.

A körzeti bíróságok döntése ellen a CAFC-nél lehet fellebbezni.

A CAFC döntése kivételes esetekben a Legfelsőbb Bíróságnál (US Supreme Court) támadható meg.

A) 2001 januárjában a CAFC elrendelte a *Johnson & Johnston Associates Inc. (Johnson) v. R. E. Service Co. (Service)*-ügy *en banc* meghallgatását. Ezt megelőzően 1999. december 7-én az ügyet a CAFC háromtagú tanácsa tárgyalta meg, de nem hozott döntést, és a teljes bíróság a két fél közül bármelyiknek a kérése nélkül, saját elhatározásából (*sua sponte*) hozott az ügyben *en banc* meghallgatásra vonatkozó döntést.

Az eldöntendő kérdés az volt, hogy egy szabadalmas érvényesítheti-e szabadalmát az ekvivalenciaelv alapján olyan tárgyra, amelyet leírásában kinyilvánított, de nem igényelt.

A bíróság két ellentétes korábbi döntést vett figyelembe.

A *Maxwell v. J. Baker, Inc.*-ügyben hozott bírósági döntés szerint az ekvivalenciaelv ilyen esetben nem alkalmazható, mert a kinyilvánított, de nem igényelt tárgy a köznek van fel-

* Danubia Szabadalmi és Védjegy Iroda Kft.

ajánlva. A Maxwell találmánya egy cipők összekötésére szolgáló műanyag eszközre vonatkozott; a leírás kinyilvánította, hogy az eszköz két helyen kapcsolható a cipőkhöz, de az igénypont csak egy kapcsolási pontot említett.

A vegyeszeti tárgyú *YBM Magnex, Inc. v. International Trade Commission*-ügyben a bitorlás tárgya olyan termék volt, amely a leírásban ki volt nyilvánítva, de nem volt igényelve. Ennek ellenére a bíróság itt bitorlást állapított meg.

A Service 2001 márciusában nyújtotta be fellebbezése részletes indokolását, amelyben a Maxwell-ügyben hozott döntés megerősítését kérte arra hivatkozva, hogy azt több évtizedes eseti jog is alátámasztja.

A Johnson 5 153 050 sz. szabadalma olyan, nyomtatott áramkörű lapok gyártására vonatkozott, amelyek vezető rézfóliákból álló vékony lapjait „prepeg”-nek nevezett dielektromos gyantával impregnált anyagból álló lemezekre viszik fel. A rétegezési eljárás alatt a munkások megfogják a rézfóliát, ami annak szennyeződését idézi elő, és egyúttal a maratott rézáramkörben diszkontinuitásokhoz vezet. A találmány szerint a vékony rézfóliához egy alumíniumlemezt csatlakoztatnak, aminek következtében elkerülhetővé válik a munkások általi szennyezés. E szabadalommal kapcsolatban a körzeti bíróság az ekvivalenciaelv alapján megállapította, hogy az alperesek szándékosan bitorolták annak 1. és 2. igénypontját.

Az alperesek a CAFC-hez benyújtott fellebbezésükben azzal érveltek, hogy a Johnson nem igényelt acél fedőlapot, és így annak alkalmazását a köz számára szabadon hagyta, mert az oltalmi kör csupán alumínium fedőlapra vonatkozik.

Válaszában a Johnson arra hivatkozott, hogy a nem igényelt acél fedőlapok nem tekinthetők a köz számára átadottnak.

A CAFC 2002 márciusában úgy ítélkezett, hogy egy szabadalmas nem hivatkozhat az ekvivalenciaelvre annak érdekében, hogy kinyilvánított, de nem igényelt tárgyra vonatkozó igényt érvényesíthessen. A CAFC azt is megállapította, hogy amennyiben álláspontja ütközik egy 1998. évi korábbi döntésével, utóbbit most érvényteleníti.

A CAFC szerint egy nem igényelt tárgy a köznek van felajánlva, mert a szabadalom oltalmi körét az igénypontok határozzák meg, és így a bíróságoknak a korábbi joggyakorlattal összhangban nem kell foglalkozniuk azzal a kérdéssel, hogy egy kizárólagos jog olyasmire is vonatkozik-e, amit a szabadalmi hivatal nem vizsgált. Így a CAFC megváltoztatta az alsófokú bíróság bitorlást megállapító ítéletét, majd leszögezte: „Egy szabadalmas, aki gondatlanságból elmulaszt egy kinyilvánított tárgyat igényelni, nem marad orvoslás nélkül”, mert az eredeti szabadalom engedélyezésétől számított két éven belül benyújthat egy „reissue” (újból engedélyeztetni kívánt szabadalomra vonatkozó) bejelentést, és így megkísérélheti eredeti oltalmi körének bővítését, vagy pedig egy külön bejelentést is benyújthat, amelyben igényli a kinyilvánított, de nem igényelt tárgyat. A Johnson két folytatólagos bejelentést nyújtott be, amelyek igénylik a vonatkozó tárgyat.

A bíróság egyik tagja különvéleményt nyilvánított, mert szerinte az ítéletben hivatkozott esetek nem az ekvivalenciaelv alkalmazására vonatkoznak, hanem egyszerűen azt

állapítják meg, hogy egy szabadalmazott találmány igénypontjai határozzák meg az oltalmi kört.

Az ítéletből levonható tanulság, hogy a kinyilvánított, de nem igényelt tárgy kapcsán egy szabadalmas nem támaszkodhat az ekvivalenciaelvre. Ugyanakkor az a következtetés is levonható, hogy nemcsak azt kell gondosan vizsgálni, hogy a leírás az összes igénypontot alátámasztja-e, hanem azt is, hogy minden igényelve van-e, ami a leírásban ki van nyilvánítva.

B) A CAFC egy, az *Eli Lilly and Co. (Lilly) v. Barr Labs., Inc.*-ügyben 2001 márciusában hozott döntése érvénytelennek minősítette a Lilly egy olyan szabadalmát, amely eljárásra vonatkozott, szerotonin-felvétel meggátlására állatokban fluoxetin-hidroklorid (Prozac) adagolása útján.

A Lilly egy másik szabadalma emberek szorongás elleni kezelésére vonatkozott, ugyanezzel a vegyülettel; e szabadalom oltalmáról azonban a Lilly lemondott.

A bíróság megállapította, hogy a megtámadott szabadalom a másik (lemondott) szabadalom által kinyilvánított jellemzőn alapult. A megtámadott szabadalomban „állatok” említése a másik szabadalomban említett „emberekkel” szemben nem okoz különbséget, mert a „genus” (ember) újdonságát lerontja a „species” (állat). Ezért a bíróság kettős szabadalmazásra hivatkozva a megtámadott szabadalmat is lemondottnak (disclaimed) tekintette.

Az egyik bíró ellenvéleményt nyújtott be, mert szerinte a kettős szabadalmazásra való hivatkozás nem volt megalapozott. A másik szabadalmat ugyanis kilenc évvel később nyújtották be, a két szabadalom feltalálói különböztek, és a megtámadott szabadalmat az elővizsgálati eljárásban felhozták a másik szabadalom ellen. Nézete szerint a Lillynek a másik szabadalomról való lemondása nem tette szükségessé, hogy a megtámadott szabadalmat is lemondottnak tekintsék.

C) A CAFC egy 2001 márciusában hozott másik döntése a *Watts v. XL Sys., Inc.*-ügyben megerősítette a körzeti bíróság döntését, amely elutasította a bitorlási keresetet.

A bitorlási ügy tárgyát képező szabadalom főleg olajfúró tornyokban használható csőcsatlakozásokra vonatkozott. Az igénypontok szerint a csatlakozások „második vége elszűkülő külső csavarmenttel van kialakítva, amely olyan módon van méretezve, hogy egy ilyen csatlakozást szorosan záró módon lehet közvetlenül összekapcsolni egy másik csatlakozással”.

A CAFC szerint ez a korlátozás nem említ „eszközt”, hanem egy szűkülő csavarmentet, amit a szakmában olyan szerkezetként ismernek, amely végrehajtja a kívánt működést. A leírásban ki van nyilvánítva, hogy ezt a működést az említett szerkezet végzi. A CAFC az igénypontokat az előnyös kiviteli alakra korlátozva értelmezte, mert az „olyan módon van méretezve” szóhasználat nem elég világos; a leírás csupán egyetlen szoros lezárási módot ismertet, ami ténylegesen korlátozza a találmányt, amikor kijelenti, hogy „a jelen találmány a kinyilvánított tulajdonságot használja”. A bíróság korlátozott oltalmi körű igénypontot vett figyelembe, megjegyezve, hogy az előnyös kiviteli alak volt az egyetlen kinyilvánított

megvalósítási alak. Emellett a bejelentő az elővizsgálati eljárás alatt az igénypontok oltalmi körét korlátozó nyilatkozatot tett.

A CAFC helybenhagyta az alsófokú bíróságnak azt a döntését, hogy az alperes nem követett el bitorlást, és nem fogadta el a felperesnek azt az érvelését, hogy bejelentése oltalmi körét nem korlátozta az elővizsgálati eljárás során, mert a szóban forgó nyilatkozat benyújtásakor nem módosította igénypontjait.

D) Az „ekvivalencia” fogalom megértése és alkalmazása szabadalombitorlások esetén szakemberek számára is komoly nehézségeket okozhat annak kétféle értelme miatt.

Amikor a bitorlással vádolt eszköz egy igénypont minden elemét tartalmazza, szó szerint bitorolja az igénypontot. Ha azonban nem tartalmazza az igénypont egy vagy több elemét, az ekvivalenciaelv alapján még mindig bitorolhatja az igénypontot, ha a hiányzó igényponti elem(ek) és a bitorlással vádolt eszköz megfelelő eleme(i) közötti különbségek lényegtelenek. Az ekvivalenciaelv alkalmazásakor bitorlás állapítható meg, ha az ekvivalens elem lényegileg ugyanazt a funkciót végzi lényegileg azonos úton és lényegileg ugyanolyan eredménnyel, mint az igényelt elem.

A *WMS Gaming v. International Game Technology*-ügyben a CAFC 2001 áprilisában abban a kérdésben foglalt állást, hogy az „eszköz plusz funkció” (means-plus-function) korlátozást tartalmazó igénypontot hogyan kell értelmezni.

Amikor egy találmány szerinti megoldásban az egyes elemeket például szögek tartják össze, az igénypontban nem célszerű szögeket említeni, mert a bitorló használhat csavarokat, kapcsokat, enyvet stb. is. Ezért az igénypontban a több különböző megoldásra is ráolvasható „összeerősítésre szolgáló eszköz” (means for fastening) kifejezést célszerű használni. Az ilyen megoldást nevezik a szabadalmi ügyvivők „eszköz plusz funkció” szerkezetnek, mert az eszközt annak konkrét megnevezése helyett funkciójával határozza meg.

Szabadalomjogi szempontból az ilyen szerkezet ideális esetben minden lehetséges eszközt véd, és így a lehető legtágabb oltalmat biztosítja. Az ilyen szerkezetek azonban nem annyira tágak, mint ahogy az szövegük alapján várható lenne. A szabadalmi törvény ugyanis az ilyen szerkezeteket azokra az elemekre korlátozza, amelyek a szabadalmi leírásban ki vannak nyilvánítva, valamint azokra, amelyek ekvivalensek a kinyilvánítottakkal. Itt ismét szerepel az „ekvivalens” szó, de más szövegösszefüggésben.

A bíróságoknak gyakran nemcsak azt kell megállapítaniuk, hogy egy „eszköz plusz funkció” szerkezetet szó szerint bitorol-e egy eszközt, hanem azt is, hogy az ilyen szerkezetet az ekvivalenciaelv alapulvétele esetén is bitorolják-e. Ez az az eset, amikor az „ekvivalens” szó két jelentését gondosan meg kell különböztetni.

A vizsgált esetben a szabadalom egy komputerizált nyerőautomatára vonatkozott. A gépben egy mikroprocesszor szabályozta a nyerési esélyeket. A szabadalmi igénypontban szerepelt egy *eszköz* több számnak egy forgó kerék helyzeteihez való hozzárendeléséhez és egy *eszköz* a számok közül egynek a kiválasztásához. A szabadalom szerinti megoldás

egyetlen számot használt a kerék leálló helyzetének meghatározásához, míg a bitorlással vádolt eszköz három szám kombinációját használta. A bíróság azt állapította meg, hogy a bitorlással vádolt készülékben sem az igényelt funkciót elvégző eszköz, sem maga a funkció nem volt azonos a szabadalomban igényelttel, azonban mindkét készülékben minden egyes kerékleállási helyzethez egy „számcímke” volt hozzárendelve, amely egyértelműen meghatározta a kerék megállási helyzetét. A bíróság szerint az egyetlen számmal megjelölt „címke” és a számok kombinációjával megjelölt „címke” kiválasztása közötti különbség lényegtelen volt.

A bíróság megállapította, hogy szó szerinti bitorláshoz azonosnak kell lennie az „eszköz plusz funkció” igénypontban a funkciónak és a bitorlással vádolt készülékben a megfelelő eszköz funkciójának. Ha ilyen azonosság nem áll fenn, akkor nincs szó „eszköz plusz funkció” ekvivalenciáról. Ha azonban csak lényegtelen különbségek vannak az igényelt funkció és a bitorlónak vélt szerkezetben a megfelelő eszköz funkciója között, akkor a szerkezet még bitorolhat az ekvivalenciaelv alapján. Ebben az esetben az egyetlen szám hozzárendelése a kerék megállási helyzeteihez nem volt azonos számok kombinációjának a kerék megállási helyzeteihez való hozzárendelésével, nem történt szó szerinti bitorlás, minthogy azonban a különbségek lényegtelenek voltak, a bíróság szerint a szabadalmat az ekvivalenciaelv alapján bitorolták.

A szó szerinti bitorlás és az ekvivalenciaelv alapján történő bitorlás közötti különbségek nem feltétlenül csak akadémikus jellegűek. Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a felperes WMS Gaming szó szerint bitorolta a szabadalmat, és hogy ez a bitorlás szándékos volt. E megállapítás alapján az elsőfokú bíróság a szabadalmas 10,8 millió dolláros tényleges kárát megháromszorozta, és így 32,4 millió dollár kártérítést állapított meg. A CAFC azonban úgy ítélte meg, hogy a bitorlás szándékos voltának meghatározásakor figyelembe kell venni azt is, hogy a bitorlás szó szerinti volt-e, vagy pedig csak az ekvivalenciaelv alapján lehetett bitorlást megállapítani.

Minthogy a CAFC az elsőfokú bíróság szó szerinti bitorlásra vonatkozó megállapítását helytelennek találta, az ügyet visszautalta az elsőfokú bíróságnak, és elrendelte a szándékosagra vonatkozó megállapítás felülvizsgálatát, figyelembe véve a szó szerinti bitorlás hiányát. Így a szó szerinti bitorlás és az ekvivalenciaelv alapján történő bitorlás közötti finom különbségtétel a megítélt kártérítésben 21,6 millió dollár különbséget okozhat.

E) A *Vanguard Prods. Corp. v. Parker Hannifin Corp.*-ügyben a CAFC 2001 májusában helybenhagyta a körzeti bíróság esküdtzéki döntését, amely kimondta, hogy egy elektromágneses hatással szemben védő tömítőpajzsra vonatkozó szabadalmat az alperes szándékosan bitorolt.

Az ügy tisztázandó kérdése az volt, hogyan kell értelmezni az igénypontoknak azt a részét, amely szerint a tömítőpajzsnek egy vastag rétege és egy azzal „szervesen összefüggő” (integral therewith) vékony rétege van. Az alperes azzal érvelt, hogy a szabadalom koextrudálási eljárással képzett rétegekre volt korlátozva (az alperes merítéses bevonást alkalmazott).

A bíróság elutasította az alperesnek azt az állítását, hogy az elővizsgálati eljárásban a felperes a koextrudálást találmánya alapvető jellemzőjeként azonosította. A bíróság szerint a bejelentő és az elővizsgáló a tömítés szerkezetét vizsgálta, nem pedig annak előállítási módját. Bár a bejelentő hangsúlyozta a koextrudálás előnyeit, a bírók többsége szerint nem zárta ki egyéb gyártási módok alkalmazását, mert a koextrudálást csak egy aligénypontban igényelte: „A gyártási mód – még ha előnyösként említik is – önmagában nem alakít át termékigénypontokat egy sajátos eljárással korlátozott igénypontokká.”

A többségi véleménnyel ellentétben az egyik bíró elismerte ugyan, hogy az igénypontokban alkalmazott kifejezés túl tág volt, de szerinte a bejelentő az engedélyező végzés kiadása előtt benyújtott kiegészítő nyilatkozattal lemondott más eljárásokról azáltal, hogy hangsúlyozta a koextrudálási eljárás fontosságát.

F) A CAFC a *Glaxo Group Ltd. (Glaxo) v. Ranbaxy Pharma, Inc.* (Ranbaxy)-ügyben 2001 júliusában nem hagyta jóvá a Glaxo ideiglenes intézkedésre vonatkozó kérelmét, amelyben a Ranbaxy eltiltását kérte a cefuron-axetil antibiotikum gyártásától. A Glaxo szabadalma a Ceftin nevű antibiotikum „lényegileg kristályos anyagtól mentes” alakjára vonatkozott.

A CAFC egyetértett a körzeti bíróság álláspontjával, amely szerint a leírásnak a „lényegileg kristályos anyag nélkül” kifejezését kell alapul venni. A „lényegileg mentes” kifejezés eredetileg egy aligénypontban szerepelt, amelynek főigénypontja a „lényegileg amorf” kifejezést tartalmazta egy olyan példához kapcsolva, amely szerint a termék 10% kristályos anyagot tartalmazott. Figyelembe véve, hogy egy aligénypont oltalmi körének a főigényponténál szűkebbnek kell lennie, eldöntendő volt az a kérdés, hogy a 10% a „lényegileg amorf” vagy a „lényegileg mentes” kifejezés vonatkozásában értendő-e.

A Glaxo szabadalmát megalapozó külföldi elsőbbségi bejelentésben a bejelentők megjegezték, hogy egy olyan röntgensugár-diagram, amely nem mutatott gyűrűket, „lényegileg mentes” anyagra vonatkozott, és bizonyították, hogy 10%-nál nagyobb mértékű kristályosság kimutatható lenne a röntgendiagramon. Ennek alapján a CAFC döntése szerint a „lényegileg mentes” kifejezés felső határa 10%-nak tekintendő.

A Ranbaxy gyógyszerforgalmazási engedélyre irányuló kérelme szerint termékei 10-15% kristályosságot mutattak, és így nem okoztak szó szerinti bitorlást.

Az elővizsgálati eljárásban a Glaxo a vita alapját képező igénypontját három eredeti igénypont összevonásával szövegezte meg egy olyan végzésre adott válaszként, amelyben az elővizsgáló a bejelentést határozatlanság miatt kifogásolta; így a *Festo*-ügyben hozott döntés – amelyről a 2005. decemberi szám 36. oldalán az O) pontban számoltunk be – miatt a Glaxo igénypontjainak oltalmi köre csak szűken volt értelmezhető.

A CAFC megállapította, hogy a Glaxo nem közölt a bírósággal adatot arra nézve, hogy milyen anyagi veszteséget vár a vélt bitorlás miatt, és így a Ranbaxyról sem bizonyítható, hogy nem tudná kifizetni tartozását.

A fenti tények figyelembevételével a CAFC nem látta indokoltnak ideiglenes intézkedés elrendelését.

G) A *Bristol-Myers Squibb Co. (BMS) v. Ben Venue Labs., Inc.*-ügyben a CAFC 2001 szeptemberében újdonság hiányában érvénytelennek minősítette a BMS egy első szabadalmának összes igénypontját és egy második szabadalmának két igénypontját.

A szabadalmak olyan tumorkezelési eljárásra vonatkoztak, amely szerint három órán keresztül taxol „hatásos mennyiségét” adagolják. Az újdonságrontóként megnevezett nyomtatvány leírja az igényelt módszer lépéseit, de nem utal annak rákellenes hatására – amit viszont a szóban forgó szabadalmak igénypontjainak tárgyi köre említ –, és csupán utal arra, hogy tanulmányozni kellene az előgyógyszerezés lehetőségét, viszont a szabadalmak éppen előgyógyszerezés céljából írták elő a három órán keresztül való adagolást.

A CAFC döntése megállapítja, hogy a „hatásos mennyiség” említése nem korlátozó jellegű, mert csupán megismétel egy, a leírásban számszerűen is szereplő korlátozást.

A bíróság elvetette a BMS azon érvelését, hogy a hatásos mennyiségre való utalás az igénypontban annak bizonyítékeként tekinthető, hogy a találmány egy ismert eljárás új alkalmazása. „Azonos célra irányuló ismert eljárások újonnan felismert eredményei nem szabadalmazhatók, mert ezek az eredmények az eljárás velejárói.”

A második szabadalommal kapcsolatban a bíróság megállapította, hogy bár az újdonságrontóként megjelölt cikk kutatói nem említették a betegek előgyógyszerezését, nincs szükség a javaslatok tényleges kinyilvánítására ahhoz, hogy egy cikk újdonságrontó legyen; az újdonságrontáshoz elegendő, ha a javaslatok egy szakember számára lehetővé teszik a tényleges megvalósítást. A kellő kinyilvánítás későbbi cikkek révén vált nyilvánvalóvá, és a BMS sikere egy olyan területen, ahol mások nem voltak eredményesek, újdonságrontás szempontjából nem vehető tekintetbe.

H) A CAFC az *Exxon Research & Engineering Co. v. United States*-ügyben 2001 szeptemberében megváltoztatta a körzeti bíróság döntését, amely érvénytelennek nyilvánított egy, a Fischer–Tropsch-eljárás tökéletesítésére vonatkozó szabadalmat. Az ítélet megállapítja, hogy (1) a szabadalom igénypontjában a „lényegileg a kezdeti katalizátoraktivitás megnöveléséhez elegendő ideig” kifejezés a szabadalmi leírás szövege alapján „kellően világos” a megnövelés mértékével kapcsolatban; (2) nem volt szükséges az időtartam felső határát megadni, bár nagyon hosszú kezelési időtartamok kedvezőtlen eredményhez vezethettek; (3) az alsó határ meghatározható, mert „az igénypontban foglalt korlátozás a tárgy ismeretében kellően pontos kifejezésekkel volt meghatározva”; és (4) nem okoz gondot az eljárás leállítása (és így a termék elbontása) az „elegendő időtartam” meghatározása céljából, mert az ilyen elbontással járó vizsgálatot el lehet végezni kis mennyiségű próbákön is.

A CAFC ítélete azt is megállapítja, hogy a szabadalom érvényességének törvényes feltételezéséből indulnak ki, és védik a feltalálók hozzájárulását a technika fejlődéséhez akkor is, ha a szabadalmi leírás szövegezése nem ideális.

I) A CAFC 2001 novemberében a *Novartis Corp. (Novartis) v. Ben Venue Labs., Inc.* (Ben Venue)-ügyben helybenhagyta a körzeti bíróság ítéletét, amely nem állapított meg bitorlást.

A vonatkozó szabadalom csontfelszívódást gátló dinátrium-pamidronát kristályvizet tartalmazó kristályos alakjára vonatkozott. A vitatott kérdés az volt, hogy a Ben Venue vegyülete, amely vízben oldható, gyártás közben egy bizonyos ponton kristályossá válik-e.

Bár a vegyület koncentrációját gyártás közben az oldhatósági határ alatt tartották, a Novartis azzal érvelt, hogy átmenetileg lokálisan képződhetnek kristályok az oldhatósági határ fölött is. A Novartis állításának alátámasztására szakértő által készített számítógépes modellt használt.

A CAFC szerint bár a körzeti bíróságnak a számítógépes modellre vonatkozó kritikája nem volt elfogadható, a Novartis bizonyítását sem fogadták el, mert a szakvélemény tényyszerű állításai nem voltak kellően alátámasztva.

J) A CAFC a *Smith & Nephew, Inc. v. Ethicon, Inc.*-ügyben 2001 decemberében hozott döntésében megváltoztatta a körzeti bíróság döntését, megállapítva, hogy a felperes szabadalmát bitorolták.

A szabadalom eljárásra vonatkozott sebvarratnak csonton való rögzítésére olyan módon, hogy egy, a varratához kapcsolt csapot a csont külső, kemény részében létesített nyílásban helyeznek el.

Az eldöntendő kérdés az volt, hogy az alábbi korlátozás: „a csapot a nyílásban úgy helyezik el, hogy a hozzá csatlakozó varratot benyomják a nyílásba”, megkívánta-e, hogy a csapot a behelyezés után a sebész egyáltalán ne mozgassa.

A CAFC háromtagú tanácsa két tagjának véleménye szerint a korlátozás csupán annyit jelentett, hogy a csapot behelyezése után nem lehet eltávolítani, de az még mozgatható bitorlás elkerülése nélkül. A többségi vélemény szerint korlátozás jött ugyan létre, amikor a bejelentő elhatárolta magát egy olyan ismert eljárástól, amelynél bonyolult mechanikai művelettel rögzítették a csapnak megfelelő lehorgonyzó elemet, de ez a korlátozás nem terjedt ki arra az esetre, amikor a varrat egyszerű megrántásával biztosítják, hogy a csap rögzüljön (különösen, mert ez volt a szabadalmi leírás által tanított „ésszerű” megoldás). A többségi vélemény szerint ez a „feszítő” eljárás csupán olyan külön lépést jelentett, amely nem befolyásolta az igénypont bitorlását, mert „egy igénypont nem hiányos, amikor kevesebbet állít, mint mindazok a lépések, amelyek a gyakorlatban a találmány kapcsán végrehajthatók”; a külön lépés említésének elmulasztása a gyakorlatban nem eredményezte azt, hogy a lépésről lemondtak. Emellett egy függő igénypont olyan csapra vonatkozott, amelyet nem lehetett beépítés után mozgatni.

Az ellenvéleményen levő bíró szerint az igénypontok nem vonatkoztak egy „feszítő” lépésre, amely a bitorlással vádolt termékben szükségesnek látszott a varrat rögzítéséhez.

K) A CAFC az *MSM Investments Co. (MSM) v. Carolwood Corp.*-ügyben 2002 januárjában helybenhagyta a körzeti bíróság döntését, amely szerint egy állati eledel minőségének javítására vonatkozó MSM-szabadalom nyilvános gyakorlatbavétel miatt érvénytelen.

Az MSM szabadalmának eredetileg benyújtott igénypontjai az állati táplálék minőségének egy bizonyos M vegyülettel való javítására vonatkoztak, de egy hivatali végzést követően az igénypontok oltalmi körét állatok táplálására korlátozták. A bejelentés leírása azonban az M vegyület számos táplálkozási és gyógyászati előnyét említette, és a „táplálékot” nagyon tágan határozta meg.

Az igénypontok az M vegyület „kedvező mennyiségének” az adagolását is említették, de a CAFC elutasította az MSM-nek azt az érvelését, hogy ez táplálkozási előnyre vonatkozott, mert az igénypont bármilyen típusú előnyt felölelhetett.

Mínthogy a szabadalom feltalálója az M vegyületet a benyújtás napja előtt több mint 12 hónappal gyógyászati célra adagolta embereknek, a CAFC szerint megalapozott volt a körzeti bíróságnak a szabadalmat érvénytelennek kimondó döntése.

L) Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága 2002. május 28-án hozott ítéletet a *Festo v. Shoketsu Kinzoku Kohyo Kabushiki Co.*-ügyben, megállapítva, hogy az igénypontok módosítása egy szabadalmi bejelentés elővizsgálati eljárása alatt nem zárja ki azt, hogy a szabadalmas bitorlásra hivatkozhasson, amikor egy versenytársa az igényelt találmánnyal ekvivalens, vagyis nem azonos megoldást alkalmaz. A CAFC egy 2000. novemberi döntése szerint – amelyről a 2005. decemberi szám 36. oldalán az O) pontban számoltunk be – egy szabadalmi igénypont valamely elemének az elővizsgálati eljárásban való módosítása akadályozza annak, hogy a szabadalmas később bitorlásra hivatkozhasson, amikor a szabadalom szerinti eljárás vagy termék ekvivalensét alkalmazza. A Legfelsőbb Bíróság ítélete azonban nem állítja vissza a Festo-ügy előtti szabadalmi helyzetet, mert jelentős terhet ró a szabadalmasra; az utóbbinak ugyanis igazolnia kell, hogy az elővizsgálati eljárásban alkalmazott korlátozások nem zárják eleve ki a kérdéses ekvivalens figyelembevételét. Annak a szabadalmasnak, aki ekvivalensekre hivatkozva állítja, hogy szabadalmát bitorolja, bizonyítania kell, hogy egy szakembertől nem lehetett ésszerűen elvárni, hogy olyan igénypontot szövegezzon, amelynek oltalmi köre szó szerint kiterjed az állított ekvivalensre is.

A Legfelsőbb Bíróság két olyan sajátos helyzetet azonosított, amikor ekvivalensekre hivatkozva lehet bitorlást megállapítani. Az egyik ilyen eset, amikor „az ekvivalens a bejelentés benyújtásának időpontjában nem volt előre látható”; a másik eset, amikor „a módosítás okának legfeljebb csak érintőleges összefüggése lehetett az ekvivalenssel”. A Legfelsőbb Bíróság egy további utat is nyitva hagyott, megállapítva, hogy „egyéb ok is lehetett, amely arra engedett következtetni, hogy a szabadalmastól nem volt ésszerűen elvárható az ekvivalens megadása”.

Ez a döntés befolyásolhatja az érvényes amerikai szabadalmak értékét, és megváltoztathatja a hatályban levő amerikai szabadalмаkkal kapcsolatos bitorlási perek kimenetelét.

Egyúttal az amerikai szabadalmi bejelentések leírásának szövegezését is befolyásolja, mert arra kell törekedni, hogy a bejelentő a legtágabb oltalmat biztosítsa találmánya számára.

M) A CAFC a *Talbert Fuel Sys. Patents Co. (Talbert) v. Unocal Corp. (Unocal)*-ügyben 2002 májusában elutasította a Talbert interferenciaeljárás megindítására vonatkozó kérelmét, és megállapította, hogy nem bitorolják a Talbert szabadalmát, amely olyan, csökkentett emissziójú üzemanyagokra vonatkozott, amelyek lényegileg 6–10 szénatomos szénhidrogénekből állnak (vagyis ki voltak zárva a 4, 5, 11 és 12 szénatomos szénhidrogének), és forráspontjuk 50–174 °C.

A CAFC egyetértett a körzeti bírósággal abban, hogy a felső forráspont a 10 szénatomos szénhidrogénekének felel meg, aminek következtében az igénypont nem vonatkozhat olyan összetételre, amelyben 11 és 12 szénatomos szénhidrogének is vannak (ami azonban a szabadalmat értéktelenné teszi, mert a gyakorlatban használható összetételekben van valamennyi 11 és 12 szénatomos szénhidrogén is).

A CAFC megjegyezte, hogy a bejelentő az elővizsgálati eljárás során hangsúlyozta az igényelt hőmérsékletek végső forráspont jellegét, és a felső forráspontot a technika állásától való elhatárolás céljából használta. Emellett a Talbert nem szolgáltatott bizonyítékot annak az érvelésének az alátámasztására sem, hogy a technika állása szerinti megoldás a gyakorlatban nem használható.

A Talbert interferenciaeljárás indítására vonatkozó kérelmét alapvetően azért utasították el, mert igénypontjai különböztek az Unocal igénypontjaitól mind a hőmérséklet határok, mind az üzemanyag-tulajdonságok területén.

N) Egy interferenciaeljárásban, amelyben két fél, az *Adang* és a *Fischhoff* vett részt, a Fischhoffot nyilvánították a nyertes félnek, mert az Adang bejelentése nem tette lehetővé szakember számára a bejelentés tárgyának gyakorlati megvalósítását. Az Adang a CAFC-hez fellebbezett, amely az ügyben 2002 júliusában hozott döntést.

Mindkét találmány paradicsomnövényekre vonatkozott, amelyekbe genetikai módosítással beiktatták a Bt gént, ami azt eredményezte, hogy a növényt károsító rovar potroha szét esett. A közös igénypont (count) olyan transzformált sejtre vonatkozott, amely teljes hosszában magába foglalt egy Bt protein kódolására képes, körülbelül 130 kD nagyságú Bt gént.

A CAFC kifogásolta, hogy a PTO Fellebbezési és Interferenciatanácsa annak bizonyítását kívánta, hogy a toxikus hatásokat a 130 kD nagyságú protein eredményezte, ahelyett, hogy annak bizonyítását kívánta volna, hogy egy teljes hosszúságú Bt gén van beiktatva a növénybe, és a növény toxikus. A CAFC megerősítette a tanácsnak azt a véleményét, hogy az Adang példái csak dohánynövényekre vonatkoztak, és így nem támasztották alá a paradicsomra irányuló igényt. Mind a tanács, mind a CAFC számos nemrég megjelent cikkre utalt, amelyek azt bizonyították, hogy még két dohánytörzs esetében sem lehet megjósolni az eredményeket.

A CAFC nem találta kellően megalapozottnak a tanács azon véleményét, hogy az Adang (a „fiatalabb” fél) később dolgozta ki találmányát, és ezért az ügyet visszautalta a tanácsnak abból a célból, hogy megfelelő count alapján határozzák meg az elsőbbséget.

O) A CAFC a *Crown Operations Int'l Ltd. (Crown) v. Solutia*-ügyben ugyancsak 2002 júliusában hozott döntésében megállapította, hogy ha nem bizonyított az újdonságrontás, csak akkor kell egy anterioritás miatt korlátozni az igénypont oltalmi körét, ha ez egy szakembernek is a szükségszerű álláspontja lenne. A CAFC egyúttal megváltoztatta a körzeti bíróságnak azt az álláspontját, hogy a vizsgált szabadalom nem volt érvénytelen, mert a tényállást nem vizsgálták a találmány megvalósíthatóságának függvényében.

A Solutia 4 973 511 sz. és 5 091 258 sz. két szabadalma olyan filmrétegekre vonatkozott, amelyeket például gépkocsik szélvédőjének előállítására felhasználható biztonsági és napsugárzás ellen is védő üvegekben alkalmaznak. A legtöbb szélvédő üveg két üvegréteg közé helyezett, többretegű filmből készül. A napsugárzás ellen védő filmet a gyártók „kapszulázás” néven ismert eljárással iktatják be lágyított polivinil-butíral (PVB) rétegek közé, majd az így kapott filmet helyezik be két üveglemez közé.

Az '511-es szabadalom azt a hátrányt küszöböli ki, hogy a napsugárzás ellen védő filmek a kapszulázás alatt könnyen megráncosodnak, ami látástorzulást okoz. A '258-as szabadalom optikai torzulás kiküszöbölését célozza biztonsági és napsugárzás ellen védő üvegrendszerekben. Az igényelt módszer méri és ellenőrzi a PVB-rétegek felületének szerkezetét, és kiszámítja a „hullámindeket”, valamint a „durvasági értéket”.

A Crown annak megállapítását kérte a bíróságtól, hogy a Solutia '511-es szabadalma kézenfekvőség miatt, míg '258-as szabadalma a találmány nem kielégítő ismertetése miatt érvénytelen. A bíróság (US District Court for the Western District of Wisconsin) nem adott helyt a Crown kérelmének, ami ellen a Crown a CAFC-hez nyújtott be fellebbezést.

Az '511-es szabadalom 1. igénypontja olyan korlátozást tartalmazott, amely szerint a napsugárzás ellen védő film legfeljebb körülbelül 2% látható fényvisszaverődést okoz. A Crown állítása szerint erre nézve újdonságrontó egy bizonyos „Gillery”-szabadalom, amely az 1. igénypont összes korlátozását kinyilvánítja a 2%-os látható fényvisszaverés kivételével. A Crown szerint ez a korlátozás viszont inherensen jelen van a Gillery-szabadalomban.

A CAFC nem fogadta el azt az állítást, hogy a 2%-os fényvisszaverés jelen volt az anterioritás szerinti azonos szerkezetű megoldás tulajdonságai között. Megállapítása szerint „... nem fogadható el ez a megközelítés, mert nincs összhangban a gyakorlattal. Ha a 2%-os korlátozás inherensen ki van nyilvánítva a Gillery-szabadalomban, szükségszerűen jelen kell lennie, és egy szakember felismerné jelenlétét. ... Az inherencia meglétét nem lehet valószínűsítések és lehetőségek alapján megállapítani. Az a tény, hogy egy bizonyos dolog az adott körülményekből következhet, nem elegendő.”

Emellett a bíróság azt is kifogásolta, hogy a Crown nem nyújtott be világos és meggyőző bizonyítékot azzal kapcsolatban, hogy a Gillery-szabadalom kinyilvánítja a 2%-os korlátot; a Crown csupán feltételezésekre alapozta állítását.

A '258-as szabadalom 1. igénypontja szerint a csekély felületi hullámosságú PVB-rétegre az jellemző, hogy „hullámindexe (WI) kisebb 15 000 μm^2 -nél”. A Crown azzal érvelt, hogy a hullámindex értékének kiszámítására megadott szabály nem elég pontos ahhoz, hogy szakember a szabadalom tárgyát kísérletezés nélkül meg tudja valósítani, vagyis a szabadalom nem elégíti ki a szabadalmi törvény 112. szakaszának (1) bekezdése szerint a kielégítő kinyilvánítás követelményét.

A Crown szakértői bizonylatot is benyújtottak, amely szerint a szabadalom nem egyértelmű, mert nem nyilvánítja ki, hogy milyen típusú amplitúdómérésre van szükség a számításához. A CAFC ezzel az állítással egyetértett, mert az átlagos amplitúdó közvetlenül befolyásolja az átlagos amplitúdó és az átlagos hullámhossz szorzatából adódó hullámindex számítását. Így a bíróság megerősítette, hogy az '511-es szabadalom érvényes, de a '258-as szabadalomra vonatkozó ítéletet megváltoztatta, és az ügyet visszautalta az alsófokú bíróságnak.

P) A CAFC 2002 szeptemberében az *EZ. Dock, Inc. v. Schafer Sys., Inc.*-ügyben megváltoztatta a körzeti bíróság ítéletét, amelyben az utóbbi érvénytelennek minősített egy téglalap alakú szakaszokból kötélemekkel összeállított úszódokra vonatkozó szabadalmat.

A feltalálók egy minnesotai folyómelléki kisváros üzletemberei voltak, akik az első dokkot a szabadalmi bejelentés napja előtt mintegy 13 hónappal, vagyis egy hónappal az újdonsággrontás szempontjából kritikus időpont előtt adták el. Egy személy az egyik feltaláló rak-tárában látott dokkszakaszokat, és megkérdezte, hogy vásárolhatna-e egy dokkot. A CAFC megállapítása szerint (1) a dokkot nem ajánlották fel eladásra az említett időpontban, mert a vásárló kezdeményezte az üzletet; (2) a vásárló a piaci értéknél kevesebbet fizetett; (3) mindkét feltaláló meglátogatta a dokkot, amely a folyónak egy különösen hullámos szakaszán volt felállítva, hogy lássák a dokk ellenállóképességét; (4) a feltalálók költségtérítés nélkül végeztek javításokat; és (5) a feltalálók javítottak a végső kivitelezésen, és a javítást igényelték egy függő igénypontban.

Ilyen tények alapján a CAFC megállapította: „Amikor egy feltaláló a kísérleti szakaszban olyan változtatásokat végez, amelyek egy később benyújtott szabadalmi bejelentésben igényelt jellemzőket eredményeznek, ez egyértelműen arra utal, hogy a feltaláló tevékenysége nem volt a szabadalmazásra kész találmány idő előtti kereskedelmi hasznosítása.” Ezért a CAFC úgy ítélte meg, hogy az adott esetben nem történt újdonsággrontó kereskedelmi hasznosítás, és így indokolatlan volt a szabadalom érvénytelennek nyilvánítása.

LEÍRÓ JELLEGŰ-E A SAT.2 VÉDJEJY? AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ÍTÉLETE

A védjegybejegyzési eljárás során a hivatalból vizsgált, lajstromozást gátló okok közül különös jelentősége van a leíró jellegnek, hiszen ha ez megállapítást nyer, hiányzik a védjegyoltalom alapvető feltétele, a megkülönböztetőképesség. Ez a közösségi védjegyjogban is így van. (Persze a magyar védjegyjogban ugyancsak.)

Úgy gondoljuk, túlzás nélkül állítható, hogy a SAT.2 közösségi védjegybejelentés tárgyában a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (OHIM), az Európai Törvényszék (Elsőfokú Bíróság), valamint az Európai Bíróság előtt lefolyt eljárás iskolapéldája annak, amikor három különböző fórum előtt, lépésről-lépésre tisztázódik a jogvita, aminek következtében a második fórum határozata lényegesen eltér az elsőtől, a harmadik fórum pedig tovább változtatja a második fórum határozatát.

Előrebocsátjuk, hogy *a jogvita kizárólag a szolgáltatások vonatkozásában folyt.*

ELJÁRÁS A BELSŐ PIACI HARMONIZÁCIÓS HIVATAL ELŐTT

A SAT.1 Satelliten Fernsehen GmbH német bejelentő a 3., 9., 14., 16., 18., 20., 25., 28. és 30. osztályba tartozó árukra, valamint a 35., 38., 41. és 42. osztályba tartozó szolgáltatásokra jelentette be a SAT.2. megjelölést.

Az OHIM elbírálója a megjelölést csak az áruosztályok tekintetében tartotta bejegyezhetőnek, a 35., 38., 41. és 42. szolgáltatások vonatkozásában elutasította azt.¹

* jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Védjegy Iroda

¹ Az eredetileg bejelentett szolgáltatások:

– Class 35: Advertising and marketing, information and consultancy services in the field of marketing and advertising, statistical evaluation of market research data, market research, market analyses, distribution of catalogues, mailing lists and goods for advertising purposes, radio, television and cinema advertising, public relations, sales promotion, negotiating and concluding commercial transactions for others, negotiating contracts on the purchase and sale of goods, all the aforesaid services in connection with communication networks; computerised file management; gathering and supplying market research data; on-line interactive electronic research including marketing and market research with regard to information technology products and services; recording, transmission, storage, processing and reproduction of data; recording, processing, storage and transmission of cost data; database services, namely collecting, processing, archiving, analysing, updating and supplying data;

– Class 38: Wireless or hard-wire networked broadcast of radio and television transmissions/programmes; broadcasting of film, television, radio, video text and teletext programmes or transmissions; arranging and allocating of user passwords for users of various communication networks; telecommunications; gathering, delivering and transmitting messages, press reports (including using electronic means and/or by computer); transmission of sound and images by means of satellites; broadcasting Pay TV including video on demand, including for others on a digital platform; services relating to telecommunications and a database; providing information to others; dissemination of information via wireless or cable networks; on-line services and transmissions, namely transfer of information

A határozat elutasító része ellen benyújtott fellebbezést az OHIM 2. Fellebbezési Tanácsa a közösségi védjegyrendelet² 7. cikk (1) bek. b) és c) pontjára hivatkozással elutasította.

A bejelentő az Európai Törvényszékhez benyújtott keresettel támadta meg az OHIM határozatát.

ELJÁRÁS AZ EURÓPAI TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

Az Európai Törvényszék T-323/00 sz. ítéletében³ megállapította, hogy az OHIM eljáró Fellebbezési Tanácsa nem határozott a 35. osztályba tartozó szolgáltatások tekintetében előterjesztett kereseti kérelem tárgyában, ezért a megtámadott határozatnak ezt a részét megsemmisítette. Ezenfelül egyes, a 38. és 41. osztályba tartozó szolgáltatások tekintetében, valamint a 42. osztályba tartozó valamennyi szolgáltatás vonatkozásában ugyancsak megsemmisítette az OHIM határozatát.⁴

and messages including E-mail; operation of networks for the transfer of messages, images, text, speech and data; broadcasting of teleshopping programmes;

– Class 41: Production, reproduction, showing and rental of films, videos and other television programmes; production and reproduction of data, speech, text, sound and image recordings on video and/or audio cassettes, tapes and discs (including CD-ROMs and CD-i's) and of video games (computer games); demonstration and rental of video and/or audio cassettes, tapes and discs (including CD-ROMs and CD-i's) and of video games (computer games); rental of television receiving apparatus and decoders; education, providing of training, entertainment; sporting and cultural activities; organisation and conducting of shows, quizzes and musical events and conducting competitions in the entertainment and sporting field, including for recordings or being live broadcasts on radio or television; production of television and radio advertising broadcasts including associated prize game broadcasts; conducting competitions in the fields of training, teaching, entertainment and sports; distance learning courses; publishing books, periodicals and other printed matter and associated electronic media (including CD-ROMs and CD-i's); conducting concert, theatre and entertainment events and sporting competitions; production of film, television, radio, teletext and videotext programmes or transmissions, radio and television entertainment; production of films and videos and radio and television programmes of a training, teaching and entertaining nature, including such production for children and young people; production, reproduction, showing and rental of sounds and image recordings on video and/or audio cassettes, tapes and discs; theatrical performances and orchestra services; recording, transmission, storing, processing and reproduction of sound and images; organising radio and television broadcasts/programmes; production of teleshopping programmes;

– Class 42: Issuing, negotiating, rental and other exploitation of rights to films, television and video productions and other image and sound programmes; copyright and industrial property rights exploitation for others; exploitation of film and television ancillary rights in the field of merchandising; software development, in particular in the fields of multimedia, interactive television and Pay-TV; operation of networks for the transfer of messages, images, text, speech and data; technical consultancy in the field of multimedia, interactive television and Pay TV (included in class 42); computer programming, including video and computer games; arranging and allocating of user passwords for user of various communication networks.

² Magyar nyelven: HL 1994. 01. 14., L 11. szám, p. 1–94

³ <http://europa.eu.int.-guichett-62000A0323>

⁴ Az Európai Törvényszék által lajstromozhatónak tekintett szolgáltatások:

- „Services relating to a database” within Class 38;
- „Production and reproduction of data, speech, text, sound and image, recordings on video and/or audio cassettes, tapes and discs (including CD-ROMs and CD-i's) and of video games (computer games); demonstration and rental of video and/or audio cassettes, tapes and discs (including CD-ROMs and CD-i's) and of video games (computer games); rental of television receiving apparatus and decoders; education, providing of training, entertainment; sporting and cultural activities; conducting competitions in the fields of training, teaching, entertainment and sports; distance learning courses; publishing books, periodicals and other printed matter and associated electronic media (including

Az Európai Törvényszék ítéletének csak néhány lényeges megállapítását ismertetjük. Nevezetesen:

Az OHIM által hozott elutasító határozatokat tévesen alapították a közösségi védjegyrendelet 7. cikke (1) bekezdésének *c*) pontjára. Az adott védjegy releváns jelentésére tekintettel (second satellite channel) – nemcsak alkotóelemeinek, hanem azok együttes jelentésének vonatkozásában is –, az áruk és szolgáltatások azon jellemzőire figyelemmel, amelyeket a célzott vásárlóközönség döntése meghozatala során számításba vesz, a SAT.2 szókapcsolat, a közösségi védjegyrendelet 7. cikk (1) bekezdésének *c*) pontja szerint, a 38., 41. és 42. osztályba tartozó szolgáltatások vonatkozásában nem minősül leíró jellegűnek. Ez a szókapcsolat nem utal az adott szolgáltatások egyetlen olyan különös jellemzőjére sem, amelyet az érintett vásárlóközönség a döntése során feltehetőleg figyelembe vesz.

Ugyanakkor alaptalan a felperesnek a 38., 41. és 42. osztályba tartozó szolgáltatások egy részére vonatkozó azon érvelése, amely arra hivatkozik, hogy a támadott ítélet a közösségi védjegyrendelet 7. cikk (1) bekezdésének *b*) pontját alapul véve nem tagadhatta meg a SAT.2 szókapcsolat lajstromozását. Ez a szókapcsolat ugyanis – figyelembe véve alkotóelemeit – e rendelkezés értelmében nem rendelkezik megkülönböztetőképeséggel olyan szolgáltatások tekintetében, amelyeknek – a védjegybejelentési kérelemben – valamilyen kapcsolatuk van a műholdas közvetítéssel.

Nem meggyőző a felperesnek az az érvelése sem, miszerint az adott szókapcsolat lajstromozásának elutasítása sértené az egyenlő elbánás elvét, mivel álláspontja szerint az OHIM közösségi védjegyként korábban már lajstromozott minden tekintetben hasonló megjelöléseket – állapította meg az Európai Törvényszék.

Az OHIM, az alperes, ezzel szemben kellőképpen bizonyította, hogy a SAT megjelölés műholdas szolgáltatásokra vonatkozó, szokásos német és angol rövidítés, és mint ilyen nem tér el ezeknek a nyelveknek a szókészlettel kapcsolatos szabályaitól. Ez az elem a szóban forgó szolgáltatások többségének olyan jellemzőjére utal, amelyet a műholdas szolgáltatások terén az érintett vásárlóközönség az ilyen szolgáltatásokkal kapcsolatos választása során

CD-ROMs and CD-i's); conducting concert, theatre and entertainment events and sporting competitions; production of films and videos and radio and television programmes of a training, teaching and entertaining nature, including such production for children and young people; production, reproduction, showing and rental of sound and image recordings on video and/or audio cassettes, tapes and discs; theatrical performances and orchestra services' within Class 41;

– Issuing, negotiating, rental and other exploitation of rights to films, television and video productions and other image and sound programmes; copyright and industrial property rights exploitation for others, exploitation of film and television ancillary rights in the field of merchandising; software development, in particular in the fields of multimedia, interactive television and Pay-TV, operation of networks for the transfer of messages, images, text, speech and data; technical consultancy in the field of multimedia, interactive television and Pay-TV (included in class 42); computer programming, including video and computer games; arranging and allocating of user passwords for users of various communication networks' within Class 42.

Pusztán ránézésre, angol nyelvismeret nélkül is észlelhető, hogy pl. a 38. osztályban az Európai Törvényszék csupán az „adatbázisokkal kapcsolatos szolgáltatások” vonatkozásában (services relating to database) ítélte a védjegyet bejegyezhetőnek. A 41. osztályban ennél nagyvonalúbb volt; a 42. osztályban pedig helyet adott a keresetnek.

figyelembe vesz. Ezen megállapításokból kiindulva megállapítható, hogy a SAT elem ezen szolgáltatások vonatkozásában nem rendelkezik megkülönböztetőképességgel.

Ezenfelül rá kell mutatni, hogy a „2” és a „” elemeket rendszeresen alkalmazzák, illetve ezen elemek az ilyen jellegű felhasználásra alkalmasak a szóban forgó szolgáltatások kereskedelembe való megjelenítése céljából, így ebből a szempontból ezek az elemek sem rendelkeznek megkülönböztetőképességgel.

Ezért az a tény, hogy egy összetett védjegy csak olyan elemekből áll, amelyek nem rendelkeznek megkülönböztetőképességgel, indokolja azt a következtetést, hogy a védjegy egységben tekintve szintén alkalmas az érintett áruknak vagy szolgáltatásoknak a kereskedelembe általánosan használatos megjelenítésére.

Ugyanakkor ez a „szabály” abban az esetben nem alkalmazható (the conclusion would not apply), ha konkrét bizonyíték – nevezetesen a meghatározott elemek szokatlan jellegű kombinációja – utal arra, hogy az összetett védjegy több, mint részeinek összessége. Az adott esetben a szókapcsolat nem szokatlan jellegű, ezért alaptalan a felperes azon érvelése, hogy a megjelölés összességét (as a whole) tekintve fantáziaelemet tartalmaz.

A külön-külön megkülönböztetőképességgel nem bíró elemek egymás mellé rendelésük esetén sem bírhatnak ilyen képességgel – mondotta az Európai Törvényszék.

ELJÁRÁS AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ELŐTT

Az Európai Törvényszék ítéletének a keresetet elutasító része ellen a *felperes* azon az alapon nyújtott be fellebbezést, hogy az Európai Törvényszék két okból is tévesen értelmezte a közösségi védjegyrendelet 7. cikk (1) bekezdésének *b)* pontját. Ez a rendelkezés nem azt a közérdekű célt szolgálja, hogy a szóban forgó megjelölések mindenki által szabadon használhatóak legyenek. Tényleges célja – a közösségi jogalkotó és az Európai Bíróság által a védjegy alapvető rendeltetéséről kialakított tanítással összhangban – az, hogy a fogyasztó vagy a végső felhasználó az összetévesztés lehetősége nélkül meg tudja különböztetni az áruk vagy szolgáltatások eredetét. Az Európai Törvényszék tehát olyan szempontot alkalmazott, amely nem a közösségi védjegyrendelet 7. cikk (1) bekezdésének *b)* pontja, hanem ugyanezen rendelkezés *c)* és *e)* pontja keretében bír jelentőséggel, valamint ezt követően nem vizsgálta különösképpen, hogy az adott szókapcsolat mennyiben képes betölteni a védjegy ezen alapvető rendeltetését.

Másrészről rámutatott a felperes, hogy miután az Európai Törvényszék helyesen hivatkozott arra, hogy az esetleges megkülönböztetőképesség megállapítása érdekében vizsgálni kell, hogy a SAT.2 szókapcsolat összességében milyen benyomást kelt az érintett vásárlókörztségben, az eljáró bíróság az adott esetben nem alkalmazta megfelelően ezt a vizsgálati szabályt. Ehelyett annak érdekében, hogy megalapozza a lajstromozás elutasítását, alkotóelemeire bontotta a szókapcsolatot. Pedig az ilyen feldarabolás (breakdown) nem jellemzi azt az észlelési folyamatot, amelynek során a fogyasztó értékeli és értelmezi a védjegyet.

Ezenkívül az eljáró bíróság tévesen alapozta a megkülönböztetőképesség hiányát arra, hogy a szókapcsolat olyan elemekből áll, amelyeket a kereskedelemben gyakran használnak az érintett szolgáltatások megjelenítésére, mivel az ilyen tényezők is csak a közösségi védjegyrendelet 7. cikk (1) bekezdés c) pontjának alkalmazása során vehetők figyelembe.

A fellebbezésnek erre az okfejtésére az OHIM, az *alperes* úgy válaszolt, hogy a rendelet 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja azt a célt követi, hogy a közérdek védelmében az adott megjelölések mindenki által szabadon használhatóak maradjanak. Az Európai Bíróság ítélezési gyakorlata azt mutatja, hogy a 7. cikk (1) bekezdésének b) és c) pontjára alapozott elutasítások ezt a célt követik, így akadályozva meg, hogy a megkülönböztetésre alkalmatlan megjelölések védjegytalomban részesüljenek.

Az alperes egyetértett a felperes azon álláspontjával, amely szerint a vitatott szókapcsolatot a maga egészében kell vizsgálni, és annak megkülönböztetőképességén azt kell érteni, hogy a védjegy képes az árukat és szolgáltatásokat azok származása szerint azonosítani. Azonban úgy ítélte meg, hogy a SAT.2 szókapcsolat nem rendelkezik megkülönböztetőképességgel, mert szokványosan egymáshoz rendelt, megkülönböztetőképességgel nem bíró elemekből áll, tehát az Európai Törvényszék ennek értelmezése során helyesen alkalmazta a 7. cikk (1) bekezdésének b) pontját. A támadott ítélet továbbá nem tévesztette össze ezen rendelkezés által és ugyanennek a rendeletnek a 7. cikke (1) bekezdésének c) pontjában szabályozott alkalmazási területeket. Az ítélet továbbá nem ellentmondásos, mivel az Európai Törvényszék a jogban való tévedés nélkül állapíthatta meg, hogy a c) pont rendelkezései értelmében a szókapcsolat nem leíró jellegű, és ebből következően a b) pont értelmében nem bír megkülönböztetőképességgel.

A *főtanácsnok* részletes perösszefoglalójában⁵ – amelyben kifejtetteket az Európai Bíróság is magáévá tette – arra a következtetésre jutott, hogy a fellebbezés alapos (perösszefoglaló, 37. pont), és hivatkozással az Európai Bíróság Eljárási Szabályzatának 61. cikkére indítványozta az Európai Törvényszék ítéletének hatályon kívül helyezése mellett érdemi döntés hozatalát (perösszefoglaló, 39. pont).

AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ÍTÉLETE

Az Európai Bíróság 2004. március 11-én kelt, C-329/02 P. sz. ítéletével⁶ hatályon kívül helyezte az Európai Törvényszék ítéletét, valamint az OHIM (Fellebbezési Tanács) határozatát, és kötelezte az utóbbit az elsőfokú és másodfokú bírósági eljárás költségeinek megfizetésére.

A másodfokú ítélet kiindulása az, hogy a védjegy alapvető rendeltetése,⁷ hogy tanúsítsa a fogyasztó vagy a végső felhasználó számára a védjeggyel megjelölt áru vagy szolgáltatás

⁵ Opinion of Mr. Advocate General – <http://europa.eu.int/guichett – 62002C0329>

⁶ Magyarul is közzétéve: <http://europa.eu.int = CELEX 62002J032>

⁷ „Essential function” tana, az ítéletet ismerteti dr. Boytha György in: Az Európai Közösség kereskedelmi joga (szerk. dr. Király Miklós). Budapest, 2003, p. 350–351

származását, lehetővé téve számukra, hogy az összetévesztés lehetősége nélkül megkülönböztethessék azokat más eredetű áruktól vagy szolgáltatásoktól (lásd különösen a 102/77. sz. Hoffman-La Roche-ügyben 1978. május 23-án hozott ítélet 7. pontját és a C-299/99. sz. Philips-ügyben 2002. június 18-án hozott ítélet 30. pontját).⁸ A közösségi védjegyrendelet 7. cikke (1) bekezdés *b*) pontja tehát a megkülönböztetésre alkalmatlan megjelölések lajstromozását zárja ki, és így alkalmassá teszi a védjegyeket, hogy eleget tegyenek ennek az alapvető rendeltetésüknek (ítélet, 23. pont).

Másodsorban az érintett vásárlóközönség szemszögéből kell vizsgálni azt, hogy egy megjelölés rendelkezik-e olyan jellemzőkkel, amelyek alkalmassá teszik a védjegykénti lajstromozásra. Amennyiben az oltalomban részesítendő áruk vagy szolgáltatások az érintett vásárlóközönség egészét célozzák, úgy kell tekinteni, hogy az érintett közönség szokásosan tájékozott, ésszerűen figyelmes és körültekintő, átlagos fogyasztókból áll (a C-342/97. sz. Lloyd Schuhfabrik Meyer-ügyben 1999. június 22-én hozott ítélet 26. pontja⁹ és a C-104/01. sz. Libertel-ügyben 2003. május 6-án hozott ítélet 46. pontja¹⁰ – jelen ítélet, 24. pont).

Harmadsorban a közösségi védjegyrendelet 7. cikke (1) bekezdésében felsorolt, lajstromozást kizáró okok egymástól függetlenek, és önálló vizsgálatot igényelnek. Továbbá a fenti kizáró okokat a mindegyikük mögött meghúzódó közérdek tükrében kell értelmezni. Valamennyi kizáró ok vizsgálata során figyelembe kell venni, hogy a közérdek más-más és eltérő szempontokat tükrözhet, sőt kell, hogy tükrözzön a szóban forgó kizáró ok tekintetében (a C-456/01. P. és a C-457/01. P. sz. Henkel kontra OHIM-ügyben 2004. április 29-én hozott ítélet¹¹ 45. és 46. pontja – jelen ítélet, 25. pont).

Önmagában egy szín védjegyként való lajstromozását illetően, annak pontosabb meghatározása nélkül (not spatially limited), az Európai Bíróság a fent idézett Libertel-ítélet 60. pontjában korábban úgy rendelkezett, hogy a közérdek – a védjegyekre vonatkozó tagállam-

⁸ Az ítéletet ismerteti *dr. Vida Sándor*: Térbeli védjegy oltalma az európai és a német jogban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 109. évf. 1. sz. 2004. február, p. 21–22. A 30. pont szövege:

„... a védjegy alapvető rendeltetése, hogy a fogyasztó vagy a végső felhasználó számára, az összetéveszthetőség kizárásával, szavatolja a forgalmazott termék származtatását (identity of the origin) annak érdekében, hogy (a védjegy) megkülönböztesse a terméket vagy szolgáltatást másokétól, amely utóbbiaknak származása eltérő, és hogy képes legyen alapvető szerepének betöltésére abban a zavartalan versenyben, amely utóbbira az EK-szerződés törekszik. Ezért szavatolnia kell (guarantee), hogy valamennyi termék, ill. szolgáltatás, amelyet a védjeggyel ellátnak (bearing), egyetlen vállalatól származik, annak ellenőrzése alatt áll, amely (vállalat) annak minőségéért felelős.”

⁹ Az ítélet teljes terjedelmében magyar nyelven: Igazságügyi Minisztérium. Közösségi jog magyar adatbázisa – Bírósági Határozatok.

¹⁰ Az ítéletet részletesen ismerteti *dr. Vida Sándor*: Színek védjegyoltalma és az Európai Bíróság. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 110. évf. 1. sz., 2005. február, p. 46–49, valamint *dr. Bacher Gusztáv*, Védjegyvilág, 2004. 3. sz. p. 21–24

A 46. pont szövege:

„Ellenkező adatok hiányában abból kell kiindulni, hogy az alapperben (a nemzeti bíróság előtt folyó perben) a vonatkozó termékek és szolgáltatások vonatkozásában valamennyi fogyasztó érintett. Ennek megfelelően azt kell feltételezni, hogy az érintett közönség átlagos fogyasztókból áll, akik kellőképpen (reasonably) jól tájékozottak, valamint ésszerűen figyelmesek és körültekintők.”

¹¹ Ismerteti *dr. Vida Sándor*: Az Európai Bíróság újabb döntései térbeli védjegyekről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 109. évf. 6. sz., 2004. december, p. 51–52. A szöveg:

mi jogszabályok közelítéséről szóló, 1988. december 21-i 89/104/EGK első tanácsi irányelv¹² [a továbbiakban: irányelv] 3. cikk 1. bekezdése *b*) pontja] [amely szövegezésében azonos a közösségi védjegyrendelet 7. cikke (1) bekezdésének *b*) pontjával] – megkívánja, hogy ne szűküljön indokolatlanul a lajstromozni kért szín miatt az azonos jellegű árukat, illetve szolgáltatásokat kínáló egyéb gazdasági szereplők rendelkezésére álló színek köre (ítélet, 26. pont).

Másrésről, figyelembe véve a közösségi védjegyrendelet által biztosított védjegyoltalom terjedelmét, az ezen rendelet 7. cikke (1) bekezdésének *b*) pontjában hivatkozott közérdek nyilvánvalóan elválaszthatatlan (indissociable) az ítélet 23. pontjában hivatkozott védjegy alapvető rendeltetésétől (ítélet, 27. pont).

Végül az olyan – szavakból vagy egy szó és egy szám összetételéből álló – védjegyet illetően, amely az ügy tárgyát képezi, valamennyi ilyen elem megkülönböztetőképessége az egyes kifejezéseknek vagy elemnek külön-külön történő figyelembevételével, de annak minden esetben az elemei által alkotott összesség (the whole which they comprise) vizsgálatától kell függnie. Ugyanis kizárólag az a körülmény, hogy a védjegy külön-külön tekintetbe vett elemei megkülönböztetésre alkalmatlanok, nem zárja ki azt, hogy azok kombinációja megkülönböztetőképességgel rendelkezzen. (Lásd értelemszerűen a C-265/00. sz. Campina Melkunie-ügyben 2004. február 12-én hozott ítélet 40. és 41. pontját,¹³ és a C-363/99. sz. Koninklijke KPN Nederland-ügyben hozott ítélet 99. és 100. pontját – jelen ítélet, 28. pont.)

A fentiek szerint a jelen jogvitában az Európai Törvényszék tévesen értelmezte a közösségi védjegyrendelet 7. cikke (1) bekezdésének *b*) pontját (ítélet, 29. pont).

Először is, annak ellenére, hogy a támadott ítéletben az Európai Törvényszék helyesen mondja, hogy egy összetett védjegy megkülönböztetőképességének értékelése során a védjegyet egészében kell vizsgálni, valójában nem ilyen vizsgálatra alapozta döntését (ítélet, 30. pont).

A fentiekből következően – anélkül, hogy szükség lenne a fellebbezés másik, az egyenlő

„A közösségi védjegyrendelet nem tesz különbséget a különböző védjegyfajták között ...” (45. pont).

„... figyelembe veendő, hogy a térbeli védjegy esetén, amely az áru formájából áll, az érdekelt forgalmi körök részéről történő észlelés nem szükségszerűen azonos, mint a szó- és ábrás védjegyeknél, amelyek nem az áru formájából állnak. Amíg ugyanis az utóbbiak az érdekelt forgalmi körök általában közvetlenül, mint az áru származására utaló megjelölést észlelik ...” (46. pont).

¹² HL 1989, L 40., p. 1., magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet p. 92

¹³ A szöveg:

„Mindazonáltal az ilyen kombináció az irányelv 3. cikk (1) bek. c) pontja értelmében nem lehet leíró. Ez utóbbinak feltétele, hogy az olyan benyomást kelt, mint ami kellőképpen távol áll (removed) a szóban forgó elemek egyszerű kombinációjától. Szóvédjegy esetén, amelyet (a fogyasztó) ugyanúgy fog hallani, mint olvasni, ez a feltétel a védjegy által biztosított hangzásbeli és vizuális észlelésnél teljesül.” (40. pont)

„Ez azt jelenti, hogy ha egy védjegy szóelemek összetételéből képzett új szóból (neologism) áll, amely elemek mindegyike leíró azon áruk, ill. szolgáltatások vonatkozásában, amelyekre nézve a bejegyzést kérik, az az irányelv 3. cikk (1) bek. c) pontja értelmében leíró jellegű, hacsak nincs észlelhető (perceptible) különbség az új szóösszetétel és az (azt alkotó) elemek egyszerű összegezése között: feltételezve, hogy a szóösszetétel szokatlansága az adott termékek, ill. szolgáltatások vonatkozásában, az új szó olyan benyomást kelt, amely kellőképpen távol áll attól, ami a felhasznált egyes szóelemek jelentését kölcsönzi (lent), aminek eredményeként az (új) szóösszetétel több mint részeinek pusztá összeadása (mere sum) volna.” (41. pont)

elbánás elvének figyelmen kívül hagyására vonatkozó jogcím vizsgálatára – a támadott ítélet hatályon kívül kell helyezni az elsőfokú bíróság azon megállapítása vonatkozásában, hogy az OHIM Fellebbezési Tanácsa által hozott határozat nem sértette meg a rendelet 7. cikke (1) bekezdésének *b*) pontját, amikor vitatott határozatával elutasította a SAT.2 szókapcsolat közösségi védjegyként történő bejegyzését a lajstromozás iránti kérelemben megjelölt – műholdas műsorszolgáltatással kapcsolatos – szolgáltatások, így a támadott ítéletben felsorolt szolgáltatástípusok kapcsán (ítélet, 38. pont).

Az Európai Bíróság Szabályzata 61. cikke első bekezdése második mondatának megfelelően az Európai Törvényszék határozatát hatályon kívül kell helyezni, és ha a per állása megengedi, az ügyet maga az Európai Bíróság is érdemben eldöntheti. Jelen helyzetben ez az eset áll fenn (ítélet, 39. pont).

Jóllehet a SAT.2 összetétel nem szokatlan jellegű, különösen ahogyan ez utóbbit az átlagfogyasztó a távközléssel kapcsolatos szolgáltatások vonatkozásában érzékelheti, és az ilyen egymás mellé helyezés (juxtaposition) [azaz a „SAT” elem és a „2”-es szám összetétele ponttal („”) elválasztva] nem tükröz különösen nagyfokú találékonyságot. Ezek a körülmények mégsem elegendőek annak megállapításához, hogy az ilyen megjelölés a közösségi védjegyrendelet 7. cikke (1) bekezdésének *b*) pontja értelmében nem rendelkezik megkülönböztető-képességgel (ítélet, 40. pont).

Ugyanis valamely megjelölés védjegyként történő lajstromozása nem függ a jogosult bizonyos fokú kreativitásának, illetve nyelvi vagy művészi leleményességének megállapíthatóságától. Elegendő, ha a védjegy az érintett vásárlóközönség számára azonosíthatóvá teszi az oltalomban részesített árukat vagy szolgáltatásokat, és lehetővé teszi azok megkülönböztetését más vállalkozások áruitól és szolgáltatásaitól (ítélet, 41. pont).

A jelen esetben a vitatott határozatban az OHIM annak megállapítására szorítkozott, hogy a „SAT” és a „2” elemek leíró jellegűek, és a médiával kapcsolatos területen általánosan használtak, annak megállapítása nélkül, hogy a SAT.2 szókapcsolat – egészében vizsgálva – mitől tekinthető alkalmatlannak a kérelmező szolgáltatásainak más szolgáltatók szolgáltatásaitól való megkülönböztetésére (ítélet, 43. pont).

A távközlés területén egy szó és egy szám kapcsolatából álló védjegynek egy adott területen történő gyakori alkalmazása jelzi, hogy a szókapcsolatok ilyen típusára nem lehet eleve úgy tekinteni, hogy az nem rendelkezik megkülönböztető-képességgel (ítélet, 44. pont).

Az a tény, hogy a „SAT” elemhez a „2” szám és a „”) elem kapcsolódik, nem pedig egyéb szó – ellentétben az OHIM érvelésével – ebben a vizsgálatban nem bír jelentőséggel. Másrészről az OHIM az eljárás során egyetlen alkalommal sem indokolta, hogy a felperes kérelmét miért kezelte eltérő módon arra hivatkozva, hogy a lajstromozni kívánt védjegy összetéveszthető a fellebbező javára már korábban oltalomban részesített védjeggyel (ítélet, 46. pont).

A fentiekből következik, hogy azok az indokok, amelyekre az OHIM Fellebbezési Tanácsa alapította azon döntését, miszerint a közösségi védjegyrendelet 7. cikke (1) bekezdésének

b) pontja alapján a SAT.2 szókapcsolat nem rendelkezik megkülönböztetőképességgel, nem megalapozottak (ítélet, 47. pont).

Ilyen körülmények között a vitatott határozatot meg kell semmisíteni annyiban, amennyiben az OHIM Fellebbezési Tanácsa a közösségi védjegyrendelet 7. cikke (1) bekezdésének *b)* pontja alapján megtagadta a SAT.2 szókapcsolat közösségi védjegyként történő lajstromozását. Mivel az Európai Törvényszék a támadott ítéletben már korábban úgy határozott, hogy egyrészt a határozat nem alapítható a fenti jogszabály 7. cikke (1) bekezdésének *c)* pontjára, másrészt az OHIM Fellebbezési Tanácsa ugyanebben a döntésben a 35. osztályba tartozó szolgáltatások vonatkozásában elmulasztott a fellebbezés kérdésében határozni, a vitatott határozatot teljes egészében meg kell semmisíteni¹⁴ (ítélet, 48. pont).

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS

1. Az Európai Bíróság főtanácsnokának perösszefoglalójáról csak egy mondatot írtunk. Ezért a szerző tartozik annak megemlítésével, hogy *Jacobs* főtanácsnok – aki több mint egy évtizede kiemelkedő szerepet játszik a közösségi védjegy jog értelmezésében – 59 pontból álló perösszefoglalót készített. Ez terjedelmében némileg meghaladta az Európai Bíróság ítéletét, s világos okfejtésével nagyban elősegítette az ítélethozatalt. Perösszefoglalójának számos gondolata (néha mondata is) „visszaköszön” az Európai Bíróság ítéletéből. A perösszefoglaló dokumentációs részét képező 31 lábjegyzet pedig önmagában is gazdag referenciaanyagot jelent.

2. Az Európai Bíróság ítéletének egyik legfontosabb megállapítása, hogy a kreativitást, nyelvi vagy művészi leleménységet nélkülöző megjelölést is lehet védjegyként lajstromozni, ha az az érintett vásárlók számára azonosíthatóvá teszi az árujegyzékben megjelölt árukat vagy szolgáltatásokat.

3. Végül maga a szerző is – nemcsak az Európai Bíróság – értetlenül áll az OHIM (minden indokolást nélkülöző) azon eljárásával szemben, hogy korábban a SAT.1 megjelölést közösségi védjegyként bejegyezte, utóbb pedig az ugyanazon bejelentő által benyújtott SAT.2 megjelölés közösségi védjegyként történő bejegyzése ellen a végsőkhig küzdött. Az olvasóra bizzuk a találgatást, hogy vajon mi készíthette az OHIM-et erre a nem éppen következetes

¹⁴ Az ítélet rendelkező részének 1. pontja (szó szerint):

„Az Elsőfokú Bíróságnak a T-323/00. sz., SAT.1 kontra OHIM (SAT.2) ügyben 2002. július 2-i ítéletét (EBHT 2002., II-2839.o.) hatályon kívül helyezi annyiban, amennyiben az úgy ítélte meg, hogy a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (védjegyek és formatervezési minták) (OHIM) második fellebbezési tanácsa nem sértette meg a közösségi védjegyéről szóló, 1993. december 20-i 40/94/EK tanácsi rendelet 7. cikke (1) bekezdésének *b)* pontját azzal, hogy 2000. augusztus 2-i határozatában (R 312/1999-2. sz. ügy) megtagadta a SAT.2 szókapcsolat közösségi védjegyként történő lajstromozását olyan szolgáltatások tekintetében, amelyeknek – a lajstromozás iránti kérelemben – valamilyen kapcsolatuk van a műholdas műsorszolgáltatással, vagyis azoknak a szolgáltatásoknak a tekintetében, amelyeket a megtámadott ítélet 3. pontja említ, és amelyekre az elsőfokú bíróság ezen ítélet 42. pontjában nem hivatkozik.”
(Minthogy az ítélet rendelkező része az előzmények ismerete nélkül önmagában nehezen érthető, azt csak lábjegyzetben közöljük.)

A LUXEMBOURGI BÍRÓSÁGOK 2005-BEN, A KÖZÖSSÉGI VÉDJEJEGYEK VONATKOZÁSÁBAN HOZOTT JELENTŐS ÍTÉLETEI

Ennek a tanulmánynak az elsődleges célja az, hogy áttekintést nyújtson a Luxembourg-i Bíróságok, valamint a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (a továbbiakban OHIM) Fellebbezési Tanácsának 2005-ben hozott kulcsfontosságú döntéseiről. Amennyiben korábbi vagy későbbi jogeseteket idézünk, az a jelen tanulmányban bemutatott jogesetekben mutatkozó jogfejlődési folyamat szemléltetése miatt szükséges.

2005 eseménydús volt a védjegydöntések területén, 82 ügyben folyamodtak jogorvoslatért az Európai Közösségek Elsőfokú Bíróságához (a továbbiakban Elsőfokú Bíróság) és 16 esetben fordultak az Európai Közösségek Bírósága (továbbiakban Bíróság) felé. Az Elsőfokú Bíróság 58 esetben ítélezett (ebből 44 esetben megerősítette az OHIM Fellebbezési Tanácsának döntését). A Bíróság kétszer ítélezett fellebbviteli jogkörében, és négyszer ítélezett előzetes döntéshozatali jogkörében.

2005-ben a lajstromozás feltétlen kizáró okaival kapcsolatos ítélkezési gyakorlat a kérdéses megjelölés grafikai ábrázolásra való alkalmatlansága, a kérelem tárgyát képező megjelölés megkülönböztetőképességének hiánya vagy leíró jellege, a használat útján szerzett megkülönböztetőképességre, illetve a közrendbe vagy a jó erkölcsbe való ütközésre alapított feltétlen kizáró okok vonatkozásában szolgált új eredményekkel.

A lajstromozás viszonylagos kizáró okaival foglalkozó ítéletek legfontosabb eredményei a szövmegjelölések és az összetett ábrás megjelölések összehasonlítására, illetve a védjegy tényleges használata által biztosított oltalomra vonatkoztak. Több ítélet is pontosította a tényleges használat fogalmát és az e használat által biztosított védelem hatályát. Az Elsőfokú Bíróság fontos pontosításokkal szolgált a szabad bizonyítás elvének a Fellebbezési Tanácsok előtt történő alkalmazására vonatkozóan.

Az alább említett ügyek a Tanács 40/94/EK rendelete a közösségi védjegyről (a továbbiakban rendelet), valamint a Bizottság 2868/95/EK rendelete a közösségi védjegyről szóló 40/94 EKG tanácsi rendelet végrehajtásáról (a továbbiakban végrehajtási rendelet) értelmezése tárgyában születtek. A Bíróság előzetes döntéshozatali jogkörében hozott ítéletei a Tanács 89/104/EKG irányelvét (a továbbiakban irányelv) értelmezik.

I. ANYAGI JOGI KÉRDÉSEK

1. FELTÉTLEN KIZÁRÓ OKOK

A védjegy alapvető rendeltetése, hogy garantálja a fogyasztó számára az áru vagy szolgáltatás eredetének azonosítását, lehetővé téve számára, hogy a különböző eredetű áruk vagy szolgáltatások között különbséget tudjon tenni az összetévesztés veszélye nélkül. Ahhoz hogy meg tudjuk határozni, hogy egy megjelölés megfelel-e a törvény által előírt lajstromozási követelményeknek, az érintett fogyasztó nézőpontjába kell képzelni magunkat.

Rendelet 4. cikk, irányelv 2. cikk – a szolgáltatás fogalma

A Bíróság a PRAKTIKER-ügy¹ kapcsán a német Bundespatentgericht által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelemre, amely a kiskereskedelem keretében nyújtott szolgáltatások fogalmának pontosítására irányult, úgy válaszolt, hogy az áruk kiskereskedelme keretében nyújtott szolgáltatásokra vonatkozó védjegy árujegyzékében nem szükséges konkrétan megjelölni a szóban forgó szolgáltatást vagy szolgáltatásokat. A Bíróság szerint a Nizzai Megállapodásban² szereplő 35. osztály megfogalmazása kielégítő, miszerint „... idetartoznak, különösen: mások javára különböző áruféleségek összeállítása (kivéve ezek szállítását), amely lehetővé teszi az ügyfelek számára, hogy megfelelően megtekinthessék és megvásárolhassák ezeket az árukat...” és azonosíthatóvá teszi ezeket a szolgáltatásokat.

Továbbra is pontosan meg kell jelölni azokat az árukat vagy áru fajtaikat, amelyekre ezek a szolgáltatások vonatkoznak. Erre azért van szükség, hogy a védjegyoltalom határai [irányelv 5. cikk (1)] pontosan körvonalazhatóak legyenek, valamint hogy a tényleges használatot [irányelv 12. cikk (1)] ellenőrizni lehessen.³

Rendelet 4. cikk, irányelv 2. cikk – grafikai ábrázolásra alkalmatlan megjelölések

A rendelet 7. cikke (1) bekezdésének a) pontja értelmében a megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, ha nem felel meg a rendelet 4. cikkében meghatározott követelményeknek. Ez utóbbi rendelkezés szerint „közösségi védjegyoltalom tárgya lehet minden grafikai ábrázolható megjelölés, ... ha e megjelölés alkalmas arra, hogy valamely vállalkozás áruit vagy szolgáltatásait megkülönböztesse más vállalkozások áruitól vagy szolgáltatásaitól”. Az EDEN (érett földieper illata)-ügyben⁴ az Elsőfokú Bíróság a fenti rendelkezéseket első alkalommal alkalmazta egy illatmegjelölésre vonatkozó kérelem alapján.

¹ C-418/02, Praktiker Bau- und Heimwerkermärkte AG (retail services), 2005. július 7., 49. pont

² A védjegyekkel ellátható termékek és szolgáltatások osztályozására vonatkozó, felülvizsgált és módosított, 1957. június 15-i Nizzai Megállapodás

³ C-418/02, retail services, fent idézett, 50–51. pont

⁴ T-305/04, Eden Sarl v. OHIM (érett eper illata), 2005. október 27.

A Bíróság a jól ismert SIECKMANN-ügy⁵ során határozta meg azokat a kritériumokat, amelyekre a grafikai ábrázolhatóság vizsgálatánál figyelemmel kell lenni. Ez az ítélet kimondta, hogy védjegyvoltalom tárgya lehet „minden, önmagában vizuálisan nem érzékelhető megjelölés, ha grafikailag világosan, pontosan, önmagában teljesen könnyen hozzáférhetően, érthetően, tartósan és tárgyilagosan – különösen ábrával vagy írásjelekkel – ábrázolható”.⁶ A grafikai ábrázolás követelménye nem teljesülhet sem vegyi összetétel megjelölésével, sem írott szavakkal történő leírással, sem pedig illatminta benyújtásával vagy ezek kombinációjával. Az „érett földieper illata” leírásból és epret ábrázoló színes képből álló illatvédjegy-bejelentés kapcsán a védjegy bejelentője arra kívánt választ kapni, hogy ezeknek az elemeknek a kombinációja megfelel-e az ítélkezési gyakorlat által korábban kialakított követelményeknek. Az Elsőfokú Bíróság indoklásában kifejtette, hogy a szóban forgó védjegy leírása szubjektív elemekkel telített, s ezért csak szubjektíven értelmezhető. A földieper illata az eperfajtától függően változhat, s így szükségszerűen eltérés van a leírás és a valóságos illat között is. Az objektív megítélést gátolja továbbá, hogy jelenleg nem létezik általánosan elfogadott nemzetközi szagminta-osztályozás, amely a nemzetközi színekódokhoz vagy kot-tákhöz hasonlóan lehetővé tenné az illatmegjelölés – minden szaghoz saját elnevezés vagy saját, pontos kód hozzárendelésével történő – objektív és pontos azonosítását.⁷

Az epret ábrázoló kép az Elsőfokú Bíróság értékelése szerint szintén szubjektív, hiszen az eper képe nem azt az illatot ábrázolja, mint amire az oltalmat igényelték, csupán a gyümölcsöt, ami az illatot idézi fel. A megjelölés szavakkal történő leírásához a kép nem tesz hozzá további információt, így az ábrázolás mindkét eleme ugyanazt az információt hordozza. Mivel a védjegy egyik eleme sem felelt meg a SIECKMANN-ítéletben felállított kritériumoknak, a két elem összekapcsolása sem alkothat grafikai ábrázolásra alkalmas megjelölést.

Rendelet 7. cikk (1) bekezdés – a megkülönböztetőképesség hiánya

A rendelet 7. cikk (1) bekezdés b) pontja szerint egy megjelölés nem részesülhet védjegyvoltalomban, ha nem alkalmas a megkülönböztetésre. Azok a megjelölések, amelyek nem rendelkeznek megkülönböztetőképességgel megakadályozzák, hogy a védjegy alapvető rendeltetését betölthesse. A védjegy rendeltetése az, hogy azonosítsa az árujegyzékben megjelölt árukat és szolgáltatásokat, valamint hogy megkülönböztesse ezeket az árukat és szolgáltatásokat más vállalkozások áruitól és szolgáltatásaitól.

A dicsőítő megjelölések kapcsán az Elsőfokú Bíróság megerősítette a Fellebbezési Tanács megállapítását, miszerint a „TOP” elnevezés táplálékkiegészítők vonatkozásában általános, szokásos, s a szóban forgó terméknek csupán egyetlen tulajdonságára – nevezetesen a kiváló minőségére – utal, és ezért a fogyasztó nem is védjegyként érzékeli. A TOP megjelölésről nem lehet megállapítani, hogy milyen termékre vonatkozik, és a mindennapi nyelvhaszná-

⁵ C-273/00, Sieckmann, fent idézett, 73. pont

⁶ C-273/00, Sieckmann, 2002. december 12., 46–55. pont

⁷ T-305/04, Eden Sarl v. OHIM (érett eper illata), fent idézett, 33. pont

latban, valamint a szó kereskedelemben elterjedt használata következtében nem töltheti be a védjegy termékek eredetének azonosítására irányuló rendeltetését.⁸

A BIKER MILES-ügy⁹ alkalmával az Elsőfokú Bíróság hangsúlyozta, hogy bár az összetett védjegyben szereplő szóelemek meghatározó szerepet töltenek be a vizuális érzékelés során, ebben az esetben a körbezárt úttest ábrája felerősíti a „MILES” szóelem jelentését, amelyet az érintett fogyasztói közösség angol nyelvet értő tagjai a távolság mértékegységeként értelmeznek.

Az Elsőfokú Bíróság a CARGO PARTNER szóvédjegy¹⁰ kapcsán arra a következtetésre jutott, hogy a megjelölés szállítási, csomagolási és raktározási szolgáltatásokra vonatkozóan nem rendelkezik megkülönböztetőképeséssel, mivel a CARGO és a PARTNER kifejezés is leíró, ezáltal egyik sem alkalmas arra, hogy a bejelentő áruit vagy szolgáltatásait megkülönböztesse más vállalkozások áruitól vagy szolgáltatásaitól.

Az Elsőfokú Bíróság és a Bíróság többször is emlékeztetett rá, hogy az átlagfogyasztó a védjegyet egészként érzékeli, és nem hagyatkozik a részletek vizsgálatára. Összetett védjegy esetén az esetleges megkülönböztetőképeséget egyrészt alkotóelemenként, másrészt az elemek által keltett összbnyomás alapján is szemügyre kell venni. Helytelen az a feltételezés, ami egyes, elszigetelten megkülönböztetőképeséssel nem rendelkező elemek összességét automatikusan megkülönböztetésre alkalmatlannak minősíti. Lehetséges ugyanis, hogy egyes, elszigetelten megkülönböztetőképeséssel nem rendelkező alkotóelemek egymás mellé illesztve már megkülönböztetőképeséssel rendelkező megjelölést alkotnak.

A BIOID-ítéletben¹¹ a Bíróság az Elsőfokú Bíróság döntését hatályon kívül helyezte, mivel az nem a védjegy által keltett összbnyomás megkülönböztetőképeségére épült. Az ítélet kimondta, hogy egy szókapcsolat elszigetelten megkülönböztetőképeséssel nem rendelkező alkotóelemei egymás mellé rendelve rendelkezhetnek ilyen képeséssel. A tény, hogy egy megjelölés megkülönböztetőképeséssel nem rendelkező elemekből áll, csupán jelzésértékű, de nem bizonyítja, hogy ezeknek az elemeknek az együttese sem rendelkezik ezzel a tulajdonsággal.

A Bíróság a BIOID-döntés alkalmával még úgy vélekedett, hogy a kereskedelemben való általános használat lényeges tényező a 7. cikk 1 bekezdés c) pontja, azaz a leíró jelleg vizsgálata során, azonban nem szolgálhat mérceként a 7. cikk (1) bekezdés b) pont, azaz a megkülönböztetőképeség értékelésekor.¹² Ennek következtében hatályon kívül helyezte azt az ítéletet, amelyben az Elsőfokú Bíróság a kereskedelemben való általános használat bizonyítását követően arra a következtetésre jutott, hogy a megjelölés nem rendelkezik megkülönböztetőképeséssel. Az Elsőfokú Bíróság ezek után is kitarzott korábbi érvelése

⁸ T-242/02, The Sunrider Corp. (Top), 2005. július 13.

⁹ T-385/03. Miles Handelsgesellschaft International mbH v. OHIM, 2005. július 7.

¹⁰ T-123/04, Cargo Partner AG v. OHIM (Cargo Partner), 2005. szeptember 27., 54. pont

¹¹ C-37/03, BioID AG v. OHIM (BioID), 2005. szeptember 15., 32–33. pont, és C-286/04 P, Eurocermex SA v. OHIM (Shape of a beer bottle)

¹² C-37/03, BioID, fent idézett, 62. pont

mellett, és a BIC-ítéletben¹³ úgy határozott, hogy az öngyújtó, amelynek formája nem tér el lényegesen a kereskedelemben szokásosan használt formától, nem rendelkezik megkülönböztetőképeséssel.

A Bíróság végül változtatott álláspontján, és 2006. január 12-i, a BIOD tartalmát pontosító ítéletében – amely gyümölcsleveket tartalmazó álló zacskók térbeli védjegy-bejelentésére vonatkozott – az Elsőfokú Bíróság érvelését követte. Ebben az ítéletben a Bíróság megállapította, hogy az a védjegy, amelyet az adott áruk vagy szolgáltatások megjelenítésére a kereskedelemben általánosan alkalmaznak, nem rendelkezik megkülönböztetőképeséssel. A Bíróság szerint ez a csomagolási forma nem eléggé szokatlan ahhoz, hogy az átlagos fogyasztó ezt az e kategóriába tartozó áru gyártójára vagy forgalmazójára való utalásként érzékelje.¹⁴ A Bíróság úgy vélte, hogy a szokásos használat vizsgálata kiterjed a jövőbeni, esetleges szokásos használatra, amely természetéből adódóan korlátozná a versenytársak szabadságát. Azonban véleménye szerint ahhoz, hogy megállapítható legyen, hogy egy megjelölés nem rendelkezik megkülönböztetőképeséssel, nem elegendő bizonyítani, hogy a megjelölés – ebben az esetben egy csomagolásfajta – jövőbeni használata előre látható. Szükséges, hogy a használat már a bejelentési napon általános legyen.¹⁵

Az a megjelölés, amely a termék piacán azonos vagy hozzá közel álló megjelölésekkel van körülvéve, elveszíti megkülönböztetőképeségét. Ezért annak bizonyításakor, hogy az adott megjelölés kiemelkedik a megszokottan, általánosan használt megjelölések közül, a megjelölést körülvéző környezeti tényezőket is számításba kell venni.

A következőket közösségi joggyakorlat megkívánja, hogy a megkülönböztetőképeség igazolt legyen mind a megjelölt áruk és szolgáltatások, mind az érintett fogyasztók érzékelése vonatkozásában. A fogyasztók érzékelésének értékelésekor szükséges az adott termék piacon betöltött szerepének a vizsgálata, valamint a többi megjelölés fajtájának és használata gyakoriságának ismerete.

Rendelet 7. cikk (1) bekezdés c) pont – leíró megjelölések

A rendelet 7. cikk (1) bekezdés c) pontja szerint a megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, ha „kizárólag olyan jelekből vagy adatokból áll, amelyeket a forgalomban az áru vagy a szolgáltatás fajtája, minősége, mennyisége, rendeltetése, értéke, földrajzi származása, előállítási vagy teljesítési ideje, illetve egyéb jellemzője feltüntetésére használhatnak”. Ezenkívül a rendelet 7. cikkének (2) bekezdése kimondja, hogy „az (1) bekezdést akkor is alkalmazni kell, ha a kizáró ok csak a Közösség egy részében áll fenn”.

Azok a jelek vagy megjelölések esnek a rendelet 7. cikk (1) bekezdés c) pontja hatálya alá, amelyek a célközönség szempontjából szokásos nyelvhasználatban közvetlenül vagy valamely lényeges jellemzőjére való utalással leírják azt az árut vagy szolgáltatást, amely

¹³ T-262/04, BIC SA v. BPHH (shape of a lighter), 2005. december 15., 30–34. pont

¹⁴ C-173/04, Deutsche SiSi-Werke GmbH & Co. Betriebs KG v. OHMI (sachets tenant debout), 2006. január 12.

¹⁵ C-173/04, sachets tenant debout, fent idézett, 68. pont

tekintetében a bejegyzést kérték. A rendelet 7. cikk (1) bekezdés c) pontja azt a célt szolgálja, hogy e megjelölések, illetve jelzések bárki által szabadon használhatóak legyenek. A rendelkezésben megállapított tilalom hatályosulásához szükséges, hogy kellően közvetlen és konkrét kapcsolat mutakozzon a szóban forgó árukkal vagy szolgáltatásokkal, amely alapján az érintett fogyasztó ezen áruk és szolgáltatások, illetve egyik jellemzőjük leírását ismerheti fel.

Az Elsőfokú Bíróság az OHIM Fellebbezési Tanácsának – a CELLTEC, gyógyszerészeti áruk és szolgáltatások védjegybejelentés elutasításra irányuló – határozatát megalapozatlannak találta és megsemmisítette. Indoklásában azzal érvelt, hogy a megjelölés, bár „a lehetséges használati területek egyike” vonatkozásában leírónak minősül, azonban műszaki áruk és szolgáltatások vonatkozásában megfelel a lajstromozási követelményeknek.¹⁶ A Bíróság véleménye szerint abból, hogy egy megjelölés utal egy „használati területre”, nem következik automatikusan, hogy a megjelölés leíró lenne.

Hasonló logikát követett az OHIM-nak az a határozata, amely a 7. cikk (1) bekezdés c) pontjára hivatkozva elutasította az EUROPREMIUM szóvédjegy¹⁷ lajstromozását. A Fellebbezési Tanács úgy vélte, hogy a fogyasztók a védjegy-bejelentési kérelemben megjelölt áruk és szolgáltatások tekintetében a kiváló minőség és az európai származás megjelöléseként észlelhetik az EUROPREMIUM védjegyet. Ezt a határozatot az Elsőfokú Bíróság szintén megalapozatlannak találta. Az Elsőfokú Bíróság döntését azzal indokolta, hogy az „EURO” szó, bár utalhat az áruk földrajzi származására, de „csomagolás, szállítás, hirdetés, üzleti vezetés és raktározás” vonatkozásában nem tartozik a szolgáltatások lényeges jellemzői közé, ezért ebben az esetben nem számít leíró jellegűnek. A „PREMIUM” utótag az Elsőfokú Bíróság szerint csupán „felidéző jellegű” az áruk kiválóságát illetően, és ebből adódóan túl tág és elvont ahhoz, hogy leírónak lehessen minősíteni. Ezért – mivel az EUROPREMIUM megjelölés összességét tekintve sem teszi lehetővé a célközönség számára, hogy azonnali és konkrét kapcsolatot teremtsen a lajstromoztatni kívánt árukkal és szolgáltatásokkal – a Fellebbezési Tanács határozatát megsemmisítette.

Az Elsőfokú Bíróság a BIOKNOWLEDGE-ügy¹⁸ során megerősítette, hogy mind a „BIO” mind a „KNOWLEDGE” szó leírónak számít, és a BIOKNOWLEDGE kifejezés, felépítését tekintve, megfelel az angol szószerkezeti szabályoknak, ezért nem képez szokatlan szóösszetételt az érintett fogyasztók szemében. Mivel az árujegyzékben szereplő áruk és szolgáltatások az életről szerzett információk megszerzésére és tárolására vonatkoznak, a „BIOKNOWLEDGE” kifejezés a megjelölt áruk és szolgáltatások lényeges jellemzőjére utal, tehát nem részesülhet védjegyoltalomban.

Az Elsőfokú Bíróság a kifejezést az érintett fogyasztó szemszögéből vizsgálta. A „BIO” és a „KNOWLEDGE” kifejezések grafikai vagy szemantikai módosulás nélküli összekapcsolása

¹⁶ T-260/03, Celltech R&D Ltd v. OHIM (Celltech), 2005. április 14., 39. pont

¹⁷ T-334/03, Deutsche Post Euro Express GmbH v. OHIM (Europremium), 2005. január 12., 36–39. pont

¹⁸ T-387/03, Proteome Inc. v. OHIM (Bioknowledge), 2005. január 19., 41. pont

nem ad olyan többletet, amely alkalmassá tenné a megjelölés egészét arra, hogy meg lehessen különböztetni a felperes szolgáltatásait más vállalkozásokétól. Az a körülmény, hogy a szó nem szerepel ebben a formában a szótárakban, nem változtat a megítélésén.¹⁹ Azonos érvelés vezetett a félkész fémtermékekre vonatkozó SNTEM, SNMIX és SNPUR megjelölés,²⁰ a papírellenőrző és -vizsgáló számítástechnikai berendezésekre és mérőműszerekre vonatkozó PAPERLAB szómegjelölés,²¹ a számítástechnikai adatok rögzítésére, tárolására és kezelésére utaló DIGIFILM és DIGIFILMMAKER szómegjelölés,²² valamint a hangszerekre és zenei kiegészítőkre vonatkozó ROCKBASS szómegjelölés²³ lajstromozásának az elutasításához.

A megjelölés lehet leíró maga az áru vonatkozásában is. Erre szolgált példaként a spanyol játékkártyák esete, ahol maga az áru képezte a lajstromozási akadályt függetlenül attól, hogy adott volt a lehetőség arra, hogy a kártyán szereplő jeleket különbözőképpen ábrázolják.²⁴

Rendelet 7. cikk (1) bekezdés c) pont – földrajzi származás

A földrajzi nevek lajstromozását tiltó rendelkezés mögött az a társadalmi érdek áll, hogy ezek mindenki számára hozzáférhetőek maradjanak, nevezetesen azon képességük miatt, ami az egyes földrajzi nevekhez tapadó pozitív érzelmek következtében a termékek vagy szolgáltatások minőségére vagy egyéb tulajdonságra enged következtetni, s ezzel befolyásolják a fogyasztókat döntésük meghozatalában.

A MUNICH FINANCIAL SERVICES védjegybejelentés²⁵ kapcsán az Elsőfokú Bíróság az OHIM elutasító határozatát helybenhagyta, és megerősítette, hogy az a meghatározó szerep, amit München városa a pénzügyi szolgáltatások terén tölt be, kulcsfontosságú, és ennek következtében az érintett fogyasztó a „München” szót pénzügyi szolgáltatások vonatkozásában a szolgáltatások eredetének megjelöléseként értelmezheti.

Viszont az a földrajzi név, amely az érintett vásárlói kör vonatkozásában kevésbé ismert vagy teljesen ismeretlen, és ezáltal nem állít fel kapcsolatot a helység és a szóban forgó áruk és szolgáltatások között, a rendelet 7. cikk (1) bekezdés c) pontja értelmében lajstromozható. A CLOPPENBURG védjegybejelentését²⁶ illetően az Elsőfokú Bíróság megsemmisítette a Fellebbezési Tanács határozatát, és a megjelölést kiskereskedelmi szolgáltatások vonatkozásában lajstromozhatónak minősítette. A kizáró okok fennállásának mérlegelésekor minden érdemi körülményt vizsgálni kell, ilyen például az áru természete, ismertsége, a földrajzi hely kisebb vagy nagyobb fokú ismertsége, a gyártás és a szolgáltatás nyújtásának helyszíne,

¹⁹ T-387/03, Proteome Inc. v. OHIM (Bioknowledge), fent idézett, 39. pont

²⁰ Kapcsolt ügyek T-367/02 - T-369/02, Wieland-Werke AG v. OHIM (SnTEM, SnPUR and SnMIX), 2005. január 12.

²¹ T-19/04, Paperlab, fent idézett

²² Kapcsolt ügyek T-178/03 és T-179/03, CeWe Color AG & Co. OHG v. OHIM (DigiFilm & DigiFilmMaker), 2005. szeptember 8.

²³ T-315/03, Rockbass, fent idézett

²⁴ Kapcsolt ügyek T-160/02 - T-162/02, Naipes Heraclio Fournier, SA v. OHIM (playing cards), 2005. május 11.

²⁵ T-316/03, Münchener Rückversicherungs-Gesellschaft AG v. OHIM (Munich Financial Services), 2005. június 5., 35. pont

²⁶ T 379/03, Peek & Cloppenburg KG v. OHIM (Cloppenburg), 2005. október 25., 51. pont

valamint az érintett gazdasági szektor aktivitása. Az Alsó-Szászországban található, mindössze 30 000 lakost számláló Cloppenburg városa kevésbé ismert. A rendelet 7. cikke (1) bekezdésének c) pontja nem tiltja az olyan földrajzi nevek lajstromozását, amelyek ismeretlenek az érintett vásárlók körében, vagy amelyek, legalábbis mint földrajzi hely jelölői, ismeretlenek, vagy pedig amelyek vonatkozásában az általuk jelölt hely jellemzőiből adódóan nem valószínűsíthető, hogy az érdekelt fogyasztó azt hinné, hogy az érintett áru- vagy szolgáltatási kategória arról a helyről származik. Jelen esetben a megítélt határozatban kifejtett érvek, miszerint egy átlagos német fogyasztó ezt a megjelölést földrajzi helyként ismeri, nem voltak meggyőzőek. Ezenkívül nem tudták bizonyítani, hogy az érintett fogyasztó szemében kapcsolat állna fenn Cloppenburg városa vagy körzete és az érintett szolgáltatások között, illetve hogy e közönség körében a „CLOPPENBURG” szó a szóban forgó szolgáltatás kategóriájának földrajzi eredetét jelölheti.

Neologizmusok

Egy több alkotóelemből képzett neologizmus esetén a leíró jelleget nem csupán az egyes alkotóelemeknél, hanem magánál a szónál, azaz az alkotóelemekből képzett új nyelvi jelenségénél is vizsgálni kell.²⁷

Az Elsőfokú Bíróság kimondta, „hogy egy olyan neologizmusból alkotott védjegy, amelyben az alkotóelemek mindegyike leíró jellegű a védjegybejelentéssel érintett áruk vagy szolgáltatások tekintetében, önmagában is leírja ezeknek az áruknak vagy szolgáltatásoknak a jellemzőit, hacsak nincs érzékelhető eltérés a neologizmus és az azt alkotó elemek egyszerű összetétele között. Érzékelhető eltérésről akkor beszélhetünk, ha a kombináció szokatlan a nevezett áruk és szolgáltatások vonatkozásában, és a szó vagy az új nyelvi jelenség által keltett benyomás elegendően távol esik attól, amit az alkotóelemek egyszerű egybeírása kelt, és így többlettértelmet hordoz a nevezett alkotóelemek összességéhez képest”.²⁸

Rendelet 7. cikk (1) bekezdés f) pont – közrendbe vagy jó erkölcsbe ütköző védjegyek

Az INTERTOPS szóvédjegy²⁹ kapcsán az Elsőfokú Bíróság megállapította, hogy a körülmény, miszerint egy nemzeti jogszabály nem ad engedélyt a bejelentő számára az árujegyzékben szereplő (nevezetesen fogadással kapcsolatos) szolgáltatás nyújtására, nem eredményezi, hogy a megjelölés a rendelet 7. cikke (1) bekezdésének f) pontja értelmében a közrendet sértő vagy a társadalmilag elfogadott erkölcsi szabályokba ütköző legyen. A közrend megsértésének a védjegy belső vonásaiból, nem pedig a védjegyet alkalmazó személy magatartásából kell adódnia.

²⁷ T-367-369/2, Wieland Werke (SnTEM, SnPUR, SnMIX), fent hivatkozott, 31. pont

²⁸ T-367-369/2, Wieland Werke (SnTEM, SnPUR, SnMIX), fent hivatkozott, 32. pont

²⁹ T-140/02, Sportwetten GmbH Gera v. OHIM (Intertops), 2005. szeptember 13., 28–29. pont

Rendelet 7. cikk (3) bekezdés – megkülönböztetőképesség használat útján történő megszerzése

A Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Egyesült Királyság) előzetes döntéshozatali kérelmében arra kereste a választ, hogy egy védjegy megszerezheti-e a megkülönböztetőképességet annak következtében, hogy egy lajstromozott védjegy részeként vagy azzal kombinálva használták.

A Bíróság sokak számára meglepően igenlő választ adott, s határozatában úgy érvelt, hogy a megkülönböztetőképesség használat útján való megszerzésekor a megkülönböztetőképesség vizsgálatánál alkalmazott feltételeket kell vizsgálni. Így elegendő a feltételek teljesüléséhez, ha a használat következtében, a szóban forgó áruk vagy szolgáltatások szokásosan tájékozott, ésszerűen figyelmes és körültekintő, átlagos fogyasztója érzékeli, hogy a szóban forgó védjegy kizárólag az adott áruk és szolgáltatások megjelölésére szolgál, és ezáltal meghatározható, hogy az adott vállalkozástól származik. A megkülönböztetőképesség megszerzése tehát bekövetkezhet akár a védjegy egy elemének a lajstromozott védjegy részeként történő használatából, akár egy megkülönböztethető védjegynek egy lajstromozott védjeggyel kombinált használatából. Mindkét esetben elegendő, hogy e használat következtében az érintett fogyasztó ténylegesen egy meghatározott vállalkozástól származóként érzékelye a kizárólag a bejelentett védjegy által jelölt árut vagy szolgáltatást.³⁰

A megkülönböztetőképesség használat útján történő megszerzésének megállapításához két feltétel jelenléte szükséges. Az egyik szerint a megjelölésnek felismerhetőnek kell lennie a fogyasztók részéről, a másik szerint pedig a felismerhetőségnek jelentős földrajzi területen kell érvényesülnie. A rendelet 7. cikk (3) bekezdésének sem a szó szerinti, sem a tartalmi értelmezése nem ellenkezik azzal, hogy a megkülönböztetőképességet a Közösség egész területére, egységesen lehessen bizonyítani. Az Elsőfokú Bíróság ennek ellenére a BIC-ügy³¹ kapcsán nem fogadta el a védjegy használat révén megszerzett megkülönböztetőképessége bizonyítására azt az eladási mennyiséget tartalmazó táblázatot, amely a Közösség egészére vonatkozik, és nem tesz különbséget a különböző nemzeti piacok között.

A felperes gazdasági ellenőrzése alatt álló cégtől származó írásbeli nyilatkozat nem szolgálhat bizonyítékként a megkülönböztetőképesség megszerzéséhez. Ez csupán jelzésértékű, és további bizonyítékkal szükséges alátámasztani.³²

A BIC-ügy során az Elsőfokú Bíróság kifogásolta, hogy az elvégzett közvélemény-kutatás a szóban forgó háromdimenziós védjegyre korlátozódott anélkül, hogy a piacon használt többi formát ismertették volna. A megkülönböztetőképesség bizonyításakor az Elsőfokú Bíróság

³⁰ C-353/03, Société des produits Nestlé SA v. Mars UK Ltd (Have a break), 2005. július 7., 30. pont. L. ugyanakkor T-262/04, Bic SA v. OHIM (shape of a lighter), 2005. december 15., 77. pont: az Elsőfokú Bíróság úgy határozott egy rúd alakú öngyújtót ábrázoló védjegybejelentés esetében, hogy a használat, amely során a védjegy más szó- vagy ábrás elemekkel társul, meggátolja, hogy a megkülönböztetőképesség használat útján való megszerzése meghatározható legyen.

³¹ T-262/04, shape of a lighter, fent idézett, 74. pont.

³² T-262/04, shape of a lighter, fent idézett, 79–81. pont

róság szerint össze kell hasonlítani a termék felismerhetőségi szintjét a piacon szereplő más versenytársak termékeivel.³³

Amikor egy megjelölés angolul leírónak minősül, a bizonyíték arról, hogy a megjelölés használat útján egy másodlagos jelentést szerzett, nem korlátozódhat az Egyesült Királyságra és Írországra. Ha bizonyított, hogy a megjelölés más tagországok nyelvén is érthető, vagy más országokban is rendszeresen használják, vagy, mert az azon a nyelven használt kifejezések valamelyikéhez közel áll, akkor kiegészítő bizonyíték igényelhető.³⁴

2. VISZONYLAGOS KIZÁRÓ OKOK

A) Az összetéveszthetőség értékelésénél alkalmazandó alapelvek

A rendelet 8. cikk (1) bekezdés *b*) pontja értelmében a korábbi védjegy jogosultjának felszólalása alapján a megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, ha azon a területen, ahol a korábbi védjegy oltalom alatt áll, a fogyasztók összetéveszthetik a korábbi védjeggyel való azonossága vagy hasonlósága, illetve az érintett áruk, illetve szolgáltatások azonossága vagy hasonlósága miatt. Az összetéveszthetőség magában foglalja azt az esetet is, ha a fogyasztók a megjelölést gondolati képzettársítás (asszociáció) útján kapcsolhatják a korábbi védjeggyel.

Az ítélkezési gyakorlat szerint az a veszély, hogy a fogyasztó azt hiheti, a szóban forgó áruk vagy szolgáltatások ugyanattól vagy, adott esetben, gazdaságilag egymáshoz kapcsolódó vállalkozásoktól származnak, összetéveszthetőséget eredményez.

Az összetéveszthetőséget átfogóan kell értékelni, a szóban forgó megjelöléseknek és áruknak vagy szolgáltatásoknak az érintett fogyasztó által történő észlelésének megfelelően, az eset összes körülményére kiterjedő tényezőket figyelembe véve. Ez az átfogó értékelés bizonyos kölcsönös függőséget feltételez a védjegyek és az általuk megjelölt áruk vagy szolgáltatások hasonlósága között: a megjelölt áruk és szolgáltatások hasonlóságának csekély fokát ellensúlyozhatja a védjegyek közötti hasonlóság jelentős foka.

a) Az összetéveszthetőség kockázatának földrajzi vonatkozásai

Ha a korábbi jog egy közösségi védjegy, a későbbi védjegybejelentés elutasításához elegendő, ha az összetéveszthetőség veszélye a közösség egy területén vagy egyetlen tagállamban létezik. Az Elsőfokú Bíróság az ENZO FUSCO-ítéletben³⁵ ezt az alapelvet analógiával és a 8. cikk (1) bekezdés *b*) pontjára is alkalmazta.

³³ T-262/04, shape of a lighter, fent idézett, 84. pont

³⁴ R 499/2004-4 (Manpower), 2005. július 22., 14–18. pont

³⁵ T-185/03, Vincenzo Fusco v. OHIM (Enzo Fusco/Antonio Fusco), 2005. március 1., 33. pont

b) Az összetéveszthetőség megállapításának időpontja

A PICASSO-ítélet³⁶ indoklásában az Elsőfokú Bíróság hangsúlyozta, hogy a fogyasztó figyelemét abban az időpontban kell vizsgálni, amikor az érintett árukategória (gépjárművek) árui közötti választást előkészíti és döntését meghozza. A „döntő pillanat” tehát a választási aktus, amit egy „különösen figyelmes vizsgálat” előz meg.³⁷

c) Áruk és szolgáltatások összehasonlítása

Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a szóban forgó áruk vagy szolgáltatások hasonlóságának mérlegelésekor az áruk vagy szolgáltatások közötti kapcsolatot jellemző valamennyi tényezőt figyelembe kell venni, ideértve különösen jellegüket, rendeltetésüket, használatukat, valamint versengő vagy kiegészítő jellegüket. Ha az áruk és szolgáltatások jegyzéke magában foglalja a szóban forgó védjegy árujegyzékét, ezeket automatikusan azonosnak kell tekinteni.

Az áruk és szolgáltatások összehasonlítását az 1. számú melléklet tartalmazza.

d) Megjelölések összehasonlítása

A közösségi joggyakorlat megszilárdult alapelve a SABEL-ítélet³⁸ óta, hogy az összetéveszthetőség megítélésekor vizsgálni kell a védjegyek által keltett vizuális, fonetikus és intellektuális összbenyomást, valamint figyelembe kell venni az egyes domináns elemek szerepét is. A közösségi bírák eddigi álláspontja szerint egy összetett védjegy akkor bizonyult hasonlóknak egy másik olyan védjeggyel, amelyből csupán az egyik alkotóelemével volt azonos, ha ez az alkotóelem az összetett védjegy által keltett összbenyomásban meghatározó szerepet töltött be.³⁹ Egy elem akkor meghatározó, ha mellette – a védjegy által keltett összbenyomásban – elhanyagolhatóvá válik a többi alkotóelem szerepe.⁴⁰ Annak megítélésénél, hogy egy összetett védjegy egy vagy több alkotóeleme meghatározó jellegű-e, figyelembe kell venni az egyes alkotóelemekben rejlő tulajdonságokat, és ezeket össze kell hasonlítani más alkotóelemek tulajdonságaival.

A Bíróság a THOMSON LIFE-ítélettel⁴¹ enyhített az összetett védjegyekre vonatkozó korábbi álláspontján, és úgy döntött, hogy nem feltétlenül szükséges, hogy az összbenyomásban a korábbi védjegy alkotta rész uralkodó szerepet töltsön be. Ha ez lenne előírva, a korábbi védjegy jogosultját megfosztanák az irányelv 5. cikke (1) bekezdésében foglalt kizárólagos jogától akkor is, ha a védjegy az összetett megjelölésen belül megőrizné önálló megkülönböztető pozícióját, de ez a pozíció nem lenne meghatározó. Ezért ezentúl elegen-

³⁶ T-185/02, C. Ruiz-Picasso és társai v. OHIM (Picaro/Picasso), 2004. június 22.

³⁷ C-361/04, C. Ruiz-Picasso és társai v. OHIM (Picaro/Picasso), 2006. január 12., 40. és 47. pont

³⁸ C-251/95, Sabel BV/Puma AG Rudolf Dassler Sport, 1995. november 11.

³⁹ Például T-385/03, Miles Handelsgesellschaft International mbH v. OHIM (Miles/Biker Miles), 2005. július 7., 39. pont

⁴⁰ T-6/01, Matratzen Concord v. OHIM – Hukla Germany (Matrazen), 2002. október 23., 33. pont

⁴¹ C-120/04 Medion AG – Thomson Multimedia Sales Austria & Germany GmbH, 2005. október 6.

dő, ha a korábbi megjelölés megőrzi független (nem feltétlenül meghatározó) szerepét a későbbi szóösszetétel részeként. Az összetéveszthetőség megállapításához szükséges, hogy a korábbi védjegy által megőrzött megkülönböztetőképesség révén a fogyasztó a korábbi védjegy jogosultjának tulajdonítsa az összetett megjelölést hordozó áruk vagy szolgáltatások eredetét.

A lényeges tényezők függetlenségének elvét alkalmazva, az Elsőfokú Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a szolgáltatások azonossága és a CAPITAL MARKETS CM (ábrás) és CM (ábrás) megjelölés közötti bizonyos hangzásbeli hasonlóság ellenére az összetéveszthetőség nem áll fenn. Ebben az esetben a fogalmi és vizuális különbségek közömbösíteni tudják a köztük lévő hangzásbeli hasonlóságot. Az eltérés átfogó értékelésekor az összetéveszthetőséget egy igen figyelmes és körültekintő fogyasztó vonatkozásában kell megítélni, és figyelembe kell venni azt is, hogy a korábbi védjegy nem rendelkezik erőteljes megkülönböztetőképességgel.⁴²

A KINNIE és KINJI (ábrás) megjelölés⁴³ esetében a hangzásbeli hasonlóság nem bizonyult elegendőnek ahhoz, hogy a védjegyek között fennálló vizuális és fogalmi eltéréseket semlegesítse. Az Elsőfokú Bíróság azért döntött így, mert a fogyasztó a szóban forgó árukat (italok) általában vizuálisan érzékeli. Az ábrás elemek a megjelölések összehasonlításakor általában másodlagos szerepet kapnak, mégis a KINNIE és KINJI-ügyben az Elsőfokú Bíróság a vizuális érzékelésben betöltött fontos szerepüket hangsúlyozva megállapította, hogy egyedi és eredeti megjelenésük révén lehetővé teszik, hogy a vásárlók a két védjegyet megkülönböztessék. A különleges, valamint az eredeti módon megjelenített ábrás elemek a megjelölés által keltett összbenyomást nagymértékben megváltoztathatják.

A FABER-ügyben⁴⁴ az Elsőfokú Bíróság megállapította, hogy nem áll fenn vizuális hasonlóság a „NABER” szóvédjegy és egy összetett ábrás védjegy között, amely többek között tartalmazza a „FABER” szómegjelölést, de olyan fantáziadús, meghatározó ábrás elemet is tartalmaz, amelynek megalkotása szellemi erőfeszítést igényel. Az Elsőfokú Bíróság ezen túlmenően úgy vélte, hogy a két megjelölés hangzásában annyira különbözik, hogy – az érintett fogyasztók specializáltságát figyelembe vevő átfogó mérlegelés eredményeként – megállapítható, hogy a szóban forgó megjelölések nem összetéveszthetőek.

A LIMONCELLO-ügyben⁴⁵ az Elsőfokú Bíróság ugyanígy nem fogadta el a Fellebbezési Tanács érvelését, s kimondta, hogy a citrommintás szegélyű kerek tányérból és a LIMONCELLO szómegjelölésből álló összetett ábrás védjegyben az ábrás elem a meghatározó, és ezért nem összetéveszthető a korábban bejelentett LIMONCELLO szóvédjeggyel.

A bírói gyakorlat által összehasonlított megjelölések listáját a 2. számú melléklet tartalmazza.

⁴² T-390/03, CM Capital Markets Holding SA v. OHIM (CM/CM Capital Market), 2005. május 11., 64–67. pont

⁴³ T-3/04, Simonds Farsons Cisk plc v. OHIM, Kinnie/Kinji, 2005. november 24.

⁴⁴ T-211/03, Faber Chimica v. OHIM – Nabersa (Faber), 2005. április 20.

⁴⁵ T-7/04, Shaker v. OHIM – Limiñana y Botella (Limoncello della Costiera Amalfitana shaker) 2005. június 15.

e) Koegzisztencia – avagy a védjegyek együttélése

Az Elsőfokú Bíróság szerint a piacon való együttélés bizonyításához nem elegendő a lajstromozás megtörténtének bizonyítása, hanem a védjegy tényleges használatának is meg kell valósulnia.⁴⁶ Amennyiben a védjegy magas szintű megkülönböztetőképességgel rendelkezik, bizonyítani kell azt is, hogy az érintett fogyasztók tudatában nem áll fenn az összetéveszthetőség veszélye, valamint hogy az ütköző védjegyek azonosak.⁴⁷ Az együttélésnek ezen túl békésnek kell lennie. Nem beszélhetünk békés együttélésről, ha nemzeti Bíróság előtt védjegybitorlási eljárást kezdeményeztek.⁴⁸

Az együttélés másik aspektusa azokra a védjegyekre vonatkozik, amelyek nem tartoznak sem a felpereshez, sem a védjegy tulajdonoshoz. A korábbi védjegyhez hasonló megjelölések elterjedt használata gyengíti a védjegy megkülönböztetőképességét, így egyben a védjegyoltalom terjedelmét is. Ezek a hasonló védjegyek lerontják a védjegy eredet azonosítására szolgáló funkcióját, és ezáltal növelik az összetéveszthetőség veszélyét.⁴⁹

A védjegyek együttélése kapcsán egy fontos kérdést továbbra sem válaszolt meg a joggyakorlat. Amennyiben a versenytársakhoz tartozó azonos vagy hasonló védjegyek együttélése hatással van a védjegy megkülönböztetőképességére, számításba kell venni azokat, a harmadik személyhez tartozó korábbi, illetve későbbi védjegyeket is, amelyeket a felszólalás alátámasztására hoztak fel? Vagyis, az oltalom terjedelmét minden esetben a bejelentési nap időpontjában kell meghatározni, vagy ez változhat az idő múlásával, a bejelentési nap után történt és a védjegybejelentőtől független körülmények következtében, például azért, mert harmadik személyek a védjegyhez közel álló megjelölést használnak?

A védjegyoltalom alapvetően eltér a szabadalmi oltalomtól, ami időben kötött és a korábbi jogok fényében ítélendő meg. A megkülönböztetőképesség megítélése nem korlátozódhat a bejelentési nap időpontjára, hiszen az oltalom terjedelmét a fogyasztók értékelése határozza meg. A közönség értékelése pedig változhat, fejlődhet azáltal, hogy a védjegy használata révén jóhírnévre tesz szert, vagy általánosan használttá s ezáltal kevésbé figyelemkeltővé válik a védjegyhez közel álló megjelölések használata következtében. Ez a fontos kérdés alkotta a LEVI'S-ügy⁵⁰ előzetes döntéshozatali kérelmének a tárgyát, amely a közismert farmernadrág hátsó zsebét díszítő, szálló sirály alakú varrás hamisítása miatt indult.

M. Ruiz-Jarabo főtanácsnok előterjesztésében nem fogadta el, hogy a versenytársak jogosulatlan piaci szereplése következtében a védjegy megkülönböztetőképessége veszít erejéből. Ez csak akkor következhet be, ha a védjegy megkülönböztetőképességét a versenytársak jogosulatlan piaci szereplésén kívül álló ok idézte elő, és a védjegy törlését az előírt eljárás szerint kérelmezték.⁵¹

⁴⁶ T-269/02, Ruffles/Riffels, fent idézett, 23–25. pont

⁴⁷ T-31/03, Grupo Sada v. OHMI (Grupo Sada/sadia), 2005. május 11., 86–89. pont

⁴⁸ T-346/04, Arthur/Arthur et Félicie, fent idézett, 64. pont, T-29/04, Cristal Castellblanch/Cristal, fent idézett, 74. pont

⁴⁹ T-112/03, Flexi Air/Flex, fent idézett, 85. pont

⁵⁰ C-145/05, Levi Strauss & Co. c. Casucci SpA, 2006. január 17.

⁵¹ C-145/05, Levi Strauss & Co. v. Casucci SpA, fent idézett, 42. pont

f) A kiemelt megkülönböztetőképesség szerepe az összetéveszthetőség értékelésekor

A korábbi védjegy kiemelt megkülönböztetőképességnek relevanciája elfogadott, de továbbra is kérdéses, hogy milyen hatással van az összetéveszthetőségre, ha mind a két megjelölés egyaránt magas fokú ismertségre tett szert. Korábban már kifejtettük az együttlétezés kapcsán, hogy a felszólalás alkalmával felhozott korábbi védjegy magas fokú ismertsége csökkentheti az összetéveszthetőség valószínűségét. Az ARTHUR ET FÉLICIE-, GRUPO SADA- és TELETECH GLOBAL VENTURES-ügyben⁵² az Elsőfokú Bíróság a magas fokú ismertségre vonatkozó bizonyíték hiányára hivatkozva a kérdésre érdemben nem válaszolt.

B) Rendelet 8. cikk (5) bekezdés – jóhírű védjegyek

A rendelet 8. cikk (5) bekezdése lehetővé teszi, hogy egy jóhírű, korábbi nemzeti védjegy jogosultja felszólaljon azon védjegyek lajstromozása ellen, amelyek a korábbi védjegy jóhírét vagy megkülönböztetőképességét sérthetik, illetve tisztességtelenül kihasználhatják. A vásárlóközönség jelentős hányadánál fennálló jóhírnevet bizonyítani kell. Az a felmérés, amely a védjegy jóhírnevét a fogyasztók egy szegmensében, mégpedig az adott szakterület kvalifikált szakértői körében vizsgálja, csak ebben a körben való ismertségét bizonyítja.⁵³

A korábbi védjegy jogosultja nem köteles bizonyítani, hogy védjegye jóhírét ténylegesen veszélyeztetik, viszont olyan bizonyítékot kell szolgáltatnia, amelyből *prima facie* következtetni lehet a tisztességtelen magatartás vagy sérelem jövőbeni veszélyére.⁵⁴ A SPA-FINDERS-ítélet⁵⁵ szerint nem elegendő, ha fogyasztó csupán kapcsolatot állít fel a védjegybejelentés és a jóhírű védjegy között. Ez a kapcsolat helyes mérce a védjegyek összehasonlításánál, ugyanakkor nem elégséges annak bizonyítására, hogy a jóhírnév vagy megkülönböztetőképesség sérelmének veszélye fennáll.⁵⁶ A jóhírnév vagy a megkülönböztetőképesség sérelmének veszélyét még nehezebb bebizonyítani, ha a jóhírű védjegy olyan szóból áll, amelyet nem kizárólag védjegyként alkalmaznak. A „SPA” megjelölés szolgált példaként erre az esetre, ugyanis ezt a szót használják ásványvizekre, fürdőterápiás, gyógyvízi szolgáltatások megjelölésére is. Így a leíró megjelölésként való használat anélkül valósul meg, hogy a korábbi jóhírű védjeggyel az érintett fogyasztó képzeletbeli kapcsolatot állítana fel. Következésképpen minél kevésbé egyedi egy megjelölés, annál nehezebb bizonyítani, hogy a jóhíre csorbát szenvedett. Ezzel párhuzamosan enyhül az „alapos ok” értékelése, ami a későbbi védjegy más gazdasági területen történő, eltérő áruk és szolgáltatások vonatkozásában való használatát igazolhatja.

⁵² T-346/04, Arthur/Arthur et Félicie, fent idézett, 65–66. pont, T-31/03, Grupo Sada/sadia, fent idézett, 21–23. pont, T-288/03, Teletech Global Ventures/Teletech International, fent idézett, 98–100. pont

⁵³ T-29/04, Cristal Castellblanch/Cristal, fent idézett, 67. pont

⁵⁴ T-67/04, Spa Monopole, compagnie fermière de Spa SA/NV v. OHMI (Spa-Finders/Spa), 2005. május 25., 40. pont

⁵⁵ C-408/01, Adidas–Salomon AG, Adidas Benelux BV v. Fitnessworld Trading Ltd

⁵⁶ T-67/04, Spa-Finders/Spa, fent idézett, 44. pont

C) A védjegyoltalom korlátai

A GILLETTE-ügy⁵⁷ előzetes döntéshozatali kérelmében a Bíróság meghatározta azokat a feltételeket, amelyek a védjegyoltalom korlátozásához szükségesek. A Bíróság szerint más védjegyének használata akkor jogos, ha ez az áru vagy szolgáltatás rendeltetésének jelzéséhez szükséges. A rendeltetés jelzése akkor szükséges, ha ez az egyetlen rendelkezésre álló eszköz arra, hogy a fogyasztókat tájékoztassák. Az ilyen használat vizsgálata során a Bíróságnak a szóban forgó célközönség jellegére is figyelemmel kell lennie.

A Bíróság ítélete indoklásában meghatározta az irányelv 6. cikke (1) bekezdésének c) pontjában szereplő „üzleti tisztesség” fogalmát, és ezt példákkal is szemléltette. A Bíróság szerint „a védjegyhasználat különösen akkor nem felel meg az üzleti tisztesség követelményeinek, ha arra enged következtetni, hogy harmadik személy és a védjegy jogosult között gazdasági kapcsolat áll fenn; tisztességtelenül kihasználja a védjegy megkülönböztetőképességét vagy jóhírnevét; a védjegy hitelét rontja vagy annak becsmérlésével jár; vagy ha egy harmadik személy az áruját olyan védjeggyel ellátott áru utánzataként vagy másolataként kínálja, amelynek nem ő a jogosultja.”

D) Rendelet 43. cikk (2) bekezdés – tényleges használat

A rendelet 43. cikkének (2) bekezdése szerint ha a felszólalást korábbi közösségi védjegy jogosultja nyújtotta be, a bejelentő kérelmére igazolnia kell, hogy a közösségi védjegybejelentés meghirdetését megelőző öt évben a felszólalás alapjául szolgáló korábbi közösségi védjegy tényleges használatát az árujegyzékben szereplő és a felszólalásban hivatkozott árukkal, illetve szolgáltatásokkal kapcsolatban a Közösségben megkezdte, vagy kellőképpen igazolnia kell a használat elmaradását, feltéve, hogy a korábbi közösségi védjegyet a közösségi védjegybejelentés meghirdetésének napjánál legalább öt évvel korábban lajstromozták. Ugyancsak e rendelkezés szerint „ha a korábbi közösségi védjegyet csak az árujegyzékben szereplő áruk, illetve szolgáltatások egy részével kapcsolatban használták, a felszólalás vizsgálata során úgy kell tekinteni, mintha a védjegyet csak a szóban forgó áruk, illetve szolgáltatások tekintetében lajstromozták volna”.

a) A lajstromozástól eltérő formában történő használat

A rendelet 15. cikk (2) bekezdés a) pontja és 43. cikk (2) és (3) bekezdése együttes értelmezése alapján egy védjegy tényleges használatának igazolása magában foglalja a korábbi védjegy olyan alakban történő használatának igazolását is, amely a lajstromozott alaktól csak a megkülönböztetőképességet nem érintő elemekben tér el. Ezt a rendelkezést *mutatis mutandis* alkalmazni kell korábbi nemzeti védjegy esetén is. Azt, hogy egy nemzeti védjegy

⁵⁷ C-228/03, The Gillette Company v. LA-Laboratories Ltd Oy, 2005. március 17.

a lajstromozott alaktól eltérő alakban való használata változtatott-e a megkülönböztetőképességen, a közösségi jog rendelkezései alapján kell megítélni.⁵⁸

Az összetett védjegy azon elemeinek használata, amelyek másodlagos helyen szerepelnek és leíróak, nem rontják a védjegy megkülönböztetőképességét.⁵⁹

b) A tényleges használat bizonyítása

A tényleges használat igazolására irányuló kérelemnek kifejezettnak kell lennie. A korábbi védjegy használatának el nem ismerése nem számít kifejezett kérelemnek.⁶⁰ A védjegyhasználat igazolására szolgáló bizonyítási eszközök bizonyító erejét a közösségi jogszabályokra tekintettel kell vizsgálni. „Egy irat bizonyító erejének megítélésakor elsősorban a benne foglalt információ hitelességét, különösen az irat eredetét, készítésének körülményeit, címzettjét kell figyelembe venni”, s nem pedig a nemzeti jog által az iratnak tulajdonított bizonyító erő.⁶¹

c) Használat egyes áruk vagy szolgáltatások vonatkozásában

A rendelet 43. cikk (2) bekezdése értelmében ha a korábbi közösségi védjegyet csak az árujegyzékben szereplő áruk, illetve szolgáltatások egy részével kapcsolatban használták, a felszólalás vizsgálata során úgy kell tekinteni, mintha a védjegyet a szóban forgó áruk, illetve szolgáltatások tekintetében lajstromozták volna.

Az Elsőfokú Bíróság úgy határozott az ALADIN-ügy⁶² során, hogy az OHIM félreértelmezte a 43. cikk (2) bekezdését amikor arra a következtetésre jutott, hogy az a fémfényezésre bejegyzett védjegy, aminek használatát gyapjúval impregnált fémfényező termék kapcsán bizonyították, csak ezekre a termékekre vonatkozóan élvez oltalmat. Az Elsőfokú Bíróság értelmezése szerint az árujegyzék az érintett árukategóriának eleve szűk területét fedi, amit nem lehet további alkategóriákra osztani, s ezért a védjegy tényleges használatát az árujegyzék teljes körére bizonyítottanak kell tekinteni. Az Elsőfokú Bíróság a rendelet 43. cikkének (2) bekezdésében található, részleges használatra való hivatkozást úgy értelmezte, mint amely annak elkerülésére irányul, hogy egy védjegy a részleges használat ellenére az összes bejegyzett árura vagy szolgáltatásra kiterjedt oltalomban részesüljön. Ezzel szemben ha a védjegyet annyira pontosan és körülhatárolt módon meghatározott termékekre vagy szolgáltatásokra jegyezték be, hogy az adott csoporton belül nem lehetséges alcsoportokat

⁵⁸ T-135/04, Online Bus/Bus, fent idézett, 30–32. pont, vagy T-29/04. sz., Castellblanch v. OHIM – Champagnes Roederer (Cristal Castellblanch) 2005. december 8.

⁵⁹ T-135/04, Online Bus/Bus, fent idézett, 35–41. pont

⁶⁰ BoA, R 973/2004-1 (Enatin/Enatia), 2005. június 9., 14–16. pont

⁶¹ T-303/03, Salvita/Solevita, fent idézett, 42. pont., R 1/2004-4 (ábrás/ábrás), 2005. január 3. Egyes esetekben azonban az eskü alatt tett nyilatkozat meggyőző lehet: I. R 266/2004-4, (Sunsmile/Sun), 2004. december 13., 21–23. pont

⁶² CFI, T-126/03, Reckitt Benckiser (España), SL v. OHIM (Aladin/Aladdin), 2005. július 14., 45. pont; viszont T-130/03, Travatan/Trivastan, a fent idézett ítéletben az Elsőfokú Bíróság fenntartotta a Fellebbezési Tanács döntését, amely a korábbi „gyógyászati termékekre” lajstromozott védjegyet a „periferikus, valamint agyi erek zavarainak, illetve a szem és a fül keringési rendellenességeinek megszüntetésére szolgáló periferikus értágító termék” vonatkozásában tekintette lajstromozottnak.

kialakítani, akkor a védjegynek a fenti termékek vagy szolgáltatások tekintetében való tényleges használatának bizonyítása szükségszerűen lefedi ezt az egész csoportot.

E) Rosszhiszemű bejelentések

Lajstromozott védjegynek más területen, akár nemzeti akár közösségi úton tett újbóli bejelentése nem képez automatikusan rosszhiszemű bejelentést. Egy védjegy, az oltalom területéhez kötődő jellegéből adódóan, csak azon a területen élvezhet oltalmat, ahol lajstromozták, kivéve ha a Párizsi Egyezmény 6bis cikke értelmében közismertté vált.

Ha egy védjegybejelentőt az a szándék vezérel, hogy a korábbi külföldi védjegy tulajdonosát megfosssa gazdálkodásának jövőbeni továbbfejlesztésétől, rosszhiszeműségről beszélünk. A védjegybejelentő és a külföldi védjegy tulajdonosa közötti szerződés vagy előszerződés bizonyítéku szolgál arra, hogy a bejelentőnek tudomása volt a külföldön lajstromozott védjegyről. Az EAST SIDE MARIO'S védjegybejelentés⁶³ esetében, miután a védjegyet éttermi szolgáltatások vonatkozásában Kanadában lajstromozták, a bejelentő – európai terjeszkedés céljából – franchise-ajánlatot tett a védjegyjogosultnak, amit ez utóbbi visszautasított. Ekkor a bejelentő tisztességtelen szándékkal, lajstromozás révén próbált kizárólagos joghoz jutni. Az OHIM Fellebbezési Tanácsa határozatában kimondta, hogy a rosszhiszeműség megállapításához nem feltétlenül szükséges előszerződési megállapodás, elegendő annak bizonyítása, hogy a közösségi védjegybejelentő tudott a külföldi védjegyről.

F) Rendelet 108. cikk – átalakítás

A rendelet 108. cikk (1) bekezdés a) pontja értelmében „a közösségi védjegybejelentés vagy a közösségi védjegy jogosultja közösségi védjegybejelentésének vagy közösségi védjegyének nemzeti védjegybejelentéssé való átalakítását kérheti, feltéve, hogy a közösségi védjegybejelentést elutasították”.

Az Elsőfokú Bíróság az ENZO FUSCO-ügy⁶⁴ kapcsán úgy határozott, hogy az OHIM nem köteles a védjegyjogosultat értesíteni az átalakítás lehetőségéről és arról sem, hogy mely országokban igényelhető ez a feltételes átalakítás.

II. ELJÁRÁSJOGI KÉRDÉSEK

A LOCUS STANDI AVAGY AZ OHIM PERLÉSI JOGA

A luxembourgi bírák több ízben is megerősítették, hogy az OHIM perbeli legitimációval rendelkezik. Erre azért van szükség, hogy a Fellebbezési Tanácsok megtámadott határoza-

⁶³ R 582/2003-4 (East Side Mario's), 2004. december 13.

⁶⁴ T-185/03, Enzo Fusco/Antonio Fusco, fent idézett, 70–71. pont

tának védelmében hatékonyan járhatson el, illetve hogy kérelmezhesse az ilyen határozatok ellen benyújtott keresetek elutasítását. Bár a jogvita lényegi elemein nem változtathat, azt kérheti, hogy választása szerint az egyik vagy a másik fél kérelmének adjon helyt az Elsőfokú Bíróság, és érveket hozhat fel az e fél által előterjesztett jogalapok támogatására. Nincs akadálya annak, hogy az OHIM a felperes kereseti kérelméhez csatlakozzon, vagy hogy annak eldöntését az Elsőfokú Bíróság mérlegelésére bízza, és emellett minden általa megfelelőnek vélt érvet előterjesszen. Az OHIM azonban nem jogosult arra, hogy a Fellebbezési Tanács határozatának megsemmisítésére vagy megváltoztatására irányuló kérelmet nyújtson be a keresetlevélben nem szereplő ponttal kapcsolatban, és nem terjeszthet elő új, a keresetlevélben korábban fel nem hozott joglapot sem.⁶⁵ A perlési jogosultságnak ez az értelmezése kezdetben csak az *inter partes* eljárásokban érvényesült, de ezután a CLOPPENBURG-ügyben⁶⁶ hozott ítélet következtében az Elsőfokú Bíróság előtt zajló *ex parte* eljárásokban is alkalmazandóvá vált.

Rendelet 115. cikk (4) bekezdés – nyelvhasználat

A KIK-ügyben⁶⁷ a Bíróság elkülönítette az eljárási iratok (*procedural document*) fogalmát az írásbeli közlések (*written communication*) fogalmától. Az eljárási irat fogalma alá tartozik valamennyi, a közösségi szabályozás által a közösségi védjegybejelentés elbírálásához, illetve az oltalom fenntartásához, az esetleges változások bejegyzéséhez előírt vagy ahhoz szükséges irat. Az OHIM-nak valamennyi fenti iratot a védjegybejelentés benyújtásakor használt nyelven kell kiállítania. A rendelet 115. cikk (4) bekezdése értelmében azonban az OHIM a bejelentőnek szánt írásbeli közlésekben a védjegybejelentésben másodikként megjelölt nyelvet is használhatja, amennyiben a bejelentés nem az OHIM hivatalos nyelveinek valamelyikén készült. Mivel ez a szabály kivételt képez a főszabály alól, az írásbeli közlés fogalmát megszorítóan kell értelmezni. Írásbeli közlésnek számítanak például a tájékoztatók vagy értesítések.

A TOP-ügy⁶⁸ kapcsán a védjegybejelentés vizsgálatát lezáró határozatot az OHIM angolul kézbesítette annak ellenére, hogy a bejelentést görög nyelven nyújtották be, és az angol nem jelölték meg második nyelvként. Az Elsőfokú Bíróság mégis úgy határozott, hogy a 115. cikk (4) bekezdésének megsértése csak akkor igazolja a vitatott határozat megsemmisítését, ha bizonyított, hogy az eljárás nyelvétől eltérő nyelven készült határozat hátrányosan érintette a bejelentő védelemhez való jogát. A bejelentő védelemhez való joga nem szenved csorbát, ha fellebbezési kérelmében kimerítő választ adott az elbíráló határozatára, amivel igazolja, hogy a szöveg megértése nem okozott számára problémát.

⁶⁵ C-106/03 P, Vedral v. OHMI (Hubert/SaintHubert 41), 2004. október 12., 34. pont, és T-107/02, GE Betz Inc c. OHMI (Biomate/Biomet), 2004. június 30. 35–36. pont, T-22/04, Reemark c. OHMI (Westlife/West), 2005. május 22., 16–18. pont

⁶⁶ T-379-03, Peek & Cloppenburg KG v. OHMI (Cloppenburg), 2005. október 25., 24. pont

⁶⁷ C-361/01, Christina Kik v. OHIM (Kik), 2003. szeptember 9., 45–47. és 96. pont

⁶⁸ T-242/02, The Sunrider Corp v. OHIM (TOP), 2005. július 13., 39. és 41. pont

Rendelet 73. cikk (1) bekezdés – indoklási kötelezettség

A 73. cikk (1) bekezdése az OHIM indoklási kötelezettségét, a (2) bekezdés pedig a felek nyilatkozattételi jogosultságát szabályozza. Az Elsőfokú Bíróság a PAPERLAB-ügy⁶⁹ során hozott ítéletében úgy foglalt állást, hogy az OHIM nem köteles bizonyítani, hogy a leírónak vélt megjelölés szótárban, enciklopédiában vagy más hasonló kézikönyvben megjelenítésre került. Elegendő, ha az OHIM a joggyakorlat által kidolgozott leírósági tesztet alkalmazza, és szükségtelen, hogy döntését külön bizonyítékkal támassza alá.

Rendelet 73. cikk (2) bekezdés – nyilatkozattételi jogosultság

A nyilatkozattételi jog megsértése az egyik leggyakrabban megjelölt ok az OHIM hibásnak vélt határozatai ellen benyújtott fellebbezési eljárásokban. A keresetet benyújtó felek gyakran panaszzák, hogy a Fellebbezési Tanács nem hívta fel őket észrevételeik benyújtására. Az Elsőfokú Bíróság a CALPICO-ügy⁷⁰ során kifejtette, hogy bár a nyilatkozattételi jogosultság minden, a meghozandó döntés alapjául szolgáló bizonyítékra vonatkozik, nem terjed ki arra az álláspontra, amire a döntéshozó szerv az eljárás következtében jutott. Ez vonatkozhat az áruk hasonlóságára, a fogyasztók figyelmének fokára, a korábbi megjelölés *per se* megkülönböztetőképességére, a vizuális megfigyelés fontosságára, a kiejtésbeli vagy logikai hasonlóságra és általában minden olyan bizonyítékra, amely önállóan számításba vehető, és az ide tartozó jogi norma alkalmazásához szükséges. Ebben az esetben, ha az OHIM nem hívta fel nyilatkozattételre a feleket, ez nem eredményezi a nyilatkozattételi jogosultság megsértését.

Az ORANGE-ügyben⁷¹ az Elsőfokú Bíróság úgy határozott, hogy az OHIM azáltal, hogy elmulasztotta a megkülönböztetőképesség hiányát igazoló, bizonyító értékű dokumentumok továbbítását, megsértette a nyilatkozattételi jogosultságot. A rendelet 73. cikkének megsértése azonban nem igazolja a Fellebbezési Tanács vitatott határozatának megsemmisítését, mivel az említett dokumentumok csupán egy független jogi érvelés alátámasztására szolgáltak, és az általuk nyert információ nem szükséges a védjegybejelentést elutasító határozat indoklásához.⁷²

Az eljárás időtartama

Az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény 6. cikke értelmében az eljárásokat ésszerű határidőn belül kell befejezni. Ez az alapelv nem érvényesül az OHIM előtti eljárásokban, mivel azok nem Bírósági, hanem adminisztratív jellegűek.⁷³ Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 41. cikk (1) bekezdése értelmében a határozatok meg-

⁶⁹ T-19/04, Metso Paper Automation Oy v. OHIM (Paperlab), 2005. június 22., 34. pont

⁷⁰ T-273/02, Calpico/Calypso, fent idézett, 64–65. pont

⁷¹ C-447/02 P (Orange), KWS Saat AG – v. OHIM, 2004 október 21., 60. pont

⁷² T-242/02, TOP, fent idézett, 65. pont

⁷³ T-63/01, The Procter & Gamble Company v. OHIM (soap bar shape), 2002. december 12., 21–23. pont. Szintén T-273/02, Krüger GmbH & Co. KG v. OHIM (Calpico/Calypso), 2005. április 20., 62. pont

hozatalának ésszerű időn belül kell történnie. Ez a követelmény kötelezően érvényesítendő minden közösségi közigazgatási eljárásban. A Fellebbezési Tanács döntéshozatala során nincs határidőhöz kötve. A pusztán tény, hogy egy határozat több mint két évvel a fellebbezés benyújtása után születik meg, nem alapozza meg a tanács határozatának megsemmisítését. A kérelmezőnek sem áll érdekében a hasonló határozat Bíróság előtti megtámadása, hiszen ez még tovább késleltetné a döntés meghozatalát.⁷⁴

Rendelet 74. cikk – a tényállás hivatalból történő vizsgálata

A 74. cikk (1) bekezdése arra hatalmazza fel az OHIM-ot, hogy a tényeket az előtte folyó eljárásban hivatalból vizsgálja. A 74. cikk (2) bekezdése lehetővé teszi, hogy az OHIM a nem kellő időben előterjesztett tényeket vagy bizonyítékokat figyelmen kívül hagyja.

A ROCKBASS-ügy⁷⁵ kapcsán az Elsőfokú Bíróság arra hívta fel az OHIM figyelmét, hogy a rendelet 74. cikk (2) bekezdése értelmében – a feltétlen kizáró okokat érintő vizsgálat során – a kiegészítő bizonyítékok és érvek szolgáltatásában a bejelentő nincs határidőhöz kötve. A Fellebbezési Tanácsnak a későn benyújtott beadványok esetében is meg kell bizonyosodnia arról, hogy azok nem tartalmazznak új és lényeges jogi vagy tényállásbeli elemeket vagy bizonyítékokat.⁷⁶ A rendelkezés – az Elsőfokú Bíróság szerint – mérlegelési jogkört biztosít a Fellebbezési Tanács részére az e határidő lejártát követően szolgáltatott adatok figyelembevételével kapcsolatosan. Azonban annak ellenére, hogy a Fellebbezési Tanács helytelenül tagadta meg határozatának meghozatala előtt kilenc nappal a felperes által benyújtott beadvány vizsgálatát, az Elsőfokú Bíróság nem semmisítette meg a határozatot, mivel a kérdéses beadvány nem tartalmazott olyan új érveket vagy bizonyítékokat, amelyek a megtámadott határozatot érdemben befolyásolták volna.⁷⁷ A közösségi jog ismert alapelve értelmében egy szabálytalanság akkor igazolja a hibás határozat megsemmisítését, ha kimutatható, hogy a szabálytalanság hiányában a határozat érdemileg más tartalmú lett volna.⁷⁸

Az Elsőfokú Bíróság a tényállás hivatalból történő vizsgálata kapcsán hangsúlyozta, hogy az OHIM a tényeket és bizonyítékokat az *inter partes* eljárások során is hivatalból jogosult vizsgálni. A jogkérdésekre, amennyiben ezek megválaszolása a döntéshozatalhoz szükséges, a feleknek nem kell észrevételt tenniük. Ezeket a jogi vonatkozású elemeket az OHIM-nak kötelezően meg kell vizsgálnia még akkor is, ha a felek erről nem nyilatkoznak. Az Elsőfokú Bíróság a HOOLIGAN-ügy⁷⁹ alkalmával megerősítette, hogy az OHIM akkor is jogosult eldönteni valamely jogkérdést, ha azt a felek nem vetették fel, de ennek a kérdésnek a megvá-

⁷⁴ T-242/02, TOP, fent idézett, 51–55. pont

⁷⁵ T-315/03, Hans-Peter Wilfer v. OHIM (Rockbass), 2005. június 8., 21. pont

⁷⁶ T-315/03, Rockbass, fent idézett, 29–30. pont

⁷⁷ T-315/03, Rockbass, fent idézett, 33. pont

⁷⁸ Összevont ügyek C-209/78 – 215/78 és 218/78, Van Landewyck -v- Commission [1980] ECR 3125, 47. pont és C-142/87 Belgium -v- Commission [1990] ECR I-959, 48. pont

⁷⁹ T-57/03, Société provençale d'achat et de gestion (SPAG) SA. v OHMI (Olly Gan/Hooligan), 2005. február 1., 21. pont

laszolása a rendelet helyes alkalmazásához szükséges. Ebben az esetben az illető jogkérdést az első alkalommal is fel lehet hozni az Elsőfokú Bíróság előtt.

A nyilatkozattételi jogosultság a felszólalás kontradiktórius jellegéből adódik, s az OHIM külön felhívása nélkül érvényesül. Az Elsőfokú Bíróság a HOOLIGAN-ítéletben úgy foglalt állást, hogy a korábbi jog *per se* megkülönböztetőképességének mértéke jogkérdés, és minden ténybeli alaptól függetlenül értékelhető. Ezért ennek kötelezően át kell esnie a megkülönböztetőképesség *ex officio* vizsgálatán.⁸⁰ A korábbi védjegy használat útján elnyert megkülönböztetőképessége azonban már jogi és ténybeli kérdések keveréke, ezért az OHIM csak akkor vizsgálja, ha a felek ezt külön igénylik.

Az OHIM különböző szintű döntéshozó fórumainak ismerniük kell a felek által a korábbi jog igazolása céljából benyújtott dokumentumokra vonatkozó nemzeti jogi rendelkezéseket. A nemzeti jog megismerése önállóan vagy a felek közreműködésének igénybevételével is történhet. A Bíróság az ATOMIC BLITZ-ítélet⁸¹ indoklásában a következőképpen foglalt állást: „a hivatal köteles számításba venni különösképpen azon tagállam nemzeti jogát, amelyben a felszólításban megjelölt korábbi jog oltalmat élvez. Ebben az esetben köteles akár saját kezdeményezésből, akár bármilyen más, megfelelő forrásból az érintett tagállam nemzeti jogáról ismereteket szerezni, ha ez az információ szükséges ahhoz, hogy megállapítsa az esetleges lajstromozás alóli kizáró ok fennállását, illetve hogy felbecsülje az elé terjesztett tények valóságát, iratok bizonyítóerejét.”

Rendelet 74. cikk (1) bekezdés – a kérelemhez kötöttség elve

A kérelemhez kötöttség elve alapján az eljáró hatóság határozatát a felek által előterjesztett tényállásra, bizonyítékokra és érvekre, valamint a kérelem szerinti igényekre alapozhatja. A kérelemhez kötöttség elve alapján az eljáró hatóság köteles lenne elismerni az elé terjesztett és a másik fél által nem vitatott tényeket még akkor is, ha ezek bizonyítottsága megkérdőjelezhető. Az Elsőfokú Bíróság a SALVITA- és a MOBILIX-ítéletben kifejtette, hogy a kérelemhez kötöttség elve nem érvényesül a közigazgatási eljárások során. A szerepek előre megosztottak: a felek feladata a tények alátámasztása, az OHIM feladata pedig az, hogy ezekből jogi következtetéseket vonjon le. Elutasíthatja, illetve el kell, hogy utasítsa azt a felszólalást, amelyben a védjegy tényleges használatára vonatkozó bizonyítékok nem meggyőzőek, akkor is, ha ezt a kérelmező nem vitatta.⁸²

Rendelet 74. cikk (2) bekezdés – nem kellő időben előterjesztett tények és bizonyítékok

Ez a rendelkezés ruhazza fel az OHIM-et arra, hogy a felek által nem kellő időben előterjesztett tényeket és bizonyítékokat figyelmen kívül hagyhassa. Az Elsőfokú Bíróság a

⁸⁰ T-57/03, Olly Gan/Hooligan, fent idézett, 29–31. pont

⁸¹ T-318/03, Atomic Austria GmbH v. OHMI (Atomic/AtomicBlitz), 2005. április 20.

⁸² T-303/03, Salvita/Solevita, fent idézett, 78–79. pont

HIPOVITON-ítélet⁸³ alkalmával úgy foglalt állást, hogy a Fellebbezési Tanács elé az első alkalommal késve benyújtott iratok elfogadhatóak, ha a késedelem új tények váratlan bekövetkezése miatt történt. Ezt a megközelítést a Fellebbezési Tanácsok gyakran alkalmazzák.⁸⁴ Az Elsőfokú Bíróság számos ítéletében kimondta, hogy a fellebbezésben szereplő új érveket megjelölő írásbeli nyilatkozat benyújtására rendelkezésre álló „kellő idő” fogalmát nem a Felszólalási Részleg által utólagosan meghatározott határidő, hanem a rendelet 59. cikkében rögzített négy hónap alapján kell értelmezni.⁸⁵ A FOCUS-ügyben⁸⁶ a Felszólalási Részleg azért utasította el a felperes felszólalását, mivel nem nyújtotta be német védjegykiratának teljes fordítását, s ezzel nem bizonyította korábbi védjegy fennállását.

A módosított végrehajtási rendelet⁸⁷ 19. szabály (4) bekezdése, véget akarván vetni ennek az esetjogon alapuló gyakorlatnak, kimondta, hogy a késve benyújtott tényeket és bizonyítékokat nem lehet elfogadni. Ez a szabály viszont ellenmondásba került a rendelet 74. cikk (2) bekezdésével, miszerint a nem kellő időben előterjesztett tényeket vagy bizonyítékokat mérlegelési jogkör alapján figyelembe lehet venni. A rendelet és a végrehajtási rendelet között keletkezett ellentmondást a jogszabályi hierarchia alapján lehet feloldani, miszerint a magasabb szintű jogszabályban előírtak lerontják az alacsonyabb szintű jogszabály rendelkezéseit. Így a két jogszabály ütközése esetén a rendelet érvényesül.

A tényleges használatot igazoló dokumentumok esetében előírt határidő kapcsán az Elsőfokú Bíróság a FLEXI AIR-ítéletben⁸⁸ megállapította, hogy az eljárás szervezetsége érdekében ezeket a dokumentumokat az OHIM által kiszabott határidőn belül is be lehet nyújtani. Ez az értelmezés összhangban áll a végrehajtási rendelet 22. szabály (1) bekezdésével, ami előírja, hogy a használat igazolásának bejelentése elfogadható, ha a bejelentő az ilyen kérészt az OHIM által a 20. szabály (2) bekezdésében meghatározott határidőn belül nyújtja be.

Módosított végrehajtási rendelet 19. szabály (2) bekezdés – a korábbi jog bizonyítása

A végrehajtási rendelet módosítását megelőzően a 16. szabály (2) bekezdésének bizonytalan fogalmazása számos vitát eredményezett. E rendelkezés szerint „ha a felszólalás olyan korábbi védjegy alapján alapul, amely nem közösségi védjegy, a felszólaláshoz – *lehetőség szerint* – igazolást kell csatolni a korábbi védjegy lajstromozásáról vagy bejelentéséről”. Az ATOMIC BLITZ-ítélet során az Elsőfokú Bíróság a „*lehetőség szerint*” kifejezést úgy értelmezte, hogy a felszólaló szabad belátására van bízva, hogy a lajstromozási okirat benyújtását szükségesnek

⁸³ MFE Marienfelde GmbH v. OHMI (Hippovit/Hipoviton), 2004. július 8., 56–57 pont

⁸⁴ R 389/2004-1 Hypercor/Hipercor, 2005 március 2., 28–30. pont, R 196/2002-4, Tazza d'Oro/Piazza d'Oro, 2004. január 16., 19. pont, R 291/2003-4, Chevy America/Chevy, 2004. szeptember 1., 15. pont

⁸⁵ T-275/03, Focus Magazin Verlag GmbH v. OHMI (Hi Focus/Focus), 2005 november 9., 37–38 pont, T-135/04, GfK AG v. OHIM (Online Bus/Bus), 2005. november 24., 64–65 pont, T-303/03, Salvita/Solevita, fent idézett, 45. pont és T-164/03, Ampafrance SA v. OHIM (monBeBé/bebe), 2005. április 24., 84. pont

⁸⁶ T-275/03, Focus Magazin Verlag GmbH v. OHMI (Hi Focus/Focus), 2005 november 9.

⁸⁷ A Bizottság 1041/2005/EK rendelete (2005. június 29.) a közösségi védjegyről szóló 40/94/EK tanácsi rendelet végrehajtásáról szóló 2868/95/EK bizottsági rendelet módosításáról

⁸⁸ T-112/03. sz., L'Oréal v. OHIM – Revlon (*Flexi Air*), 2005. március 16.

ítéli-e.⁸⁹ A módosított végrehajtási rendelet 19. szabály (2) bekezdés *a*) pontja értelmében lajstromozott védjegy esetén a lajstromozási okirat, ha pedig a védjegyet még nem lajstromozták, a bejelentésről szóló igazolás vagy ezzel egyenértékű dokumentum másolata szükséges attól az igazgatási szervtől, amelyhez a bejelentést benyújtották.

A szabad bizonyítás elve

Az Elsőfokú Bíróság fontos pontosításokkal szolgált a szabad bizonyítás elvének alkalmazására vonatkozóan. Az ATOMIC BLITZ-ügyben⁹⁰ az OHIM a felszólalást elutasító határozatát azzal indokolta, hogy a felszólaló az általa előterjesztett lajstromozási bizonyítékokhoz nem csatolta a szóban forgó védjegyvoltalom megújításának igazolására szolgáló bizonyítékokat. Az Elsőfokú Bíróság egyrészt kimondta, hogy a felszólaló szabadon választhatja meg a felszólalása alátámasztására szükségesnek vélt bizonyítékot, másrészt pedig azt, hogy az OHIM – anélkül, hogy valamely adott bizonyítéktípust formai indokra hivatkozva eleve visszatautasíthatna – az összes előterjesztett bizonyítékot köteles megvizsgálni annak megállapítása érdekében, hogy azok ténylegesen bizonyítják-e a korábbi védjegy lajstromozását vagy lajstromozásra való bejelentését. Amennyiben ugyanis elfogadnánk, hogy az OHIM az előterjesztendő bizonyítékokkal szemben formai követelményeket támaszthat, ez azzal a következménnyel járna, hogy egyes esetekben a felek képtelenek lennének ilyen bizonyítékokat benyújtani, például ha a nemzeti hivatal nem állít ki hivatalos okiratot a védjegyvoltalom megújításának igazolására.

Rendelet 59. cikk – a fellebbezés alaki követelményei

Az Elsőfokú Bíróság a PARMITALIA-ítéletben⁹¹ megerősítette, hogy a fellebbezési díj határidőn belüli befizetése nem elegendő ahhoz, hogy a fellebbezés elfogadható legyen, ha a fellebbezés alapjául szolgáló okokat megjelölő írásbeli nyilatkozatot a határozat kézbesítésétől számított négy hónapos határidő után nyújtották be.

Rendelet 44. cikk (1) bekezdés, – Elsőfokú Bíróság eljárási szabályzata⁹² 135. cikk (4) bekezdés – az árujegyzék korlátozása

Az Elsőfokú Bíróság eljárási szabályzata 135. cikk (4) bekezdése előírja, hogy az árujegyzék korlátozása nem módosíthatja a – Fellebbezési Tanács előtti eljárásban megjelölt – per tárgyát. Ahhoz hogy a közösségi védjegybejelentésben szereplő árujegyzék korlátozása elfogadható legyen, két követelménynek kell megfelelnie: kifejezett módon és feltétel nélkül kell hogy történjen; kétértelműség nélkül kell tükröznie a bejelentőnek azt a szándékát, hogy a korábban igényelt oltalomról (vagy ennek egy részéről) le akar mondani.

⁸⁹ T-318/03, Atomic Austria v. OHIM – Fabricas Agrupadas de Muñecas de Onil (Atomic/AtomicBlitz), 2005. április 20, 40. pont

⁹⁰ T-318/03, Atomic Austria v. OHIM fent idézett

⁹¹ T 373/03, Solo Italia Srl v. OHIM (Parmitalia/Parmital), 2005. május 31., 57–59. pont

⁹² Rules of procedure of the Court of First Instance of the European Communities of 2 May 1991

Ahogy az Elsőfokú Bíróság a TRAVATAN-ítéletében⁹³ leszögezte, a kifejezett és feltétel nélküli lemondási szándék nem teljesül, ha a bejelentő fellebbezési beadványában úgy fogalmaz, hogy védjegybejelentését hajlandó korlátozni.

1. SZÁMÚ MELLÉKLET

ÁRUK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

- A Nizzai Megállapodás 25. osztályába tartozó „ruházati cikkek, ideértve [a] sportruházati cikkeket” körébe nem tartoznak bele a motorkerékpáros felszerelések és öltözétek. „Bár a ruházati cikkeknek általában ugyanaz a rendeltetésük, bizonyos fajtáiknak azonban sajátos a szerepük, amit jellegükkel, rendeltetésükkel vagy használatukkal kapcsolatos más jellemzők is erősíthetnek.”⁹⁴
- Pelenkák, hasonlóak a kozmetikumokhoz.⁹⁵
- Ruházati cikkek, kis mértékben hasonlóak a cipőkhöz és csizmákhoz.⁹⁶
- Pezsgő borok, bizonyos mértékben hasonlóak az ásványvizekhez és más, nem alkoholtartalmú italokhoz, gyümölcslevekhez.⁹⁷
- „Számítógépek” és „informatikai programok, nem hasonlóak a távközlési készülékekhez, berendezésekhez és felszerelésekhez” és „mobiltelefonokhoz”. „Napjaink technológiailag fejlett társadalmában szinte minden elektronikai vagy digitális berendezés, illetve termék valamilyen módon számítógép segítségével működik. Ha minden olyan esetben elismernék a hasonlóságot, amikor a korábbi oltalom kiterjed a számítógépekre, vagy amikor a bejelentett megjelölés által jelölt áruk és szolgáltatások számítógép használatához kötöttek, túllépnének a jogalkotó által a védjegyjogosult számára megadni kívánt oltalom célját.”⁹⁸
- Szemgyógyászati készítmények, főként szemfertőzés és szemgyulladás kezelésére szolgáló szemcseppek, oldatok, gélek és kenőcsök, hasonlóak a szív-keringési területen történő felhasználásra szánt gyógyszerészeti és egészségügyi készítményekhez. „Bár ezek se nem kiegészítő, se nem versengő jellegűek, de mivel jellegük azonos (gyógyszerészeti készítmények), azonos céljuk vagy rendeltetésük (humán egészségügyi problémák kezelése), azonos fogyasztóknak szánják őket (a gyógyászati ágazat szakembereinek és a betegeknek), és azonos elosztóhálózaton keresztül forgalmazzák őket, a szóban forgó áruk közötti különbség nem zárja ki az összetéveszthetőséget.”⁹⁹

⁹³ TPICE, T-130/03, Alcon Inc v. OHIM (Travatan/Trivastan), 2005. szeptember 22., 53. pont

⁹⁴ T-385/03, Miles/Biker Miles, fent idézett 34–37. pont

⁹⁵ T-164/03, monBeBé/bebe, fent idézett, 53. pont

⁹⁶ T-32/03, Jello Schuhpark/Schuhpark, fent idézett, 50. pont

⁹⁷ T-296/02 Lindenhof/Liderhof, fent idézett, 59. pont

⁹⁸ T-336/03, Mobilix/Obelix, fent idézett, 61. pont

⁹⁹ T-154/03, Alrex/artex, fent idézett, 48–51. pont

- Francia eredetű pezsgők, habzóborok; alkoholos italok, valamint a „cava típusú spanyol habzóborok”, azonos jellegűek, „hiszen azonos használatra szánják és azonos körülmények között fogyasztják azokat. Az, hogy a felperes árujegyzékében szereplő áruk a spanyol eredetű borokra korlátozódnak, nem elegendő az áruk hasonlóságának kizárásához. Akkor is fennállhat összetéveszthetőség, ha a szóban forgó áruk gyártási helye eltérő.”¹⁰⁰

2. SZÁMÚ MELLÉKLET

MEGJELÖLÉSEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

I. Az Elsőfokú Bíróság által összetéveszthetőnek ítélt megjelölések

1. Szóvédjegy kontra szóvédjegy

CARPOVIRUSINE	CARPO
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-169/04, Arysta Lifescience SAS v. OHIM, 2005. december 14.

TRAVATAN	TRISVATAN
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-130/03, Alcon Inc v. OHIM, 2005. szeptember 22.

JELLO SCHUHPARK	SCHUHPARK
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-32/03, Leder & Schuh AG v. OHIM, 2005. március 8.

SISSI ROSSI	MISS ROSSI
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-169/03, Sergio Rossi SpA v. OHIM, 2005. március 1.

ENZO FUSCO	ANTONIO FUSCO
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-185/03, Vincenzo Fusco v. OHIM, 2005. március 1.

¹⁰⁰ T-29/04, Cristal Castellblanch/Cristal, fent idézett 52–53. pont

TELETECH GLOBAL VENTURES	TELETECH INTERNATIONAL
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-288/03, TeleTech Holdings, Inc. v. OHIM, 2005. május 25.

WESTLIFE	WEST
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-22/04, Reemark Gesellschaft für Markenkooperation mbH v. OHIM, 2005. május 4.

FLEXI AIR	FLEX
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-112/03, L'Oréal SA v. OHIM, 2005. március 16.

ALREX	ARTEX
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-154/03, Biofarma SA v. OHIM, 2005. november 17.

2. Ábrás védjegy kontra szóvédjegy

ONLINE BUS		
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy	

T-135/04, GfK AG v. OHIM, 2005. november 24.

ARTHUR ET FÉLICIE		
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy	

T-346/04, Sadas SA v. OHIM, 2005. november 24.

SELENIUM-ACE	
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-312/03, Wassen International Ltd v. OHIM, 2005. július 14.

NICKY	
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-396/04, Soffass Spa v. OHIM, 2005. november 23.

LINDENHOF	
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-296/02, Lidl Stiftung & Co. KG v. OHIM, 2005. február 15.

3. Szóvédjegy kontra ábrás védjegy

	MILES
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-385/03, Miles Handelsgesellschaft International mbH v. OHIM, 2005. július 7.

	MURÚA
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-40/03, Julián Murúa Entrena v. OHIM, 2005. július 13.

	KINNIE
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-3/04, Simonds Farsons Cisk plc v. OHIM, 2005. november 24.

	CRISTAL
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-29/04, Castellblanch SA v. OHIM, 2005. december 8.

4. Ábrás védjegy kontra ábrás védjegy

	
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-169/02, Cervecería Modelo, SA de CV v. OHIM, 2005. február 15.

	
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-31/03, Grupo Sada, pa, SA v. OHIM, 2005. május 11.

	
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-286/03, The Gillette Company v. OHIM, 2005. április 13.

	
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-390/03, CM Capital Markets Holding SA v. OHIM, 2005. május 11.

II. Az Elsőfokú Bíróság által nem összetéveszthetőnek ítélt megjelölések

1. Szóvédjegy kontra szóvédjegy

MOBILIX	OBELIX
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-336/03, Editions Albert René v. OHIM, 2005. október 27.

CALPICO	CALYPSO
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-273/02, Krüger GmbH & Co. KG v. OHIM, 2005. április 20.

HOOLIGAN	OLLY GAN
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-57/03, Société provençale d'achat and de gestion (SPAG) SA v. OHIM, 2005. február 1.

2. Ábrás védjegy kontra szóvédjegy

HAI	
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy

T-33/03, Osotspa Co. Ltd v. OHIM, 2005. március 9.

3. Szóvédjegy kontra ábrás védjegy

	
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy
T-384/04, RB Square Holdings Spain, SL v. OHIM, 2005. december 15.	

	BK RODS
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy
T-423/03, Bunker & BKR, SL v. OHIM, 2005. október 5.	

	Limonchelo
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy
T-7/04, Shaker di L. Laudato & C. Sas v. OHIM, 2005. június 15.	

Turkish Power	POWER
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy
T-34/04, Plus Warenhandelsgesellschaft mbH v. OHIM, 2005 június 22.	

4. Ábrás védjegy kontra ábrás védjegy

	
Közösségi védjegybejelentés	Korábbi védjegy
T-211/03, Faber Chimica Srl v. OHIM, 2005. április 20.	

A HÁROMSZOR FELFEDEZETT TELLÚR AVAGY GEOLÓGUSOK A VARÁZSFUVOLÁBAN

A tellúr a fémek csoportjába tartozó kémiai elem. A periódusos rendszerben az oxigén oszlopában található, a kén és a szelén alatt. Gyakorlati jelentősége viszonylag csekély: ötvözőként használják például tenger alatti ólomkábelekhöz, zománcbevonatokhoz, hűtőgépek alkatrészeihez. A világ éves tellúrtermelése mindössze 100 tonna körül mozog. Ami miatt mégis érdekes számunkra: a kilencven természetes elem közül az egyetlen, amelyet Magyarországon, Erdélyben fedeztek fel. Ez a tudomány mai álláspontja – amelyhez, mint a későbbiekben látni fogjuk, három egymással rivalizáló tudós vitájának lezárásaként az utókor jutott el.

A XVIII. század a kémia nagy korszaka volt: a kilencven természetes elem közül huszonegyet ebben a században fedeztek fel. Az embereket az aranycsinálás titkával, az örök fiatalságot és halhatatlanságot nyújtó életelixírrrel kecsegtető alkímia véglegesen hitelét veszítette; a felvilágosodás tudósai megteremtették a modern kísérleti és elméleti vegyészet alapjait. Persze ez nem ment egyik napról a másikra, tévutak, kitérők nélkül. Nevezetesen, évtizedeken át tartó háborúskodás folyt a flogiszonelmélet hívei és a Lavoisier nevével fémjelzett, hosszú távon győztes oxigenisták között. A két elmélet közötti leglényegesebb különbség az volt, hogy a flogiszonisták a „földeket”, vagyis mai értelemben az alkáli- és alkáliföldfém-oxidokat tekintették az anyag tovább nem bontható építőköveinek, az oxigenisták pedig a mai felfogás szerinti elemeket; az előbbiek az égési folyamatoknál a flogiszonoknak, az utóbbiak az oxigénnek tulajdonítottak meghatározó jelentőséget.

Természetesen a vegyészet „felfutásának” következtében rohamosan fejlődtek a kémiához kapcsolódó iparágak is, illetve éppen ezáltal vált tudományosan megalapozottá jó néhány, addig csak az évszázados gyakorlati tapasztalatokat továbbvivő mesterség, köztük a kohászat, ezen belül az ércfeltárás, fémkinyerés, tisztább vagy ötvözött, ezáltal kedvezőbb tulajdonságú fémtermékek előállítása. Sokszor egy célszerűen használható, ügyes eszköz egész szakterületek fejlődését lódította meg. Ilyen volt például a magas hőmérsékleteken is használható, üvegből készült forrasztócső és kivájt faszéndarab alkalmazása oxidos ércnek fém tartalmának meghatározására. A faszénbe vájt mélyedésbe helyezték el a fémoxidot tartalmazó ércet, és a forrasztócsövön lángot fújtak rá. Így tulajdonképpen egy mini kohászati folyamatot hajtottak végre: a fém-oxid karbonnal való redukcióját, amelynek során tiszta fém tartalmú rög keletkezett a vájat alján.

A fejlődő ipar nyersanyagszükségei között előkelő helyet foglaltak el a fémek. Az akkori – majd háromszáz év előtti – Magyarország úgy volt ismeretes, mint a legértékesebb fémek-

nek, köztük az aranyak, ezüstnek, réznek kimeríthetetlennek tűnő tárháza. Vonatkozott ez elsősorban a Felvidékre és Erdélyre. Főiskolai szintű, kémiára alapozott kohómérnökképzést a monarchiában először Kolozsra terveztek, egy jezsuita akadémia keretében. Végül mégis a felvidéki Selmecbányára esett a választás, amely német anyanyelvű lakosságával, a birodalmon belüli középponti helyzetével jó feltételeket biztosított az alapítandó intézmény számára. Annál is inkább, mivel a felvidéki bányászat és kohászat nagy múlttal rendelkezett, és a XVIII. század második felére jelentős technikai fejlettséget ért el. Selmec közvetlen környékén sok és sokféle érc található: többek között arany, ezüst, réz és ólom bányászata és kohászati feldolgozása folyt a közvetlen közelben. Kissé távolabb a vasérctermelés és -feldolgozás tanulmányozására is lehetőség nyílt. Az akadémiai oktatás szerves része lett – akkoriban még a világon egyedülállóan – az elméletet kiegészítő gyakorlati oktatás. Az 1735-ben létesített bányatisztiskola Mária Terézia uralkodása alatt fokozatosan, 1763-ra vált főiskolai színvonalú, rangos intézménnyé. Az oktatási nyelv 1867-ig a német volt, függelmileg az iskola a bécsi kamarához tartozott, a kiegyezés után került a magyar állam hatáskörébe. A hivatalosan akadémianak nevezett intézménybe a tanszékek vezetésére elismert külföldi tudósokat hívtak meg. Elsőnek alakult meg a „metallurgia és próbázás”, mai értelemben a kohászati és kémiai tanszék. Tudományos alapokon nyugvó kémiát Magyarországon először Selmecen oktattak és műveltek. A világon elsőként laboratóriumi képzésben is részesültek a hallgatók – erre például Németországban csak fél évszázad múlva került sor. A francia forradalom alatt létrehozott École polytechnique-en a laboratóriumi oktatást selmeci mintára szervezték meg. Egyedülálló volt Selmecen az iparral való szoros együttműködés: Mária Terézia rendeletére a kincstári bányáknak rendszeresen jelentést kellett adniuk a főiskolának a termelési eredményekről, a felmerülő problémákról, és azok megoldásában az akadémia részéről együttműködést vártak el. Szintén császárnői rendeletre valamennyi tartományban igyekeztek népszerűsíteni az új tanintézményt, és odairányítani a tehetséges, műszaki érdeklődésű fiatalembereket.

Jacquin Miklós

Az említett kohászati és kémiai akadémiai tanszék első vezetője Jacquin Miklós volt. Leydenben, Hollandiában született 1727-ben. Először orvosi tanulmányokat folytatott szülőhelyén és Párizsban, majd botanikát tanult. Mária Terézia felkérésére elvégezte a schönbrunni császári kertek növényeinek rendszerezését az akkor újdonságnak számító Linné-féle rendszer szerint. Ezzel az udvar olyannyira meg volt elégedve, hogy a tudóst négyéves gyűjtőútra küldte el a Karib-szigetekre, ahonnan Jacquin gazdag gyűjteménnyel tért haza; ezzel vetette meg a bécsi egyetem botanikai gyűjteményének alapjait. 1763-tól hat évig tanított Selmecen a már említett első tanszék megszervezése után. Európa vezető tudósai között tartották számon. Orvoskémia-tankönyvét számos

egyetemen használták évtizedekig; a neves európai egyetemeken kívül még Moszkvában is. Kiemelkedő munkája a selmeci diákok számára írt 500 oldalas kohászatikémia-jegyzet.

Müller Ferenc József

Most érkezünk el írásunk „hőiséhez”, Müller Ferenc Józsefhez, aki a selmeci akadémián Jacquin jeles tanítványaként kezdte pályafutását. Az alsó-ausztriai Poysdorfban született 1742-ben. Bár felmenői jogászok voltak, nagyapja és apja is Grundrichter, azaz úriszéki bíró, őt a kezdeti jogi és bölcsészeti tanulmányoktól érdeklődése a műszaki tudományok felé vonzotta. 1768-ban végezte be tanulmányait az akadémián. Szervezőkészsége, széles körű nyelvtudása folytán a birodalom legkülönbözőbb helyein dolgozott: Erdélyben, a Bánságban, Tirolban, Bécsben. A bányászaton kívül foglalkozott földméréssel és – a mai értelemben vett – geológiával is, amely akkor még nem volt külön tudományág; a kőzetek, ásványok felkutatása, összetételük meghatározása, értékes alkotórészeik kinyerésére eljárások kidolgozása a bányászatban dolgozók feladata volt. Müller tevékenységét olyan sikeresnek ítélték, hogy 1795-ben nemességet kapott von Reichenstein előnévvel, élete utolsó szakaszában pedig a bécsi udvari kamara pénz- és bányügyi részében nyert „valóságos udvari tanácsos”-i kinevezést és megkapta a Szent István-rendet is, amely a legmagasabb polgári kitüntetés volt. Címerének motívumai híven tükrözik tevékenységének körét, ahol érdemeit szerezte: egy kohón álló, karmaiban aranyrögöt tartó sas és fogaskerék.

Ő maga egyébként Franz Joseph Müllernek írta magát, de a magyar publikációk Müller Ferenc Józsefként említik. Ennek oka talán az, hogy családja az ő révén eresztett gyökeret Erdélyben. Müller 1795-ben szerzett indignátust (honfűsítást). Fia bányatanácsos lett, unokáját pedig az utolsó erdélyi alkancellárként tartják számon.

Müller erdélyi működése idején a szakembereket egy ott előforduló, titokzatos ásvány tartotta lázban, amely igen értékes volt, mivel aranyat és ezüstöt is tartalmazott. Nagyág mellett egy román paraszt talált egy különös külsejű követ, amelyet megmutatott egy, írásunk további részében még jelentős szerepet játszó mineralógus, Born Ignác apjának, aki a lelőhely birtokosa, mellesleg bányaművelő volt. Az idősebb Born megállapította, hogy nagyobb érctelepről van szó, és a kérdéses kőzet aranyat is tartalmaz. Megpróbálkoztak a kinyerésével, de a kihozatal a vártnál jóval alacsonyabb volt. Úgy gondolták, hogy valamilyen egyéb összetevő „visszatartja” az aranyat. Hasonló típusú ércet találtak Magyarországon máshol is, így Zalatna vidékén, a Felvidéken és a Börzsönyben.

Ruprecht Antal, a selmeci akadémia professzora 1782-ben antimontartalmúnak vélte az ércet. Megállapítását az akkor a monarchia bányahatóságának vezetőjeként működő, fentebb említett mineralógus Born Ignácnak a tudományos folyóiratában tette közzé. Hamarosan reagált a cikke Müller Ferenc írásában azt állítván, hogy az érc bizmuttartalmú. Egy

idő után egy újabb közleményben kifejtette, hogy további kísérletei során más megállapításra jutott: a szóban forgó fém nem bizmut, de nem is antimon; olyan tulajdonságokat mutat, amelyek alapján egyetlen addig ismert elemmel sem lehet azonosítani. Ezért az ismeretlen elemet „metallum problematicum”-nak nevezte. Hogy sejtését megerősítse, Müller egy ércmintát küldött Torbern Bergman tekintélyes uppsalai tudósna, remélve, hogy a jobban felszerelt laboratóriummal rendelkező tapasztalt professzor választ tud adni kérdéseire. 1784-ben kapott választ, amely megerősítette sejtését: új elemről van szó. Bergman ezután rövidesen meghalt, további, tervezett vizsgálatait nem tudta véghez vinni. Ezzel a dolog egy időre abbamaradt. Tíz év telt el, amikor váratlanul a berlini Klaproth professzor írt Müllernek: hírt vette a titokzatos ércnek és mintát kért tőle vizsgálat céljára, amit meg is kapott. 1798-ban levélben közölte, hogy a „metallum problematicum”-ról, amely szerinte is új elem, jelentést tett és előadást tartott a berlini tudományos akadémián. Ennek során – írta – természetesen megemlítette Müllert is, mint akit a felfedezésben az érdem illet. Ugyanakkor furcsa fordulatként közli, hogy ő, akinek magához a felfedezéshez vajmi kevés köze volt, az új elemnek nevet adott: mégpedig a tellúr nevet. (Ennek forrása a latin Tellus szó, amely Klaproth meghatározása szerint „a Földet és azon lényeket jelöli, amelyek neki köszönhetik létüket”).

A fentiek – tehát Klaprothnak az elnevezésen kívüli kollegiális magatartása, Müller érdemeinek elismerése – ellenére a szakirodalom egy részében arról a téves nézetről értesülhünk, hogy Klaproth el akarta orozni a tellúr felfedezésének dicsőségét.

De feltűnt még a tudománytörténetben egy harmadik személy is, aki viszont valóban magának vindikálta a tellúr felfedezésének érdemét. Ez a történet is tartalmaz magyar vonatkozást, mert főszereplője a pesti egyetem kémia és botanika professzora – Kitaibel Pál.

Kitaibel a Sopron megyei Nagymartonban született 1757-ben, jómódú parasztszülők gyermekeként. Teológiát és jogot is tanult, végül a pesti orvostudományi egyetemről szerzett diplomát. Már hallgatóként asszisztenskedett a kémia és botanika tanszéken, illetve kísérletezett a kémiai laboratóriumban. 1794-ben a Börzsönyben rátalált egy ércre, amely – mint később kiderült – a Müller-féle, tellúrtartalmú ércel volt azonos. Felfedezését azonban szakfolyóiratban nem tette közzé, csak egy jénai tudóstársának tett említést róla levélben. Pályája nagyon sikeresen alakult, bár emberfeletti fizikai és szellemi áldozatvállalást igényelt. 1802-ben professzori kinevezést kapott, de nem tartott előadásokat és nem sütkérezett a tekintélyes állás fényében. Ehelyett hatalmas, fárasztó utazásokat tett az ország legkülönbözőbb vidékein – gondoljunk az akkori közlekedési viszonyokra, higiéniai körülményekre! Az utazások célja növények, kőzetek gyűjtése, ásványvizek vizsgálata volt. Az utóbbiak közül 150 féle ásványvíz pontos analízisét végezte el. Kémiai eszközöket tervezett, új analitikai módszereket dolgozott ki, ha munkájához nem álltak rendelkezésre kipróbált vizsgálati módszerek. Továbbra sem fordított gondot arra, hogy eredményeit közzé tegye. Munkásságának imponáló nagyságáról csak halála után értesült a tudós világ, jegyzeteinek, kéziratnak feldolgozása után.

Amikor Kitaibel Klaproth már említett berlini előadásáról értesült – mivel Müller tevékenységéről mit sem tudott –, arra gyanakodott, hogy a közölt adatok az ő felfedezésén alapulnak – őt meg sem említve. Úgy gondolta, jénai kollégája révén, kerülő úton Klaproth tudhatott a börsönyi leletről, de szakmai féltékenységből ezt elhallgatta. Elkecsereedett, Kitaibel részéről sértődött vita indult meg a két tudós között különböző szakmai folyóiratokban. Klaproth becsületsértésnek vette, hogy őt egy tudományos eredmény illetéktelen eltulajdonításával, közönséges lopással vádolják. Kitaibeltől nyilvános cáfolatot kért. Kitaibel, az előzményeket megismerve, magánlevélben nyilatkozott, hogy a tellúr felfedezésének érdeme az őt több mint 10 évvel megelőző Müller Ferencet illeti. Klaproth a levelet közzétette egy német vegyészeti folyóirat hasábjain.

A tellúr további történetének is vannak magyar vonatkozásai. A selmeci akadémia egyik professzora, Wehrle Alajos (1791–1835) tette közismertté a magyarországi tellúrércet; így született meg az ásvány elnevezése: wehrlit. Ő dolgozta ki a feldolgozási technológiát is: az ércet kálium-karbonáttal és olajjal keverte, majd vörösizzásig hevítette és vízben oldotta. Levegő hatására ebből vált ki a por alakú tellúr. A tellúr másik, némileg különböző összetételű ércéből, a nagyágitból még egyszerűbb módon állította elő a félfémet: salétromsavas oldatból nátrium-szulfitos kicsapatással. Egyébként a XIX. század végéig a világ teljes – igaz, nem túl jelentős mennyiségű – tellúrszükségletét Selmechánya elégítette ki.

Történetünk – mai értelemben vett – geológus szereplőinek nagyon érdekes zenetörténeti vonatkozásai is vannak. S mivel éppen Mozart-év van, annál is inkább érdemes erről megemlékeznünk, mert a fentiek ennek a sokak által a zenetörténet legzsensziálisabb alkotójának tartott komponistának Varázsfuvola című operájával kapcsolatosak.

A miskolci egyetem fémkohászat professzora, dr. Horváth Zoltán 1986 februárjában nagyon érdekes cikket tett közzé a Tudomány című folyóiratban. A szakterületén kívül a művelődéstörténetben is jártas szerző arról adott hírt, hogy egy Clevelandben élő kohómérnök, Lux András kutatásai alapján Christoph von Dohnányi (Dohnányi Ernő unokája) vezényletével és rendezésében az eddigiektől merőben eltérő felfogásban adták elő a Varázsfuvolát. Az Éj királynője a Földanyát (Tellus) jelképezve vulkánkitörés közben emelkedett magasba, a három hölgy bányászegyenruhában (Gruben), bányászkalapban és bányászlámpával jelent meg a színen, Papageno pedig erdészegyenruhát (Walden) viselt. Lux András tanulmánya szerint már Mozart kortársai között elfogadott ténynek számított, hogy az operában Sarastro alakját Born Ignácra mintázták, Tamino valamely sikeres kutatót, például Müller Ferencet testesíti meg, Monostatosban, a háttérben munkálkodó cselszövőben Klaprothra, az öreg papban (illetve Sprecherben) Jacquin Miklósról ismerhetünk – a játékos, szertelen Papageno pedig maga Mozart. Mindez azért is lehetséges, mert a librettót író Schikaneder és Giesecke közül az utóbbi jól ismerte a selmeci akadémia professzorait, Mozart pedig bizonyíthatóan közvetlen kapcsolatban állt Jacquin Miklóssal és Born Ignáccal.

Jacquin zenekedvelő ember volt, és nagy gondot fordított gyermekei zenei képzésére. Fiát, Gottfriedet énekelni, lányát, Franciskát zongorázni taníttatta – mégpedig Mozarttal. A

Jacquín családban rendszeresek voltak a házi hangversenyek is, amelyeken sokszor Mozart is közreműködött. Jelenleg a zenetörténet 19 olyan darabot ismer, amelyet a zeneszerző a család valamelyik tagjának ajánlott, illetve amelyet a házi koncerteken játszottak. Mellesleg az ezekre vonatkozó zenetörténeti kutatásokat Alfred Einstein végezte el – Albert Einstein testvére. A Jacquín család és Mozart bensőséges kapcsolatát mutatják azok a levelek is, amelyeket Mozart utazásai során Gottfriednak írt: „... nagyon vágyódom megint Bécs után, és higgye el, ennek legfőbb oka egész biztosan az Önök háza” – írja például a zeneszerző egyik prágai levelében.

Born Ignác

Mozart másik mérnökbarátjával, Born Ignáccal többféleképpen is kapcsolatba kerülhetett: a Jacquín családon keresztül vagy a librettista Giesecke által – aki Born tanítványa volt egy ideig –, a legvalószínűbb azonban, hogy szabadkőműves társakként kötöttek barátságot.

A XVIII. század végén Bécs szellemi központjai a szabadkőműves-páholyok voltak. A pápa rosszalása, fenyegető bullái hatására tevékenységük Mária Terézia uralkodása alatt üldözött, ezért szigorúan titkos volt. A felvilágosult II. József azonban hallgatólagos toleranciát tanúsított irányukban. Mozart 1784-ben nyert felvételt „A jótekonysághoz” címzett páholyba. A rend eszméi erősen hatottak rá, tagságát igen komolyan vette, erről tanúskodnak „kőműves-zenéi” is, például két páholytársa halála

kor írt temetési zenéje, vagy a Born Ignác tiszteletére komponált „Die Mauerfreunde” (Kőműves barátság) című kantáta. A II. József halála után trónra lépő II. Lipót uralkodása alatt, részben a francia forradalom eszméinek terjedésétől való félelem hatására is egyre inkább visszaszorításra került a szabadkőműves-mozgalom. Ebben a légkörben született meg a Varázsfuvola, amelynek bemutatója 1791. szeptember 30-án volt; szerzője alig két hónap múlva, 35 évesen meghalt. Az opera szabadkőműves-vonatkozásait nagyon sokan taglalták és bizonyították már.

A mű librettistájaként általában csak Schikaneder nevét tüntetik fel a plakátokon, pedig bizonyított tény, hogy nem kis mértékben közreműködött Giesecke is, aki rendkívül érdekes egyéniség volt, és nagyon változatos életutat járt be – patetikusan azt mondhatnánk, a mélységektől a csúcsockig. Augsburgban született, Göttingában jogot tanult, de ezt megunta, az ásványtan kezdte érdekelni; állítólag azért ment Bécsbe, hogy a világhírű mineralógus, Born Ignác tanítványa lehessen. Tanulmányaihoz a szükséges anyagi fedezetet úgy teremtette elő, hogy Schikaneder színházába afféle mindenesnek szegődött: szöveggönyvet írt, kottát másolt, statisztált, énekelt, sőt sűgőként is működött. Szabadkőműves volt, Mozart

páholytársa. A Varázsfuvola premierjének plakátján mint „első rabszolga” szerepelt – s hosszú évek kemény tanulása, utazásai, kutatómunkája után 1814-ben Dublinban az ásványtan professzora lett már Sir Charles Gieseckeként, akiről az általa felfedezett gieseckit ásványt nevezték el. A sors furcsaságai közé tartozik, hogy amikor tudományos karrierje csúcán, 1818-ban ellátogatott Bécsbe, magánbeszélgetések során a Varázsfuvola szövegkönyvének megírásában vállalt szerepét korántsem a társszerzőségi igény követelésével, hanem szinte pironkodva, mint ifjúkori botlást emlegette.

Born Ignác 1791. augusztus 28-án halt meg, tehát nem érthette meg a Varázsfuvola bemutatását. Az azt megelőző időkben Bécs szellemi életének egyik vezéralakja volt. Mint már említettük, széleskörűen művelt, szakterületén kívül is rendkívül tájékozott tudós volt. Hivatása gyakorlása közben, viszonylag fiatalon két súlyos baleset is érte: gázmérgezést, majd ólommérgezést kapott. Élete utolsó évtizedeit gyengélkedve, gyakorta fekvőbetegként élte le. Ennek ellenére kitartóan, nagy rendszerességgel és szorgalommal dolgozott. Szabadkőművesi tevékenységét sem függesztette fel. Még Mária Terézia alatt, tehát az üldöztetés idején önálló páholyt alapított „Az igaz egység” néven, ahol Bécs legműveltebb emberei gyűltek össze. Rendszeresen tartottak nyilvános előadásokat irodalomról, történelemtől, filozófiáról, de szóba kerültek a kozmogónia vagy a földtan kérdései is. Ezeken az eseményeken, a pezsgő szellemi élet vonzásában feltehetően Mozart is részt vett. A felvilágosodás korában nem tátongett még olyan mély szakadék a művészet és a tudományok között, mint manapság. A széles látókörű embereket az élet, a világ a maga teljességében érdekelte – gondoljunk csak Goethére, akinek hatalmas írói munkássága mellett jelentős tudományos felismerései is voltak például a botanika, az ásványtan vagy az optika terén. A Born Ignác által kiadott lap, a „Physikalische Arbeiten der eintrachtigen Freunde in Wien” a tudományos közlemények, például a Müller és Ruprecht között zajló vita mellett szépirodalmi alkotásokat is közölt. Born betegsége, rengeteg munkája ellenére korántsem vált megkeseredetté vagy zárkózottá; megnyerő egyéniség volt, kiváló társalgó, szellemes vitapartner, tréfás társasági ember, akinek találó mondásai anekdotákba foglalva keringtek Bécsben. Kortársai szerint volt egy ritka tulajdonsága: emberszeretettel, kedvességével ellenségeiből is percekben belül barátokat tudott varázsolni.

Ezek között az emberek között élt, alkotott Mozart. Hogy valóban róluk mintázta-e a Varázsfuvola alakjait, teljes bizonyossággal nem tudjuk – de így is jóleső érzés, hogy olyan barátai voltak, akikről ezt megtehetné; akik életútjuk, egyéniségük alapján nem kevésbé tűnnek ideálisnak, mint az örökéletű „Singspiel”, a műfajt németül talán jobban kifejező „daljáték” szereplői.

Felhasznált irodalom

Báldi Tamás – Papp Gábor – Weiszbürg Tamás: Mozart „geológus” barátai, Természet Világa, 117. évf. 11. szám, 1986

Horváth Zoltán: Mozart, Jacquin, Born. Tudomány, 1986. február

Papp Gábor: Kitaibel Pálnak az erdélyi terméstellúron végzett vizsgálatai (kézirat)

Papp Gábor: Kitaibel és Klaproth vitája a tellúr felfedezéséről a korabeli dokumentumok tükrében (kézirat)

Szabadváry Ferenc – Szőkefalvi Nagy Zoltán: A kémia története Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972

Szabadváry Ferenc: A magyar kémia művelődéstörténete. Mundus Kiadó, Budapest, 1990

Tringli István – Szabadváry Ferenc: Újabb adalékok Franz Joseph Müller tevékenységéhez. Magyar Kémikusok Lapja, XLI. évf. 12. szám

Magyar Tudóslexikon. MTESZ – OMIKK, Budapest, 1997

www.sulinet.hu/eletestudomany/archiv

Köszönetnyilvánítás

A szerző ezúton szeretne köszönetet mondani dr. Papp Gábornak, a Magyar Természettudományi Múzeum Ásvány- és Kőzettára főmuzeológusának, valamint Göndös Gábornénak, a Miskolci Egyetemen elhelyezett Selmeci Műemlékkönyvtár könyvtárosának munkájához nyújtott segítségükért.

FÓRUM

REJTÉLYEK ÉS FORTÉLYOK
HOZZÁSZÓLÁS AZ ÜZLETI TITOK ÉS A KNOW-HOW KÉRDÉSKÖRÉHEZ
A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV JAVASOLT MÓDOSÍTÁSA KAPCSÁN

I. MI ITT A KÉRDÉS?**1. MIÉRT REJTÉLYES A FORTÉLY?****1.1. A cím titka**

Mindenekelőtt magyarázattal tartozom e hozzászólás játékosnak szánt főcíméért. Az a benyomásom, hogy az üzleti titok és különösen a know-how problematikája, bár sokat emlegetett, de jelentőségéhez képest kevésbé elemzett, nem elég mélyen értett, sokunk számára némileg rejtélyes fogalom. Másrészt a *know-how* angol–amerikai szakkifejezésnek a francia „*savoir-faire*” kivételével nemigen van fordítása más nyelvekre.

A 80-as években történt, hogy valaki egy szakmai vita kapcsán javasolta a know-how magyar megfelelőjének a „*fortély*” kifejezést. Ez sugall valamit a lényegből, de talán ravasz, tréfás hangulata miatt nem terjedt el. A szó német eredetű, a „*Vorteil*”-ből származik, átvétele feltehetőleg a szepesi szász nyelvjárásból történt, és olyan, kissé negatív jelentésekkel bír, mint csel, furfang, „fortélyos félelem”, de másrészt olyan jelentésekkel is, mint előny, fölény, haszon, valaminek az ötletes szerkezete, nyitja, műfogás, kunszt, mesterfogás. Ezek a jelentések tényleg nincsenek túl messze a know-how lényegétől.

A fortélyra rímelő finnugor gyökerű, de nyelvújításkori szavunk, a *rejtély* az üzleti titok lényegéből sejtet meg valamit olyan jelentésekkel mint valami, amit eltakartak, befedtek, eldugtak, ellepleztek, sőt, ami tilos, titkos, sőt elvarázsolt. (A nyelvészek szerint ősrégi regösénekünkben is felcsillan ez a jelentésárnyalat: „*Hej, regő rejtem*”.)

A derűs főcímmel kicsit azt is szeretném érzékeltetni, hogy e feljegyzéssel nem empirikusan adatolt és irodalmi utalásokkal felfegyverkezett, elmélyült, tudományos igényű elemzést kívánok nyújtani e kimeríthetetlenül gazdag és nagy fontosságú témáról, hanem inkább csak esszészerűen hozzá kívánok szólni annak kollegiális szellemű megbeszéléséhez, egyes régi kérdéseket új szempontból körüljáró, könnyed, relaxált stílusú, de azért komoly tartalmú és jobbító szándékú észrevételekkel. Az oldott stílussal, tréfás, élénkítő fordulatokkal, helyenkénti „kis színesekkel” és a sokféle, néha ismétlésnek ható „kamerabeállítással” az is a célom, hogy az első megközelítésre unalmasnak ható absztrakt jogi kérdéseket és a száraz jogi nyelvezetet nemcsak jogászok, hanem tudományos-műszaki kutatók és fejlesztők szá-

mára is érdekessé, „éhetővé” és ezen keresztül érthetővé tegyem, hiszen „a mese róluk szól”. Az olvasás kényelme érdekében a vitatott normákat, illetve javaslatokat mindenütt idézem a szövegben, hogy a vonatkozó jogszabályok és tervezetek azok előkeresése nélkül könnyen összevethetők legyenek.

1.2. Az apropó

Az alkalmat az adja, hogy a Polgári Törvénykönyv (Ptk.) reformja keretében az Igazságügyi Minisztérium honlapján hozzászólásra megjelent a Ptk. Javaslat, amelynek 2:120. §-a a magántitokhoz való jogról, ennek keretében az üzleti titokról szól. A Ptk. Javaslat hatodik része pedig a szellemi alkotásokon és egyéb szellemi javakon biztosított jogokról, ezek között 2:201. §-a a know-how-ról rendelkezik.

A Ptk. Javaslat ezen rendelkezései számomra komoly jogi, nemzetközi és gazdasági aggályokat vetnek fel, elsősorban amiatt, hogy *véleményem szerint nincsenek összhangban* az e téren kialakult nemzetközi renddel és trenddel, különösen a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) keretében nemzetközi kereskedelmi előnyöket nyújtó és szankciók terhe mellett hazánkat is kötelező, a *szellemi tulajdon-jogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodással (TRIPS), amelyet az 1998. évi IX. törvény 1.C melléklete hirdetett ki.*

Észrevételeim – amelyek a Ptk. Javaslatnak az IM honlapján megjelent szövege alapján, magánemberi minőségemben, főként nemzetközi tapasztalataimra támaszkodva, a továbbfejlesztést az ellenérvek felsorakoztatásával segíteni kívánó, pozitív „*advocatus diaboli*” pozícióból készültek – ezekre a rendelkezésekre, valamint főként a polgári jog és a tisztességtelen verseny elleni jog összefüggő szabályaira vonatkoznak, vázlatosan áttekintve a témában a TRIPS által nemzetközileg eldöntött kérdések szemszögéből a TRIPS elfogadása előtt folytatott vitákat.

A törvényalkotás ugyanis e téren nem fogható fel csupán nemzeti érdekű „*zöldmezős kodifikációnak*” vagy innovációs szándékú normakísérleti terepnek – ahogy ez a Ptk. 86. §-a kapcsán történt – mivel hatályos, kötelező, globális érvényű nemzetközi normák szabják meg a kialakult jogvédelmi rendet, és ebből eredően korlátozzák a nemzeti szabályozási lehetőségeket.

2. MIÉRT FONTOS EZ A TÉMA?

2.1. Az innováció váltópénze

Az üzleti titok és a know-how szabályozása nagy jelentőségű egy ország szellemi tulajdonvédelmi rendszerében és nemzetközi együttműködésében, különösen egy „*agyhatalmi*” ambíciójú, tudásalapú, nyílt piacgazdaságon alapuló információs társadalomban, ahol a

gazdaság, a tudásipar egyik legfontosabb hajtóerejévé, lényegi és dinamikus összetevőjévé az innováció imperativusa, az innováció váltópénzvé pedig a tudományos-műszaki ismeretek váltak. Ez a folyamatosan és egyre magasabb szinten megújítható tudástőke, ismeret-vagyon korunk „új aranyává”, a hagyományos tőketényezőket (pénz, ingatlan, munkaerő) jelentőségben meghaladó, gazdasági fejlődési, növekedési, kulturális haladási és politikai, modernizációs tényezővé vált.

Egy további szempont, hogy a műszaki, funkcionális ismeretek, ezek között a találmányok üzleti titokként, illetve know-how-ként való kezelése egyre gyorsulóan, rohamléptekben haladó technológizált korunkban – mint a nyilvános szabadalommal és más speciális, nevesített szellemi tulajdon-jogokkal szemben a titkosságra épülő antitézis – nemzetközileg egyre szélesebb körben igénybe vett általános szellemi tulajdoni háttérjogintézményé vált, egyesek szerint volumenében „*a szellemi tulajdon egyik, nem nyilvános, zárt fele*”. (Ennek megfelelően a szabadalmi statisztika világszerte a szellemi termék-vagyonnak csak a nyílt hányadát tükrözi.)

A globalizált piac éles versenynyomása által is kikényszerített gyors technikaváltás, a termékek piaci életciklusának csökkenése, valamint a szabadalmazás szigorú követelményei, bizonytalansága, elhúzódása, költségessége miatt a kis- és középvállalkozások, továbbá a találmányokkal való rendelkezési jogot a központi költségvetésből szponzorált eredményekre – az USA *Bayh–Dole*-törvényének követése nyomán – világszerte elnyerő költségvetési kutatóhelyek, egyetemek, akadémiai intézetek, sőt egyes multinacionális cégek (például a Microsoft) is egyaránt növekvő mértékben használják az oltalomnak ezt a lehetőségét nemcsak a kisebb innovációs jelentőségű találmányok és a kapcsolódó perifériális know-how tekintetében, hanem általában a növekedésük, versenyképességük, sőt néha túlélésük szempontjából döntő fontosságú kutatási-fejlesztési eredményeik, ezek között különösen a tudásintenzív mikroelektronikai, biotechnológiai és egyéb csúcstechnikai alkotásaik védelmére és értékesítésére is.

2.2. Az oltalom egyensúlya

A szabályozáson múlik, hogy miként alakul a know-how jogi oltalmának egyrészt a jogosultat érintő, protektív oldala, a piaci felhatalmazás, másrészt a harmadik személyeket korlátozó, prohibítív oldala, s ennek folytán a versenytilalom egyensúlya, különösen a további fejlesztésre és együttműködésre való felhasználhatóság lehetősége és a szabályozás nemzetközi kompatibilitása. Ez különösen igaz, ha figyelembe vesszük, hogy szinte minden szellemi tulajdoni norma mögött jelentős vagyoni érdekek, egy-egy „nagy gazdasági kutya van elásva”.

Bár a know-how a szabadalmakkal van a legszorosabb összefüggésben, mindemellett kapcsolódik valamilyen módon a szellemi tulajdon más intézményeihez is. Például a védjegyek vagy földrajzi árujelzők révén megjelölt áruk minőségét, különleges jellemzőit a föld-

rajzi és egyéb adottságokon kívül sok vonatkozásban meghatározza az a háttér, a know-how, a tradicionális tudás, ismeret, tapasztalat, hozzáértés is, amelyet az adott cégnél vagy helyen nemzedékek felhalmoztak, és amelyet az adott specialitás, esetleg unikális jellemzőkkel bíró termék előállítása során felhasználnak. A formatervezést, a dizájnipart (például a divatipart) szintén jelentős mögöttes tervezési, eljárási, technológiai know-how dúcolja alá.

A know-how a technikai fejlődés fontos forrását képező, a technológiai transzfert szolgáló szabadalmi és védjegylicencia-szerződéseknek is lényeges komponense, vagy önálló know-how-átadási szerződések tárgya.

Az üzletititok-védelem az alternatív szabadalmazási lehetőség mellett jelentős szerepet játszik például a biotechnikai kutatási eredmények forgalmának védelmében is. Az átadott biológiai anyagokra vonatkozó szerződések (*Material Transfer Agreements*) szabályozzák például az átadott biológiai anyagok bizalmas kezelését, a rájuk vonatkozó üzleti titkok megőrzését.

Napjainkban a fejlődő országok tekintenek fokozott érdeklődéssel a know-how-ra mint genetikai forrásaik és azok biológiai hatásaival összefüggő tradicionális ismereteik értékesítésének egyik lehetséges szellemi tulajdoni formájára.

A szabályozás egyensúlya vagy elhibázottsága, a jogintézmények fogaskerekeinek mikénti illeszkedése tehát kihat a szellemi tulajdon egész működési mechanizmusára. Arra is tekintettel kell lenni, hogy e szabályok – mint a fentiekben már utaltam rá – világos struktúrákhoz, egzaktsághoz, sebészi pontossághoz szokott műszaki, tudományos háttérű emberek értenek. Kristálytisztá kell tehát legyen, hogy a „szellemi közlekedésben” mikor van piros, zöld vagy sárga szín. Minden összehangolatlanúság a polgári jogi és tisztességtelen verseny elleni normák között, bármely tisztázatlan, nemzetközileg nem illeszkedő, egyéni, kísérletező szabályozás kontraproduktív, elbizonytalanító lehet alkotótevékenységükre, s perek sokaságát idézheti elő.

A szellemi tulajdon kapcsán három irányzat küzd a világban: az oltalom túlzott kiterjesztése, fokozása (*overprotection*), az oltalom tagadása, gúzsbakötése (*underprotection*) és a kiegyensúlyozott, minden érintett érdekét figyelembe vevő oltalom (*balanced protection*). A Ptk. Javaslatban megjelenő, talán nem tudatos trendet az első, míg az általam is képviselt – a továbbiakban részletesebben kifejtendő – nézetet a harmadik irányzathoz sorolom.

Az üzleti titok (*trade secret*) és a know-how nemzetközi definíciója amerikai fogantatású, és szellemi tulajdoni filozófiája, értelmezése az amerikai technikai és gazdasági fölény miatt annyira angolszász dominanciájú (szemben a főként német, francia szellemű klasszikus polgári joggal), hogy kritikus tömegű, a lényegi elemeket kikristályosító joggyakorlata se nagyon van máshol. Ennek megfelelően nem „Amerika majmolása” céljából, de a jogintézmény logikájának jobb megértése érdekében a továbbiakban egyes irányadó amerikai bírósági döntésekre és a jogterület egyes fogalmainak angol nyelvű megnevezésére fogunk hivatkozni. Az angol nyelv ugyanis nemcsak a tudomány, de a szellemi tulajdon területén is a „*lingua franca*”.

3. HOGYAN IS VAN EZ NEMZETKÖZILEG?

3.1. Fogalmi elhatárolás

Mindenekelőtt különbséget kell tenni az üzletitok-védelem mint jogi mechanizmus és annak egyik fontos tárgya, az információárut jelentő know-how között. Ezek két különböző, de egybekapcsolódó fogalmi síkba tartoznak, mint a szabadalom (jog) és tárgya, a találmány (tény).

Az üzleti titok azonban egyes vélemények szerint tágabb, a szellemi tulajdonon túlterjedő kategória, a know-how mellett felölelhet más információkat is (például amelyek a jogosult gazdasági pozícióját érintik, az alkalmazottak személyzeti anyagai, az összes kimenő és bejövő e-mail).

Más álláspontok szerint az ilyen, nem forgalomképes, kereskedelmi csereértékkel nem bíró, bár üzleti vonatkozású információknak a magántitok tágabb köréhez kell tartozniuk.

E hozzászólásban azonban csak az üzleti titok és a know-how összefüggéseivel foglalkozunk.

3.2. Elvi áttekintés

Az üzleti titok és a know-how védelmének – mint ahogy korábban említettük – már hosszú ideje léteznek nemzeti szabályozásai, és működik egy kialakult nemzetközi szakmai konszenzuson és az azt rögzítő hatályos globális egyezményen, a TRIPS-en alapuló rendje.

A TRIPS a kereskedelmi vonatkozású, nevesített szellemi tulajdon-jogok egyik, nemzetközi piaci szankciókkal alátámasztott jogintézményeként követeli meg *a titkos és ezért kereskedelmileg értékes, titokban tartott információként megjelölt know-how* közvetett, áttételes oltalmát az eltulajdonítás ellen a tisztességtelen versennyel szembeni hatékony védelem biztosítása során, az üzletitok-védelem eszközeivel.

E tekintetben az alapvető, ránk nézve is kötelező, nemzetközi, globális érvényű „vezérnorma” a TRIPS 39.1. és 2. cikke, amely a következőképpen szól.

„Nyilvánosságra nem hozott adatok védelme

(1) A tisztességtelen versennyel szembeni hatékony védelemnek a Párizsi Egyezmény (1967) 10bis cikkében előírt módon történő biztosítása során a Tagok oltalmat biztosítanak („Members shall protect” – mondja az eredeti angol szöveg, tehát kell nekik biztosítani) a 2. pont szerint nyilvánosságra nem hozott információnak és a 3. pont szerint a kormányok vagy kormányzati szervek rendelkezésére bocsátott adatoknak.

(2) A természetes vagy jogi személyeknek lehetőséget kell adni arra, hogy a jogosan ellenőrzésük alá tartozó információnak a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal ellentétes módon, hozzájárulásuk nélkül mások által való megszerzését vagy felhasználását és nyilvánosságra hozatalát megakadályozzák mindaddig, amíg az ilyen információ:

- titkos, abban az értelemben, hogy mint egységes egész vagy elemei bármely megjelenése és összeállítása általánosan nem ismert, vagy könnyen nem ismerhető meg az olyan körökben mozgó személyek számára, akik rendes körülmények között az említett információval foglalkoznak;
- kereskedelmi értékkel rendelkezik, mivel titkos; és
- titokban tartása érdekében az adatok felett ellenőrzés gyakorlására feljogosított személy a körülményekhez képest ésszerű lépést tett.”

A TRIPS normáit ismertető egyik, az interneten közzétett magyarázat e téma kapcsán a következőket mondja:

„Üzleti titkok: a bizalmas üzleti információk, mint klienslisták és receptek, egy vállalat legértékesebb vagyontárgyai lehetnek. A legtöbb törvényhozás polgári jogi és büntetőjogi szankciókat ír elő a bizalmas műszaki vagy kereskedelmi információk jogosulatlan közzététele vagy hasznosítása ellen. Ebben az esetben nincs szó kizárólagos jogról, hanem csak egy indirekt típusú oltalomról, amely az információ ténybeli jellemzőjén (titkos természetén) és üzleti értékén alapul. A szabadalmaktól eltérően az üzleti titkok csak addig részesülnek oltalomban, ameddig az információt titokban tartják.”

A TRIPS 39. cikkének rendelkezése lényegében azon a hosszú idő alatt kierielt, kikristályosított nemzetközi konszenzuson alapul, amelyet a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) 1961. évi határozata, majd lényegében azonos tartalommal a nagy tekintélyű és jelentős kormányzati befolyású Nemzetközi Szellemi Tulajdoni Egyesület (AIPPI) kongresszusa, mintegy globális szellemi tulajdoni „szakmai zsinata” által 1970-ben Mexikóban elfogadott Q 53A határozat fejez ki (www.aippi.org).

A hivatkozott határozat a know-how jogi oltalmának elvei tekintetében az alábbiakat mondja ki (kivonatos közlés).

„A know-how gazdasági vagyontárgy, amely azt illeti meg, aki kidolgozta vagy jogszerűen megszerezte.

A know-how szerződéssel vagy más módon átruházható a nemzeti jog szerint.

A know-how oltalmat élvez az eltulajdonítással (misappropriation) szemben.

Különösen az alábbi tilos:

- a titokban tartott know-how jogtalan nyilvánosságra hozatala,
- a mást megillető know-how jogosulatlan megszerzése és használata.”

Ugyanezek az elvek jelennek meg a nemzeti törvényekben, a Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) mintatörvényeiben (Szabadalmi mintatörvény, 1980, A tisztességtelen verseny elleni oltalomra vonatkozó modellszabályok, 1994) és a szellemi tulajdon-védelmet oktató, illetve népszerűsítő számos szakkönyvében, valamint a WIPO Magazine üzleti titok és know-how témájú szakkikkeiben, amelyek az interneten elérhetők (www.wipo.int).

A WIPO-nak a kis- és középvállalkozások számára készült, a szellemi tulajdonnal kapcsolatos tudatosságukat, szensibilizálásukat szolgáló és a honlapján elérhető információs anyagai a know-how védelmi formájaként a szellemi tulajdon-jogok között (*IP Rights*) az

üzleti titkot jelölik meg, és aláhúzzák, hogy *ebben az esetben sehol a világon nincs szó kizárólagos jogokról. Kizárólagos jogok csak a nevesített speciális szellemi tulajdon-jogok révén biztosíthatók.*

3.3. A szabályozás formái

A know-how-védelem direkt, az üzlettitok-védelemtől elkülönülő szabályozása és egyáltalán, a know-how mint jogi *terminus technicus* egyezményi, illetve törvényi szövegben való használata és legális definíciója a fejlett ipari országokban nemigen fordul elő. Tudomásom szerint ez csak Peruban történt valamikor a '60-as években. Más országokban ez inkább a szerződési praxis és az azt érintő rendeleti szabályozás és az irodalom terminológiája.

Az üzleti titokra vonatkozó rendelkezéseket egyes országok *speciális jogszabályba* foglalták (például az USA államainak többsége, továbbá Svédország, Mexikó, Argentína).

Más országok (Németország, Ausztria, Svájc, Japán, Kína, Brazília, Spanyolország, Norvégia stb.) e rendelkezéseket *a tisztességtelen verseny elleni törvényekbe* illesztették.

Meg kell jegyezni, hogy elsőként az 1909-ben Németországban elfogadott törvény a tisztességtelen verseny ellen vezette be az üzleti titok védelmét a jogosulatlan nyilvánosságra hozatal és felhasználás tilalma révén (17–19. §), és teremtett ezzel szabályozási modellt.

Nagy-Britanniában és a *common law* hagyományait őrző országokban (például Ausztrália, Kanada, kivéve a francia jogi hagyományú Quebec-et) az üzleti titkot nem védik *expressis verbis* törvényes rendelkezések, azt a *bizalmi viszonyokra vonatkozó jog eseteiként kezelik (laws of confidentiality, breach of contract és breach of confidence).*

Végül van az országoknak olyan csoportja (Belgium, Olaszország, Dél-Afrika stb.), ahol az üzleti titok védelmére a *Polgári Törvénykönyvben* a tisztességtelen versenyt érintő deliktualis kötelmi jogi felelősség egyik aspektusaként tekintenek. Franciaországban az üzemi titkot (*secrets de fabrique*) a Code Civile 1382–1383. cikke szabályozta, erre alapozódott az „*action en concurrence déloyale*”, ma a Szellemi Tulajdon Kódex része.

Mindezeket több országban az üzleti titok jogosulatlan megszerzését, hasznosítását vagy közzétételét tiltó, illetve annak megakadályozására irányuló polgári jogi, munkajogi és büntetőjogi szabályok egészítik ki.

4. HOGY IS VAN EZ NÁLUNK?

4.1. A szabályozás kemény magja

Magyarországon alapvetően két ágon történik a „TRIPS-vezérnorma” kötelező alkalmazása az üzlettitok-védelem szabályozása keretében.

Egyrészt a tisztességtelen piaci versenyelőny szerzésére törekvőkkel szemben a tisztességtelen verseny elleni védelem körében. Az 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról (a továbbiakban a tisztességtelen verseny elleni törvény) tartalmazza ezeket a normákat.

Másrészt a magánélet, a személyes érdekek körében a Ptk. nyújt oltalmat a polgári jogi magántitok, és ezen belül az üzleti titok személyes sérelme elleni védelme során bárkivel szemben. A kétféle (versenyjogi és polgári jogi) üzletititok-védelem azonban a gyakorlatban összefolyik, ezért az egymással és a TRIPS-normával való összehangolt szabályozásuk fontos kodifikációs követelmény.

4.2. A versenyjogi oltalom

A tisztességtelen verseny elleni törvény, amely a TRIPS szerint illetékes ezt a védelmet biztosítani, az üzleti titok fogalma tekintetében visszautal a Ptk. 81. § (2) bekezdésére.

A törvény 4. § (1) bekezdése azt tiltja, hogy az üzleti titkot tisztességtelen módon megszerezzék, vagy jogosulatlanul mással közöljék, vagy nyilvánosságra hozzák.

Nem tiltja azonban – összhangban a nemzetközileg elfogadott gyakorlattal – az üzleti titok tárgyának tisztességes módon való megszerzését.

4.3. Polgári jogi oltalom az üzleti titokra

A Ptk. Javaslat 2:120. § (3) bekezdése az alábbiakat tartalmazza [lényegében megismételve a hatályos Ptk. 81. § (2) bekezdését]:

„Üzleti titok megsértése alapján abban az esetben lehet igényt érvényesíteni, ha a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó tény, információ, megoldás vagy adat nyilvánosságra hozatala, illetéktelenek által történő megszerzése vagy felhasználása a jogosult jogszerű pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekeit sérti vagy veszélyezteti, és a titokban tartás érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette. A jogi védelem nem terjed ki a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatokra.”

4.4. Polgári jogi oltalom a szellemi alkotásokra

4.4.1. A hatályos Ptk. 86. §-a az alábbiakat írja elő:

„(1) A szellemi alkotás a törvény védelme alatt áll.

(2) A védelmet – e törvény rendelkezésein kívül – az alkotások meghatározott fajtáira, valamint egyes rokon tevékenységekre a szerzői, az iparjogvédelmi (a szabadalmi, a védjegy-, az eredetmegjelölés-, származási jelzés- és mintaoltalom), valamint a hangfelvételek előállítóit védő jogszabályok határozzák meg.

(3) A törvény védi azokat a szellemi alkotásokat is, amelyekről a külön jogszabályok nem

rendelkeznek, de amelyek társadalmilag széles körben felhasználhatók és még közkinccsé nem váltak.

(4) A személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is. A védelmi idő kezdetét és tartamát jogszabály határozza meg.”

Az 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 4. § (2) bekezdése értelmében a személyeket a megkezdett vagy tervbe vett hasznosítás esetén a közkinccsé válásig illeti meg a védelem.

4.4.2. A Ptk. Javaslat 2:200. §-a megváltoztatja a hatályos Ptk. 86. § (1) bekezdést, és az alábbiakat tartalmazza.

„(A szellemi alkotások védelme)

A törvény kizárólagos jogot biztosít a szellemi alkotáshoz és más szellemi javakhoz kapcsolódó, személyhez fűződő és vagyoni érdekek védelmére. E jogok tartalmát és korlátait, keletkezésük, elismerésük és gyakorlásuk feltételeit, továbbá a védelemre jogosultak személyét a szerzői jogra és a szerzői joghoz kapcsolódó jogokra, a szabadalmi jogra, a növényfajtákon biztosított jogra, a védjegyre és földrajzi árujelzőkre, a formatervezési és használati mintákon, valamint a félévezető termékek topográfiáján, továbbá más nevesíthető szellemi javakon biztosított jogokra vonatkozó törvények határozzák meg.”

4.4.3. A Ptk. Javaslat 2:201. §-a a hatályos Ptk. 86. § (3) és (4) bekezdései lényeges megváltoztatásával a következőképpen szól.

„(Know-how)

(1) A törvény kizárólagos jogot biztosít a más jogcímen védelem alá nem eső, valamely műszaki, gazdasági vagy szervezési feladat megvalósításához lényeges és azonosíthatóan rögzített gyakorlati ismereteken, amelyeknek titokban tartása érdekében a jogosult a hasznosítás során a szükséges lépéseket megtette.

(2) A gyakorlati ismereten biztosított kizárólagos jog azt a személyt illeti, aki magának az ismeretet személyesen, tapasztalatok értékelésével, illetve munkaviszony alapján vagy jogot átruházó szerződéssel megszerezte.

(3) Megszűnik a jogvédelem, ha a gyakorlati ismeret kiterjedt felhasználása révén közismertté vagy könnyen hozzáférhetővé válik.”

4.5. Észrevételeim tömören

4.5.1. A tisztességtelen verseny elleni törvény véleményem szerint *összhangban van* a TRIPS vonatkozó rendelkezésével, amennyiben csak a közvetett oltalmat, az érdekek megóvását, a hozzáférés gátlását, a tisztességtelen elvétel megakadályozását irányozza elő az üzleti titok védelmére, de nem ad rá alanyi jogú kizárólagos piaci kiaknázási lehetőséget.

4.5.2. A Ptk. Javaslat *több vonatkozásban tér el* a TRIPS hivatkozott cikkétől.

- Az üzleti titok meghatározása nincs összhangban a TRIPS 39.2 cikkével; ez annál inkább problematikus, mert mint említettük, a tisztességtelen verseny elleni törvény [4. § (3) a] az üzleti titok fogalma tekintetében a Ptk.-ra utal.

- A Ptk. javaslat a hatályos Ptk. 86. § (3) bekezdését – helyeselhető módon – *nem tartja fenn*, mivel a bírói gyakorlat nem igényli a nevesített alkotásvédelem körének kibővítését, és ilyen szabályt a külföldi jogok sem ismernek. Tegyük hozzá emellett, hogy a nevesítetlen szellemi termékeknek az üzletititok-védelmen túlmenő általános polgári jogi többletvédelme – nemzetközileg ismeretlen és a piacgazdaság elveinek meg nem felelő előfeltételek alapján – ellentmond a szellemi tulajdon nemzetközileg elfogadott elveinek és rendjének. Még inkább ellentmond, ha ez a többletvédelem kizárólagos joggá erősödik.
- A Ptk. javaslat egyrészt a know-how fogalmának az üzleti titoktól *elkülönülő szabályozásával*, másrészt a *gyakorlati ismeretekre való beszűkítésével*, harmadrészt az oltalomnak a titokvédelmen messze túlmenően alanyi joggá, *sui generis, abszolút szerkezetű, kizárólagos jogi hatalmassággá való kitágításával* eltér attól, ami érdekünkben állna, amit a TRIPS megkövetel, és ami e téren a fejlett ipari országokban elfogadott.
- A polgári jogi és tisztességtelen verseny elleni szabályozás összhangja megkövetelné ennek a *kizárólagos jogi konstrukciónak a tükröztetését a tisztességtelen verseny elleni törvényben is*, ami idegen e jogterület szellemétől és hagyományaitól.
- A gyakorlati, tehát működő, funkcionális ismeretekre adni javasolt kizárólagos jog egy automatikus és korlátlan „Ptk.-ismeretmonopólium” veszélyét idézi fel, amellyel a későbbiekben foglalkozunk.

4.5.3. Általánosságban megállapíthatjuk, hogy a fentiekben vázolt hiányosságok csak *úgy orvosolhatók, ha a magyar szabályozást a későbbiekben részletesen tárgyalandó módon a TRIPS 39.2 cikkére alapozzuk*. Ennek – a nemzetközi megállapodás betartásán kívül – az a nagy előnye, hogy a magyar know-how-jogosultak a TRIPS összes, jelenleg 149 tagállamában, s közöttük Magyarországon is, azonos elvek szerint igényelhetik üzleti titkaik védelmét.

Ezzel egyben „záróköszerűen” megtörténhet a TRIPS-konform szabályozás az üzleti titok és know-how, a „szellemi tulajdon egyik, nem nyilvános, zárt fele” (a szellemi tulajdon holdjának sötét oldala) tekintetében is, ahogyan ez a nevesített szellemi tulajdon-jogok, „a szellemi tulajdon másik, nyilvános, hozzáférhető fele” tekintetében már megtörtént.

II. MI LEGYEN A KNOW-HOW FOGALMA A MAGYAR SZABÁLYOZÁSBAN?

5. A VÉDELEM TÁRGYA AZ INFORMÁCIÓ

5.1. Pre-TRIPS definíciókísérletek

A know-how, illetve az üzleti titok tárgyának mibenlétét illetően számos TRIPS előtti definícióval rendelkezünk részben a közgazdasági és jogi irodalomból (Gazda, Világhy, Lontai

stb.), nemzeti törvényekből (USA, Japán stb.), részben pedig nemzetközi szervezetek anyagaiból, határozataiból, rendeleteiből (ICC, AIPPI, WIPO, Közös Piac, majd EU stb.).

A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) 1961. évi definíciója szerint „*az ipari know-how az alkalmazott műszaki ismereteket, módszereket és ipari célokat szolgáló eljárások gyakorlati megvalósításához vagy kivitelezéséhez szükséges adatokat jelenti*”.

Az AIPPI 1970. évi definíciója szerint „*a know-how műszaki, kereskedelmi, igazgatási, pénzügyi vagy más természetű tudás vagy tapasztalat, amely gyakorlatilag alkalmazható egy vállalkozás vagy egy szakma gyakorlásában*”.

Világhy szerint „*a know-how áruként szereplő műszaki-gazdasági ismeret*”.

Gazda szerint „*a know-how lényege tehát a gyakorlatban felhasználható ismeret és tapasztalat*”.

A francia jogirodalomban a legelterjedtebb meghatározás szerint *a „savoir-faire” műszaki és kereskedelmi ismeret, amely átruházható, a köz részére nem közvetlenül hozzáférhető és nem szabadalmazott*”. (A francia szó nem egyszerűen „tudni hogyanról”, hanem „tudni csinálni”-ről beszél.)

A német jogirodalom definíciója szerint „*a know-how műszaki, kereskedelmi és termelési, gazdasági ismeret, illetve tapasztalat, amely a gyakorlatban alkalmazható, nem áll törvényi oltalom alatt, és többnyire titkos*”.

5.2. Közös és vitatott fogalmi jegyek

5.2.1. Abban valamennyi definíció megegyezik, hogy a know-how mint az üzleti titok tárgya meghatározásában a fogalom gerince, a *genus proximum* az, hogy információ, ismeret, tudás, tapasztalat, tehát *szellemi, eszmei, intellektuális természetű szubsztancia*. Mégpedig *olyan ismeret, amely nem a kifejezési formák, hanem a gyakorlatban működő funkcionális gondolati tartalom, az ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer körébe tartozik*.

5.2.2. Abban is egyetértés van a definíciókban, hogy a know-how fogalmi elemeként *nem követelmény a rögzítettség, azonosítás, letét vagy regisztráció*.

A know-how-információ a gyakorlatban megjelenhet tárgyasult, kézzelfogható (*tangible*) formában, dologi hordozókban maradandóan rögzítetten tárolt vagy mozgó információként (például dokumentációk, fényképek, rajzok, diagramok, mágneskártyák, mágnesszalagok, mikrofilmek, CD, floppy, prototípus „deszkamodell” képében, laptop, notebook) és megfoghatatlan (*intangible*) formában (például tudattartalomban, készségekben, műszaki és menedzsmentszolgáltatásokban).

Az egyes know-how-szerződések céljára, azok tárgyának konkretizálása keretében, a tiltott versenykorlátozás elkerülése érdekében szükség lehet a szóban forgó know-how adott időmetszetben és kontextusban való azonosítására, körülírására, rögzítésére. Az egyes vállalatok know-how-ja azonban rendkívül komplex, összetett, amorf, térben és időben fejlődő, tökéletesedő, dinamikus jelenség, amely a jogi oltalom céljára nem tűri a szabadalmi

igényponthoz hasonló statikus, végleges, verbális lemerevítést és ennek a know-how-oltalom előfeltételeként való megszabását.

5.2.3. Vitatott volt az is, hogy kell-e a know-how fogalmi jegyeként *műszaki, gazdasági, ipari, gyakorlati jelleget* megkövetelni? Az ismeret jellegét illetően továbbá az is kérdéses volt, hogy csak ipari, technikai és kereskedelmi, üzleti jellegű tudásról van-e szó, vagy idevonhatók más (pénzügyi, oktatási, orvosi, kertészkedési, állattartási, autókARBANTARTÁSI, gyermeknevelési, közlekedési stb.) módszerek is, vagyis bármilyen gyakorlati eljárás, amelynek kereskedelmi értéke lehet (gondoljunk például a Kodály-, illetve Pető-módszerre).

5.3. Törvényi és joggyakorlati leltározás

5.3.1. *A nemzeti törvények, mint korábban jeleztük, általában nem közvetlenül a know-how-t, hanem az üzleti titok tárgyát határozzák meg.*

Sok ország (a francia gyakorlatban alkalmazott *dichotómiát* követve) különbséget tett gyártási (ipari) és kereskedelmi titkok között.

A *gyártási titkok* közé sorolják a tisztán technikai jellegű, a kutatási-fejlesztési tevékenységre vonatkozó információkat, mint például a laboratóriumi naplót, tesztadatokat, algoritmusokat, számítógépi forráskódokat, az anyag vegyi összetételének képletét, keverékrecepteket (például italok, mint egyes kólák, keserű likőrök, rigai balzsam, francia likőrök, parfümök, blended whisky, koktéltreceptek), alkatrészjegyzékeket, gyártási, folyamatvezérlési, összeszerelési, minőségellenőrzési, csomagolási, tárolási, karbantartási módszereket, kezelési kézikönyveket, ütemterveket, prototípusokat, használati minták és integrált áramkörök terveit, új növényfajtákra vonatkozó dokumentációt, amely például a szülővonalakat és a hibrid keresztezési képletét tartalmazza, továbbá műszaki létesítmények terveit, mérnöki építészeti tervrajzokat (ezek a funkcionális jellegű művek a kifejezési forma szempontjából kumulatív, szerzői jogi aspektusból is védettek lehetnek).

A gyártási titkok körében egy másodlagos *dichotómia* jelentkezik, amennyiben elemeinek nagy része nem szabadalmazható szintű *gyakorlati ismeretekből* áll, egyes kiválasztott elemei viszont a fentiek szerint *szabadalmazható találmányok, nevesített jogok révén oltalmazható használati minták, topográfiai, új növényfajták* is lehetnek.

A *kereskedelmi titkok* körébe sorolhatók az üzleti stratégiára vonatkozó információk, marketingtanulmányok, eladási módszerek, értékesítési „trükkök”, fogások, fortélyok, szerződési formák, költségelemzések, ármegállapítások, áruterítési módok, üzleti ütemtervek, táblázatok, fogyasztói elemzések, hirdetési stratégiák és elemek (ezek között például védjegytervek, formatervezési dokumentáció, továbbá a főként reklámcélú képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotások, és egyre inkább minden, kereskedelmileg értékes szerzői mű, az USA-ban a gyakorlat szerint különösen a versenyfilmek, hangfelvételek a nyilvánosságra hozatal előtt), szállítói és megrendelői jegyzékek, kliensadatbázisok.

5.3.2. Az amerikai szabadalmi jog alkotmányos eredetével szemben a „*trade secret*” még csak nem is szövetségi, hanem az egyes államokban a common law hagyományok alapján a bírósági eljárások malmában kiőrlött kérdés.

1939-ben a deliktualis kötelmek körében a „*Restatement of Torts*” tett kísérletet az üzleti titokra vonatkozó common law értelmezésére az alábbiak szerint.

„Az üzleti titok állhat bármely receptúrából, mintából, eszközből, amelyet valaki üzleti tevékenysége körében használ, és amely lehetőséget ad számára, hogy előnyre tegyen szert versenytársaival szemben, akik nem ismerik vagy nem használják azt. Rendszerint az árutermeléshez kapcsolódik, például egy géphez vagy termékösszetételhez, de vonatkozhat az áruk eladására vagy más piaci műveletekre is, mint például árengedmények meghatározási módszerére, speciális fogyasztói jegyzékre, vagy könyvelés, illetve más hivatali tevékenység módszerére.”

Később egyszerűsödött a definíció:

A „*Second Restatement of Torts*”-ból már kihagyták az üzleti titokra vonatkozó részt annak érdekében, hogy az egyes államoknak módot adjanak az egyedi szabályozásra.

5.4. A törvényi és egyezményes normatív definíció

A lassú, sporadikus, inkoherens szabályozás meggyorsítása és egységesítése céljából az Amerikai Ügyvédi Kamara (*American Bar Association*) 1979-ben kidolgozta az e téren kikristályosodott common law (*tort of misappropriation*) kodifikálásával az Egységes üzletitort-törvényt (*Uniform Trade Secret Act*) mint modellt az egyes államok számára, amelyet az USA tagállamai többségükben (2005-ig 44 tagállam) el is fogadtak.

Az Egységes üzletitort-törvény szerint „üzleti titok bármely információ, amelynek kereskedelmi értékét az adja meg, hogy korlátozottan hozzáférhető, és amely titkosságának megőrzésére az adott körülmények között az ésszerű lépéseket megtették”.

Az Egységes üzletitort-törvény utal rá, hogy az információ magába foglal képletet (formulát, szabályt), mintát (sablon, modellt), adatgyűjteményt (összeállítást), programot, eszközt (megoldást, készüléket), módszert (elrendezést, rendszert), speciális feladatteljesítési módot (műfogat, fortélyt), eljárást (működést, műveletet).

Az első cikkhez fűzött kommentár 12. bekezdése megemlíti, hogy a *method*, *technique*, szavak, amelyek fordítását fenn kiemeltük, utalnak a know-how fogalmára.

Ez a szűk értelemben vett amerikai know-how fogalom, ahol a minősítésnek semmiféle jogi jelentősége nincs, az az üzletitort-védelem egyik tétele, tárgya, anélkül, hogy bármiféle kizárólagos jogi pozíciója lenne.

Az Egységes üzletitort-törvény definíciója került azután bele a NAFTA-ba (*North American Free Trade Agreement*, 1992), majd a TRIPS-be, és vált globális nemzetközi normává, amelyet a tagállamoknak, köztük Magyarországnak, be kell iktatniuk saját nemzeti jogukba.

Ez annál inkább indokolt, mert – bár e területen a harmonizáció formálisan még nem történt meg – az EU szellemi tulajdoni tanácsadó szolgálata (IPR Helpdesk) az üzleti ti-

tok tárgya, a know-how és az oltalom tartalma tekintetében követi az amerikai Egységes üzlettitok-törvényt. Ennek megfelelően a szűken értelmezett know-how az üzleti titok egyik tétele, amely a TRIPS 39. cikke szerinti közvetett titokvédelemben, nem pedig kizárólagos jogi oltalomban részesül.

Ezzel a jogi normák szintjén nemzetközileg minden korábbi, műkedvelő vagy tudományos üzlettitok- és know-how-definíció hatályát és új normatív meghatározások keresése értelmét veszítette.

5.5. Az általánosított tárgy

A fentiek áttekintése után megállapítható, hogy a TRIPS nemzetközi normájának megfelelően az üzleti titok tárgya az *információ*.

E zseniálisan leegyszerűsített és ernyőszerűen minden üzlettitok-tárgyat befedő, azokat szárnyai alá vevő megjelölés mellé véleményünk szerint nem kell semmi más főnév (például adat, megoldás, ismeret) vagy jelző (például gyakorlati, ipari, gazdasági, műszaki).

Más kérdés, hogy az életben a know-how magában foglal adatokat, megoldásokat, ismereteket, tudást, tapasztalatot és nagy tömegében ipari, műszaki, gazdasági, gyakorlati, funkcionális jellegű, illetve minél közelebb van ehhez, annál inkább nyer kereskedelmi értéket. De ezek a leszűkítő jelzők nem szerepelnek a TRIPS szélesre tágitott, rugalmas know-how-definíciójában, és nem is lenne indokolt azokat oda beiktatni.

Ismeretes a formállogikának az a definíciós szabálya, amely a fogalom tartalmát adó jellemzők és a fogalom terjedelmét képező tárgyak közötti fordított arányosságot mondja ki. Minél több főnevet és jelzőt teszünk hozzá az információ szóhoz – amellet, hogy nem leszünk összhangban a TRIPS irányadó szabályával – annál jobban leszűkítjük indokolatlanul az üzlettitok-védelem körét.

A statikus, állandó minősítést, a definíció gerincét jelentő információ szó „finomhangolását” a TRIPS nem a fenti jelzőkkel végzi el, hanem a titkosság, azaz a közkincshez nem tartozás, a kereskedelmi érték és a titokban tartás dinamikus, időben változható követelményeivel. Az információ üzlettitok-védelme addig az időpontig érvényesül, amíg e három státuszkritérium egyidejűleg fennáll. Ezeket a követelményeket részletesebben a későbbiekben tárgyaljuk.

A know-how fogalmának ez a kitágulása megfelel a szellemi tulajdon, különösen a szabadalmi jog általános *tágulási tendenciájának*. Valaki ezt a tendenciát tréfásan *az egérfogó mint találmány* példáján mutatta be.

Kezdetben csak az egér megfogására szolgáló mechanikai szerkezetet lehetett szabadalmaztatni, majd az egeret megmérgező vegyszert, azután a szerkezet elektronikus működését és az azt irányító szoftvert, végül magát a genetikailag módosított egeret (Oncomouse-szabadalom). Tegyük hozzá, hogy közben az egér szerzői jogilag védett irodalmi hössé vált (Mikieger), ezt védjegyezték, és nevét a számítástechnika a kurzor mozgatására szolgáló,

találmányon alapuló eszközre használja, amelyen rajta a kezem, miközben gépelem ezt a hozzászólást.

Fogadjuk el tehát, hogy a találmányhoz hasonlóan a know-how mint az üzleti titok tárgya fogalma is kitágult.

5.6. Új lehetőségek nyílnak

Az üzleti titok, illetve azon belül a know-how *információ* fogalmának ilyen tág értelmezése elvileg lehetőséget adhat egyes alaptudományi eredmények bevonására és értékesítésére ebben a körben.

Ismeretes, hogy az akadémiai követelmények nyilvánosságorientáltsága és a szellemi tulajdon titokirányultsága között van bizonyos hagyományos feszültség.

A kutatói teljesítmény mérése, legitimációja, a tudományos közösségben való elismertség, a tudományos karrier ugyanis szorosan összefügg a publikációs kényszerrel (*publish or perish*), rangos folyóiratokban való megjelenéssel, a citátumok számával, a mások általi idézettséggel (ún. *impaktfaktor*), bár a hasznosítható eredményeket, szabadalmakat is egyre inkább számításba veszik.

A nyilvánosságorientáltsággal szemben a szellemi tulajdon a titoktól a nyilvánosság felé vezető folyamat irreverzibilitása, az újdonságrontás veszélye miatt, tehát a szabadalomnak a publikáció oltárán való feláldozása elkerülésére azt ajánlja, hogy előbb jelents be, azután publikálj (*file before publish*).

Ezzel a feszültséggel függ össze a kutatók igénye az ún. türelmi időre (*grace period*), tehát, hogy az önpublikációjuk bizonyos időn belüli szabadalmi bejelentés esetén ne járjon számukra újdonságrontó hatással. A szabadalom ugyanis országhoz és időhöz kötött, míg a publikáció újdonságrontó hatása exterritoriális és irreverzibilis.

A türelmi idő iránti igény főként az alkalmazott kutatási-fejlesztési eredmények tekintetében jelentkezik, ahol a szabadalmazás lehetősége elvileg fennállhat.

Alap kutatási eredményeknél (például egy kémiai, fizikai, biológiai felfedezésnél) azok absztrakt jellege és az innovációs értéklánc kezdeti stádiumához tartozása miatt eddig se az ipari alkalmazhatóságot követelő szabadalmazás, se az ismeret gyakorlati jellegét túlhangsúlyozó know-how-ként, illetve üzleti titok tárgyaként való kezelés nem jöhetett számításba. Maradt az eredményt feltáró, nemzetközileg nyilvánosságra hozó publikáció, amely a tudományos közvéleményben való ismertséget, kapcsolatokat, meghívásokat, díjakat, alapítványi támogatásokat, a karrierben való előrelépést eredményezhet a kutatónak.

A know-how TRIPS szerinti tágas, szellős, rugalmas megfogalmazása (*titkos, azaz nem közkincs információ, amelyet titkosan kezelnek, és ezért kereskedelmi értékkel bír*) elvileg új lehetőséget nyit a tudományos eredmények, felfedezések, felismerések oltalmára és értékesítésére.

Tényleges vagy potenciális kereskedelmi értéke és titokban tarthatósága ugyanis elvileg

nemcsak a prompt alkalmazható, műszaki-gyakorlati ismereteket hordozó információknak lehet, hanem az üzleti lehetőséget távlatilag felvillantó, ígéretes, perspektivikus tudományos alap kutatási eredményeknek is, különösen a gyakorlati alkalmazást előmozdító, a tudományos eredményt a termelésbe transzponáló találmányok kiindulópontját képezhető felfedezéseknek (például egy anyag biológiai hatásának felismerése, amelyre alapozva új gyógyszer találmányok fejleszthetők ki). Ezzel megnyílhat az út, hogy az ilyen alap kutatási jellegű eredmények is értékesüljenek üzleti titokként, illetve know-how-ként. Az USA-beli gyakorlat kapcsán kifejezetten megemlítik, hogy az üzleti titok, illetve a know-how fogalma nemcsak szabadalmazható találmányokat, de tudományos képleteket, szabályokat, formulákat (*scientific formulae*) is felölel. Egyébként az USA szabadalmi gyakorlatában is megfigyelhető ez a távlatos értékelés, amennyiben a biotechnológiai találmányok szabadalmazhatóságához sem követelnek meg azonnali, direkt gyakorlati alkalmazhatóságot, hanem elegendő az előre látható, „fejlődő, kibontakozó hasznosság” (*evolving utility*).

A know-how fogalmának leszűkítése a műszaki gyakorlati ismeretekre szembe menne ezzel, az ígéretes, perspektivikus tudományos eredményeket is felkaroló nemzetközi gyakorlattal és a TRIPS-normával.

A jelzett lehetőséggel való élés persze megköveteli, hogy az ilyen eredményekre vonatkozó, a tudományos karrierépítéshez és nemzetközi kapcsolatokhoz továbbra is szükséges publikációk a felhasználást lehetővé tevő adatok, részletek mellőzésével csak az előnyleírásra, a gyakorlati alkalmazási lehetőségek és a távlati üzleti ígéretesség felvillantására szorítkozzanak, és ne veszélyeztessék az eredmény üzleti titokként való értékesítését.

5.7. Észrevételeim tömören

A Ptk. Javaslatnak az üzleti titok tárgyaira vonatkozó felsorolásából [2:120. § (3) bek.] tehát csak az *információ* szót kell meghagyni, és törölni kell minden további, TRIPS előtti megnevezést, mint „a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó tény, megoldás vagy adat”.

Ugyanilyen okból felesleges a Ptk. Javaslat [2:201. § (1) bek.] körülményes know-how-tárgymegjelölése: „valamely műszaki, gazdasági vagy szervezési feladat megvalósításához lényeges és azonosíthatóan rögzített gyakorlati ismeret”.

6. AZ INFORMÁCIÓ TITKOS ÉS TITOKBAN TARTOTT

6.1. A titok mint jogi státusz

A know-how tartalmát képező információ titkosságának szükségességét a forgalomképességhez valamikor vitatták az irodalomban. A TRIPS lezárta a vitát: a know-how titkos információ.

A követelménynek két aspektusa van:

- az információ ne legyen *közkincs*, hanem legyen eleve és folyamatosan titkos, azaz nem általánosan ismert vagy nem könnyen megismerhető a szakmai körökben;
- *titokban tartása* érdekében tegyenek ésszerű lépéseket.

Az első, a jogi státusz szempontja azt jelenti, hogy – abszolút újdonság és nem nyilvánvalóság megkövetelése nélkül – az információ nem lehet eleme és nem válhat bárki hibájából részévé a közkincsnek (*public domain*), egészében nem vehették onnan, attól elkülönül, zárt, a köz számára fel nem tárt és nem könnyen megszerezhető ismeret. Az tehát csak egy korlátozott számú csoport (például „on a need to know basis” a menedzserek és a a know-how-t közvetlenül alkalmazó munkatársak) számára, titokbantartási kötelezettség mellett lehet ismert, de nem lehet általában, személyválogatás nélkül könnyen hozzáférhető egy adott szakmai téren működő szakértők és versenytársak körében. Csak ebben az esetben lehet szó a TRIPS szerint „*jogosan ellenőrzés alatt tartott információról*.” Amikor az információ ezt a magánjogilag elkülönített, a titokban tartás révén „körbekerített” státuszt elveszíti akárki cselekménye által (például párhuzamos fejlesztő, a titkot gondatlanságból kiszivárogtató munkatárs), az üzletititok-védelem előfeltétele megdől.

Másrészt azonban ez nem jelenti az abszolút titkosság követelményét, mivel esetleg más is kifejleszthette és titokban tarthatja függetlenül, párhuzamosan ugyanazt az ismeretet, vagy ilyen személytől megszerezhetette, továbbá bizalmas kezelés kötelezettségével, üzleti tárgyalások során mást is beavathattak a titokba.

Modern digitális korunkban az elektronikai technika új lehetőségeket teremt a titkosításra, de a titok „hét pecsétjének” könnyebb felnyitására is. Ezt a kérdést a későbbiekben még érintjük.

6.2. A titoktartás mint feladat

A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) 1961. évi definíciója szerint „*a know-how-t titkos jellegűnek kell tekinteni, ha a közönség számára hozzáférhető formában nincs közzétéve, és a vállalat, amely kidolgozta vagy törvényesen megszerezte, minden ésszerű lépést megtesz jogosulatlan továbbadása megakadályozására*”.

Nem elég tehát az ismeretáru eleve zárt, titkos, a közkinctől egészében elkülönülő jellege, hanem *a jövőbeni, folyamatos titokban tartás érdekében a szükséges elkülönítő, „körbekerítő” lépéseket is meg kell tenni*. Ezt fejezi ki a második, dinamikus, a titkos jogi státusz fenntartására, megőrzésére irányuló aspektus. A legtöbb országban konkrét esetekben a bíróságok csak akkor ismerik el az üzletititok-minőséget, és akkor adják meg az oltalmat, ha bizonyítható az információ birtokosa részéről a szándék és az erőfeszítés (az „*animus et corpus possidendi*” mondták volna a római jogászok, ha már akkor létezett volna ez a téma) a titkos ismeret e magánjogilag elkülönített státuszának fel nem adására, hanem megóvása érdekében annak titkos kezelésére.

A titok megőrzésére különféle stratégiák alakultak ki az üzleti kultúra komponenseiként: például belső titokbiztonsági és -védelmi szabályzat kiadása, a munkatársak továbbképzése, az üzleti titok legfontosabb elemeinek, azok prioritásának, sebezhetőségének, változó értékének folyamatos számbavétele, becslése, szerződéses titokvédelmi kikötések alkalmazása, a titkosság jelzése a szenzitív információhordozókon, azok fizikai elkülönítése és elzárása, a titokhoz való hozzáférés és a „kiszivárogtatás” kockázatát minimalizáló kommunikációs rendszer biztosítása, ellenőrzése, korlátozása (például belső körre, látogatók, partnerek kirekesztésével), a „papírkosarak” tartalmának megsemmisítése, katasztrófa esetén az információk mentése.

Az állami procedurális alakiságok (bejelentés, regisztráció stb.) hiányában jogi költségek (eljárási és oltalomfenntartási illeték, képviselői díj stb.) nem jelentkeznek, de a titokban tartás fizikai, elektronikai és személyi biztosítása természetesen jelentős költségeket involválhat.

Erről a titokbantartási törekvésről anekdotikus történetek, a *szabadalmi folklór* körébe tartozó legendák keringenek. (Például arról, hogy a Coca-Cola receptjét egy atlantai bank páncélszekrényében őrzik, néhány ember, aki ismeri, nem utazhat együtt repülőn; azután mesterekről, akik kiküldik a jövőbeli konkurens inasokat, amikor például egy speciális fém-et hegesztenek vagy más „kunszt”, trükk, fortély birtokában vannak; azután az automatizált eljárás távol-keleti eladójáról, aki az eljárásba mesterséges hiátusokat iktat, amelyeket csak az alkalmazottai tudnak kitölteni. Ez az ún. „*black box method*” annak meggátlására, hogy a teljes titok feltáruljon.)

6.3. Észrevételeim tömören

6.3.1. A fentiek áttekintése után megállapítható, hogy a TRIPS szerint az információnak *titkosnak* kell lennie abban az értelemben, hogy nem lehet a közkinccs része, tehát mint egységes egész vagy elemei pontos alakzata és összeállítása nem lehet általánosan ismert vagy könnyen megismerhető a szakmai körökben mozgó személyek számára. Követelmény továbbá, hogy a *titokban tartás* érdekében az információ felett ellenőrzésre jogosult személy a körülményekhez képes ésszerű, elvárható lépéseket tegyen.

6.3.2. A Ptk. Javaslat [2:120. § (3) bek.] előírja követelményként, hogy a titokban tartás érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket tegye meg. Nem követeli meg azonban – a TRIPS-től eltérően –, hogy csak eleve titkos státusú információ titkosítható, tehát közkinccset képező információ, még ha tévesen titkosnak vélték és titkosan kezelik is, nem minősül jogosan ellenőrzés alatt tartott információnak, és így nem élvezhet üzletititok-védelmet.

6.3.3. Hasonló hibában szenved a know-how-ra vonatkozó Ptk. Javaslat is [2:201. § (1) bek.].

Egy további probléma ebben a vonatkozásban, hogy a fentiek szerint a kizárólagos jogi védelem feltétele, hogy a gyakorlati ismeret „*titokban tartása érdekében a jogosult a haszno-*

sítás során a szükséges lépéseket megtette”. Kérdés, hogy ezek szerint oltalom csak hasznosítás esetén van?

A TRIPS a hasznosításra tekintet nélkül követeli meg a titokbantartási lépéseket mint a jogi oltalom előfeltételét, ha azt külföldön is érvényesíteni akarjuk. Ezeket a homályos és a TRIP-szel való összehangolatlanság miatt a know-how külföldön való oltalmát veszélyeztető pontokat a két szakasz összeolvasztásakor orvosolni kell.

7. AZ INFORMÁCIÓNAK A TITKOSSÁGA MIATT KERESKEDELMI ÉRTÉKE VAN

7.1. A titok mint értéktényező

A know-how üzleti, kereskedelmi értékét, tudástőke-minőségét, ismeretvagyon jellegét az teremti meg, hogy nincs a köz részére feltárva, vagyis nem általánosan hozzáférhető a társadalom számára. Ez ad neki *versenyelőnyt, csereértéket, piaci forgalomképességet*.

Troller szerint ez a leglényegesebb elem: *„a know-how fogalma az ipari gyakorlatban olyan ismeretet jelent, amely a know-how birtokosa számára hasznos, s amely előnyös helyzetet biztosít számára a gazdasági versenyben.”*

A kereskedelmi értéket, a versenyelőnyt megalapozó magánjogi elkülönítés, korlátozott hozzáférhetőség legerősebb, *legintenzívebb foka, ha az információ teljes egészében titkos, formálisan „tükösített”, fizikálisan, páncélszekrényben vagy elektronikusan, hekkerektől elzártan őrzött.*

További eset lehet, hogy bár egyes elemei a közkincsben elvileg összekereshetők, egy kombinált, célirányosan rendszerezett műszaki-gazdasági ismerethalmaz a komplexitása, bonyolult rendszerjellege, továbbá *az összeállításába befektetett idő, pénz, szakértelem* miatt formális titokká nyilvánítás nélkül is mintegy beépített zárttsággal, természetadta védelemmel, kereskedelmiérték-hordozó árupotenciállal rendelkezik, mivel újraelőállítása szakemberhiány miatt nem, vagy csak jelentős idő- és pénzráfordítással lehetséges. Ebben az esetben a kereskedelmi értéket megalapozó korlátozott hozzáférhetőségnek, az ismeret közkinctől való viszonylagos elkülönítésének ténybeli, a tudáspotenciál különbségéből fakadó alapja van, nem pedig a titkossá minősítő jogi intézkedésekből ered. Ennek az ismerethalmaznak az árupotenciálját, piaci keresletét tehát az idő- és költségminimalizálásra, illetve megtakarításra, a rövidebb és gyorsabb fejlesztési út preferálására való törekvés teremti meg. Ugyanez az alapja a negatív know-how értékének is, mert elkerülhetővé tesz zsákutcának bizonyult kutatási-fejlesztési irányokat.

A *know-how titkossága*, újdonsága, árupotenciálja és kereskedelmi, üzleti értéke a fentieknek megfelelően *relatív*. Például egy fejlődő országban know-how-szerződés tárgya lehet az, amely egy fejlett ipari országban közkincsként hozzáférhető, mert betanítás (*show-how*) formájában olcsóbb, gyorsabb és megbízhatóbb lehet, mint egy saját fejlesztés.

Az ismeret titkossága, korlátozott hozzáférhetősége mellett közvetlen gyakorlati alkalmazhatósága, az iránta mutatózó, esetleg régen fennálló szükséglet, a megoldás sürgőssége, fontossága adhat kiemelkedő üzleti, kereskedelmi értéket, különleges árupotenciált, tudástőkejelleg. Az ismeretáru értékesítési potenciálját tehát befolyásolja, hogy az adott feladat mennyire nagyszabású, és megoldására mennyire szűk kínálatú speciális tudásról, különleges szakmai hozzáértésről, lényeges és hasznos know-how-ról van szó (például víz-tisztítási módszer cunami után, tűzbe borult olajkutak oltása, védekezés madárinfluenza ellen, általában vészhelyzet esetén).

Nemzetközileg tehát a know-how oltalma szempontjából az *elfogadott, objektív követelmény a kereskedelmi érték*, nincs olyan szubjektív fogalom, hogy lényegesség és érdek.

7.2. A know-how szerződési célú definíciója nem vehető át

A know-how definíciójára vonatkozó Ptk. javaslat egyes, tartalmilag a Közös Piac léte óta hatályban lévő, a know-how-szerződések versenyjogi státusát szabályozó, kizárólag a monopólium alóli csoportmentesítésre vonatkozó rendeletek teljesen más célra, a mentesítés alá eső *know-how-szerződés tárgyának meghatározására készült know-how definíciójának az összefüggéséből való kiragadásán és az oltalom céljára való indokolatlan átvételén alapul.*

Ez a régi definíció a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) kezdeményezésére már a 60-as években megjelent a Római Szerződés 85(3) cikke alá tartozó, csoportmentesítésről szóló 17. Szabályzat 4(2)(ii)(b) cikkében. E szabályozást az EU-ban többször, formailag legutoljára 1999-ben és 2004-ben újították meg. A vonatkozó közösségi szabályozás (772. 2004. EK rendelet és 1988-as előzménye) éppen azért mentesíti a know-how-ra is kiterjedő technológiaátadási szerződéseket a szabadalomtól számos ponton eltérően a monopóliumtilalom alól, mert nem törvényileg biztosított, nevesített szellemi tulajdoni kizárólagos joggal, hanem szerződéssel létesített és a titok további megóvására irányuló, indokolt versenykorlátozásról van szó.

Nem megalapozott ebből azt a következtetést levonni, hogy ez a speciális, szerződési, illetve csoportmentesítési célokra redukált meghatározás a know-how új, oltalmi előfeltételként is használható európai definíciója, szemben az EU-tagországokat is kötelező TRIPS-normával.

7.3. Észrevételeim tömören

A fentiek szerint a TRIPS megköveteli az üzletititok-védelem előfeltételeként, hogy az információ *kereskedelmi értékkel* bírjon, mivel titkos.

Ez a nemzetközi egyezményes követelmény nem szerepel a Ptk. javaslatban.

Az üzleti titokra vonatkozó 2:120. § (3) bek. azt írja elő a jogi védelem előfeltételeként, hogy a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó tény, információ, megoldás vagy adat nyil-

vánosságra hozatala, illetéktelenek által történő megszerzése vagy felhasználása a jogosult *jogszerű pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekeit* sérti.

A know-how-ra vonatkozó Ptk. Javaslat (2:201. §) a gyakorlati ismeret *lényegességét* írja elő.

Mind a szubjektív jellegű érdeksérelem, mind pedig a relatív, a körülményektől függő lényegesség idegen a TRIPS üzlettitok-, illetve know-how-védelmi rendszerében, ezért mindkettőt törölni kell, és fel kell váltani az információ titkossága miatti kereskedelmi értékesség objektív, nemzetközi konszenzuson alapuló standardjával.

III. MI LEGYEN A KNOW-HOW-OLTALOM TARTALMA A MAGYAR SZABÁLYOZÁSBAN?

8. MIÉRT NEM LEHET KIZÁRÓLAGOS JOGOT ADNI A KNOW-HOW-RA?

8.1. A műszaki monopólium kivételessége

Elvi megközelítésben egy versenyelvű piacgazdaságban a szabad verseny elvének primátusával, elsődlegességével szemben *a szellemi tulajdon a kivétel* mint versenykorlátozó hatású, de paradox módon egyben versenyösztönző szerepe miatt elismert és alkalmazott monopólium. Nincs tehát „hézag nélküli”, mindent beborító oltalom, hanem csak *a numerus clausus* szabályai szerint nevesített, *sui generis* speciális szellemi tulajdon-jogok, és az üzleti titokvédelem keretébe illeszkedve lehet a szellemi javakra oltalmat nyerni. A többi a mindenkinek nyitva álló közkincs birodalma.

A műszaki, funkcionális jellegű megoldások nevesített kizárólagos joggal való *oltalma* pedig még *a szellemi tulajdonon belül is kivételes jogintézmény (rule of preemption)*. Kizárólagos jog csak világviszonylatban új, feltalálói tevékenységet igénylő, gyakorlatban alkalmazható, termékhez vagy eljáráshoz kötött műszaki megoldásra és csak a szabadalmi oltalom (és egyes hasonló jellegű, zárt számú *sui generis*, nevesített alkotások és speciális oltalmak, mint a használati minta, topográfia, új növényfajták oltalma) keretében, általában szigorú követelmények állami vizsgálata után, a megoldásnak a nyilvánosság számára való feltárása fejében, erős tartalmi, terjedelmi, időbeli korlátok között lehetséges. A szabadalmi kizárólagos jogokkal való oltalom jelenti ugyanis a legsúlyosabb, a gyakorlati gazdasági, piaci cselekvési és fejlesztési lehetőségekre széles körben kiható prohibítív versenykorlátozást, árutermelési, forgalmi és használati tilalmat a szellemi tulajdon terén mind a versenytársak, mind pedig a fogyasztók szempontjából. Ugyanakkor a szabadalmi oltalom tárgyait képező műszaki ismeretek fokozottan közérdekű, vitális jelentőségű szellemi vagyont képviselnek (gondoljunk csak például a gyógyszerekre, orvosi műszerekre, honvédelmi, közveszély esetén katasztrófaelhárítási eszközökre). A szabadalom tehát ugyan magánjog, de alapjai fokozottan közérdekűek.

8.2. A bezárt műszaki monopolkiskapu megnyitása

8.2.1. A fentiekre figyelemmel és annak elkerülésére, hogy a szabadalmi rendszeren kívüli kiskapukon keresztül szerezzenek monopóliumot, *a TRIPS kizárja a műszaki jellegű megoldások (funkcionális, működő jellemzők) kizárólagos joggal való oltalmát a szerzői jogban, az ipariminta-jogban és a topográfiák tekintetében.*

Ez a rendelkezés azon az elven alapul, amely a gondolati tartalom és a kifejezési forma elválasztását (*idea/expression dichotomy*) mondja ki, és különösen az USA szellemi tulajdon-jogi eméletében jelenik meg erőteljesen. Ez az elv lényegében érvényesül az ipari minták és védjegyek mögött meghúzódó „idea” (ötlet, elv stb.) monopolizálásának tilalmára is.

8.2.2. A hazai nevesített szellemi tulajdon-jogi törvények a TRIPS normáival és az EU-direktívákkal összhangban szintén kizárják annak lehetőségét, hogy műszaki, funkcionális megoldásokra a szabadalmi rendszeren kívül kizárólagos jogot, monopóliumot lehessen szerezni.

Szerzői jogi törvényünk 1. § (6) bekezdése – összhangban a TRIPS 9.2. cikkével, amely szerint a szerzői jog a kifejezésre vonatkozik – előírja, hogy valamely *ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet* nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek.

A számítógépi programalkotások (szoftver) tekintetében – mivel azok funkcionális alkotások – a szerzői jogi törvény 58. § (1) bekezdése külön aláhúzza, hogy az 1. § (6) bekezdésében foglalt kizáró rendelkezést alkalmazni kell *a szoftver csatlakozó felületének alapját képező ötletre, elvre, elgondolásra, eljárásra, működési módszerre vagy matematikai műveletre is.*

A mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalmáról szóló törvényünk 7. § (1)a) bekezdése szerint *az oltalom nem terjed ki a topográfia alapját képező elvre, eljárásra és rendszerre.*

Védjegy törvényünk 2. § (2)b) pontja kizárja a védjegyoltalomból a megjelölést, ha kizárólag *olyan formából áll, amely a célzott műszaki hatás eléréséhez szükséges.*

Formatervezési (ipari) minta-törvényünk 6. § (1) bekezdése szerint – összhangban a TRIPS 25.1. cikkével – nem részesülhet mintaoltalomban az *olyan külső jellegzetesség, amely kizárólag a termék műszaki rendeltetésének következménye.*

A tisztességtelen verseny elleni törvényünk 4. § (1) bekezdése – összhangban a TRIPS 39.2. cikkével – szintén nem ad kizárólagos jogot az üzleti titokra, hanem csak az üzleti titok tisztességtelen módon való megszerzése, felhasználása, mással való közlése vagy nyilvánosságra hozatala ellen véd.

8.2.3. A fentiekből látható, hogy a szakmailag átgondolt, nemzetközi elvekre épülő, rendszert képező, nevesített szellemi tulajdoni törvények érvényesítik a műszaki, funkcionális megoldások szabadalmi rendszeren kívüli monopolizálásának tilalmát, bezárják az esetleges monopolkiskapukat.

Ezzel a rendszert képező és nemzetközileg elfogadott elvvel megy szembe a Ptk. javaslat, amikor a know-how-ra a titokvédelmen túlmenő – alanyi jogként megkonstruált – mo-

nopolkiskaput, kizárólagos joggal való monopolizálási lehetőséget nyit a gyakorlati, tehát szükségképpen műszaki, funkcionális ismeretekre.

8.3. Nem a monopolizálás erősödése a trend

A know-how kizárólagos jogi védelme iránti igény nem azért nem bukkant fel nemzetközileg, mert ez az ötlet senkinek nem jutott az eszébe, vagy nem volt elég bátor és kezdeményező, hogy azt felvesse, hanem azért, mert a szabadalmi rendszeren kívüli műszaki monopolkiskapuk bezárásának fenn áttekintett elve szerint a nemzetközi tendencia nem a műszaki ismeretek szabadalmi rendszeren kívüli védelme erősítésének irányába mutat. A szellemi tulajdon-jogoknak a fejlődés által megkövetelt differenciálódása kétféle módon történik: belső specializálódással és külső, önállósult, *sui generis* jogok létrejöttével.

Például a szabadalmi jogban, illetve általában a műszaki ismereteket érintő jogok tekintetében egy ilyen specializálódás, belső, de külön szabályozás vagy elvi-gyakorlati problémakör alakult ki a gyógyszeripari, biotechnológiai és szoftvervezérelte találmányok tekintetében.

Az oltalmi formák gazdagítását, szélesítését jelentő külső, *sui generis* jogok jöttek létre viszont a használati minták, topográfiák és új növényfajták vonatkozásában.

Ezek a külső, *sui generis* jogok azonban a szabadalmi joghoz képest mind a jogi védelem gyengítését, leszállítását, a műszaki ismeretek védelmének alacsonyabb, csak az adott alkotásban manifestált és ahhoz kötött védelmét jelentik, nem pedig az ötlet, elv, megoldás, módszer, eljárás általános oltalmát. Ezért is kerültek ki a szabadalmi jogból.

A szerzői jogon belüli, illetve ahhoz csatlakozó differenciálódás, különösen a műszaki ismeretekkel összefüggő szoftverek belső, szerzői jogi oltalma és az adatbázis-előállítók külső, a szerzői joghoz csatlakozó védelme pedig – a szerzői jog fent hivatkozott általános elvének megfelelően – kizárja a műszaki, funkcionális ismeretek, ötletek, elvek, megoldások védelmét, és még kevésbé értelmezhető az azokra vonatkozó védelem erősítéseként.

A szoftvervédelem nemzetközi elfogadására mint analógiára csak akkor lehetne hivatkozni, ha a know-how esetében is kimondanánk, hogy a védelemnek nem tárgya az ötlet, elv, elgondolás, megoldás, eljárás, működési módszer. De ez lehetetlen, mert ez a funkcionális gondolati tartalom és annak titkossága a know-how lényege.

A jogvédelem jelentős erősítése, fokozása ment végbe az elmúlt években a főként multinacionális cégeket megillető jól ismert védjegyek (*well known trademarks*) tekintetében (védelem lajstromozás nélkül is, az árujegyzéktől eltérő áruk tekintetében is, nem a fogyasztók megtévesztése számít, hanem hogy a védjegy jóhírneve sérül-e), de ennek nincs közvetlen köze a műszaki ismeretek oltalmához.

Általános tendenciaként tehát az állapítható meg, hogy ha valamely szellemi termék, jószág, teljesítmény bármely okból nem fér el a szellemi alkotásokra vonatkozó szellemi tulajdon két nagy paradigmája, a szabadalmi jog és a szerzői jog keretében, a speciális, „testre szabott”, *sui generis* oltalmi formák nem az oltalom erősítése, hanem gyengítése, moderálása irányába hat-

nak. Különösen így van ez a műszaki, funkcionális ismeretek tekintetében. A Ptk. Javaslatnak a know-how-ra vonatkozó rendelkezései szembe mennek ezzel a tendenciával.

8.4. A quid-pro-quo hiánya

Az egyik legfőbb gond a Ptk. Javaslatban előírányzott kizárólagos jogú know-how-védelemmel az, hogy hiányzik a jogosult részéről a köz számára nyújtandó ellenszolgáltatás, a *quid-pro-quo*, ami a szabadalmak esetén a találmány titkának feltárása (disclosure) a nyilvános szabadalmi eljárásban. Ez információt és inspirációt ad a további fejlesztéshez, lehetővé teszi a szabadalmi tisztaságvizsgálatokat és a nyílttá vált ismeretet végül a közkinccsbe juttatja (*protection exchange for secret*). Maga a szabadalom nemzetközileg elterjedt „*patent*” neve a latin nyitott, hozzáférhető (pateo) szóból származik, a szabadalmakat adó nyílt, tehát mindenkihez szóló angol uralkodói adománylevelek „*litterae patentes*” megjelöléséből (szemben a zárt „*litterae clausae*” okiratokkal).

A feltárás mint a szabadalom *quid pro-quo*-ja, ellenértéke a TRIPS 29. cikke szerint a szabadalom tárgyának műszaki reprodukciójához szükséges és elégséges mértékben kell történnjen. (Megengedett azonban az USA gyakorlata is, amely a találmánynak a bejelentésekor ismert legjobb kivitelezési módja, „best mode” jelzését is megköveteli. A szabadalmi leírásban feltárt, de igénypontba nem foglalt elemek a „dedication to the public” elv szerint közkinccsé válnak.)

A know-how-nál a feltárás követelménye mint a kizárólagos jogi védelem előfeltétele fogalmilag kizárt: ha szabadalom nélkül feltárja az információt, az már nem titok, hanem közkinccs. Az általános feltárás helyett egy inter partes feltárás történhet a szerződéses partner felé, aki ennek fejében díjat fizet és vállalja a saját érdekében is a további titokban tartást.

A know-how jogosultja a határidő és minden egyéb korlátozás nélkül adott monopóliumot jelentő kizárólagos jogot tehát társadalmilag ellenszolgáltatás nélkül kapná egy, a találmánynál rendszerint alacsonyabb szintű, a köz számára fel nem tárt, bárkinek eszébe jutható rutinismeretre.

8.5. A tilalom nagyobb lenne mint az oltalom

A feltárás hiányából ered az a jogbiztonsági probléma, hogy a kizárólagos jog a köz számára tilalmat jelent, de a köz *nem ismerheti meg, hogy mi a tárgya, amelynek megsértésétől tartózkodnia kell*, annál inkább veszélyes, mivel a műszaki, gazdasági, szervezési feladat megvalósításához kapcsolódó ismeret nem elméleti, elvont tudás, hanem gyakorlati, funkcionális, utilitárius ismeret; nem kifejezési forma, hanem a praxisban alkalmazható, működtethető, operatív tudás.

A gyakorlati ismeret, működő tudás pedig nem a személyiség szabad művészi fantáziájú, egyéni-eredeti, szubjektív visszatükrözése (mint például egy költemény vagy zenemű), hanem

földön járó, az objektív természeti törvények körében, kötött racionális dimenziókban mozgó kategória (például gépgyártás és karbantartás). Ezeken a gyakorlati, szigorú szakmai szabályok (*lex artis*) által körülhatárolt terepeken pedig a tapasztalat szerint „*kevés a megoldás, sok a megoldó*” a funkcionális, működő megoldások helyettesíthetőségének szükségessége, illetve a párhuzamos szerzőség potenciális és tényleges többsége miatt. És ez annál igazabb, minél közelebb van egy ismeret, tapasztalat a rutinszinthez, a gyakorlat szférájához, a mindennapi praxishoz.

Ennek megfelelően *a kizárólagos jog prohibítív, korlátozó hatása*, tilalmi intenzitása és hatósugara a szakmában ugyanazon kézenfekvő, nyilvánvaló, bár egyébként lényeges gyakorlati ismeretekre szükségszerűen, a munka menetében, önállóan és önkéntelenül szert tevők felé *jelentősen meghaladná azt a mértéket*, amely egy innovációs csúcst jelentő és többes párhuzamos szerzőségnek ritkábban kitett találmány szabadalmazása esetén az oltalommal együttjár.

8.6. Parttalan tárgykör

Nagy veszély az is, hogy a szabadalmi oltalomból nyomós közérdekből kizárt szervezési, üzleti, pénzügyi, sőt gyakorlati alkalmazást lehetővé tevő, de elvi szintű (például szoftverek alapjául szolgáló algoritmus) és egyéb parttalan és rutinszintű ismereteket, a gondolat minden rezzenetét és árnyalatát törekednek majd az automatikus, tehát ellenőrizetlen know-how kizárólagos joggal monopolizálni, és így a versenyt korlátozni, mások gyakorlatát, az általuk végezhető fejlesztéseket megfojtani.

A gyakorlati és a nem gyakorlati ismeretek között ugyanis nincs éles határvonal, számos, akarattól függően „vemhes vagy nem vemhes” határeset lehetséges.

8.7. Az „easy patent” veszélye

8.7.1. A Ptk. Javaslatban felbukkant *általános, ex lege know-how-ismeretmonopólium* várható súlyos következménye lenne a szabadalmi rendszer, ezen belül a WIPO-egyezmények és a TRIPS-egyezmény által előírt, valamint az európai szabadalmi szabályozás kiüresedése, mivel a kivételes szabadalmi kizárólagos joggal azonos tartalmú, semmiben nem korlátozott *kizárólagos know-how-jogot sokkal könnyebben (egyfajta „easy patent”-ként) meg lehetne szerezni*.

A Ptk. Javaslat szerinti, általános kizárólagos jogot, generálmonopóliumot biztosító know-how-védelem sokkal szélesebb körre, egy műszaki, gazdasági vagy szervezési feladat megvalósításához lényeges és azonosíthatóan rögzített gyakorlati ismeretekre vonatkozik. Ez a rendkívül tág, szétfolyó meghatározás el nem különíthetően felöleli az iparilag alkalmazható, tehát gyakorlati ismeretet képező találmány fogalmát és az annak holdudvarát képező további gyakorlati ismereteket is. A jelenleg hatályos, a TRIPS-normán alapuló,

nemzetközileg alkalmazott know-how-titokvédelem is a szabadalom helyett választható alternatívát, majd a szabadalmat kiegészítő és követő oltalmat nyújt a találmányokra, illetve az azokat övező gyakorlati ismeretekre.

8.7.2. A fentiek ellenére az alternatív oltalmak közötti választás lehetőségéből a Ptk. Javaslata szerinti speciális know-how-szakasz kizárja a más jogcímen védelem alá eső ismereteket, így a szabadalmazható találmányokat is.

Ez se nem jogszerű, se nem kivitelezhető a gyakorlatban, se nem logikus.

Nem jogszerű, mert a TRIPS sérelme nélkül a találmányok nem zárhatók ki a know-how köréből, és *nem kivitelezhető* még ha a bíróság által szabadalmi eljárás, azaz rendkívül összetett, bonyolult, időigényes, költséges műszaki szakértői kutatás és vizsgálat nélkül, technikailag és jogilag megállapítható is lenne, hogy mely know-how-ismeret esik más jogcímen, szabadalmazható találmányként védelem alá. Ez természetesen technikailag, pénzügyileg és jogilag is szinte lehetetlen.

Ugyanakkor *logikátlan és paradox* helyzet lenne, ha a műszaki innováció csúcseit jelentő találmányokat a kemény, szigorú feltételeket támasztó szabadalmi eljárási rendszerbe utalnánk, az ezt a szintet el nem érő rutinismeretekre, fogásokra, műszaki közhelyekre viszont könnyített rendszerben, lényegében automatikusan biztosítanánk ugyancsak kizárólagos jogot.

8.7.3. A találmány jogosultjától tehát nem lehet elvenni azt a lehetőséget, hogy választhatja a szabadalom alternatívájaként az ugyancsak kizárólagos know-how-jogot, azaz a műszaki monopóliumot biztosító, de szigorú követelményeket nem támasztó, a titok feltárását nem kívánó, automatikus, alakíságok nélküli, időben, területileg, terjedelemben és semmi egyébben nem korlátozott, nemzetközileg egyedülálló, anyagi viszonyosságot nem kívánó jogot.

Ezzel szemben a szabadalmi rendszer egzaktan körülhatárolt tárgyra: világviszonylatban új, feltalálói tevékenységet igénylő, iparilag alkalmazható találmányra; a találmányok titkának a köz részére való feltárása fejében; szigorú, költséges, időigényes vizsgálat eredményeként ad időben, térben, terjedelemben körülhatárolt, többszörösen korlátozott (mentességek, tranzit, kimerülés, kényszerengedély stb.), nemzetközileg (WIPO, TRIPS, EU) megkövetelt kizárólagos jogot.

Nem vitás, hogy az easy patent kizárólagos jog lesz attraktívabb, és az igazi, követelményeket támasztó szabadalmi rendszer üresedik majd ki és veszti értelmét.

Ez olyan, mintha érettségít vagy diplomát vizsga nélkül is kiadnánk. Ki vállalná akkor a tanulás, a követelményeknek megfelelés nyűgét?

8.8. A forgalomképesség tény és jog

A Ptk. Javaslata szerint azért van szükség a know-how-nak a titokvédelmen túlmenő, kizárólagos joggal való védelmére, mert ez biztosítja a forgalomképességét.

Ez az érv természetesen nem áll meg. A know-how forgalomképességét az információ titkossága miatt fennálló kereskedelmi érték biztosítja, és a tapasztalatok szerint – bár a

know-how sehol a világon nem élvez kizárólagos jogot nyújtó védelmet – önálló vagy szabadalomhoz, védjegyhez kapcsolódó transzfere (átruházása, apportálása, illetve a felhasználás engedélyezése) mindennapi tény, jogi és kereskedelmi gyakorlat.

A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) 1961. évi és az AIPPI 1970. évi vonatkozó határozatai, a TRIPS 39.2. cikke és a 60-as évektől a Közös Piac trösztellenes szabályzatai, majd 1988-tól a versenykorlátozási tilalom alóli csoportmentesítési rendeletek is ezen a tényen, széles körű gyakorlaton, jogi és gazdasági premisszán alapulnak.

Hazánkban már a 80-as években a bírói gyakorlat mondta ki a know-how jellegű ismeret átruházhatóságát (BH 1986. 8. 322), majd apportálhatóságát (BH 2000), mint ahogy a goodwill is forgalomképes és apportálható vagyoni jog anélkül, hogy kizárólagos jogi védelmet élvezne.

8.9. Várható visszhang

8.9.1. A Ptk. javaslat generális, automatikus „ismeretmonopóliumának” másik következménye lenne a negatív nemzetközi visszhang a WIPO, a kereskedelmi szankciókat is alkalmazható WTO, az EU, az EPO, valamint a külföldi gazdasági partnerországok részéről.

Ez a – következményeiben át nem gondolt – szabályozás a versenyelv rovására teremt új, nemzetközileg nem egyeztetett, a funkcionális gondolati tartalmat, tehát az ötletet, elvet, eljárást, működési módszert a szabadalmi rendszeren kívül kizárólagosan lefoglaló monopóliumot, és így súlyosan sérti a műszaki alkotásokra, illetve a know-how körébe sorolt műszaki, gazdasági, szervezési jellegű gyakorlati ismeretekre igényelhető szellemi tulajdon nemzetközileg elfogadott rendjét, ahogyan az a TRIPS-ben, a WIPO által igazgatott egyezményekben és a nemzeti jogrendszerekben kialakult.

A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) a szellemi tulajdonra vonatkozó éves jelentéseiben (a legutóbbi: *IP Roadmap 2006*; www.iccwbo.org) a know-how kizárólagos jogi oltalmára vonatkozó igényt nem fogalmazott meg, ilyen javaslat sem a TRIPS igazgatásáért felelős Kereskedelmi Világszervezetben (WTO), sem a szellemi tulajdon globális fejlesztéséért felelős WIPO-ban, sem a szellemi tulajdonra vonatkozó direktívákat kidolgozó európai uniós intézményekben tudomásunk szerint nem merült fel.

8.9.2. Politikailag várhatóan támadásokat provokálna a kizárólagos jogú know-how-védelem az egyre fontosabb gazdasági partnereinkké váló fejlődő országok részéről is, amelyek hevesen tiltakoznak az ún. „TRIPS plusz normák”, tehát a TRIPS követelményein túlmenő, azokat fokozó jogi lépések, „rossz példák” ellen.

8.9.3. Sérti továbbá ez a szabályozás a magyar gazdasági és műszaki fejlesztési érdekeket, mivel vizsgálat és nyilvánosságra hozatal nélkül kizárólagosságot, monopóliumot ad gyakorlati ismeretekre, és nem deklarálja a nem szabadalmazott műszaki megoldások (funkcionális jellemzők) tisztességes módon való átvételének, független kifejlesztési és közkincsból merítési szabadságának nemzetközileg elismert piactudományi elvét.

Ez a szabályozás, elsősorban a külföldi „technikatulajdonosok” eltűzött, a TRIPS által meg nem követelt és külföldön számunkra nem viszonzott polgári jogi és majd ahhoz csatlakozható büntetőjogi oltalma révén, leblokkolhatja a műszaki fejlődésnek ezt a fontos, a piacgazdaságokban az innovatív fejlesztés mellett főként a kis- és középvállalkozások által igénybe vett forrását.

Ugyanakkor szem előtt kell tartanunk, hogy a külföldi cégek erős hazai jelenléte, túlnyomó innovációs és szabadalmi bejelentői tevékenysége miatt a szellemi tulajdon szabályai őket is jelentős mértékben érintik, nemcsak a magyar cégeket és magánszemélyeket. A nemzetközi magánjog kapcsolóelvei (*lex loci protectionis* és *lex loci delicti*) szerint ugyanis szellemi javaik védelmére országunkban a magyar jog az irányadó.

8.9.4. Kerülni kell ezért minden, a Ptk. 86. §-hoz hasonlóan megalapozatlan jogalkotási úttörő ambíciót, a nemzetközileg elfogadott, a fejlett ipari országokban megszokott jogi megoldásoktól gyökeresen eltérő, kísérletező szabályozást. A TRIPS ugyan minimumnormákat tartalmaz, amelyektől felfelé elvileg el lehet térni, de több jogot adni ellenérték, viszonyosság nélkül nem indokolt, gazdasági érdekeink ellen hat. A nevesített, kizárólagos jogú, *sui generis* alkotásvédelem körét bővíteni csak szakmailag megalapozott költség-/profitelemzés birtokában, a szakmai szervezetekkel (MSZH, MTA, MIE, AIPPI, Magyar Feltalálók Egyesülete stb.) megvitatva, nemzetközi tudományos és politikai konszenzus kialakulása után, viszonyosság mellett, a szellemi tulajdon nemzetközi rendjébe illeszkedően célszerű, ahogy ez például az USA által szorgalmazott topográfiavédelem esetében történt.

9. MILYEN LEGYEN A KNOW-HOW OLTALMÁNAK JELLEGE A MAGYAR SZABÁLYOZÁSBAN?

9.1. A know-how „birtoklása”

A know-how jogi oltalma kapcsán tehát általánosságban megállapítható, hogy ez a nemzetközileg kialakult rend szerint nem kizárólagos jogok révén valósul meg, hanem közvetett módon, a titkos és kereskedelmileg értékes információ jogosulatlan, illetve tisztességtelen eltulajdonítása (*misappropriation*) ellen irányul. Elismerésével kapcsolatban pozitív magatartás nem követelhető, csak a jogsértéstől való tartózkodás.

Ez a komplex, kombinált, többretegű oltalom (*multiple legal means*) lényegében a versenyjognak és a polgári jognak az üzletititok-védelemre vonatkozó szabályain, a polgári jogi és munkajogi szerződési kikötéseken, a belső szervezeti szabályzatokon és a vonatkozó büntetőjogi rendelkezéseken alapul, és ezek komplex együtthatásának eredményeként, a helyzet realitását elismerve, a possesszórius birtokvédelemhez hasonló módon, a „*de facto* szellemibirtok-állapotot”, a titkos információ ellenőrzés alatt tartását védi.

A klasszikus polgári jogi dologi birtokhelyzettel szemben azonban itt nem lehetséges a birtok tárgyának fizikai értelemben vett közvetlen hatalomban tartása (a „*pos sidere*” szó szerint a dologra való ráülést jelzi, ami ez esetben csak a tárgyasult formákon képzelhető el, de az is elég kényelmetlen lenne).

Az sem állítható azonban a fizikai „birtokolhatatlanság” alapján, hogy a know-how jogi értelemben is „birtokolhatatlan”. Lehetséges ugyanis a titok mint minősített információ dologi hordozóinak és az arra vonatkozó tudattartalommal rendelkezőknek az ellenőrzés alatt tartásával, képletesen szólva az üzleti titokban tartás eszközei révén való „körbekerítésével”, „bepalackozásával”, az információ felett közvetett, de tényleges uralmi helyzetet, *magánjogi elkülönítést* teremteni, amelyhez birtokvédelmi joghatások kapcsolódnak.

A svájci német jogirodalomban Troller a titokvédelem esetén „tökéletlen, hiányos” kizárólagos jogról beszél (*unvollkommenes Ausschließlichkeitsrechte*), rámutatva arra, hogy itt egy, a jog által védett de facto kizárólagossági helyzetről van szó, amely az immateriális javak birtokbavételének kategóriájába tartozik (*Besitz eines geheimen technischen Wissens*).

Van olyan vélemény is a francia jogirodalomban, hogy az információnak ez a de facto ellenőrzés alatt tartása csak tulajdonba vétel nélküli birtokban tartás (*reservation sans appropriation*). Ennek megfelelően az információnak az üzleti titok révén megvalósított magánjogi elkülönítéséhez birtokvédelemszerű oltalom fűződik, de annak nincs tulajdonkeletkeztető hatása senki számára.

Ugyanakkor a birtokbantartási helyzet átruházható.

9.2. A know-how „birtokvédelme”

A TRIPS 1. cikk 2. bekezdése a kereskedelmi vonatkozású *szellemi tulajdon intézményei körébe sorolja az üzletititok-védelmet* mint a szellemi javak birtokszerű ellenőrzés alatt tartásának nemzetközileg elismert módját, amelyet a nevesített szellemi tulajdon-jogok általános háttérintézményeként, egyik fajtájaként kötelezően be kell vezetni a nemzeti jogokba.

Az amerikai szerződési kapcsolatokban néha alkalmazzák a „*proprietary information*” megjelölést, a jogosult tekintetében pedig az „*originator*”, „*developer*”, „*owner*”, „*possessor*”, „*proprietor*” fordulnak elő következetlen szóhasználattal. Nálunk is előfordul többféle megjelölés, mint például a titok ura, birtokosa, gazdája.

A TRIPS nem használja sem az üzleti titok, sem a know-how kifejezést (véltetően ezek eltérő terjedelmű értelmezései miatt), hanem fel nem tárt, nyilvánosságra nem hozott, (zárt) információ oltalmáról (*Protection of undisclosed information*) beszél. A jogosultat, a „titok urát” pedig úgy jelöli meg, mint az információt *jogszerűen ellenőrzése alatt tartó személyt*. (Megjegyzendő, hogy a WIPO tisztességtelen verseny elleni mintatörvénye és egyéb dokumentumai a „titkos információ”, „*secret information*”, illetve „üzleti titok”, „*trade secret*”, „*bizalmas információ*”, „*confidential information*” megnevezéseket is alkalmazzák szinonimaként.)

A védelemnek, mint már említettük, a TRIPS 39.2. cikkével összhangban arra kell irányulnia, hogy megakadályozza az információnak a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal ellentétes módon, a jogosult hozzájárulása nélkül való megszerzését vagy felhasználását és nyilvánosságra hozatalát.

A TRIPS 39.2. cikkéhez fűzött 10. számú értelmezés szerint „a jelen rendelkezés alkalmazásában a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal ellentétes mód” fogalom legalább az olyan gyakorlatot jelenti, mint a szerződésszegés (*breach of contract*), bizalmas közlés megsértése (*breach of confidence*) és ezekre való rábírás, és tartalmazza a nyilvánosságra nem hozott információk olyan, harmadik felek általi megszerzését, akik tudták vagy súlyos gondatlanságból mulasztották el megtudni, hogy a megszerzés ilyen gyakorlatot is magába foglal.”

Ez is egyes korábbi, amerikai bírósági precedenseken alapul, mint például a „*springboard doctrine*”, amely szerint ha valaki bizalmas információ birtokába jut, azt nem használhatja fel „ugródeszkaként” annak kárára, akitől a bizalmas információ származik.

A tisztességtelen módszerek (az USA jogában „*improper means*”) közé sorolhatók természetesen a katonai kémkedés után a világon legerjedtebb ipari kémkedés, üzleti hírszerzés, „a titok pecsétjének” minden feltörése, minden „szellemibirtok-háborítás”, például az információkat tároló laptop ellopása, csalás, megvesztegetés, Derrick-történetbe illő fizikai betörés és a kutatási eredmények elvitele (volt is ilyen film), a páncélszekrény feltörése vagy a szerverbe „hekkerek” általi behatolás (sajtóhír volt, amikor egy magyar fiatalember feltörte egy nagyvállalat számítástechnikai rendszerét üzleti titkok megszerzése céljából), lehallgató „poloskák”, mikrokamerák elhelyezése, fényképezésre is alkalmas mobiltelefonok stb., kiszivárogtatásra rábírás, alkalmazott átcsábítása.

Az üzleti titok megsértése nem állapítható meg, ha a jogosult hozzájárult a jelzett cselekményekhez. Másrészt nemzetközileg megengedett az információ tisztességes, jogszerű módon való megszerzése, mint amilyen a független kifejlesztés (*independent development*), illetve a mérnöki visszafejtés (*reverse engineering*) a kereskedelmi forgalomba hozott termékből, illetve a közkinsből (publikált irodalomból, illetve nyilvános bemutatásból vagy használatból) való merítés.

9.3. Szerződéses oltalom

A know-how jellegű, nem szabadalmazott műszaki megoldások védelmének másik, szintén történelmileg kialakult és nemzetközileg alkalmazott módja az együttműködő partnerek szerződéssel (*confidentiality agreement*, illetve *confidential disclosure agreement*=CDA vagy *non-disclosure agreement*=NDA) való kötelezése a titoktartásra, bizalmas kezelésre az üzleti tárgyalások során vagy a technológiai transfert szolgáló szabadalmi és védjegylicencia- és know-how-szerződések keretében.

Aki véletlenül jutott az információ birtokába, és nem tudott az információ titkosságáról, az erre való figyelmeztetés kézhezvételétől felelős.

9.4. Oltalom a munkatársakkal szemben

A gyakorlati ismeretek főként munkaviszony alapján végzett tevékenység során megszerzett tapasztalatokból születnek, ezért a know-how döntő része a munkaadó vállalatokat megillető kollektív „szolgálati know-how”. A gyakorlati tapasztalatból születő know-how ugyan alapulhat nevesített szellemi alkotáson, különösen gyakorlatban alkalmazható találmányon vagy más, nevesíthető alkotáson, de az esetek nagy részében a gyakorlati ismeret megszerzőjének individualizálása, a know-how „megszerzősítése” nehéz, mivel a vállalatnál felgyülemlett és a kutatás-fejlesztés folyamatában napról napra akkumulálódó ismeretek, tapasztalatok képezte szellemi vagyon mögött kollektív kreativitás, számos szakember elválaszthatatlanul összefonódó, egymásba szövődő csapatmunkája húzódik meg.

Az USA-ban kifejezett álláspont, hogy az alkalmazottak műszaki-gazdasági, gyakorlati ismeretére, tapasztalatára, hozzáértésére, amelyek a készségkészlet (*skill set*) részei, nem igényelhető még üzlettitok-védelem sem, nemhogy kizárólagos jog.

Az üzleti titok kombinált védelméhez tartozik nálunk a Munka Törvénykönyve 103. § (3) bekezdése, amely szerint a munkavállaló köteles a munkája során tudomására jutott üzleti titkot – a Ptk. 81. §-ában foglaltak figyelembevételével – megőrizni.

A magyar bírói gyakorlat (BH 1980.468) kizárta a szolgálati jogviszonyban alkotott know-how kapcsán a munkáltatóval szemben támasztható igényeket.

A modern másoló- és információtovábbító eszközök mellett a titok kiszivárgására nagy veszélyt jelent az alkalmazotti mobilitás, az időlegesen foglalkoztatottak, a külsősök bevonása és fluktuációja is.

Az üzlettitok-védelem egyik érzékeny pontja a titok oltalma az adott munkaviszonyból távozó alkalmazottal szemben. („A mai alkalmazott a holnapi konkurens” – mondják az amerikaiak.) A munkaviszony alatt ugyanis intenzív kötelezettség áll fenn a titok megővására, amely a munkaviszony megszűntével csökken, de nem szűnik meg. Egy bírói precedens (*Printers and Finishers v. Holloway, 1964*) szerint az alkalmazott új munkáltatójának nincs joga az üzleti titokra, az alkalmazott nem vihet át semmit rögzített formában. Másrésről viszont nem lehet megakadályozni, hogy az adott vállalatnál szerzett, a kenyérkeresethez szükséges általános tudását, a fejében, mozdulataiban meglévő ismereteit, képességeit és mindazt az információt, amely ettől nem könnyen elválasztható, magával vigye.

Elterjedt gyakorlat az USA-ban, hogy az alkalmazottal versenykorlátozó megállapodást (*non-disclosure and non-compete agreements*) kötnek, amely szerint a cégnél szerzett ismereteit nem fogja feltárni és a versenyben felhasználni a céggel szemben.

Van olyan doktrína is (*trade secret inevitable disclosure*), amely szerint még ártó szándék hiányában is elkerülhetetlen a cégnél megismert titok felhasználása, ezért tilos ugyanazon szakmai területen tevékenykedni. Ezt a doktrínát azonban versenyjogi szempontból erősen vitatják.

A titok megőrzésére a legfőbb biztosíték természetesen a munkatársak megbízhatósága, hűsége, lojalitása.

9.5. Észrevételeim tömören

9.5.1. A Ptk. Javaslat 2:200. § első mondata szerint

„A törvény kizárólagos jogot biztosít a szellemi alkotásokhoz és más szellemi javakhoz kapcsolódó személyhez fűződő és vagyoni érdekek védelmére.”

A szellemi tulajdon összetartó erejét, közös nevezőjét véleményem szerint *nem a kizárólagos jogok* jelentik, mivel azok csak a jogi védelem módszerét jelentik a klasszikus, fizikai tulajdonhoz és a személyhez fűződő jogokhoz hasonlóan, hanem az, hogy bár különböző jellegű, de *szellemi természetű javak*, a tárgyak és az oltalom két szintje, nevezetesen egyrészről az üzlettitok-védelem révén egy *de facto* birtokszerű és másrészről a nevesített kizárólagos jogok révén egy *de jure* tulajdonszerű (*property-like* mondják az amerikaiak, és innen a szellemi tulajdon metafora) *magánjogi elkülönítést* eredményeznek.

Az *elkülönítésnek* ezek a módjai jelölik ki a szellemi tulajdonban a magánjogi szféra (*private domain*) és antitézise, a közkincs (*public domain*) határait. Ezért vonta a TRIPS az üzlettitok-védelmet taxatív felsorolásában a szellemi tulajdon nevesített intézményei közé, mint a speciális jogok mellett alternatív és komplementer szerepet betöltő általános szellemi tulajdoni háttérjogintézményt.

9.5.2. A fentiek szerint a TRIPS 39.2. cikke megköveteli az üzleti titok tárgyát képező információ jogi védelmét a három státusz-előfeltétel (titkos, azaz nem közkincs, értékes, titkosított) egyidejű fennállásáig.

A tisztességtelen verseny elleni törvényünk *összhangban van* a TRIPS-normával, amikor nem kizárólagos jogi védelmet nyújt, hanem a 4. § (1) bekezdése kimondja, hogy *tilos üzleti titkot tisztességtelen módon megszerezni vagy felhasználni, valamint jogosulatlanul mással közölni vagy nyilvánosságra hozni*.

A (2) bekezdés szerint üzleti titok tisztességtelen módon való megszerzésének minősül az is, ha azt a jogosult hozzájárulása nélkül, a vele – a titok megszerzése idején vagy azt megelőzően – *bizalmi viszonyban vagy üzleti kapcsolatban álló* személy közreműködésével szereztek meg.

A (3) bekezdés értelmezi a bizalmi viszony és az üzleti kapcsolat fogalmát. Bizalmi viszony különösen a munkaviszony, a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony és a tagsági viszony; üzleti kapcsolat az üzletkötést megelőző tájékoztatás, ajánlattétel akkor is, ha azt nem követi szerződéskötés.

Az üzleti titok tisztességtelen megszerzése, felhasználása, annak mással való jogosulatlan közlése vagy nyilvánosságra hozatala esetén versenyfelügyeleti eljárás következhet, amelyben a magatartás tudomásra jutásától számított hat hónapon belül polgári jogi igények érvényesíthetők.

A határidő eltelte után, öt éven belül a Ptk. szerinti polgári jogi védelemnek van helye.

A fenti szabályokhoz illeszkedve a Btk. 300. §-a ugyancsak *az üzleti titok jogosulatlan megszerzését, felhasználását, mással való közlését vagy nyilvánosságra hozatalát* rendelte

büntetni. A számítástechnikai rendszer mint az üzleti titkokat is tartalmazható adattár a Btk. 300. C és E §-ában külön védelmet nyer.

9.5.3. A hatályos, de a Ptk. javaslat szerint fenn nem tartott Ptk. 87. §-a az alábbiakat tartalmazza.

„(1) Akinek szellemi alkotáshoz fűződő jogát megsértik – a külön jogszabályban meghatározott védelmen kívül – a személyhez fűződő jogok megsértése esetén irányadó polgári jogi igényeket támaszthatja.

(2) A külön jogszabályok hatálya alá nem tartozó szellemi alkotásokat és a személyek vagyoni értékű gazdasági, műszaki, szervezési ismereteit és tapasztalatait érintő védelem körében a jogosult azt is követelheti, hogy az eredményeit elsajátító vagy felhasználó személy részeltesse őt az elért vagyoni eredményben.”

9.5.4. A Ptk. javaslatnak az üzleti titokra vonatkozó szakasza [2:120. § (3) bek.] szerint az információ nyilvánosságra hozatala, illetéktelenek által történő megszerzése vagy felhasználása esetén lehet az üzleti titok megsértése címén igényt érvényesíteni. Ez formailag és tartalmilag közel áll a TRIPS-normához.

Az illetéktelen, jogosulatlan kifejezések azonban a Ptk. javaslatban nem világosak abból a szempontból, hogy megengedik-e a titoknak a korábban hivatkozott tisztességes módokon való megszerzését, és így összhangban vannak-e a TRIPS-normával, a nemzetközi gyakorlattal és a tisztességtelen verseny elleni védelemre vonatkozó magyar szabályozással.

9.5.5. A Ptk. javaslatnak a know-how-ra vonatkozó szakasza (2:201. §) viszont nincs összhangban a TRIPS-normával, mivel csak azt mondja ki, hogy kizárólagos jogot biztosít a gyakorlati ismereteken, de az rejtély, „feltáratlan információ” maradt, hogy a jogi védelem milyen cselekményekre (gyártás? felhasználás? forgalomba hozatal? használat? a titok megszerzése? nyilvánosságra hozatal? stb.) vonatkozik. Melyek a kivételek, a korlátok?

9.5.6. A lehetséges szankciók tekintetében a Ptk. javaslat 2:202. §-a az alábbiakat tartalmazza.

(A szellemi alkotások megsértésének szankciói)

„A 2:200. és a 2:201. §-okban biztosított kizárólagos jog megsértése esetén a jogosultat – a külön törvényben meghatározott igényeken kívül, illetve ilyenek hiányában – a személyhez fűződő jogok megsértéséből származó igények is megilletik.”

(Ilyen, erkölcsi, illetve vagyoni igények lehetnek a jogsértés megállapítása, az abbahagyás, további jogsértéstől való eltiltás, elégtétel adása, a jogsértést megelőző állapot helyreállítása, a gazdagodás kiszolgáltatása, személyes és nem vagyoni sérelmek sérelemdíjjal való orvoslása, kártérítés, bírság kiszabása.)

Az üzletititok-sértés leggyakoribb, tipikus következményei külföldi jogrendszerekben: eltiltás a további jogsértéstől (*injunction*), elégtételadás (*rectification*) és kártérítés (*damages*). Az USA-ban a kártérítés nemcsak reparatív, de punitív összeg is lehet, a kár kétszerese, háromszoros, mint szabadalomtörlesztés esetén.

IV. KAPCSOLÓDÓ KÉRDÉSEK

10. A FUNKCIONÁLIS VONÁSOK MÁSOLÁSÁNAK SZABADSÁGA

10.1. Az utánzási jog

A szellemi tulajdon egyik fontos, nemzetközileg elismert elve, amely *a nem szabadalmazott műszaki, funkcionális jellegű megoldások tartalmi másolásának szabadságát ismeri el*, amennyiben azokat nem bizalmasan adták át, illetve licenciaszerződésben nem tiltották meg, hanem például a piacon forgalomba hozott áru tartalmazza, és nem jár a jellegzetes árukülsőnek és árujelzőknek a fogyasztók megtévesztését eredményező alaki másolásával (ami mint szolgai másolás, „*slavish imitation*”, illetve a common law alapján mint „*passing off*”, tilos). („*freedom to copy the technical features*”, „*fair competitive copying as opposed to slavish parasitic copying*”, „*reverse engineering, decompilation*”).

Ez abból következik, hogy az *erga omnes*, mindenkivel szemben érvényesíthető, abszolút szerkezetű kizárólagos jogok mögött – amelyek a nevesített szellemi tulajdon-jogok formájában szerezhetők meg – a második védvonalat képező tisztességtelen verseny elleni védelem körében is nemzetközileg csak a termék disztinktív, jellegzetes külső alakja (nem pedig tartalmi, műszaki, funkcionális vonásai mint ötlet, elv, megoldás) élveznek lényegében *inter partes*, relatív, kötelmi jogviszonyon alapuló, a deliktális polgári jogi felelősségben gyökerező védelmet a *szolgai másolás*, illetve a „*passing off*” ellen.

Gyakorlati példaként idézhető az az eset, amikor Japánban az Osakai Kerületi Bíróság a nem szabadalmazott bűvös kocka esetében nem állapította meg a versenyjogi „*szolgai másolási*”, illetve „*passing off*” tilalom alkalmazhatóságát azon az alapon, hogy a funkcionális vonások nem jelentenek disztinktív árujellegzetességet, ezért másolásuk nem tilos.

Az USA-ban a 60-as években kezdett kialakulni olyan gyakorlat, amely az üzletititok-védelem határainak kijelölésére és az utánzás bizonyos fokú szabadságának érvényesítésére irányult.

Az USA Legfelsőbb Bírósága 1964-ben kimondta, hogy a szabadalmi, védjegy- és szerzői jog oltalma alatt nem álló termékek funkcionális vonásai a szövetségi törvények értelmében másolhatók, és csak akkor lehet a másolással szemben fellépni, ha az az áru eredete tekintetében félrevezető a vevők számára (*Sears, Roebuck and CO v. Stiffel Co*, 140 USPQ 524).

Ezt az elvet kiterjesztve az USA Legfelsőbb Bírósága 1974. évi döntésében kimondta, hogy „az üzletititok-törvény nem ad oltalmat a tisztességes és becsületes módszerek (*proper means*) ellen, mint az ún. mérnöki visszafejtés, amikor az ismert terméktől elindulva és visszafelé haladva fejtik meg az eljárást, amely a fejlesztést vagy gyártást elősegítette” (*Kewanee Oil v. Bicorn Corp*. 416, U.s. 470, 476).

A bíróságnak egy 1989. évi határozata is megerősítette azt az elvet, hogy a „köz szaba-

don felhasználhat bármely információt az üzleti titkokkal kapcsolatban, amelyet mérnöki visszafejtéssel fel tud fedni a piaci fogalomban lévő árukból. A bíróság rámutatott a technikai verseny jelentőségére, továbbá arra, hogy a szellemi tulajdon rendszerének adekvát működése megköveteli az információt, annak a köz részére való feltárása nélkül elkülönítő üzletititok-védelemnek a nyílt, a szabadalmat a köz számára feltáró szabadalmi oltalomhoz képest alacsonyabb szintjét, és a nem szabadalmazott megoldások mielőbbi közkincsbe juttatását.”

Ezek az elvek és a független kifejlesztés, a mérnöki visszafejtés és a közkincsből merítés, mint legális fejlesztési lehetőségek, az Egységes üzletititok-törvénybe is bekerültek.

10.2. A mérnöki visszafejtés a magyar jogban

A magyar joggyakorlatban és a tervezetekben (még az indokolás szintjén is) egyfajta meg nem értés, szemérmesség mutatkozik a mérnöki visszafejtés szinte egzotikus jogintézménynek tekintett fogalmával szemben, amely, mint a fentiekben említettük, a nem szabadalmazott és a piacon jogszerűen megszerzett termékek tartalmi, műszaki megoldásának, funkcionális jellemzőinek tisztességesnek minősülő átvételét jelenti, szemben a jellegzetes külsőt érintő, ezért tilos szolgai alaki másolással, plagizálással, „koppintással”, „lenyúlással”, „intellektuális lopással”.

Valójában azonban a mérnöki visszafejtés (elemzés, értékelés) jogintézménye már jelen van a magyar szellemi tulajdoni rendszerben, mégpedig nevesített jogintézmények kapcsán és egyes eseti bírósági határozatokban.

A *mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalmáról* szóló 1991. évi XXXIX. törvény 7. § (4) bek. a) pontja – a TRIPS-egyezmény 35. cikke által megerősített Washingtoni Egyezményrel összhangban – kimondja, hogy az oltalom nem terjed ki a *topográfia elemzés, értékelés* céljára való többszörözésére és az *annak alapján alkotott* eredeti topográfiára [továbbá a c) pont szerint a topográfiával azonos, harmadik személy által, attól *függetlenül alkotott* topográfiára].

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 59. § (3) bek. szerint pedig aki a *szoftver* valamely példányának felhasználására jogosult, a szerző engedélye nélkül is *megfigyelheti és tanulmányozhatja* a szoftver működését, továbbá kipróbálhatja a szoftvert annak betáplálása, képernyőn való megjelenítése, futtatása, továbbítása vagy tárolása során abból a célból, hogy a szoftver valamely elemének alapjául szolgáló *elgondolást vagy elvet* megismerje.

Hasonlóképpen, összhangban a nemzetközi elvekkel, a *tisztességtelen verseny elleni törvény* 6. §-a *csak a versenytárs áruja jellegzetes külsejének, csomagolásának, megjelölésének szolgai másolását tiltja, nem pedig a műszaki megoldás, a funkcionális jellemzők átvételét.*

Ehhez illeszkedik a Btk. 296. §-a is, amely ugyancsak ezeket a *külsődleges, alaki vonatkozású cselekményeket* tiltja, nem pedig a tartalmi, működésbeli, funkcionális ismeretek átvételét.

Az oltalom tárgyának *utánzását, átvételét* a Btk. 329. D rendeli büntetni, de *csak nevesített iparjogvédelmi jogok* fennállása esetén.

Véleményünk szerint az alkotó műszaki értelmiség, valamint a kis- és középvállalatok, akadémiai kutatók, fejlesztők jogbiztonsága és az alkotmányosság elvei megkövetelik, hogy az üzletititok-védelem körében is legyen a joggyakorlatot eligazító utalás a fenti példák követésével a mérnöki visszafejtés (elemzés, értékelés, megfigyelés, tanulmányozás) mint *a nevesített iparjogvédelmi jogokkal nem védett funkcionális vonások tisztességes módon való utánzása, átvétele* nemzetközileg elismert szabadságjogára. Ez a *jogszabályilag vagy legalább a törvény indokolásában deklarálandó elv* jelentős alkotóenergiákat, az innovatív fejlesztést kiegészítő, olcsóbb műszaki fejlesztési forrásokat szabadítana fel, elsősorban a kis- és középvállalkozások számára.

Másrészt elkerülhető lenne, hogy az üzletititok-védelem és a know-how-oltalom szabályainak önkényes, tartalmilag kiszámíthatatlan, jogbizonytalanságot keltő értelmezése következtében a műszaki megoldások mérnöki visszafejtését végző alkotókat a nemzetközileg elismert szabadságjoguk gyakorlása miatt esetleges polgári jogi és büntetőjogi szankciók sújtsák.

(Bár ez a hozzászólás alapvetően civilisztikai témákat érint, megjegyezzük, hogy sok szakmabelinek kételyei vannak, hogy kell-e a szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogsértéseket ilyen mértékben kriminalizálni, ahogy az a Btk.-ban megjelenik? Kell-e nekünk e téren is a TRIPS-minimumnormákat túlteljesíteni? Nem lenne-e elegendő a TRIPS 61.cikke szerint büntetőjogi eszközökkel csak a szándékos védjegyhamisítás és az üzletszerű, kereskedelmi mérvű szerzői jogi kalózkodás ellen szigorúan fellépni? Mindenesetre megnyugtatóbb lenne az alkotók és az innovatív vállalkozók részére egyéb vonatkozásokban csak a polgári jogi szankció ezen a sok kockázattal és bizonytalansággal terhelt, éles határvonalakat nélkülöző jogterületen.)

11. TITOKVÉDELEM VAGY SZABADALOM?

11.1. A választás lehetősége

11.1.1. A know-how és a találmány viszonyáról két elmélet alakult ki.

A Világhy, Lontai által képviselt *ún. absztrakciós elmélet* szerint a know-how fogalma felölel minden, áruként szereplő műszaki-gazdasági ismeretet, így a találmányt is, *„tekintet nélkül arra, hogy ezt az ismeretet védi-e, s ha igen, milyen értelemben, valamiféle hagyományos iparjogvédelmi intézmény, továbbá, hogy az adott ismeret ilyen védelemre egyáltalán alkalmas-e vagy sem”*.

Az AIPPI Magyar Csoportja által is képviselt *ún. maradékelmélet* szerint az ismeretek közül csak az a know-how, amelyet nem véd nevesített, intézményesített szellemi tulajdonjog. Meghatározásuk szerint *„az ipari know-how az olyan, értéket képviselő, gyakorlatba vett*

vagy vehető műszaki tudás, tapasztalat, adat, módszer, illetőleg ezek összessége, amely kizárólag korlátozott szakmai körben, abból tovább nem terjedően ismeretes, és egészében sem másfajta iparjogvédelmi oltalom alatt nem áll, sem publikálva sincsen.”

A korábbiak szerint mindkettő igaz, de a találmány jogi státusától függően. Szabadalmazás hiányában az absztrakciós elmélet az irányadó (a találmány a többi know-how módjára kezelhető, és a szabadalom alternatívájaként használt üzletititok-védelem tárgya lehet), azt követően a maradékelmélet érvényes (a szabadalmazott találmány már nem kezelhető a többi, maradék know-how módjára, az üzletititok-védelmet a szabadalmi oltalmat kiegészítően, komplementer módon használják).

Napjainkban egy harmadik, a maradékelméletnél is szűkebb know-how-elmélet jelentkezik az USA és az EU gyakorlatában, amely szerint a know-how az üzletititok-védelem tárgyai körébe tartozó, speciális feladat megoldására szolgáló, különleges ismeret.

11.1.2. Mint arra többször utaltunk, a know-how fogalma felöleli a találmányokat is, ameddig azok megfelelnek a know-how kritériumainak. A szabadalmi eljárás alatt álló találmány is állhat üzletititok-védelem alatt. Az ideiglenes vagy végleges szabadalmi oltalomban részesülő találmányokat azonban már nem tekinthetjük know-how-nak, mivel azok kiemelkednek az üzletititok-védelem köréből, a nyílt szabadalmi oltalom a találmány tekintetében megszünteti az üzletititok-védelmet.

A találmány tehát tág értelemben a know-how egyik csúcspontja, a know-how jéghegyének a csúcsa, azonban olyan különleges „*top know-how*” fajta, amely *a jogosult alternatív választása szerint kezelhető üzleti titokként vagy szabadalom fejében feltárható, illetve a mások általi szabadalmazás meggátolása céljából (például defenzív publikációval) nyilvánosságra hozható.*

Benne van a szellemi tulajdoni játékszabályokban és a TRIPS által elismert opciókban, hogy választani lehet. Vagy teljes értékű szellemi tulajdon-jogot, a szellemi tulajdon „nehéztüzérségéhez” tartozó szabadalmi kizárólagosságot akarok, és akkor ellenértékként fel kell tárnom a találmányt a köznek, hogy megismerhessék a felénk tilalmat jelentő oltalom tárgyát termékeik szabadalmi tisztaságának biztosításához, információt és inspirációt adjon a további innovációs fejlesztésekhez, valamint hogy az oltalom lejártakor közkinccsé válhasson. Vagy – és ez a második opció – ha érdekem, defenzív és passzív stratégiám, valamint a fejlesztés jellege ezt kívánja, az üzletititok-védelem „könnyűlovasságának” fedezete alatt titokban tarthatom a találmányt, de akkor csak a tisztességtelen elsajátítás ellen vagyok védve a de facto helyzetre vonatkozó possesszórius birtokvédelem révén.

11.1.3. Az elvi háttér itt az, hogy a szellemi tulajdon-jog közérdekből a kizárólagos joggal a találmány nyilvánosságra hozatalát ösztönző, az innovációt segítő szabadalmi rendszert preferálja, de az élet realitásként a titokban tartást mint választási lehetőséget, tartalékmegoldást, a szabadalmi rendszer alternatíváját is tudomásul veszi, ezt viszont csak az eltulajdonítástól védi meg.

A közérdekű nyilvánosságpártiság különösen az USA-ban erős, ahol a szabadalmi hiva-

tal intézményesen működtet egy rendszert (SIR – *Statutory Invention Registration*) a sem szabadalmazni, sem titokban tartani nem kívánt találmányok defenzív publikációként való nyilvánosságra hozására és ezen keresztül közkinccsé tételére (www.uspto.gov).

Ez a szelektív, de egyre szélesedő nyilvánosságra törekvés a tudomány körében is megjelent (www.sciencecommons.org).

11.1.4. A szabadalom és üzleti titok közötti választási lehetőségre a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény *expressis verbis* utal a 12. § (2) bekezdésében.

Azonos találmány többek általi, párhuzamos, független megalkotása esetén az elsőbbség dönt arról, hogy ki kapja a szabadalmat. Az a másik jogosult azonban, aki a bejelentői elv (*first-to-file*) alapján esetleg korábban talált fel, de később tett bejelentést, és ezért ugyan nem nyert szabadalmat, de a találmányt üzleti titokként kezelte (enélkül újdonságrontó lenne) és iparszerűen gyakorlatba vette (illetve erre komoly előkészületeket tett) az „ezüstermet is osztó” kontinentális szabadalmi jogok szerint bizonyos státus quo védelmet nyer. Ez nem érvényes a feltalálói elsőbbség (*first-to-invent*) elvén alapuló, a „szabadalomtulajdonos mindent visz” elvet érvényesítő individualista-kompetitív amerikai jogban.

11.1.5. A szabadalmazott találmányt kiegészítő know-how úgy jelenik meg, mint a találmány perifériáját alkotó gyakorlati ismeretek, tapasztalatok összessége. Ilyenkor a találmány az innovációs kemény mag, míg a know-how a melléktermék, a részletek, a holdudvar.

Egy angol szerző képletes véleménye szerint a találmány a szellemi telek, a know-how a térkép arról, hol van elásva a kincs. Ez a kiegészítő jelleg változó mértékű. Például egy úttörő találmányhoz magas „innovációs tartalma” mellett kevés gyakorlati know-how társulhat, míg javítási találmányoknál fordított lehet a helyzet.

Az ilyen kiegészítő, perifériális know-how esetén az üzletititok-védelem a szabadalmi oltalmat megelőzően, kísérően, majd követően komplementer szerepet játszik, szemben azal az esettel, amikor a találmány szabadalmi oltalma helyett választották, és így alternatív funkciója van.

11.2. A választás szempontjai

11.2.1. Az üzletititok-védelem és a szerzői jog párhuzamosan, kumulatív érvényes lehet. Ezzel szemben az üzletititok-védelem és a szabadalom adott találmány esetében *szimultán módon, kumulatív, egyidejűleg nem állhat fenn*, mivel kizárják egymást. Szukcesszíve azonban következhetnek, de csak úgy, hogy előbb a találmány üzletititok-védelem alatt áll, majd szabadalmazzák. Fordítva nem lehetséges. A titoktól a nyílt szabadalom felé vezető folyamat ugyanis irreverzibilis: az egyszer már feltárt, nyilvánosságra hozott, kiszivárgott találmány „vissza nem titkosítható”. Az üzleti titok körében maradt találmány később is bejelenthető szabadalmazásra, csak a későbbi elsőbbség és az időközben esetleg megtörtént újdonságrontás kockázatával.

Az üzletititok-védelem és a szabadalom alternatívái közötti választás mindig eseti döntést igényel, elvileg, *in abstracto* nem lehet eldönteni, hogy melyik az erősebb, előnyösebb, preferálandó oltalom. A konkrét ügy körülményeitől, jogi, gazdasági és üzletpolitikai megfontolásoktól függ, hogy adott esetben melyik fegyvernem, a „nehéztüzérség” vagy a „könnyűlovasság” a hatékonyabb, attraktívabb a globalizált piaci harctéren.

11.2.2. *A szabadalom mellett szólhat*, hogy erős, államilag vizsgált, regisztrált kizárólagos jogot ad, vele kapcsolatban párhuzamos jogok, független fejlesztés és mérnöki visszafejtés nem lehetséges, nincs kockázata a titok kiszivárogtatásának. Ezzel szemben az üzletititok-védelem csak a titok tisztességtelen átvétele, eltulajdonítása ellen véd, a bíróság előtt költséges és bonyolult *ad hoc* perekben, bizonytalanabban érvényesíthető, a titok őrzési kötelezettségének és kiszivárgása veszélyének, továbbá a független kifejlesztésnek és mérnöki visszafejtésnek kitett, ezért magasabb kockázati eleme miatt gyengébb, sebezhetőbb, sérülékenyebb jogi státusz.

Elvileg a szabadalmi alternatíva a kedvezőbb különösen az olyan találmányok esetén, amelyek a kereskedelmi forgalomba hozott termékből mérnöki visszafejtéssel könnyen rekonstruálhatók (például egy konstrukciós megoldás mint a legó játék, egy mikrochip vagy egy hibrid növényfajta, ahol a szülővonalak visszakeresztezéssel megállapíthatók, nem is beszélve a növény biológiai önreprodukálásának lehetőségéről). Ezekben az esetekben a találmány, az integrált áramköri topográfia, illetve az új növényfajta jellegéből adódik, hogy a szabadalmi, illetve más, testre szabott, nevesített védelmet preferálják, sőt ez az egyik indoka a know-how-ként, üzleti titok formájában nem védhető, alacsonyabb szintű szerkezeti találmányok használatiminta-oltalma, a topográfiaoltalom és az új növényfajta oltalma megjelenésének.

11.2.3. *Az üzletititok-védelem mellett szólhat viszont az*, hogy tárgyköre széles, újdonsági, eredetiségi, feltalálói tevékenységet igénylő követelmény a védelemhez nincs, könnyen, gyorsan, alakiságok, tehát állami eljárás, vizsgálat, regisztráció nélkül elérhető, időtartama nem korlátozott (például ha a kólák receptjét szabadalmaztatták volna több mint 100 éve, már rég közkinccs lenne), nem kell a védelem tárgyát a nyilvánosságnak feltárni, nem jár eljárási és oltalomfenntartási illetékkel és egyéb költségekkel, bár a titokban tartásnak, mint említettük, lehetnek költségei.

A termékből nehezebben vagy egyáltalán nem visszafejthető gyártási eljárás vagy keverék esetén különösen azért alkalmazható inkább az üzletititok-védelem, mert a szabadalom bitorlása mások által a forgalomba hozott termékből nehezen lenne bizonyítható. Figyelembe kell még venni a két oltalmi lehetőség közötti választásnál olyan tényezőket, mint a know-how-ban rejlő piaci, illetve fejlesztési versenyelőny várható időtartama, a titok hosszú távú megtartásának képessége (például egy titokban működtetett szoftver vagy titokban végzett növénynemesítési tevékenység esetén).

Szemponthoz lehet továbbá az is, hogy mivel a szabadalmazás feltárással jár, egy gyenge lábakon álló szabadalom megsemmisítése esetén a találmány a közkinccs körébe kerül, míg az üzleti titok nem jár ilyen kockázattal.

11.3. A titok régebbi, természetesebb és általánosabb hatályú, mint a szabadalom

Történelmileg az üzleti, ezen belül a technikai, kereskedelmi *információk oltalmának alapállapota, eredeti, természetes módszere a titokban tartás volt*. Szinte minden lehet titok, mielőtt nyilvánossá válna. Gondoljunk csak a görög mitológiából a Zeusz által az emberektől megvont, „titkosított” tűzre, amelyet Prométheusz hozott le (plagizálta? mérnökielg visszafejtette?) számunkra az égből, továbbá a technikatörténetből olyan legendás, technikai titkokra, mint a kínai porcelán- és selyemkészítés, a damaszkuszi acél, a Stradivari-hegedű. A titkosítás módszere hatotta át a középkori céheket is. Ezzel szemben jelentette a „szabadalmi forradalom” a mögötte meghúzódó társadalmi szerződés (*patent bargain*) révén a nyitást, a kizárólagos jog ellenében a titok feltárását és végül a közkinccsbe juttatását.

Helytelen tehát az az időnként felbukkanó nézet, hogy a know-how és az üzletititok-védelem megjelenése a szabadalmi oltalom mellett napjaink jelensége. A valóságban a helyzet fordított: a természetes, történelmileg korábbi, tárgyat tekintve általános, jogilag formamentes, ernyőszerűen mindent lefedő titokvédelmi rendszerből, mint *de facto* alapállapotból – a természetes titoknak a mesterségesen kreált, nyílt, intézményes, államilag biztosított *de jure* szabadalmi kizárólagos jogra és más nevesített szellemi tulajdon-jogra való felcserélésével – alakult ki a találmányok és más szellemi javak szűk körében a korlátozottabb hatókörű, bár tartalmilag erősebb jogot adó szabadalmi és más nevesített oltalmi rendszer. Emellett azonban a titokban gyökerező, de szigetszerűen kiemelkedő, nyílt szabadalmi és más nevesített szellemi tulajdon-jogokat, a szellemi tulajdon egyik, nyílt felét alternatív, illetve komplementer rendszerként veszi körül a know-how titokvédelmi rendszerének, a szellemi tulajdon másik, nem nyilvános, zárt felének technológizált korunkban egyre szélesedő, fel-dúsuló és áradó tengere.

A titokvédelem – a titok-nyilvánosság folyamat irreverzibilitása miatt – ekképpen a szellemi tulajdoni rendszer sorrendileg első, természetes állapot, általános háttérintézménye, a szellemi javak esetleg végleges tartózkodási helye vagy a speciális, nevesített védelmének „előszobája”, majd kiegészítő „szerszámos kamrája”. Ez indokolja, hogy a know-how-ra irányuló üzletititok-védelem általános szellemi tulajdoni „alapnormaként”, a speciális, nevesített oltalmakat támogató, óvó, körülölelő, a szó eredeti értelmében vett „*alma mater*” (tápláló anya) háttérintézményként kapjon helyet a Ptk.-ban.

A know-how-oltalom a Ptk. Javaslatban jelenleg nem ezt a központi, alpnormaszerepet tölti be, hanem egy félreeső, a műszaki-gyakorlati ismeretekre leszűkített, de kizárólagossággal ok nélkül felfegyverzett, *sui generis* védelempótlékként jelenik meg, amelyben a „könnyűlovasságot nehézüzérségi fegyverekkel látták el”.

V. JAVASLATAIM ÖSSZEFOGLALÁSA

Összefoglalóan és leegyszerűsítetten az alábbiakat javaslom a további kodifikációs munka során megfontolni.

- A Ptk. Javaslatnak a szellemi alkotások védelmére vonatkozó szabálya (2:200. §) első mondatát az alábbiak szerint kell átfogalmazni: „A törvény biztosítja a szellemi alkotásokhoz és más szellemi javakhoz kapcsolódó személyhez fűződő és vagyoni érdekek védelmét.”
- A Ptk. Javaslatnak az üzleti titokra (a jogi forma) és a know-how-ra (a titok tárgya) vonatkozó szabályozását egyesíteni kell az üzleti titok védelme keretében a TRIPS követelménye szerint. Ki kell mondani, hogy az üzleti titok *tárgya a titkos (nem a közkincshez tartozó) információ, amelyet titokban tartanak, ezért kereskedelmi értékkel bír.*
- Az üzleti titok *védelmet élvez* a mások általi tisztességtelen (illetve jogosulatlan) közvételezés, megszerzés vagy felhasználás ellen.
- A tisztességtelen (illetve jogosulatlan) kifejezés alatt kell érteni különösen az olyan szándékos vagy gondatlan gyakorlatot, mint a szerződésszegés, bizalmas közlés megsértése és szerződésszegésre való rábírás.
- *A jogi védelem nem terjed ki* különösen a más címen védelem alá nem eső, jogszerűen megismerhető termék elemzésével vagy függetlenül létrehozott, illetve a közkincsből merített információra.
- *A polgári jogi és versenyjogi szabályozást – a legszükségesebb minimális eltéréssel – össze kell hangolni.*

VI. A KNOW-HOW FORTÉLYOSSÁGÁRÓL

S végül az olvasónak megköszönve, hogy elolvasta ezt a hozzászólást, továbbá derűs befejezésként és egyben a know-how-problematika fortélyosságára és rejtélyességére utalva idézném azt a kicsit tréfás amerikai megjegyzést, hogy a know-how tág értelemben felöleli az alábbiakat is: „*know-what, know-whom, know-when, know-where, know-why, know-why not (negatív know-how arról, hogy merre nem érdemes menni, mivel abban az irányban zsákutca van)*”.

Ez utóbbiról szól ez a könnyed, oldott, hozzászólási célzatú eszmefuttatás, na meg arról, hogy itt az idő, hogy a Ptk. 86. §-hoz hasonló *egyéni utakkal való kísérletezés helyett az üzleti titokra és know-how-ra vonatkozó szabályozást összhangba hozzuk az e téren nemzetközileg elfogadott és országunkat, valamint a gazdasági partnerországokat is kötelező globális TRIPS-normával.*

Legvégül, de nem utolsósorban köszönetemet fejezem ki a Ptk. Javaslat alkotóinak, hogy lehetővé tették a tervezethez való hozzászólást, és külön Vékás Lajos akadémikusnak, aki buzdíttott annak közzétételére.

Remélem, hogy észrevételeim további gondolatokat ébreszthetnek annak érdekében, hogy az üzleti titok és know-how újraszabályozásának optimális módja megtalálható legyen.

Néhány információforrás a témában

Bobrovsky Jenő: Iparjogvédelem és csúcstechnika. OTH, Bp., 1995

Bobrovsky Jenő: Guidelines on intellectual property law teaching materials for countries in transition to market economy. www.mie.hu (tanulmányok)

V. Irish: What an employee needs to know about trade secrets? www-dev.wipo.int.sme

Lontai Endre: Jogegységesítés a nemzetközi iparjogvédelem területén. Akadémiai Kiadó, Bp., 1988

Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás: Magyar Polgári Jog; Szellemi alkotások joga. Eötvös József könyvkiadó, Bp., 2004

G. Thomson: Reverse Engineering. When it is legal? Engineering Dimensions Magazine, 1999. 11–12. sz.

Protection against unfair competition; Analysis of the present world situation. WIPO, 1994

Model provisions on protection against unfair competition. WIPO, 1996

Protecting trade secrets – a worldwide survey. Managing Intellectual Property, 1997. 12. sz., 1998. 1. sz.

Trade secrets: policy framework and best practices. WIPO Magazine, 2002. 5. sz.

A general approach for determining when to patent, publish or protect information as a trade secret. WIPO, SMEs Newsletter, 2006. 5. sz.

Confidentiality and confidential disclosure agreements (CDA) – www.patent.gov.uk

Agreement on trade-related aspects of intellectual property rights – www.wto.org

USA uniform trade secret act – www.law.upenn.edu

Bobrovsky Jenő

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) Az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala 2006. március 16-án bevezette a szabadalmi bejelentések benyújtásának elektronikus rendszerét (EFS-Web System). A hivatal szóvivője szerint az új rendszer lehetővé teszi a hibák számának nagyfokú csökkentését és a bejelentések gyorsabb feldolgozását. Az új rendszerben az illetékek befizetése is az interneten keresztül intézhető.

B) Az amerikai szabadalmi törvény 102. szakasza alapján a nyilvános gyakorlatbavétel érvénytelenítheti a szabadalmat. Kérdés azonban, hogy a feltaláló által végzett belső gyakorlatbavételnek is hasonló hatása van-e. A CAFC ezt a kérdést válaszolta meg az *Invitrogen Corp. v. Biocrest Manufacturing*-ügyben.

Nyilvános gyakorlatbavétel alapján akkor lehet egy szabadalmat érvénytelennek minősíteni, ha a találmány az Egyesült Államokban nyilvános gyakorlatbavétel vagy eladás tárgyát képezte, és a szabadalmi bejelentés benyújtásának napja előtt több mint egy évvel kész volt a szabadalmazásra. Az Invitrogen saját laboratóriumaiiban használta a szabadalmazott eljárást a szabadalmi bejelentés benyújtásának napja előtt több mint egy évvel, de nem adta el az eljárást, illetve nem adott el az eljárással előállított semmiféle terméket, és a használatot is titokban tartotta. Amikor az Invitrogen bitorlási keresetet nyújtott be, az alperes arra hivatkozott, hogy a szabadalom érvénytelen, mert a bejelentés napját több mint 12 hónappal megelőző időpontban nyilvánosan gyakorlatba vették.

A nyilvános gyakorlatbavétel megítélésekor azt kell mérlegelni, hogy az a köz számára hozzáférhető volt-e. A bíróság a kérdés elbírálásánál többek között az alábbiakat veszi figyelembe:

- a kísérletezésre vonatkozó bizonyítékokat,
- a nyilvánosan végzett tevékenység természetét,
- a gyakorlatbavétel nyilvános hozzáférhetőségét és
- a gyakorlatbavételt megfigyelő személyek titoktartásra való kötelezettségét.

A feltaláló saját tevékenysége akkor képezhet nyilvános gyakorlatbavételt, ha a találmányt kereskedelmileg hasznosítja – olyan körülmények között is, amikor a titkosság nem sérül. A titkossági megállapodás vagy a titkosság hasonló kikötése kizárja a nyilvános gyakorlatbavételt, ha nem történt kereskedelmi kihasználás.

A vizsgált esetben a találmányt nem adták át vagy el egy harmadik félnek, továbbá azt nem használták eladott termék előállítására, és a találmány szigorú titoktartási kötelezettség alatt állt. A bíróság megállapította, hogy egy feltaláló saját munkáját nem lehet felhasználni

* Danubia Szabadalmi és Védjegy Iroda Kft.

saját későbbi találmányait védő szabadalmak érvénytelenítésére, hacsak a találmányokat nem értékesítik vagy veszik nyilvánosan gyakorlatba a bejelentés napját több mint 12 hónappal megelőző időpontban.

Ilyen alapon a bíróság elutasította az alperesnek a szabadalom érvénytelenítésére vonatkozó kérelmét, és helyt adott az Invitrogen bitorlási keresetének.

C) A CAFC a *Merck & Co., Inc. v. Teva Pharmaceuticals USA, Inc.*-ügyben megtagadta a szabadalmas felperes kérelmét a CAFC háromtagú tanácsa által 2006. január 28-án hozott döntés *en banc* újbóli megtárgyalására. A szabadalmas által kifogásolt döntés a Merck szabadalmát kézenfekvőnek minősítette.

Az Élelmiszer és Gyógyszerügyi Hatóság (FDA) engedélyezte a Merck számára az oszteoporózis elleni Fosamax® (mononátrium-alendronát-trihidrát) hetenként egyszer adagolandó dózisának a forgalmazását. A Merck 5 994 329 sz. szabadalma (a '329-es szabadalom) az FDA Narancs Könyvében (Orange Book) a Fosamax 35 mg-os és 70 mg-os dózisával szerepel.

A Teva rövidített, új gyógyszer-engedélyezési kérelmet (abbreviated new drug application, ANDA) nyújtott be a Fosamax generikus változatának forgalmazására. A Merck beperelte a Tevát arra hivatkozva, hogy ez a '329-es szabadalom bitorlását jelenti, mert annak egy igénypontjában oszteoporózis kezelésére irányuló módszert igényelt, ahol a vegyületet hetente egyszer adagolják „körülbelül 70 mg-os dózisban”; egy további igénypont szerint a vegyületet „körülbelül 35 mg-os dózisban” hetente egyszer adagolják oszteoporózis megelőzésére.

Az eredeti eljárásban a körzeti bíróság megállapította, hogy az igénypontban szereplő „körülbelül” kifejezést a Merck úgy definiálta, hogy az „pontosan” 35 vagy 70 mg nátrium-alendronát adagolására vonatkozik. Így a Teva 35 és 70 mg dózisa vonatkozó ANDA-kérélmé a körzeti bíróság szerint bitorlotta a Merck szabadalmát.

A CAFC háromtagú tanácsa által hozott döntés megváltoztatta és hatálytalanította a körzeti bíróság döntését, megállapítva, hogy az igénypontban szereplő „körülbelül” kifejezést a bejelentés leírásával össze nem egyeztethető módon alkalmazták, és a szabadalmas nem határozta meg újra világosan e kifejezést. Ezért a CAFC arra a következtetésre jutott, hogy a „körülbelül” szót a szokásos és elfogadott „közelítőleg” jelentéssel kell elfogadni. Ilyen meghatározás alapján a CAFC szerint a '329-es szabadalom vonatkozó igénypontjai két korábbi nyomtatvány ismeretében kézenfekvőnek voltak tekinthetők. A bíróság többségi véleménye szerint a Fosamax kereskedelmi sikerének minimális bizonyító értéke volt a kézenfekvőség szempontjából, mert másoknak a piacra való belépése eleve ki volt zárva arra tekintettel, hogy a Mercknek egy másik szabadalma is volt nátrium-alendronát adagolására oszteoporózis kezelése céljából; emellett az FDA forgalombahozatali engedélyei kapcsán kizárólagos joggal rendelkezett arra, hogy a Fosamaxot a következő öt évben bármilyen dózisban árusítsa.

A háromtagú tanács egyik tagja nem értett egyet az *en banc* meghallgatásra vonatkozó kérelem elutasításával, mert szerinte a tanács tévedett amikor azon a véleményen volt, hogy a Merck korábbi kereskedelmi sikere nem befolyásolta a kézenfekvőséget.

D) Az Amerikai Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala a nagyszámú függő bejelentés miatt a PCT-bejelentések újdonságvizsgálatával próbaképpen két magáncéget, a Landon OP-t és az IP Data Minert szándékozik megbízni. A kísérleti rendszer eredményét legkésőbb 18 hónap elteltével fogják értékelni.

E) Egy Intelivate nevű céget felkértek arra, hogy ellenőrizze 1600 megadott amerikai szabadalom leírását és igénypontjait. Ez az ellenőrzés azzal a meglepő eredménnyel járt, hogy az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala által kiadott 100 szabadalom közül 98 tartalmazott hibát vagy hibákat. A vizsgálat szerint a hibák 56%-a tulajdonítható a hivatalnak és a fennmaradó 44% a szabadalmasnak.

Bár a hibák többsége csak géphiba vagy vesszőhiba volt, az átvizsgált szabadalmak 2%-a olyan komoly hibákat tartalmazott, amelyek az igényelt oltalmi kört is befolyásolták.

Az ellenőrzött szabadalmak 34%-a készítette arra a szabadalmast, hogy „Certificate of Correction” benyújtásával kérje a hivaltaltól a hiba kijavítását.

F) A CAFC egy olyan programot vizsgál, amely a fellebbezési tárgyalások helyett közvetítést javasol. A programot 2006. október 3-án indítják meg egy körzeti közvetítő tisztviselő, egy bírósági alkalmazott és egy közgazdasági szakember felügyelete mellett.

Az önkéntes programot úgy fogják vizsgálni, hogy a felek számára fellebbezésük indoklásának benyújtása előtt felajánlják majd a közvetítést. Ha a közvetítés nem vezet megegyezéshez, a szokásos tárgyalási eljáráshoz fognak folyamodni.

Az összes szabadalmi ügyben alkalmazhatnak ilyen közvetítő eljárást, kivéve az olyan eseteket, amikor az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala előtt lefolytatott *ex parte* eljárás kapcsán nyújtanak be fellebbezést.

Ausztrália

A) Az ausztrál parlament tervezetet fogadott el a szellemi tulajdon-védelemre vonatkozó törvény módosítására. A törvénymódosítás szerint a tudatos bitorlás esetére bevezetik a büntető jellegű kártérítést, ami annyit jelent, hogy szándékos bitorlás esetén a szabadalmas ilyen kártérítésre tarthat igényt. A bíróság figyelembe veheti a bitorló magatartását a kártérítés meghatározásakor.

A törvénymódosítás továbbá tágítja a védjegyhivatal elnökének hatáskörét, mert feljogosítja védjegy megvonására, ha a lajstromozást jogtalanul végezték. Korábban csupán a Szövetségi Bíróságnak volt joga egy védjegyet törölni; ez a jog most a hivatal elnökére száll át azzal a megkötéssel, hogy a védjegy tulajdonosnak joga van meghallgatásra. A módosítás célja, hogy egyszerűsítse a védjegymegvonási eljárást.

B) A Novo Nordisk cég felszólalt a *Probiodrugs Gesellschaft für Arzneimittelforschung mbH* 721 477 sz. szabadalmi bejelentése ellen.

A bejelentő az ausztrál szabadalmi törvény 104. szakasza alapján kérte az igénypontok módosítását, ami ellen a felszólaló tiltakozott.

Az elfogadott igénypontok svájci típusúak voltak az alábbi formában: „X vegyület alkalmazása Y betegség kezelésére alkalmas gyógyszer előállítására.” A bejelentő az alábbi szövegezésű igénypontok beiktatását kérte: „Módszer Y betegség kezelésére az X vegyület gyógyászatiilag hatékony mennyiségének adagolásával.”

Egy elfogadott bejelentés módosításának engedélyezése a „Distiller’s Test” szerint (a The Distillers Co Ltd. egy 1953. évi bejelentése kapcsán hozott bírói döntés alapján) annak az eldöntését igényli, hogy a javasolt új igénypont bitorló jellegűvé tesz-e valamit, ami a módosítás előtt nem volt ilyen.

A felszólalási tárgyaláson a tanács megállapította, hogy egy svájci típusú igénypont „egy gyógyszer előállítására irányul egy sajátos orvosi alkalmazás céljából, de nem terjed ki magára a tényleges kezelési módszerre. Ezért egy sajátos orvosi kezelés végrehajtása céljából egy terméknek az előállítására és eladására van korlátozva.”

Ilyen alapon a tanács úgy döntött, hogy az új igénypontok nem esnek az elfogadott igénypontok oltalmi köre alá, mert az utóbbiak nem vonatkoznak kezelésre, és ennek következtében a módosítások a 102(2)(a) szakasz alapján nem engedélyezhetők.

Ez a döntés azt jelenti, hogy svájci típusú alkalmazási igénypontokat vagy orvosi kezelési módszerre vonatkozó igénypontokat tartalmazó bejelentések esetén, amelyek nem tartalmaznak mind a kétféle típusú igénypontot, a bejelentés elfogadása után nem lehet beiktatni másik formájú igénypontokat, hacsak az elfogadott igénypontok nem tartalmaznak magára a vegyületre vagy a kompozícióra vonatkozó igénypontokat is. Ebből kifolyólag ha ilyen módosításra van szükség, azt Ausztráliában a benyújtás után minél hamarabb, például a vizsgálat kérelmezésekor kell elvégezni.

C) A COLORADO védjegynek 15 évnél hosszabb ideig tartó használata után a *Colorado Group* (Colorado) és a *Strandbags Group* (Strandbags) a Szövetségi Fellebbezési Bírósághoz fordult annak eldöntése érdekében, hogy e védjegy kapcsán kinek van érvényesíthető joga. A bíróság 2006. február 28-án hozott döntést az ügyben.

A Colorado üzleti elődje 1982-ben kezdte használni a COLORADO védjegyet hátizsákokon „Williams the Shoemen” elnevezésű üzleteiben. 1987-ben a védjegy használatát kiterjesztette cipőkre, majd 1993-ban tovább bővítette ilyen védjeggyel ellátott termékeinek körét, és megnyitotta első „Colorado” üzleteit.

A Strandbags üzleti elődje először 1991-ben használta a COLORADO védjegyet kiegészítőknél, majd 1995 és 1998 között hátizsákokon, aktatászkákon és hasonló termékeken is kezdte azt használni, és számos üzletet nyitott „The Colorado Bag Co” néven.

A Colorado 1991-ben vette észre a Strandbags tevékenységét, és néhány évvel később ügyvédi felszólító levélben felhívta a COLORADO védjegy használatának abbahagyására, azonban csak 2004-ben nyújtott be bitorlási keresetet. A Szövetségi Fellebbezési Bíróság úgy találta, hogy ez a késedelem döntő mértékben és hátrányosan befolyásolta a kereset elbírálását, mert a kereset benyújtásának időpontjában mindkét társaság hírnevet szerzett a COLORADO védjeggyel.

A Colorado 2001-ben nyújtott be lajstromozási kérelmet a COLORADO védjegy lajstromozása iránt hátizsákokkal kapcsolatban, és a Szövetségi Fellebbezési Bíróság megállapította, hogy az ilyen védjegyet viselő hátizsákok Strandbags általi árusítása bitorlásnak minősül. A védjegybejelentés időpontja és a védjeggyel kapcsolatos áruosztály megválasztása a Colorado számára érvényesíthető jogokat nyújtott. A végeredmény az volt, hogy a Strandbags-nek meg kellett szüntetnie a COLORADO védjeggyel ellátott hátizsákok árusítását, viszont más vonatkozásban továbbra is használhatta ezt a védjegyet.

Ez a döntés azt bizonyítja, hogy a jogérvényesítés terén bekövetkező késedelmek veszélyt jelenthetnek, mert a késlekedő védjegytulajdonos elveszítheti a jogát arra, hogy egy másik felet eltilthasson védjegyének használatától.

Benelux államok

A Benelux államokban való védjegy-lajstromozás elleni felszólalási eljárás részleges bevezetése 2004-ben indult, amikor megnyílt a 2., 20. és 27. áruosztályban benyújtott bejelentések elleni felszólalás lehetősége. 2005-ben további hét áruosztályra vonatkozó védjegybejelentés elleni felszólalás vált lehetővé. Az eljárás 2006. január 1-jén vált teljessé, mert ettől az időponttól kezdve az összes Benelux védjegybejelentés ellen fel lehet szólalni, ami a felszólalási rendszer teljessé tételét eredményezte.

Felszólalást Benelux, közösségi vagy nemzetközi védjegyek tulajdonosai nyújthatnak be. Használati engedélyesek a védjegytulajdonos kimondott hozzájárulásával szólalhatnak fel. A felszólalást a védjegybejelentés publikálási napjának megfelelő hónapot követő hónap első napjától számított két hónapon belül lehet benyújtani.

Brazília

A Brazil Szabadalmi és Védjegy hivatal, valamint a Brazil Mérésügyi, Szabványügyi és Ipari Minőségi Intézet 2006 áprilisában jegyzőkönyvet írt alá Brazil Biológiai anyag-központ létesítéséről.

Az új központ Xerém-ben fogja megkezdeni működését 2006 októberében. Jelenleg három biológus teljes munkaidőben dolgozik a terv megvalósításán, további hármat pedig rövidesen ki fognak nevezni. A központ létrehozásához szükséges, nagyjából 1 millió dollárnyi összeget már jóváhagyták.

A központ az első olyan brazil intézmény lesz, amelynél biológiai anyagot lehet letétbe helyezni. Létesítésétől azt várják, hogy elő fogja segíteni a biotechnológiai tárgyú hazai szabadalmi bejelentések benyújtását, mert a hazai bejelentőknek nem kell majd a szabadalmi bejelentésükben felhasznált törzseket külföldön letétbe helyezniük.

Dél-Afrika

A Dél-Afrikai Védjegyhivatal 2005 decemberében módosította a védjegybejelentésekre vonatkozó szabályokat. A módosított szabályok 2006. január 3-án léptek hatályba, és közvetlenül befolyásolják a függő dél-afrikai védjegybejelentések kezelését.

A módosított szabályok szerint egy védjegybejelentéssel kapcsolatban az elővizsgáló végzésére adott választ három hónapon belül kell benyújtani. Erre az elővizsgálónak is három hónapon belül kell válaszolnia. Ha a bejelentő válasza nem kielégítő, vagy ha az elővizsgáló nem válaszol három hónapon belül, *ex parte* meghallgatás kérhető.

A módosított szabályozás szerint a végzésre adandó válasz határidejét csak megfelelő indokolás esetén hosszabbítja meg az elővizsgáló. Ez annyit jelent, hogy a három hónapos határidő lejárta után önműködően adnak további három hónap határidő-hosszabbítást, de ennek lejárta után csak „bizonyított megfelelő indok” (good cause shown) esetén engedélyeznek további halasztást.

Dél-Korea

A) A dél-koreai szabadalmi és használatiminta-törvényt 2006. március 3-i hatállyal úgy módosították, hogy – ellentétben a március 3-a előtt érvényben volt gyakorlattal – a szombat nem minősül munkanapnak a Koreai Szellemitulajdon-védelmi Hivatalnál. Ennek megfelelően a szombatra eső határidők átvihetők a következő hétfőre. Így Dél-Korea csatlakozott az ötnapos munkahetet alkalmazó országok gyakorlatához.

B) 2006. május 1-jei hatállyal csökkentették a szabadalmak fenntartási díjait, valamint a gyorsított vizsgálat kérelmezésének díját.

C) A Dél-koreai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal bejelentette, hogy 2006. május 1-jétől kezdve kérni lehet egyrészt a szabadalmi okirat útlevel méretű alakban való kiadását, másrészt azt, hogy a hivatal a szabadalmi okiraton a találmány címét, valamint a szabadalmas és a feltaláló(k) nevét angolul adja meg.

Európai Szabadalmi Hivatal

Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) mint átvevőhivatal 2006. április 19-én értesítette a Szellemi Tulajdon Világszervezetét, hogy 2006. május 15-től kezdve elektronikus formában kész levelezni a Nemzetközi Irodával olyan nemzetközi bejelentések ügyében is, amelyeket eredetileg papíron nyújtottak be.

Európai Unió

2006. április 7-én, tehát azon a napon, amikor megnyílt az .eu végződésű doménnevek lajstromozási lehetősége, az első négy órában 702 684 doménnevet lajstromoztattak.

Hollandia

Az utrechti kerületi bíróság elnöke nem volt hajlandó tárgyalni egy olyan védjegyügyet, amelyben azonos felek részére és azonos okok alapján egy másik holland bíróság már ítélezett.

A felperes azzal próbált érvelni, hogy bár a két ügy tárgya és a felek azonosak, a két ügyet mégis egymástól eltérőnek kell tekinteni, mert az első egy közösségi védjegy, míg a második egy azonos Benelux védjegy alapján.

Az ügy előzménye, hogy a két üdítőital-gyártó cég közötti vitás ügyben a felperes közösségi védjegy alapján ideiglenes intézkedést kért a hágai Közösségi Védjegy bíróságtól. Kérelmét azonban a bíróság elutasította arra hivatkozva, hogy nem forgott fenn bitorlás. Az ügy jelenleg fellebbezés alatt áll. Ezt követően indított ugyanaz a felperes egy második keresetet az utrechti körzeti bíróság előtt azonos Benelux védjegy alapján, azt állítva, hogy bár a védjegyek és a felek azonosak, az ügy mégis eltérő. Az utrechti körzeti bíróság elnöke azonban úgy döntött, hogy a második ügy indítása a holland törvény alapján joggal való visszaélést jelent, mert a két ügyben előterjesztett igények alapján nem volt lényeges különbség.

Horvátország

A) A horvát kereskedelmi bíróságok 2006. március 15-én tervezetet hoztak nyilvánosságra „Megegyezési eljárások erősítése mint alternatív vitafeloldó módszer” címmel. A tervezet célja, hogy a szellemi tulajdon-védelmi viták hatékony és olcsó megoldását tegye lehetővé, és egyúttal csökkentse a bíróságoknál a függő, elintézetlen ügyek számát.

A kereskedelmi bíróságok békítési gyakorlata eredetileg az alábbi ügyekre terjed ki:

- kereskedelmi szerződésekből és károk kompenzálásából származó viták rendezése kereskedelmi tevékenységet folytató felek között;
- szellemi tulajdon-jogok megsértésével, valamint találmányok és cégnevek oltalmával és használatával kapcsolatos viták elsimítása;
- a tisztességtelen verseny tilalmára vonatkozó törvénnyel kapcsolatos jogviták rendezése.

A békítési és közvetítési eljárásban való részvétel önkéntes. Az eljárásban egy vagy több független békéltetőt jelölnek ki, aki segít a feleknek a kompromisszumos megegyezés elérésében.

Ha a békéltetési eljárás csődöt mond, és a felek 60 napon belül nem jutnak békés megoldásra, jogosultak a kereskedelmi bíróság előtt folytatni az eljárást. A békéltetési eljárás mind hazai, mind külföldi egyének és jogi személyek számára hozzáférhető.

B) Horvátország kormánya 2006. április 4-én letétbe helyezte a Védjegyjogi Szerződéshez (Trademark Law Treaty, TLT) való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően a nemzetközi egyezmény Horvátországra nézve 2006. július 4-én lépett hatályba.

India

A) Az indiai kormány 2006. május 5-én módosította a szabadalmi eljárás végrehajtási utasítását annak érdekében, hogy növeljék mind a hazai, mind a külföldi szabadalmi bejelentések számát, és csökkentsék a szabadalmak engedélyezésének időtartamát.

Az új szabályok szerint a szabadalmi bejelentéseket a törvényesen előírt tizennyolc hónap eltelte után egy hónapon belül közre kell bocsátani. További lényeges változások:

- a szabadalmi bejelentéseket a vizsgálati kérelem benyújtását követő egy hónapon belül továbbítani kell egy elővizsgálóhoz;
- az első elővizsgálati végzést a vizsgálati kérelem benyújtását követő hat hónapon belül ki kell adni;
- a bejelentés vizsgálatát a bejelentés napjától számított 36 hónap helyett 48 hónapon belül kell kérni;
- az engedélyezés előtti felszólalás határidejét háromról hat hónapra változtatták;
- az engedélyezés előtti felszólalásra adandó válasz határidejét egy hónapról háromra növelték.

A fenti változásokon kívül a szabadalmi eljárást is decentralizálták, mert a szabadalmakkal kapcsolatos tevékenységeket a kalkuttai, madrasi, bombayi és újdelhi szabadalmi hivatal egyaránt elvégezheti.

B) A nagy-britanniai *Scotch Whisky Association* kérte a bíróságot, hogy az indiai *Golden Bottling Limited* (GBL) whiskygyártó céget tiltsa el a RED SCOT név használatától, mert a „SCOT” szó használata a fogyasztókörnyezetben azt a benyomást keltheti, hogy a whiskyt Skóciában állították elő. A bíróság helyt adott a keresetnek, és a GBL-t eltiltotta a kifogásolt név használatától. Együttal 500 ezer rúpia (közelítőleg 2,5 millió Ft) kártérítés megfizetésére és a bírósági költségek megtérítésére kötelezte.

Irán

A) A *Pars Optic Co.* az Iráni Védjegyhivatalnál kérte az optikai termékekre vonatkozó 9. áruosztályban a DERIGO védjegy lajstromozását. Az optikai termékeket gyártó olasz *De Rigo Vision* (DRV) cég felszólalt, és korábbi használatra és a DERIGO védjegynek egyéb országokban történt lajstromozására hivatkozva kérte a védjegybejelentés hatálytalanítását. A hivatal helyt adott a kérelemnek, mert megállapította, hogy a DRV a DERIGO védjeggyel kapcsolatban korábbi jogokkal rendelkezik. Ezért a lajstromozási kérelmet elutasította.

B) A *Gillette Canada Company* (Gillette) kérte az iráni *Hassan Ghasemzadeh* (Hassan) fogkefékre lajstromozott DR ORAL védjegyének a törlését. Kérelmét arra alapozta, hogy Iránban korábban lajstromoztatta az ORAL-B védjegyet, amely az egész világon közismert. Azzal is érvelt, hogy a DR ORAL védjegynek azonos árukkal kapcsolatos használata az áruk származása tekintetében megtévesztené az átlagfogyasztókat.

A Hassan azzal védekezett, hogy az „oral” szó deszkriptív, és ezért a Gillette nem igényelhet arra kizárólagos jogot, csak az ORAL-B védjegy részeként. Arra is hivatkozott, hogy a „-B” elem az ORAL-B-ben és a „DR” elem a DR ORAL-ban kellő mértékben megkülönböztető jellegűvé teszi a védjegyeket ahhoz, hogy megakadályozza az összetévesztés valószínűségét.

Mind az elsőfokú, mind a másodfokú bíróság a Gillette javára döntött, megállapítva, hogy a DR ORAL megtevesztően hasonlít az ORAL-B-hez mind megjelenésben, mind kiejtésben, és a védjegynek az „ORAL” szó a döntő része. Ez a két dolog együtt növelte a megtevesztés valószínűségét.

A Legfelsőbb Bíróság 2005. december 14-én kelt ítéletében helybenhagyta az alsófokú bíróságok döntését,

Izland

Izland kormánya 2006. április 3-án letétbe helyezte az új növényfajták oltalmára vonatkozó nemzetközi egyezményhez (UPOV) való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően ez az egyezmény Izlandra nézve 2006. május 3-án lépett hatályba.

Japán

A Japán Szabadalmi Hivatal nyilvánosságra hozta a módosított vizsgálati irányelvek újdonságra és feltalálói tevékenységre vonatkozó részét, és felszólította az érdekelteket, hogy 2006. május 8-ig írásban tegyék meg észrevételeiket.

Kína

A) 2006 márciusában a szellemitulajdon-védelemmel foglalkozó nemzeti munkabizottság közzétette a „Kína 2006. évi akcióterve a szellemi tulajdon védelmére” című kiadvány angol változatát.

A munkabizottságot 2005-ben szervezték meg 12 intézmény, többek között a Kereskedelmi Minisztérium, a Szellemitulajdon-védelmi Hivatal és a Vámügyi Főhivatal képviselőiből. Vezetője Wu Yi miniszterelnök-helyettes. Az akciótervben a munkabizottság a szellemitulajdon-védelem területén kilenc célt körvonalaz. Fő célként jelöli meg a szellemitulajdon-jogok védelmének javítását, valamint a bitorlás és egyéb törvénytelen cselekedetek elleni harcot és az ilyen tevékenységek fokozottabb büntetését.

Az akcióterv keretében több ezer iparjogvédelmi szakembert kívánnak kiképezni.

B) A Kínai Szabadalmi Hivatal módosította a Vizsgálati Irányelvek megosztott bejelentésekre vonatkozó részét. A módosítás 2006. július 1-jén lépett hatályba.

A korábbi kínai joggyakorlat szerint alapbejelentés vagy megosztott (régi szóhasználat: kiválasztott) bejelentés alapján egyaránt lehetett megosztott bejelentést benyújtani. A mó-

dosítás szerint a fenti időponttól kezdve megosztott bejelentés csak az eredeti alapbejelentés alapján nyújtható be.

C) 2004. októberi tájékoztatónkban már hírt adtunk arról, hogy a Szabadalmi Felülvizsgálati Tanács érvénytelennek nyilvánította a Pfizer cég Viagrára vonatkozó, 94192386 sz. szabadalmát, amelynek a következő, egyetlen igénypontja van:

„5-[2-Etoxi-5-(4-metil-1-piperazinilszulfonil)-fenil]-1-metil-3-n-propil-1,6-dihidro-7H-pirazolo[4,3-d]pirimidin-7-on** vagy e vegyület gyógyszeriatilag elfogadható sójának vagy ezek bármelyikét tartalmazó gyógyszerati kompozíciónak az alkalmazása egy hím állatban – ideértve az embert – merevedési zavart gyógyító vagy megelőző kezelésére szolgáló gyógyszer előállítására.”

Most arról kaptunk hírt, hogy a Pekingi Közbenső Népbíróság f. év június 2-án hatályon kívül helyezte ezt a döntést, és az ügyet visszautalta a Szabadalmi Felülvizsgálati Tanácsnak azzal a meghagyással, hogy egészítse ki a vizsgálatot. A kiegészítő vizsgálatnak azt kell megállapítania, hogy a szabadalom kielégíti-e a szabadalmi törvény 26(4) szakaszában foglalt azon előírást, hogy a leírásnak kellően alá kell támasztania az igényelt oltalmi kört, valamint a 22(3) szakasznak azt az előírását, hogy a találmánynak feltalálói tevékenységen kell alapulnia.

A bírósági döntés kézbesítését követő két héten belül kínai gyógyszergyártók egy csoportja (amely korábban kérte a szabadalom érvénytelennek nyilvánítását) a döntés ellen fellebbezést nyújtott be a Pekingi Felső Népbíróságnál.

D) Az amerikai Pfizer cég 2004 szeptemberében panaszt nyújtott be a kínai rendőrságnál azt állítva, hogy egy Wang Daijun nevű személy hamisított gyógyszereket, többek között potencianövelő Viagrát és koleszterinszint-csökkentő Lipitort ad el amerikai, angol és egyéb külföldi vevőknek. A nyomozás egy Li Wenhui nevű, az észak-kínai Tianjin városban lakó személyhez vezetett, aki Wang Daijun nevében küldött hamisított gyógyszereket tengerentúli vevőknek.

2005 augusztusában az amerikai Bevándorlási és Vámhivatal értesítette a kínai rendőrságot, hogy Wang Daijun az amerikai Richard Cowley-nak küld hamis gyógyszerzállítmányokat. Ezután Tianjin rendőrsága letartóztatta Li Wenhuit két másik gyanúsítottal együtt; egyidejűleg 55 000 hamisított Viagra tablettát, 70 kg-nál több nyersanyagot, valamint egy csomagológépet foglaltak le. Megállapították, hogy Li Wenhui és társai 2004 márciusától kezdve az interneten hirdették, hogy eladnak Viagrát és egyéb gyógyszereket. Az amerikai Cowley-nak hamisított gyógyszereket küldtek, és tíznél több országban, többek között az Amerikai Egyesült Államokban, Izraelben, Nagy-Britanniában és Svájcban segítették a hamisítványok eladását.

2005. augusztus 31-én a kínai és az amerikai kormány tisztviselői a közép-kínai Henan tartományban folytattak nyomozást, és szeptember 2-án a helyi rendőrség segítségével három helyszínen nyolc gyanúsítottat tartóztattak le, és egyúttal 292 300 hamis gyógyszerzertab-

** Ez a Sildenafil nevű vegyület.

lettát és 260 kg nyersanyagot foglaltak le, amely 400 millió hamis gyógyszer-tabletta előállításához lett volna elegendő. Ezenkívül hamisított gyógyszer gyártására szolgáló 13 gépet is lefoglaltak. Ugyanezen a napon az amerikai rendőrség letartóztatta Richard Cowley-t, és megsemmisítette annak illegális üzemét. A fenti műveletek során 5 millió USD-nél nagyobb értékű hamisított gyógyszert foglaltak le, és 11 országban lepleztek le hamis gyógyszerek gyártásával, elosztásával és exportjával foglalkozó hálózatot.

E) A *Société Jas Hennessy & Co. (Hennessy) v. Zhuhay Xiangmutong (ZXT)*-ügyben a Sanghaji Közbenső Népbíróság 2005 novemberében a külföldi felperes javára hozott döntést.

Az ügy előzménye, hogy a ZXT 2003 júniusában kérte a Kínai Védjegyhivatalnál a HANLISSY védjegy lajstromozását a 33. áruosztályban, és Sanghajban elkezdte forgalmazni az ilyen védjeggyel ellátott termékeket. A Hennessy kérte a hivatal Védjegytanácsától a lajstromozás törlését, és egyúttal a ZXT ellen bitorlási pert indított.

A Védjegytanács előtt az ügy még folyamatban van, a bíróság azonban 2005 novemberében az alperest elmarasztaló ítéletet hozott. Az ítélet indokolása szerint a HENNESSY és a HANLISSY védjegy mind vizuális megjelenés, mind kiejtés szempontjából hasonló. Emellett a közismert francia konyak utánzatának forgalmazása valószínűleg megtéveszti és becsapja a fogyasztókat. A bíróság az alperest 300 000 RMB kártérítés fizetésére, a bitorlási tevékenység megszüntetésére, valamint újsághirdetésben bocsánatkérésre kötelezte.

F) A Kínai Védjegyhivatalhoz 2005-ben 664 000 védjegybejelentés érkezett, ami 13%-kal több az előző évben benyújtott lajstromozási kérelmeknél. Ezzel Kína világelső a védjegybejelentések száma tekintetében.

Közösségi minta

A 2003-ban nemzetközileg lajstromozott MIDAS védjegy tulajdonosa a Belső Piaci Harmonizációs Hivaltól (Office for Harmonisation in the Internal Market, OHIM) kérte a 2004-ben benyújtott alábbi nemzetközi mintalajstromozás érvénytelenné nyilvánítását:

midas™

Everthing we touch is safer

Az OHIM megsemmisítési osztálya 2006. március 1-jén hozott döntést az ügyben, megállapítva, hogy a közösségi mintarendelet 25(1)(e) szakasza szerint „egy közösségi mintát érvénytelennek kell nyilvánítani, ha egy későbbi mintában egy olyan megkülönböztető jelet használnak, amely jel tulajdonosának a közösségi törvény vagy a tagállamok törvénye jogot ad az ilyen használat megtiltására”.

A megsemmisítési osztály megállapította, hogy amikor egy jelet egy tagországban védjegyként lajstromoztatnak, és a védjegy hatályban van, feltételezhető, hogy az egy „megkü-

lönböttes jel” a közösségi mintarendelet 25(1)(e) szakasza értelmében, és a *midas* szónak a mintába való beiktatása a MIDAS védjeggyel azonos jel használatát képezte. Minthogy pedig a szóban forgó minta egy logó, amely bármilyen típusú árura és szolgáltatásra vonatkozik, a MIDAS védjegy kapcsán lajstromozott áruk és szolgáltatások megegyeznek azokkal az árukkal és szolgáltatásokkal, amelyekkel kapcsolatban a mintát használni lehet.

A fenti okok miatt a megsemmisítési osztály úgy döntött, hogy a közösségi mintarendelet 25(1)(e) szakasza a szóban forgó esetre vonatkozik, és a közösségi minta lajstromozását érvénytelennek nyilvánította.

Közösségi szabadalom

Az Európai Közösség belső piacának biztosa, Charlie McCreevy 2006. január 16-án konzultációt kezdett a közösségi szabadalom függő kérdéseivel kapcsolatban kijelentve: „Kérem mind az üzletembereket, mind a szakembereket, hogy közöljék velem, hogyan juthatnánk előre a közösségi szabadalom terén. ... Természetesen folytatjuk küzdelmünket ezért a szabadalomért, amely továbbra is központi kérdést jelent számunkra.”

A 2006 márciusának végéig tartó konzultációt követően június 13-ára brüsszeli meghallgatást tűztek ki. Időközben ezt az időpontot júliusra tették át. A meghallgatáson a belső piac főigazgatósága beszámolót tart.

McCreevy szerint a Bizottság meg van győződve arról, hogy a közösségi szabadalom a legnagyobb előnyöket nyújtja mind az ipar, mind a beruházók és a kutatók számára, és hozzásegíti az Európai Uniót ahhoz, hogy megvalósíthassa a lisszaboni célkitűzéseket.

A fentiek alapján elképzelhető, hogy a közösségi szabadalmat végül is tető alá fogják hozni.

Közösségi védjegy

Az Európai Bíróság (European Court of Justice, ECJ) megerősítette az elsőfokú bíróság (Court of First Instance, CFI) döntését, amely szerint nem áll fenn megtévesztés veszélye a PICASSO és a PICARO védjegy között. E döntés kapcsán az ECJ első ízben vizsgálta annak az elvnek a megalapozottságát, hogy vizuális és fonetikai hasonlóságok ellenére fennállhatnak a védjegyek között fogalmi különbségek, ha az egyik védjegy olyan világos és sajátos jelentéssel bír, amely azonnal megragadja az érintett fogyasztókat.

Az ügy előzménye, hogy a Daimler-Chrysler AG 1998 szeptemberében a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnál (OHIM) a PICARO védjegy lajstromozása iránti kérelmet nyújtott be járművekre és azok alkatrészeire.

A híres spanyol művész, Pablo Ruiz Picasso gyermekei és unokái kezelik a Picasso-hagyatékot, és tulajdonosai a PICASSO védjegynek, amely szintén lajstromozva van járművekre. 1999-ben a Picasso-hagyaték felszólalt a PICARO védjegy lajstromozása ellen arra hivatkozva, hogy a PICASSO és a PICARO védjegy között fennáll az összetévesztés valószínűsége.

Az OHIM felszólalási osztálya megállapította, hogy a 40/94 sz. közösségi védjegyrendelet 8(1)(b) szakasza szerint nem áll fenn ilyen valószínűség, és engedélyezte a PICARO védjegy lajstromozását. A Picasso-hagyaték az OHIM Fellebbezési Tanácsához fordult, amely azonban szintén elutasította a fellebbezést. Ezt követően a Picasso-hagyaték a CFI-nél nyújtott be fellebbezést, de itt sem járt sikerrel.

Végül a Picasso-hagyaték az ECJ-t kérte, hogy helyezze hatályon kívül a CFI döntését, és semmisítse meg az OHIM határozatát.

Az ECJ főjelentéstevőjének, Ruiz-Jarabo Colomernek a meghallgatása után az ECJ 2006. január 12-én hozott döntést, amely ismét kedvezőtlen volt a Picasso-hagyatékra nézve.

Az ügyben a CFI-nek azt kellett megállapítania, hogy fennáll-e az összetévesztés valószínűsége a PICASSO és a PICARO védjegy között az igényelt áruk vonatkozásában. E kérdés eldöntésénél a CFI a védjegyek hasonlóságát, a korábbi védjegy megkülönböztető jellegét és az átlagfogyasztó figyelmének szintjét vette figyelembe, és azt találta, hogy a PICASSO és a PICARO védjegy fogalmilag nem hasonló, mert az ügy szempontjából figyelembe vehető közönség a PICASSO védjegyet a spanyol művész vezetékneveként ismerné föl. Valójában a PICARO szó a spanyolul beszélő személyek számára a spanyol irodalomból egy szélhámós jellemként lehet ismert, de nem minősíthető általánosan ismertnek a közönség nem spanyolul beszélő része számára. Ezért a bíróság azon a véleményen volt, hogy az ilyen fogalmi különbségek elegendők ahhoz, hogy közömbösítsék a védjegyek vizuális és fonetikai hasonlóságát.

A bíróság azt is megállapította, hogy a PICASSO szó járművek védjegyeként nem bír erősen disztinkatív jelleggel, és ezért nem jogosult semmiféle fokozott védelemre.

Az átlagfogyasztó figyelmi szintjét kell figyelembe venni akkor, amikor azt kell eldönteni, hogy két védjegy között fennáll-e az összetévesztés valószínűsége. Bizonyos helyzetekben ezt vásárlás előtt, alatt és után lehet megállapítani. A CFI azon a véleményen volt, hogy az adott esetben vizsgált jellegű műveletek során – járművek eladásakor – nagyfokú az átlagfogyasztó figyelmi szintje, és ezért azt fokozottan kell figyelembe venni.

A CFI által a fentebb vizsgált kérdésekben hozott megállapításokat a Picasso-hagyaték az ECJ előtt kétségbe vonta.

Az ECJ megismételte, hogy a kérdéses védjegyek általános értékelésére van szükség annak megállapításához, hogy fennforog-e közöttük az összetévesztés veszélye; a védjegyek vizuális, fonetikai vagy fogalmi hasonlóságának általános megítélését a védjegyek által nyújtott általános benyomás alapján kell elvégezni, különös tekintettel megkülönböztető és domináns komponenseikre.

Az ECJ egyetértett a CFI-nel azzal a megállapításával, hogy „ahol a vizsgált jelek közül legalább egynek a jelentése világos és sajátos, úgy, hogy az azonnal megragadja az érintett közönséget, a jelek közötti fogalmi különbségek közömbösíthetők a jelek vizuális és fonetikai hasonlóságát”. Az ECJ megállapította, hogy a CFI nem tévedett, amikor döntését ilyen alapon hozta meg, mert az ilyen megfontolások szükséges részét képezik a védjegyek által

nyújtott általános benyomás meghatározását célzó eljárásnak, amikor a védjegyek közötti összetévesztés valószínűségét általánosan kell meghatározni.

A fentiek alapján az ECJ fenntartotta a CFI döntését.

Laosz

2006. áprilisi számunkban hírt adtunk arról, hogy Laosz csatlakozott a Szabadalmi Együttműködési Szerződéshez. Ezt a tájékoztatást most kibővítjük azzal, hogy Laosz kormánya 2006. március 14-én helyezte letétbe a csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően a PCT Laosra nézve 2006. június 14-én lépett hatályba.

Libanon

A bitorlás és kalózkodás elleni védelem megerősítése céljából a libanoni kormány egy 25 főből álló különleges rendőri egységet állított fel, amelynek feladata többek között bitorló termékek, például kalózkidású optikai lemezek és könyvek lefoglalása, bitorlók letartóztatása és az ügyek iratainak a bünyügyi hatóságokhoz való továbbítása.

Luxemburg

A *Matratzen Concord AG v. Hukla Germany SA*-ügyben az Európai Bíróság (European Court of Justice, ECJ) 2006. március 9-én hozott döntést, amely szerint egy európai uniós tagországban működő társaság lajstromoztathat védjegyként olyan kifejezést, amely egy másik uniós tagország nyelvén deskriptívnek minősülne. Ennek megfelelően az ECJ szerint Spanyolországban lajstromozható a MATRATZEN védjegy, amely Németországban „matracok”-at jelent. A döntés azt is megállapítja, hogy az ilyen védjegylajstromozások nem szüntethetők meg az áruk szabad mozgását biztosító uniós elv alapján.

Malajzia

A) Malajzia kormánya 2006. május 16-án letétbe helyezte a Szabadalmi Együttműködési Szerződéshez való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően a PCT Malajziában 2006. augusztus 16-én lép hatályba.

B) A malajziai Felső Bíróság 2005 decemberében döntést hozott a *Shachihata Incorporated v. The Registrar of Industrial Designs*-ügyben, megállapítva, hogy az 1996. évi malajziai ipariminta-törvény 1999. szeptember 1-jei hatálybalépése előtt az 1949. évi angol mintatörvény alapján Malajziában lajstromozott minták oltalmi ideje negyedik és ötödik alkalommal is meghosszabbítható. A malajziai ipariminta-törvény és annak végrehajtási utasítása még nem szabja meg az ilyen hosszabbítások esetén lerovandó illeték összegét. Ezért egyelőre

nem kell illetéket fizetni azon minták negyedik és ötödik hosszabbítása esetén, amelyek oltalmi idejének a harmadik hosszabbítása 1999. szeptember 1-je után járt le. A fenti bírósági ítéletet megelőzően a malajziai Ipariminta-lajstromozó Hivatal nem volt hajlandó az ilyen minták oltalmi idejét negyedik és ötödik alkalommal meghosszabbítani.

Malawi

Az indiai *Nirma Chemical Works Ltd.* (Nirma) 1969 óta a NIRMA védjeggyel hirdeti és árusítja termékeit, amelyeket számos országba, többek között Malawiba is exportál.

Malawiban a *Camy Soap and Oil Manufacturing Co. Ltd.* (CSOM) nevű cég 1996-ban NIRMA névvel kezdett árusítani szappanokat, és ezt a nevet 1998-ban védjegyeztette is Malawiban.

A Nirma a Malawi Védjegyhivatalnál kérte a CSOM NIRMA védjegyének törlését arra hivatkozva, hogy ennek a védjegynek a lajstromban való meghagyása ütközik az ő NIRMA és NIMA védjegyének a törvényes használatával, amelyek lajstromozása Malawiban folyamatban van.

A Malawi Védjegyhivatal vezetője elismerte, hogy összefüggés van a Nirma cég és annak NIRMA védjegye között, és hogy a Nirma használja ezt a védjegyet áruival kapcsolatban. A hivatal megállapította továbbá, hogy a CSOM nem tudott bizonyítékot szolgáltatni arra, hogy mivel lenne indokolható, hogy a Nirma ne kizárólagosan használja a NIRMA védjegyet, és azt sem tudta indokolni, hogy mi jogosítaná fel e céget e védjegy használatára, és hogy miért választotta a „NIRMA” nevet.

A Nirma arra is hivatkozott, hogy a CSOM tisztában volt a NIRMA védjegy létezésével amikor azt 1998-ban lajstromoztatta. A hivatal nem fogadta el azt az állítást, hogy a Nirma cég képviselője, aki 1984-ben hagyta el Indiát, nem ismerte a NIRMA védjegyet. Ezt a nevet ugyanis az egész világon hirdették újságokban és tévécsatornákon, és a védjegy 1969 óta közismert Indiában, de emellett más országokban is láthatták és hallhatták, aminek következtében az azonos területen működő kereskedőknek ismerniük kellett.

A védjegyhivatal vezetője arra is rámutatott, hogy mindenképpen oltalmat érdemelnek az olyan védjegyek, amelyeknek mások általi bitorlása figyelmen kívül hagyja a védjegytulajdonos által hosszú időn keresztül megszerzett hírnevet és vevőkört, valamint azt a jelentős költséget, amelyet a védjegytulajdonos hirdetésre fordított. Ezért a hivatal a malawi védjegy-törvény 37(1) szakasza alapján elrendelte a CSOM védjegyének a lajstromból való törlését.

Namíbia

A minisztertanács a namíbiai parlament elé terjesztett egy törvényjavaslatot, amely az ország szellemi tulajdonra vonatkozó törvényeit összhangba hozza a nemzetközi normákkal. Elfogadása után a törvény oltalmat biztosít majd a szabadalmak, ipari minták és védjegyek számára.

Németország

A Német Szövetségi Fellebbezési Bíróság törölte a Nemzetközi Labdarúgó Szövetség (Fédération Internationale de Football Association, FIFA) FUSSBALL WM 2006 és WM 2006 védjegy lajstromozására irányuló kérelmét sportesemények szervezésére vonatkozó árukra és szolgáltatásokra.

A FIFA részére a fenti két védjegyet 2002 júliusában és 2003 márciusában lajstromozták. A védjegyek törlését 2003 második felében három cég, köztük az édesipari terméket gyártó Ferrero is kérte arra hivatkozva, hogy a FIFA a védjegykérelmek benyújtásakor rosszhiszeműen járt el; emellett azzal is érveltek, hogy a védjegyek deskriptívek, és nem rendelkeznek megkülönböztető jelleggel.

A Szabadalmi és Védjegyhivatal egyesítette a három eljárást, és a lajstromozott védjegyeket egy 2004 októberében tartott szóbeli tárgyalás után törölte. A határozat megállapította, hogy a védjegyek csupán a 2006. évi világbajnokságra való hivatkozások voltak, és ezért nem rendelkeztek semmiféle megkülönböztető jelleggel.

A FIFA a Szövetségi Szabadalmi Bírósághoz (Bundespatentgericht, BPG) nyújtott be fellebbezést, amelyben rámutatott, hogy kizárólagos joga van labdarúgó világbajnokság szervezésére, és azzal érvelt, hogy a védjegyek „sportesemények, nevezetesen labdarúgó világbajnokság szervezése” kapcsán, használat következtében megkülönböztető jellegre tettek szert.

A BPG megjegyezte, hogy a FIFA kizárólagos joga nem befolyásolta a védjegyek deskriptív jellegére vonatkozó megállapítást. Ezért nem lehet meggátolni, hogy a nagyközönség a védjegyzett kifejezéseket korlátozás nélkül használhassa az esemény leírására.

A BPG szerint a szóban forgó védjegyek az ilyen típusú sportesemények és szolgáltatások kapcsán deskriptívek. Ezért törölte a védjegyeket utazási cikkek, hirdetés, étel- és italszolgáltatás, hírközlés, valamint sportárúk és sporttermékek, cipők és ruházati termékek, reklámozás, emléktárgyak és edzési szolgáltatások vonatkozásában. Meglepő módon azonban nem törölte a lajstromozásokat kereskedés vonatkozásában, mert azon a nézeten volt, hogy az ilyen cikkek nem jellemzők a labdarúgó világbajnokságokra, és ezért a védjegyek ilyen termékek kapcsán nem deskriptívek.

A BPG nem fogadta el a FIFA azon érvelését, hogy a védjegyek sportesemények szervezése terén megkülönböztető jellegre tettek szert a használat következtében, mert a védjegyeket csak a FIFA névvel kapcsolatban használták, egyes esetekben a FIFA logójaként. Emellett a vizsgálat azt mutatta, hogy a közönség nagy része a védjegyeket nem társította a FIFA névvel. Ezért a bíróság a fellebbezést részben elutasította, és a védjegyek lajstromozását olyan árukkal és szolgáltatásokkal kapcsolatban törölte, amelyek közvetlen összefüggésben állnak a labdarúgó világbajnokság szervezésével.

Mind a FIFA, mind a Ferrero a Szövetségi Legfelsőbb Bírósághoz (Bundesgerichtshof) fellebbezett a döntés ellen. Ez a bíróság részben megváltoztatta az alsófokú bíróság döntését, és a FUSSBALL WM 2006 védjegyet az összes igényelt árura és szolgáltatásra törölte, míg

a WM 2006 védjegy kapcsán megerősítette a BPG döntését a törölt áruk és szolgáltatások tekintetében, és az ügyet visszautalta ennek a bíróságnak azzal az utasítással, hogy vizsgálja felül a védjegy megkülönböztető és deskriptív jellegét a meghagyott áruk és szolgáltatások vonatkozásában. A döntés megállapítja, hogy a lajstromoztatni kívánt kifejezések deskriptívek, és nem rendelkeznek megkülönböztető jelleggel, mert a német *Fussball* szó labdarúgást, a német *Weltmeisterschaft* szó rövidítésének megfelelő WM pedig világbajnokságot jelent.

Nicaragua

Nicaragua kormánya 2006. május 10-én letétbe helyezte a mikroorganizmusok szabadalmi eljárás céljára történő letétbehelyezésének nemzetközi elismerésére vonatkozó Budapesti Szerződéshez való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően a nemzetközi szerződés Nicaraguára nézve 2006. augusztus 10-én lép hatályba.

Salvador

Salvador kormánya 2006. május 17-én letétbe helyezte a Szabadalmi Együtműködési Szerződéshez és a Budapesti Szerződéshez való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően ez a két nemzetközi egyezmény Salvadorban 2006. augusztus 17-én lép hatályba.

Szabadalmi Együtműködési Szerződés

A nemzetközi kutatást és nemzetközi elővizsgálatot végző szabadalmi hivatalok, vagyis Ausztrália, Ausztria, Dél-Korea, az Egyesült Államok, Finnország, Japán, Kanada, Kína, Oroszország, Spanyolország, Svédország és az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) képviselői 2006. május 3-tól 5-ig Genfben összejövetelen vettek részt, amelyen arról a kérdésről tárgyaltak, hogy szükség van-e a nemzetközi bejelentések kapcsán végzett kutatás mellett kiegészítő kutatásra.

A résztvevők közül három ellenezte kiegészítő kutatás bevezetését, mert az szerintük ellenkezne az egyetlen, magas minőségű kutatás elvégzésének elvével. A japán képviselő arra hivatkozott, hogy túlterheltsége folytán a japán hivatal nem tudna ilyen kiegészítő kutatást végezni.

A Szellemi Tulajdon Világszervezetének (WIPO) titkársága által kiosztott írásbeli javaslat a kiegészítő kutatás két lehetséges változatát ismertette: az egyik változat csak a fő nemzetközi kutatás befejezése után tenne lehetővé kiegészítő kutatást (követő megközelítés), míg a másik változatnak megfelelően a hatóságok tetszésük szerint végezhetnének kutatást a fő kutatással egyidejűleg vagy azt követően (egyidejű megközelítés).

A résztvevőknek több mint a fele az utóbbi változat ellen szavazott azzal érvelve, hogy az ilyen megközelítés a munka megkettőzését eredményezhetné, míg három szabadalmi hiva-

tal – köztük az ESZH – az első változat ellen érvelt azzal, hogy a bejelentők számára előnyös lenne, ha a kiegészítő jelentést minél korábban kézhez kapnák.

Az összefoglalóról készített jegyzőkönyvben a WIPO Nemzetközi Irodája azt írja, hogy a résztvevők „jelentős mértékben” támogatták a nemzetközi szakaszban nem kötelező kiegészítő kutatás lehetővé tételét, különösen annak érdekében, hogy ösztönözzék a technika állásának felderítését olyan nyelveken, amelyek a kutatást végző hivataloknak nem az elsődleges nyelvei.

A jegyzőkönyv azt is leszögezi, hogy a jelenlegi rendszer mellett az olyan nemzetközi kutatási hatóság (International Searching Authority, ISA), amelynek a hivatalos nyelvei között nem szerepel a japán, a koreai, az orosz vagy a spanyol nyelv, nagy valószínűséggel figyelmen kívül hagyja az ilyen nyelvű releváns dokumentumokat. Ez szintén érv a kiegészítő kutatás mellett.

Szingapúr

A Szingapúri Szellemijajdon-védelmi Hivatal a közelmúltban olyan konzultációs papírt adott ki, amelyben nemzetközi bejelentések szingapúri nemzeti szakaszának megindításával kapcsolatban javasol módosításokat. A beérkezett vélemények alapján fogják véglegesíteni a tervezetet, amely hazai bejelentésekre nem, kizárólag nemzetközi bejelentésekre vonatkozik.

A tervezet egyik javaslata szerint az elsőbbség napjától számított 39 hónapon belül lehetne kérni egyesített nemzetközi kutatást és elővizsgálatot. Egy másik javaslat szerint az elsőbbség napjától számított 39 hónapon belül lehetne kérni a nemzetközi kutatási jelentés alapján elővizsgálatot.

Tajvan

A szabadalmi ügyvivői rendszer megjavítása érdekében egy szakértő bizottság a szabadalmi ügyvivői törvény módosított változatát dolgozta ki, amelyet 2005 decemberében jóváhagyásra a törvényhozó testület elé terjesztettek. A módosított törvény főbb vonásait az alábbiakban foglaljuk össze.

Egy személy azt követően válhat szabadalmi ügyvivővé, hogy leteszi a szabadalmi ügyvivői vizsgát és erről bizonyítványt kap. A szabadalmi ügyvivői jogosítvány elnyeréséhez szabadalmi ügyvivői társaságnál kell előgyakorlatot folytatni. A szabadalmi ügyekkel ügyvivői jogosítvány nélkül foglalkozó személy büntethető.

Olyan szabadalmi ügyvivő, aki korábban már szerzett ügyvivői jogosítványt, az ügyvivői gyakorlatot újabb vizsga nélkül folytathatja.

A szabadalmi hivatal statisztikája szerint 2005 novemberében kb. 8000 személy rendelkezett ügyvivői jogosítvánnyal, akik közül mintegy 500-an folytattak tényleges ügyvivői gyakorlatot.

Törökország

A szabadalmi és védjegybejelentések számának növekedése ráirányította a figyelmet a szabadalmi ügyvivői jogosítvány elnyerésének feltételeire.

Törökországban csak a szabadalmi ügyvivők jogosultak külföldi bejelentők képviselésére a Török Szabadalmi Intézet előtt. A szabadalmi ügyvivői cím használatát a Török Szabadalmi Intézetet megalapító, 1994. június 24-én hatályba lépett rendelet tette lehetővé. Ennek megfelelően az első ügyvivői vizsgát 1996-ban tartották.

A mintegy kétórás szabadalmi ügyvivői vizsgára egyetemi végzettséggel rendelkező, kifogástalan erkölcsű és jó hírű török állampolgárok jelentkezhetnek. Ilyen vizsgát minden második évben tartanak. A főbb vizsgatárgyak: a szellemi tulajdon-védelemmel kapcsolatos nemzeti törvények, rendeletek és nemzetközi egyezmények. A vizsgán az felel meg, aki legalább 70%-os eredményt ér el. Jelenleg kb. 290 szabadalmi ügyvivő van lajstromozva az intézetnél. A török ügyvivők nem jogosultak képviselésre bíróság előtti peres eljárásokban.

A védjegyügyvivőként való lajstromozásnak lényegileg hasonló az alapkövetelményei. A szabadalmi ügyvivőknek is vizsgáznuk kell védjegyismeretekből, és csak e vizsga letétele után jeyezhetők be az ügyvivői lajstromba. Jelenleg kb. 550 védjegyügyvivő van Törökországban.

Annak érdekében, hogy a török szabadalmi ügyvivői rendszert összhangba hozzák a korszerű előírásokkal, az intézet kidolgozott egy új törvénytervezetet, amelyet azonban hivatalosan még nem fogadtak el.

Az ügyvivők erkölcsi és szakmai színvonalának javítása céljából jelenleg folyamatban van az ügyvivői kamara megalakítása.

Új-Zéland

A) Új-Zéland kormánya 2002 decemberében iktatta be a szabadalmi törvénybe a gyógyszer tárgyú szabadalmak kapcsán a Bolar-típusú kivételt, amelynek alapján nem minősül szabadalomtorlásnak a gyógyszer tárgyú szabadalmak alkalmazása kísérleti célból. Ez a kivétel engedélyezi egy szabadalmazott találmány használatát a forgalombahozatali engedély elnyerése céljából.

A törvény azonban nem szabályozza egyértelműen, hogy egy gyakorlatbavétel mikor minősül kutatási célúnak, és mikor tekinthető közvetlen kereskedelmi haszon elnyerése céljából végzettnek. Ezért a Gazdaságfejlesztési Minisztérium (Ministry of Economic Development) egy olyan tárgyú tervezetet adott közre, amelyben körvonalazza saját felfogását a kísérleti használatra vonatkozó kivétel meghatározására, és véleményeket kér az érdekelt felektől. Az esetleges törvénymódosítást a beérkezett válaszok alapján fogják kidolgozni.

B) Az új-zélandi kormány vitára bocsátotta azt a kérdést, hogy az ország csatlakozzék-e a Madridi Jegyzőkönyvhöz annak érdekében, hogy az ország lakosai számára csökkenjenek a védjegybejelentési költségek.

Vietnam

A 2006. áprilisi tájékoztatóban már hírt adtunk arról, hogy a vietnami parlament módosította a szellemitulajdon-védelmi törvényt, de annak végleges szövegét még nem hagyták jóvá. Egyúttal ismertettük az új törvény fontosabb rendelkezéseit is.

Most arról kaptunk hírt, hogy az új szellemitulajdon-védelmi törvény 2006. július 1-jén hatályba lépett.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

SZERZŐI JOGDÍJAK ÉS JÁRULÉKOK JELMEZTERVEKEN

SZJSZT-02/06

A Győri Ítéltábla megkeresése

A megkereső által feltett kérdések

1. Állapítsa meg a Szakértő Testület a 2000. március 10. napján kelt megbízási szerződés alapján a felperes által végzett tevékenységgel arányos díjat összességében és a felperes által kifejtett, elvégzett tevékenységenként külön-külön, a szerződéskötés kori árviszonyok szerint. (Szükséges tehát megállapítani az egyes elkészített jelmeztervek – az István, a Táltos János és a Tíz kicsi néger című színdarab – arányos díját is.)
2. Adjon szakvéleményt a Szakértő Testület arra nézve, hogy – a jogosulatlan felhasználás ítéltábla általi megállapítása esetén – az István és Az ember tragédiája című színdarab jelmezeinek 2000/2001. évbéli alperesi felhasználásával arányban áll-e a felperes jelenlegi, módosított keresetében (a Gf.20.228/2005/10. sorszám alatt 2005. november 9. napján csatolt beadvány) megjelölt 400 000 Ft + áfa, illetve 300 000 Ft + áfa díjazás.
3. Adjon szakvéleményt a Szakértő Testület arra nézve, hogy a felperes által az István és a Gizella darabokhoz tervezett jelmezek – színházon kívül – ünnepi eseményeken való felhasználásával arányban áll-e a felperes említett, módosított keresetében megjelölt – esetenkénti – 100 000 Ft + áfa-100 000 Ft + áfa díjazás.
4. Adjon szakvéleményt a Szakértő Testület a felek által a szakértői bizonyítás során indítványozott egyéb kérdésekre is.

Az eljáró tanács szakvéleménye

A Szerzői Jogi Szakértő Testület jelen ügyben kijelölt eljáró tanácsa (a továbbiakban: eljáró tanács) az ítéltábla megkeresése kapcsán rögzíti, hogy az ítéltábla által a Gf.IV.20.2-28/2005/15. sz. végzésében feltett kérdésekre a jelmezterv-dokumentáció ismerete hiányában nem tud jelmeztervenként külön szakvéleményt adni maradéktalanul és teljes körűen. Mindazonáltal, az ítéltábla döntését elősegítendő, az alábbi értelmező megállapításokat kívánja megtenni.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 1. §-ának (2) bekezdése a legjellegzetesebb műfajtak példálózó felsorolását adja meg, amelyek a szerzői

jog által védelemben részesülnek. Az idézett bekezdés *n*) pontja szerint ilyen alkotásnak minősül a jelmez- és díszletterv.

A hatályos szerzői jogi rendelkezések nem adnak egyértelmű értelmezési lehetőséget a jelmeztérvek alapján kivitelezett jelmezek esetére. Az Szjt. nem nevesít külön műfaji kategóriát a jelmez, a díszlet, illetve azok együttese (színpadi és/vagy audiovizuális művekben felhasznált látvány) tekintetében. A pontosság kedvéért szükséges rögzíteni, hogy a jelmezek nem részesülhetnek a szerzői joggal párhuzamos formatervezésiminta-oltalomban sem.

A jelmeztervnek nincs jogi fogalmi meghatározása; a Magyar színházművészeti lexikon definíciója szerint a jelmezterv egy adott előadás stílusának megfelelő, egy-egy szerep helyzetét, jellemét kifejező alkalmazott képzőművészeti alkotás. Pontosan ábrázolja a különböző jelenetekben viselendő öltözékeket, néha a maszkalképzést is. Figurinnak is nevezik. Részletrajzokkal kiegészítve (szabásrajz stb.) kerül a különböző kivitelező műhelyekbe (szabó – kalapos – cipész), és mellékelik hozzá a jelmeztervező által kiválasztott anyag- és színmintákat is.

A Magyar színházművészeti lexikon meghatározásában a jelmeztervezés alatt a jelmeztérvek elkészítésének folyamata értendő. A jelmeztervező a darab és az egyes szerepek alapos ismeretében minden szereplő minden öltözékét jelmeztervben ábrázolja. Figyelembe kell venni a mű stílusát, korszakát, annak éppen adott felfogását, a rendezői elképzeléseket, a szerepeket alakító művészek alkatát, néha egyéni kívánságait is. A színpadkép tervezőjének egyeztetni kell az egyes öltözékek színvilágát, a felhasználni kívánt főbb világítási effektusokat. A folyamathoz hozzátartozik a műhelyekben történő kivitelezés ellenőrzése, a ruhapróbák, az öltöztetés próbák irányítása is.

A jelmeztérvek komplex tervdokumentációk, amelyeket azonban az ítéltábla által megjelölt öt színdarab egyike vonatkozásában sem bocsátottak az eljáró tanács rendelkezésére. Az, ami az iratokban, illetve a hozzájuk tartozó optikai hordozókon fellelhető: karakteres, az adott színész személyére tervezett jelmeztérvek (*Táltos János*), míg a *Tíz kicsi néger* esetében elnagyolt, kollázszerű, nem színészre mintázott vázlatok, egyéni-eredeti jelleg nélkül. Jól példázza ezt a Wargrave nyugállományú törvényszéki bíróra tervezett anyag. Amíg a regény és a színdarab egy ráncos, hosszú nyakú, ravasz, fakó szemű, görnyedt hátú, idős férfit karakterizál, a felperes terveiben egy Woody Allen-szerű figura jelenik meg. Három darab esetében már csak az elkészült jelmezekről készült fotók, álló- és mozgóképek állnak rendelkezésre (*István, Gizella, Ember tragédiája*).

A hatályos szerzői jogi törvény a jelmeztérvek, illetve az azok alapján elkészített jelmezek felhasználását illetően részletszabályokat nem tartalmaz. A jelmeztérvek hasznosítására vonatkozó analógia sem vonható a szerzői jog által védett más tervek (például építészeti alkotás és annak terve [Szjt. 1. § (2) bekezdés *k*) pont], iparművészeti alkotás és annak terve [Szjt. 1. § (2) bekezdés *m*) pont]) között. A jelmezek használata ugyanis nem minősül a jelmezterv többszöri felhasználásának. Az eljáró tanács álláspontja szerint a jelmezek – kiindulva az ismertetett szakmai fogalmak tartalmából – csak egy adott előadás összefüggésé-

ben speciálisak, az előadáson kívüli használatuk során csupán egyszerű kellékek. A színházi gyakorlatot tekintve általánosságban kimondható, hogy nem jellemző a jelmeztervező és a színház kapcsolatára az, hogy a jelmezek más célú felhasználását kizárnák vagy korlátoznák. Természetesen a szerződésekben állíthatók korlátok és egyéb elvárások is megfogalmazhatók, jelen ügyben azonban ilyenek nem léteznek.

Az eljáró tanácsnak tehát nem állt módjában az elkészült jelmezek összehasonlítása a tervekkel, mivel a jelmezterveket sem az alperes, sem a felperes nem tudta mellékelni. Ennek megfelelően az eljáró tanács mozgástere rendkívül szűk, hiszen csak a felek között létrejött megállapodások tartalmára, illetve a periratokban fellelhető nyilatkozatokra hagyatkozhatott.

A csatolt megállapodások meglehetősen hézagos tartalmúak, a bennük meghatározott feladatok munkaviszonyhoz hasonló jogviszonyt feltételeznek. Ezt támasztja alá például a peres felek között 2000. március 10-én létrejött, 11-89/2000 iktatószám alatt iktatott „szerződés”. A szerződő felek – a felperes mint megbízott, az alperes mint megbízó – látszólag egy megbízási jogviszonyt létesített egymással, de ez a szerződés, ahogyan azt a Veszprémi Városi Bíróság 9.G.20.233/2003/17. sz. ügyiratában megállapította – és ezzel az eljáró tanács teljes mértékben egyetért – olyan komplex jogviszony képét mutatja, amelyben egyaránt fellelhetők a munkaviszony, a megbízás és a vállalkozás egyes elemei. A kérdéses jelmezterveket a felperes vezető jelmeztervezői feladatkör keretében volt köteles elkészíteni (a 2000–2001-es színházi évadon belül három tervezés, a korábbi gyakorlatnak megfelelően az előadások nevesítése nélkül). A szerződésekben meghatározott komplex feladatkör ellátásáért havi 100 000 Ft díjazásban részesült. A szerződés a három jelmezterv elkészítéséért külön díjazást nem állapított meg, illetőleg ennek lehetőségére nem is utalt.

Az ítéletábra előtt folyamatban lévő ügyben a díjfizetési igény egyaránt felmerül a jelmeztervek, illetőleg a jelmezek használatával kapcsolatosan. Az eljáró tanács álláspontja szerint a szerzői jogi díjigény csak az elkészített és elfogadott jelmeztervek után jár; nem merülhet fel ilyen díjigény a jelmezek használatával kapcsolatosan. Így tehát a jelmeztervekre vonatkozó szerzői jogi díjigény nem igazodik a tervek felhasználásának módjához és terjedelméhez. Ennek különös jelentősége van az ítéletábra által feltett harmadik kérdés tekintetében (díjazás arányossága a felperes által az István és a Gizella darabokhoz tervezett jelmezek – színházon kívül – ünnepi eseményeken való felhasználása során).

Az első magyar királyné nevét, emlékét őrző évi rendszeres, hagyományos veszprémi rendezvény a Gizella Napok Művészeti Fesztivál, amely a művészeti ágak teljes repertóárját magában foglalja. A kirakodóvásár mellett a gyermekek szórakoztatásáról vásári komédiások gondoskodnak. A szervezési feladatokat a Városi Művelődési Központ látja el, Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, illetve a Miniszterelnöki Hivatal támogatja a rendezvényt. Passau, a történelmi hagyományokra is tekintettel, szoros, ún. testvérvárosi kapcsolatokat ápol Veszprémmel. A két város civil és kulturális szervezetei rendszeres szereplői egymás jeles ünnepein (Gizella Napok Művészeti Fesztivál, Passauer Burgfeste – a

passaui várban rendezett historikus kézművesvásár). Mindezen megállapítások is szükségessé teszik az eljáró tanács azon következtetéséhez, amely szerint felperes megalapozatlan díjkövetelést támaszt jelenlegi, módosított keresetében (a Gf.20.228/2005/10. sorszám alatt 2005. november 9. napján csatolt beadvány) az „István” és a „Gizella” című darabokhoz tervezett jelmezek vélelmezett jogellenes felhasználásáért.

A Gizella napi rendezvények során felhasznált jelmezek, ruhák, kellékek nem feleltek meg az előadás során felhasznált jelmezeknek. Más lenne a helyzet, ha a Gizella napi rendezvények során magát a színházi előadást reprodukálták volna, vagy abból adtak volna elő részleteket. Ebben az esetben ugyanis a jelmeztervező, ha jogdíjra nem is, de a nevének feltüntetésére igényt tarthatott volna.

A felperesi igény helytállósága szempontjából rendkívül lényeges annak megítélése, hogy a felek között létrejött jogviszony megfelel-e az Szjt. 30. §-ában meghatározott munkaviszonyhoz hasonló jogviszonynak, mert az ennek keretében létrehozott mű szerzői jogi vétele teljesen más, mint a szerző szabad, önálló akaratából létrehozott művek esetében. Ennek megítélése azonban nem tartozik a szerzői jogi szakkérdések közé. Amennyiben a felek között létrejött jogviszony, illetőleg a felperes által létrehozott művek az Szjt. 30. §-ának megfelelőek, a felek között létrejött szerződésekben meghatározott díjazások mértékét tekintve, a más hasonló jogviszonyok keretében meghatározottakhoz viszonyítva is, megfelelőek.

A jelmezterv-dokumentáció ismerete hiányában az eljáró tanács a rendelkezésre álló periratok alapján abban az esetben tudná értékelni az ügyet, ha az ítéletábla döntést hozna abban az előkérdésben, hogy vajon a színház és a jelmeztervező közötti jogviszony megbízási vagy munkaviszonyhoz hasonló jogviszonynak tekinthető-e. Amennyiben az ítéletábla e jogviszonyra nem az Szjt. 30. §-át alkalmazza, a feltett kérdések megválaszolása előtt feltétlenül tisztázandónak tartja a következőket:

- a színházak és jelmeztervezők közötti jogviszony tartalma általában;
- a peres felek közötti viszony megromlása előtti, a korábbi évadokban egymással szemben támasztott elvárások és jogosítványok tisztázása, figyelemmel arra, hogy a csatolt szerződések gyakorlatilag több éven keresztül változatlan tartalmúak voltak, és jogvita nélkül mentek teljesebbé;
- figyelemmel arra, hogy a teljes tervdokumentációk nem állnak rendelkezésre, így az sem állapítható meg, hogy azok valóban komplexen el is készültek, tisztázni szükséges azt is, hogy vajon a felperes a teljes tervezési folyamatban részt vett-e a vitatott előadások jelmezterveit illetően, ideértve a jelmezek elkészítését és az előadás megvalósítását is.

A JOGELLENES FORRÁSBÓL TÖRTÉNŐ MÁSOLÁS KÉRDÉSE

Az ASVA Alapítvány megkeresése

SZJSZT-17/06/1.

I. A MEGKERESŐ ÁLTAL FELTETT KÉRDÉSEK

Az Audiovizuális Művek Szerzői Jogait Védő Közcélú Alapítvány (ASVA) mint megbízó a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: az Szjt.) 33. §-a (2) és (3) bekezdésének és a 35. §-a (1) bekezdésének értelmezésével kapcsolatban a következő beadvánnyal fordult a Szerzői Jogi Szakértő Testülethez (a továbbiakban: SZJSZT).

„Az Szjt. szabad felhasználásra vonatkozó általános [Szjt. 33. § (2) és (3) bekezdése] és azon belül az úgynevezett magáncélú másolásra vonatkozó külön szabályai [Szjt. 35. § (1) bekezdése] a magyar jogalkotó nemzetközi kötelezettségvállalásain, vagyis a TRIPS-egyezmény 13. cikkén, valamint a Berni Unió Egyezmény (BUE) 9. cikkének 2. bekezdésén alapulnak, amelyek kimondják, hogy egy felhasználás csak akkor megengedett külön szerzői felhasználási engedély és díjfizetés nélkül, ha megfelel az úgynevezett háromlépcsős teszt együttes feltételrendszerének, azaz

- a szabad felhasználások egyes eseteit külön-külön, egyedi esetekként kell tekinteni,
- a szabad felhasználás nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására,
- és indokolatlanul nem károsíthatja a szerzői jogosult jogos érdekeit.

A magyar Szjt. a fenti feltételrendszert kiegészíti a tisztesség polgári jogi követelményre való hivatkozással, valamint feltételként szabja, hogy az nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

A magyar Szjt. 33. § (3) bekezdése értelmében továbbá a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni.

A fentiek alapján abban a kérdésben kérjük a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményét, hogy a digitális – online – környezetben tömegessé váló másolási – többszörözési – cselekmények azon eseteinél, amelyekben a műpéldányról készített másolatok száma, vagy a felhasználás egyéb mennyiségi vagy minőségi kritériumai alapján nem állapítható meg egyértelműen a szabad felhasználás általános feltételeibe való ütközés, levezethető-e a fentiekben bemutatott nemzetközi feltételeken alapuló magyar szerzői jog alapján az, hogy a nem jogszerű forrásból származó, azaz jogellenesen előállított hordozóról vagy műpéldányról való másolatkészítés – többszörözés – már nem felel meg a szabad felhasználás általános feltételrendszerének.

A fenti kérdésfelvetés szükségességét a szerzői jogi felhasználási cselekmények gyakorlati megnyilvánulása is bizonyítja.

A gyakorlatban azokban az esetekben ugyanis, amikor egy természetes személy egy meghatározott szerzői műről (jellemzően filmalkotásról vagy zeneműről) nagy számú másolatot készít, vagy nyilvánvalóan úgynevezett kalóz online forgalmazótól, zárt láncú ftp-szerveren keresztül különböző filmalkotásokat (és zeneműveket) tömegével, nagy mennyiségben, magas havi előfizetési díj ellenében rendszeresen tölt le (többszöröz) a számítógépe me-revlemezére, egyértelműen megállapítható a szabad felhasználás általános feltételeibe való ütközés, ahogy ezt a következőes magyar (büntető)bíróági gyakorlat is mutatja.

Azok az egyedi esetek azonban, amelyek egyenként ugyan nem sérelmesek a mű rendes felhasználására – például egy filmalkotás letöltése kalózdalról, illetve fájlcserélőről (ez utóbbi esetben természetesen egyértelmű, hogy a letöltés feltételeként megvalósuló visszaosztás, illetve feltöltés szerzőijog-sértés, a kérdésünk nem is erre vonatkozik) –, kérdéses, hogy az egész társadalomra vetítve tömegében, számában és összességében a hatályos szerzői jogi szabályozás alapján nem nyilvánvalóan sérelmesek-e a mű rendes felhasználására.

A hatályos német szerzői jogi szabályozás [UrhG 53. § (1)] is ugyanazokon a nemzetközi kötelezettségvállalásokon (TRIPS, BUE) alapul, mint a hatályos magyar Szjt. szabad felhasználásra vonatkozó szabályai, azonban a német szerzői jogi törvény a magáncélú másolás szabályaiba beépített egy speciális szabályt is, amely a műpéldány forrására utal: a német törvény ugyanis a szabad felhasználás körébe eső magáncélú másolás lehetőségét kizárja a nyilvánvalóan jogellenesen létrehozott műpéldányokról történő többszörözés esetében még akkor is, ha az ilyen többszörözés egyébként megfelel a szabad felhasználás egyéb, a háromlépcsős teszt szerinti általános, valamint a magáncélú másolásra vonatkozó különös feltételeknek.

A fentiekre tekintettel kérjük a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testületet az alábbi kérdéseink megválaszolására:

1. Levezethető-e az Szjt. 33. § (2) és (3) bekezdésének és az Szjt. 35. § (1) bekezdésének együttes szabályrendszeréből, hogy a nem jogszerűen többszörözött vagy nem jogszerűen nyilvánossághoz közvetített [különös tekintettel az internetes típusú, az Szjt. 26. § (8) bekezdése szerinti lehívásra hozzáférhetővé tétellel, valamint a letöltéssel – többszörözéssel – megvalósuló felhasználásokra] műpéldányról vagy hordozóról történő, egyébként magáncélú másolat készítése (többszörözés) a szerzői jogi jogosult kizárólagos jogait sérti, avagy a fentiek általános rendezésére csak egy erre vonatkozó kifejezett jogszabálmódosítás alapján kerülhet sor.
2. Amennyiben az előző kérdésre a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület azt a választ adja, hogy a fentiek rendezésére külön erre vonatkozó jogszabály-módosítás szükséges, akkor a további kérdésünk, hogy a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület álláspontja szerint szükséges-e/lehetséges-e, hogy a magyar jogalkotó külön rendelkezzen a – mintegy a kivétel alóli kivételként – arról, hogy csak a nyilvánvalóan jogsértő módon előállított példányról való másolatkészítés nem minősül szabad felhasználásnak, ily módon pedig utaljon-e a jogalkotó a másolatot készítő személy oldalán bármilyen nyilvánvalóságra, tudatállapotra, gondosságra vagy elvárhatóságra?

A 2. kérdéssel kapcsolatban megjegyezzük, hogy álláspontunk szerint a szabad felhasználás rendszertanilag nem a felhasználónak biztosított külön jog, hanem a szerzői jogosultak kizárólagos szerzői jogainak a korlátja.”

II. AZ IRÁNYADÓ NEMZETKÖZI, KÖZÖSSÉGI ÉS HAZAI SZABÁLYOZÁS ELEMZÉSE

Az Sztj. irányadó rendelkezései

A Szerzői Jogi Szakértő Testület eljáró tanácsa szükségesnek látja az Sztj. irányadó rendelkezéseinek pontos idézését, mégpedig úgy, hogy a vizsgálatban a megbízó beadványában említett 33. és 35. § mellett a 20. §-t is bevonja a vizsgálat körébe (a 21. §-t azért nem, mert bár abban is szó van magáncélú másolásról, miután reprográfiai másolásra vonatkozik, kívül esik a megbízó által felvázolt kérdéskörön). Itt jegyzi meg az eljáró tanács, hogy a „másolás” szó pontosabban fejezi ki a nemzetközi és közösségi normák angol (és francia) szövegében szereplő „reproduction” szó fogalmát, mint a „többszörözés” szó. A „többszörözés” azt a téves képzetet keltheti, hogy csak a mű több példányban való engedély nélküli másolása (reprodukálása) sérti a szerzői jogot. Ez azonban nem így van; amennyiben nem áll fenn az adott esetre valamely kivétel vagy korlátozás, egyetlen példány engedély nélküli másolása is jogsértő.

Magáncélú másolás mint szabad felhasználás

A magáncélú másolás alapvető szabályait az Sztj. 35. §-ának az (1)–(3) bekezdésében foglalt rendelkezések tartalmazzák, amelyek így szólnak:

„35. § (1) Természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelem-szerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. E rendelkezés nem vonatkozik az építészeti műre, a műszaki létesítményre, a szoftverre és a számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázisra, valamint a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítésére. Kotta reprográfiával [21. § (1) bek.] magáncélra és a (4) bekezdés b)–d) pontjában szabályozott esetekben sem többszörözhető.

(2) Teljes könyv, továbbá a folyóirat vagy a napilap egésze magáncélra is csak kézírással vagy írógéppel másolható.

(3) Nem minősül szabad felhasználásnak – függetlenül attól, hogy magáncélra történik-e –, ha a műről más személlyel készíttetnek másolatot számítógépen, illetve elektronikus adathordozóra.”

A szabad felhasználás általános szabályai

A fenti rendelkezésekre is vonatkoznak azonban a szabad felhasználásokra és a szerzői jog más korlátaira vonatkozó általános szabályok, amelyeket az Sztj. 33. §-a foglal magában. A megbízó által feltett kérdések szempontjából a § (1)–(3) bekezdésének van jelentősége [a (4) bekezdés az iskolai célú felhasználás fogalmával foglalkozik]:

„33. § (1) A szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges. Csak a nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon e törvény rendelkezéseinek megfelelően.

(2) A felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

(3) A szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni.”

A többszörözési jog díjigényre korlátozása a magáncélú másolás egyes eseteiben

Külön rendelkezések vonatkoznak a hang- és képrögzítés útján történő magáncélú másolásra. Ezeket az Sztj. 20. §-a foglalja magában. A § (1) és (2) bekezdése így rendelkezik:

„20. § (1) A rádió- és a televízió-szervezetek műsorában sugárzott, a saját műsort vezető útján a nyilvánossághoz közvetítők műsorába befoglalt, valamint a kép- vagy hanghordozón forgalomba hozott művek szerzőit, előadóművészi teljesítmények előadóművészeit, továbbá filmek és hangfelvételek előállítóit műveik, előadóművészi teljesítményeik, illetve filmjeik és hangfelvételeik magáncélú másolására tekintettel megfelelő díjazás illeti meg.

(2) Az (1) bekezdésben említett díjat az irodalmi és a zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezet állapítja meg a többi jogosult közös jogkezelő szervezetével egyetértésben. A díj megállapításakor figyelembe kell venni, hogy az érintett művek, előadóművészi teljesítmények, valamint filmek és hangfelvételeik esetében alkalmaznak-e a szerzői jog, illetve az ahhoz kapcsolódó jogok védelmére szolgáló hatásos műszaki intézkedést (95. §). A díjat az üres kép- és hanghordozó gyártója, külföldi gyártás esetén pedig a jogszabály szerint vám fizetésére kötelezett személy, vagy – vámfizetési kötelezettség hiányában – egyetemlegesen a hordozót az országba behozó személy és az azt belföldön először forgalomba hozó személy köteles az irodalmi és a zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezethez a vámkezelés befejezésétől, vámfizetési kötelezettség hiányában pedig a forgalomba hozattaltól, illetve a vámfizetés befejezésétől számított nyolc napon belül megfizetni. A jogdíj megfizetéséért az adott hordozó összes belföldi forgalmazója is egyetemlegesen felel.”

A § (3)–(6) bekezdése a díjazás alól kivett készülékekre, illetve kép- és hanghordozókra, valamint a befolyt díjak felosztására vonatkozik, míg a § (7) bekezdése a díjigény érvényesítésének kötelező hatályú közös jogkezeléséről rendelkezik. Ezeknek a rendelkezéseknek nincs jelentőségük a megbízó által feltett kérdések szempontjából.

A „háromlépcsős teszt” nemzetközi, közösségi és hazai szabályozása; a teszt kötelező alkalmazása a többszörözési jogra vonatkozó kivételekre és korlátozásokra

A Berni Unió Egyezmény (a továbbiakban BUE) 9. cikkének (2) bekezdése a szerzők többszörözési jogára vonatkozó kivételekről és korlátozásokról

A „háromlépcsős teszt” először a BUE 1967-es stockholmi felülvizsgálatának eredménye-

ként került be a szellemi tulajdon-védelem nemzetközi szabályaiba. A BUE 9. cikkének (2) bekezdése rendelkezett úgy (s ez a szabály változatlan maradt a ma hatályos, 1971-es párizsi szövegben is), hogy a Berni Unió országainak a törvényei csak annyiban engedhetik meg az irodalmi és művészeti művek többszörözését, másolását, amennyiben az ilyen engedély (i) különleges esetre vonatkozik; (ii) nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és (iii) indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.

A stockholmi diplomáciai értekezlet I. Főbizottságának jegyzőkönyve nyilvánvalóvá teszi, hogy a többszörözés, másolás ilyen engedélyezése kétféle formában történhet: szabad felhasználás formájában (ami azt jelenti, hogy a többszörözést, másolást végzőnek egyrészt nincs szüksége a szerző engedélyére, másrészt a felhasználásért díjat sem kell fizetnie) vagy kényszerengedély útján, vagyis a szerző kizárólagos engedélyezési jogának a pusztán díjigényre való korlátozásával (amely esetben ugyan nem kell engedélyt kérni, de fizetni kell a többszörözés, másolás lehetőségéért).¹ Az előbbi esetben a többszörözési jog alóli kivételtől, az utóbbi esetben pedig e jog korlátozásáról van szó.

A stockholmi diplomáciai értekezlet irataiból egyértelműen kitűnik, hogy a BUE szerint a nyilvánosság egyes köreiből elterjedt és gyakran ismételtetett folklórszerű tétel, amely szerint a magáncélú másolás általában szabad, és mindenkinek „joga” van rá, minden alapot nélkülöz. A magáncélú másolásra is vonatkozik a BUE 9. cikkének (1) bekezdése szerinti kizárólagos többszörözési jog, és csak arról lehet szó, hogy e jogra vonatkozóan kivételeket vagy korlátozásokat vezessenek be a Berni Unió országai, feltéve, hogy azok megfelelnek a 9. cikk (2) bekezdésében foglalt, fent említett „háromlépcsős tesztnek.” Tehát, ha a kivétel vagy korlátozás (i) nem minden magáncélú másolásra, hanem csak azok különleges eseteire terjed ki; (ii) nem sérelmes a mű rendes felhasználására; és (iii) indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.

A stockholmi diplomáciai értekezlet kifejezetten foglalkozott egy olyan javaslattal, hogy a magáncélú másolás legyen általában kivétel, minden további feltételtől függetlenül (amely elképzelés nyilván azért merülhetett fel, mert a 60-as években még nem voltak meg az ilyen másolást könnyűvé, tökéletessé és tömegessé tevő eszközök), de elutasította azt. Ez a következőképpen történt. A diplomáciai értekezlet előkészítésére a BIRPI (a WIPO elődje) igazgatója által 1965-ben összehívott kormányzati bizottság külön munkacsoportot hozott létre a többszörözési jogra és az azt érintő kivételekre és korlátozásokra vonatkozó rendelkezések kidolgozására. A bizottság elfogadta a munkacsoport javaslatát, és az került be a diplomáciai értekezlet elé terjesztett tervezet szövegébe. A javaslat a következőkből állt:

¹ Az I. Főbizottság jegyzőkönyvének hivatalos angol változata e tekintetben a következőket tartalmazza: „If it is considered that reproduction conflicts with the normal exploitation of the work, reproduction is not permitted at all. If it is considered that reproduction does not conflict with the normal exploitation of the work, the next step would be to consider whether it does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author. Only if such is not the case would it be possible in certain special cases to introduce a compulsory license or to provide for use without payment” [kiemelés az SZJSZT eljáró tanácsától]. *Records of the Intellectual Property Conference of Stockholm (1967)*, WIPO, Genf, 1971, (a továbbiakban: a stockholmi értekezlet iratai) 1145–46. o. 85. bek.

(i) a többszörözési jog kifejezett elismeréséből (az egyezmény korábbi szövegeiben ugyanis ez az alapjog csak a rá vonatkozó egyes kivételekből következően, közvetetten – az „*a contrario*” elv alapján – szerepelt az egyezményből folyó kötelezettségek között); és (ii) olyan rendelkezésekből, amelyek e jogra vonatkozó kivételek, illetve korlátozások bevezetését teszik lehetővé a Berni Unió országai számára: (a) magánhasználatra (*private use*); (b) igazságszolgáltatási és közigazgatási célokra; és (c) „bizonyos különleges esetekre, amelyekben a többszörözés nincs ellentétben a szerző jogos érdekeivel és nem sérelmes a mű rendes felhasználására.”²

A diplomáciai értekezlet I. Főbizottságához (amely a BUE felülvizsgálatával foglalkozott) egy sor módosító javaslatot terjesztettek elő a küldöttségek, s azok részben a kivételek szűkítésére, részben azok bővítésére irányultak.³ Végül azonban az Egyesült Királyság javaslatát fogadta el a Főbizottság, amely érdemben megfelelt a 9. cikk jelenlegi (2) bekezdésének (csak még kisebb szövegezési változtatások történtek annak végső elfogadása előtt). A javaslat lényege az volt, hogy az alapszöveg (a) és (b) pontja (tehát a magáncélú másolásra és az igazgatási és közigazgatási célokra vonatkozó minden további feltételtől független kivétel) maradjon ki, és csak a (c) pont kerüljön be az egyezmény szövegébe. Ez azt eredményezte, hogy, többek között, a magáncélú másolás is egyértelműen a „háromlépcsős teszt” ernyője alá került.

A Római Egyezmény 15. cikke 1. bekezdésének (a) pontja a szomszédos jogok tekintetében a magáncélú felhasználásra alkalmazható kivételről

A szomszédos jogok (vagyis az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műorszárgázó szervezetek) védelméről szóló Római Egyezmény 15. cikke 1. bekezdésének (a) pontja szerint a szerződő államok minden további feltétel nélkül kivételeket vezethetnek be a magáncélú másolásokra – és általában a magáncélú felhasználásra – vonatkozóan. Megjegyzendő, hogy a Római Egyezményt a Berni Egyezmény fent említett 1967-es felülvizsgálata előtt hat évvel, 1961-ben fogadták el, amikor még kevésbé voltak előreláthatóak azok a műszaki fejlemények, amelyek lehetővé tették a szomszédos jogok által védett teljesítmények tömeges, jó minőségű másolását és annak az e jogok rendes felhasználására és a jogtulajdonosok jogos érdekeire gyakorolt negatív hatását.

A TRIPS-egyezmény 13. cikke a szerzők vagyoni jogaira vonatkozó kivételekről és korlátozásokról és 30. cikke a szabadalmasok jogaira vonatkozó kivételekről

A TRIPS-egyezmény 13. cikke kiterjesztette a „háromlépcsős teszt” alkalmazását a szerzői jogi jogosultak összes vagyoni jogaira. A TRIPS-egyezménynek ez a rendelkezése ugyanazt a három feltételt tartalmazza, mint a Berni Unió Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdése. A két szövegbeli eltérés nem jelent érdemi különbséget. Azzal, hogy nem a felhasználás engedélye-

² A stockholmi értekezlet iratai, 113. o.

³ Uo., 690–692. o.

zésének, hanem a kizárólagos jogokra vonatkozó korlátozások és kivételek alkalmazásának a feltételeire utal az egyezmény 13. cikke, valójában világosabbá vált a szöveg [mégpedig ugyanolyan értelemben, mint ahogyan a BUE 9. cikkének (2) bekezdése is értelmezendő a főbizottsági jegyzőkönyvben foglalt, fent említett és a lábjegyzetben idézett megállapítások tükrében]. A szerzői jogi tulajdonosokra való utalás a szerzők helyett is felfogható úgy, hogy az nem változtat a szöveg értelmén, hiszen a BUE-nek a szerzőkre vonatkozó rendelkezései – természetesen a személyhez fűződő jogokra vonatkozó rendelkezések kivételével – is úgy értendők, hogy azok éppen úgy vonatkoznak a vagyoni jogok más jogosultjaira is.

Megjegyzendő, hogy a TRIPS-egyezmény 13. cikke csak a szerzői jogokra vonatkozik. Ez nemcsak abból következik, hogy a szerzői jogról szóló 9–12. cikk után és a szomszédos (a TRIPS-egyezmény szóhasználatában: „kapcsolódó”) jogokról szóló 14. cikk előtt áll, de abból is, hogy csupán a (szerzői) művekre utal. A 14. cikk 6. bekezdése aztán teljesen egyértelművé teszi, hogy a szomszédos jogok esetében a Római Egyezménynek a kivételekre vonatkozó szabályai [tehát a 15. cikk 1. bekezdésének a magáncélú használatra vonatkozó (a) pontja is] alkalmazandók.

Arra a WTO vitarendezési esetre tekintettel is, amelyre röviden utalás történik az alábbiakban, indokolt megjegyezni, hogy a TRIPS-egyezmény nemcsak a szerzői jogra, de a szabadalmi jogra is kiterjesztette a „háromlépcsős tesztet”, igaz bizonyos eltérésekkel. A legfontosabb érdemi különbség azonban nem a három „lépcsőben” van, hanem abban, hogy az irányadó rendelkezés – az egyezmény 30. cikke – csupán a szabadalmi joggal szembeni kivételekről szól, s nem terjed ki a korlátozásokra (a 31. cikk rendelkezik a kényszerengedélyek formájában történő korlátozásokról, mégpedig eltérő és jóval részletesebb feltételekkel). A szabadalmi teszt első „lépcsője” csak részben azonos a szerzői jogi teszt első „lépcsőjével”, hiszen csak a kivételek „korlátozott” („limited”) voltát említi, s így nincs utalás az esetek „különleges” voltára. A második „lépcső” gyakorlatilag ugyanaz (természetesen „*mutatis mutandis*” módon), mint a 13. cikk esetében. A harmadik „lépcső” némileg ugyancsak eltér. A szerzői jogi rendelkezésekhez hasonlóan ez is úgy szól, hogy a kivétel indokolatlanul nem károsíthatja a szabadalmas jogos érdekeit, de ehhez hozzáteszi a rendelkezés, hogy mindezt a harmadik személyek jogos érdekeinek a figyelembevételével kell megítélni. (Megjegyzendő azonban, hogy ez utóbbi különbség aligha eredményezhet igazi érdemi különbséget a harmadik „lépcső” alkalmazásában, hiszen a szerzői jogi rendelkezések esetében is nyilvánvalóan figyelembe kell venni harmadik személyek, s általában a közösség jogos érdekeit annak eldöntéséhez, mely esetekben lehet szó arról, hogy, bár valamely kivétel károsítja a szerzők jogos érdekeit, az az adott körülmények között és adott feltételekkel mégis indokolt.)

A WCT 10. cikke és a WPPT 16. cikke a szerzők, előadóművészek és hangfelvétel-előállítók vagyoni jogaira vonatkozó kivételekről és korlátozásokról

A „háromlépcsős teszt” „karrierjét” a WIPO 1996-ban elfogadott két ún. „internetszerződése” – a WCT és a WPPT – teljesítette ki. A két szerződés a szerzők, az előadóművészek

és a hangfelvétel-előállítók összes vagyoni jogára vonatkozó korlátozásokra és kivételekre előírta e teszt alkalmazását. A WCT 10. cikke és a WPPT 16. cikke ugyanazt a három feltételt jelöli meg a teszt három „lépcsőjeként” mint a Berni Unió Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdése és a TRIPS-egyezmény 13. cikke. E rendelkezések a TRIPS-egyezmény 13. cikkének stílusában a vagyoni jogokra bevezetendő korlátozások és kivételek feltételeire utalnak (a WCT azonban abban nem követi a TRIPS-egyezmény rendelkezését, hogy a szerzők érdekei helyett általában a szerzői jogi jogtulajdonosok érdekeiről szólna; ebben a tekintetben a BUE szerinti szöveget veszi át).

Az InfoSoc irányelv 5. cikke (2) bekezdésének (b) pontja a szerzők és a szomszédos jogi jogosultak többszörözési jogának díjigényre korlátozásáról magáncélú másolás esetében és (5) bekezdése a vagyoni jogokra vonatkozó kivételek és korlátozások általános feltételeiről

Mint ismeretes, az Európai Parlament és Tanács 2001. május 22-i 2001/29/EK irányelve a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak az információs társadalomban való összehangolásáról (a továbbiakban: az „InfoSoc irányelv”) 5. cikkének (1)–(4) bekezdése kimerítő jelleggel rendelkezik azokról a kivételekről és korlátozásokról, amelyeket a tagországok szerzői jogi törvényei alkalmazhatnak a szerzők és a szomszédos jogok jogosultjai egyes jogainak, többek között többszörözési jogának tekintetében. A magáncélú másolásra vonatkozó korlátozás egyike ezeknek. Az 5. cikk (2) bekezdésének (b) pontja rendelkezik úgy, hogy „[a] tagállamok a 2. cikkben szabályozott többszörözési jog alól kivételeket, illetve korlátozásokat állapíthatnak meg ... bármely hordozóra természetes személy által magáncélra, kereskedelmi célt közvetlenül vagy közvetve sem szolgáló többszörözés tekintetében, feltéve, hogy a jogosultak méltányos díjazásban részesülnek, amelynek meghatározásánál figyelembe kell venni, hogy az érintett művel vagy más védelem alatt álló teljesítménnyel kapcsolatban alkalmaztak-e a 6. cikkben meghatározott műszaki intézkedést.” Így erre is alkalmazandó az 5. cikk (5) bekezdése, amely szerint „[a]z (1), a (2), a (3) és a (4) bekezdésben foglalt kivételek és korlátozások kizárólag olyan különös esetekben alkalmazhatók, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.” Vagyis az InfoSoc irányelv szerint a magáncélú másolásra vonatkozó kivételek és korlátozások csak annyiban megengedettek, amennyiben azok összhangban állnak a „háromlépcsős tesztel.”

Az Szjt. 33. §-ának (2) bekezdése: a második és harmadik „lépcső” a háromból

Ami az Szjt.-ben szabályozott szabad felhasználásokat illeti, s így a magáncélú másolásra vonatkozóan az Szjt. 35. §-ában foglaltak szerint engedett szabad felhasználást is, azokra is kiterjed a „háromlépcsős tesztnek” legalább a második és harmadik „lépcsője.” Ezt írja elő a szabad felhasználás általános feltételeit tartalmazó 33. § (2) bekezdése. A rendelkezés tehát az első „lépcsőt” nem foglalja magában, viszont a második és harmadik „lépcső” szerinti feltételeken kívül továbbiakat is tartalmaz, hiszen így szól: „A felhasználás a szabad felhasználá-

lásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra. Ezek a „többletfeltételek” azonban valójában levezethetők a BUE egyes szabályaiból is. Például a tisztességes eljárás követelményét – amely amúgy nyilván nem erre ez egy esetre szorítkozik – külön is kimondja az egyezmény 10. cikkének az idézésekről szóló (1) bekezdése és az oktatási célú felhasználásokról szóló (2) bekezdése is (igaz, hogy az egyezménynek az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet által kihirdetett magyar szövege ebben a tekintetben is pontatlanságot tartalmaz, miután a „fair practice” kifejezés egyszerűen „bevett gyakorlatként” szerepel benne). Az pedig, hogy a szabad felhasználás csak a rendeltetésével összeférő célra történhet, egyrészt természetes, másrészt következik magából az első „lépcsőből,” harmadrészt például ez is szerepel az egyezmény 10. cikke (1) és (2) bekezdésében, mint feltétel.

A három „lépcső” „címzettjei”; az Szjt. 33. §-ának (2) bekezdése és annak alkalmazási köre

Külön vita tárgya lehetne, hogy vajon a fent említett nemzetközi szabályokkal és az InfoSoc irányelv 5. cikkének (5) bekezdésével való teljes összhang megteremtése érdekében indokolt lenne-e az Szjt. 33. §-a (2) bekezdését kiegészíteni a „háromlépcsős teszt” első „lépcsőjével” is. A válasz erre a kérdésre attól függ, hogy az első „lépcső” szerinti feltételt is úgy tekintjük-e, mint amelyet a jogalkalmazás során is figyelembe kell venni, vagy inkább olyannak, mint amelynek – a második és a harmadik „lépcső” szerinti feltételektől eltérően – egyedül a törvényhozó a címzettje. Az Szjt. 33. §-ának (2) bekezdése az utóbbi álláspontot tükrözi, s ez – bár az ezzel ellenkező álláspont mellett is felhozhatók érvek – mindenképpen védhetőnek látszik (azt az álláspontot tükrözi, hogy azoknak a különleges eseteknek a bővülésével vagy szűkülésével, amelyekre vonatkozóan kivételek, illetve korlátozások irányadók, indokolt magának a törvényhozónak a beavatkozása; a „háromlépcsős teszt” másik két „lépcsőjének” az alkalmazását viszont – a vonatkozó feltételeknek az adott esetek konkrét és esetleg változó körülményeitől való függőségükre tekintettel – jobb a gyakorlatra és az igazságszolgáltatásra bízni).

Az eljáró tanács erre is tekintettel egyelőre elegendőnek tartja az arra való utalást, hogy az Szjt. nem minősíti a magáncélú másolást mint olyan különleges esetnek, hiszen a 35. § (1)–(3) bekezdése az ilyen másolások széles körét kizárja mind a kivételek, mind a korlátozások köréből. A különleges esetek két körét határozza meg: egyrészt azokat, amelyekben a kizárólagos többszörözési jog díjigényre való korlátozásáról van szó (lásd a 20. és 21. §-t), másrészt azokat, amelyek szabad felhasználás – vagyis a többszörözési jog alóli kivétel – alá esnek (lásd a 35. §-t az olyan esetek tekintetében, amelyek nincsenek kizárva a szabad felhasználás lehetőségéből). Annál fontosabb kérdés az, hogy vajon az Szjt. 33. §-ának (2) bekezdése vonatkozik-e a többszörözési jognak a 20. § szerinti korlátozására is.

Az említett cikkek szövegének összevetése alapján első látásra tagadó válasz látszik indokoltnak erre a kérdésre. Ennek az az oka, hogy a 33. § (2) bekezdése csak szabad felhasználásra utal, amelyet a § (1) bekezdése akként határoz meg, hogy az „*díjitalan*”, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges”, viszont a 20. §-ban említett magáncélú másolások esetében, bár a szerző engedélye nem szükséges, a felhasználás nem díjitalan. Ebből az következne, hogy a többszörözési jognak a 20. § szerinti korlátozására nem terjedne ki a „háromlépcsős teszt” második és harmadik „lépcsője” sem, vagyis akkor is elegendő lenne a jogdíjigény elismerése és az annak megfelelő díj megfizetése a magáncélú másoláshoz, ha az a konkrét körülmények között sérelmes lenne az érintett művek rendes felhasználására, illetve indokolatlanul károsítaná a szerzők (és más jogosultak) jogos érdekeit (továbbá, ha a 33. § további feltételeire is gondolunk, annak sem lenne jelentősége, hogy az említett korlátozás alapján megengedett magáncélú másolás egyes esetekben nem felelne meg a tisztesség követelményeinek, illetve a korlátozás céljának).

A csupán az Szjt. szövegére épülő ilyen értelmezés elfogadása esetén ellenmondások merülnének fel a törvényen belül. S ami legalább annyira fontos, a törvény a fent idézett nemzetközi normákkal és az InfoSoc irányelv szabályaival is ellentétbe kerülne.

Az egyéb vonatkozásoknak – különösen a BUE, a TRIPS-egyezmény és a WCT irányadó rendelkezéseivel való összhang hiányának – az elemzését figyelmen kívül hagyva, az eljáró tanács elegendőnek tartja az arra való utalást, hogy az *acquis communautaire*-rel való összhang ilyen hiánya nem maradhat feloldatlanul valamely tagállam jogában. Ebben a tekintetben ugyanis az Európai Bíróság ítéletei egyértelmű eligazítást adnak. Az ítéletek egész sora szögezte le, hogy a tagállamok bíróságai kötelesek a nemzeti törvényeket az irányelvek céljainak megvalósítására alkalmas módon értelmezni. (Nem arról van szó, hogy a nemzeti bíróságoknak magát a közösségi jogot kell alkalmazniuk, hanem arról, hogy a nemzeti jog megfelelő értelmezésével biztosítsák a közösségi jog közvetett érvényesülését.) Először az azóta híressé vált *von Colson* és a *Harz*-esetben⁴ mondta ki az Európai Bíróság, hogy a tagállami bíróságok kötelesek egy adott irányelvet annak céljára és rendelkezéseinek a szövegére figyelemmel úgy értelmezni, hogy az irányelv célja a nemzeti törvények alkalmazása során megvalósuljon. A *von Colson* doktrínát aztán több ítéletben fejlesztette tovább és bővítette az Európai Bíróság. A *Marleasing*-ítélet⁵ kiterjesztette azt azokra a nemzeti jogszabályokra is, amelyek nem az adott irányelv végrehajtása céljából, és esetleg akár még annak elfogadása előtt, születtek. A *Wagner Miret*-ügyben⁶ hozott ítélet szerint pedig egy adott irányelv végrehajtása céljából alkotott tagállami jogszabály esetében a nemzeti bíróságnak azt is vélelmeznie kell, hogy az érintett állam eleget kíván tenni közösségi jogi kötelezettségeinek, és amennyire lehetséges, a tagállami jogot úgy kell értelmeznie, hogy az irányelvben kitűzött célok megvalósuljanak.

⁴ Lásd 14/83, *von Colson v. Land Nordrhein-Westfalen*, (1984) ECR 1891; és 79/83, *Harz v. Deutsche Tradax GmbH*, (1984) ECR 1921

⁵ Lásd C-106/89, *Marleasing SA v. La Comercial Internacional de Alimentación SA*, (1990) ECR I-4135

⁶ C-334/92, *Wagner Miret v. Fondo di Garanzia Salarial*, (1993) ECR I-6911

Ez utóbbi elv tekintetében indokolt megjegyezni, hogy a 2003. évi CII. törvény – amely 2004. május 1-jén, vagyis azon a napon lépett hatályba, amelyen Magyarország az Európai Unió tagja lett – egyik elsődleges célja éppen az volt (s e felől nem hagyott kétséget a törvény miniszteri indokolása), hogy teljes egészében végrehajtsa az InfoSoc irányelvet. A törvény módosította az Szjt.-nek a magáncélú másolásra vonatkozó szabályait is, és az indokolás pontosan megjelölte az irányelvnek azokat a rendelkezéseit – így különösen az 5. cikk (2) bekezdésének erre vonatkozó (b) pontját – amelyekre figyelemmel a módosítások szükségessé váltak.

Mindezekre figyelemmel nyilvánvalónak látszik, hogy a „háromlépcsős tesztet”, legalábbis az annak második és harmadik „lépcsője” szerinti feltételeket [úgy, ahogyan arról az Szjt. 33. §-ának (2) bekezdése szól] alkalmazni kell nemcsak a 35. §-nak a szabad magáncélú másolásra vonatkozó rendelkezéseire, de a többszörözési jognak a 20. § szerinti díjigényre vonatkozó korlátozására is, függetlenül attól, hogy az utóbbi körre kifejezetten nem vonatkozik a két „lépcső”, vagy legalábbis alkalmazásuk – ha a *von Colson*-doktrínát nem vennénk figyelembe – csak a 33. § (2) bekezdésének a kiterjesztő értelmezésével volna lehetséges.

Érdemes utalni ebben a tekintetben a francia Legfelsőbb Bíróság ez év február 28-án a *Mulholland*-ügyben hozott és nagy figyelmet kiváltó ítéletére, amely éppen a magáncélú másolásra vonatkozó kivételekre, illetve korlátozásokra irányadó szabályok tekintetében alkalmazta a *von Colson*-doktrínát. A bíróság kimondta, hogy (i) bár Franciaország még nem ültette át nemzeti jogába az InfoSoc irányelvet, a francia nemzeti törvényt annak megfelelően kell alkalmazni; (ii) következésképpen alkalmazni kell az InfoSoc irányelv 5. cikke (5) bekezdését a magáncélú másolásokra a francia jogban meglevő kivételek és korlátozások esetében is; (iii) ennek megfelelően nem lehet a fogyasztóknak valamilyen „magáncélú másolási jogáról” beszélni; és (iv) az ilyen kivételek, illetve korlátozások nem alkalmazhatók ott, ahol nem felelnek meg a „háromlépcsős tesztnek”; így a per tárgyát képező esetben sem, ahol a francia fogyasztóvédelmi egyesület a DVD-k másolásvédelmi műszaki intézkedéseiről állította azt, hogy azok sértik a fogyasztók szabad másolási jogát. Az eljáró tanács 1. számú mellékletként csatolja a francia Legfelsőbb Bíróság említett ítéletét, 2. számú mellékletként pedig az SZJSZT eljáró tanácsa előadó tagjának a pernyertes jogtulajdonosi szervezetek kérésére az ügy legfelső bírósági szakaszában „*pro bono*” készült és az ügyben felhasznált tanulmányát, amely az ügy részleteiről és a felek által felhozott érvekről részletes leírást ad.⁷

III. A „HÁROMLÉPCSŐS TESZT” ÉRTELMEZÉSE ÉS ALKALMAZÁSA

A „háromlépcsős teszt” értelmezése a WTO vitarendezési paneljei által

A Kereskedelmi Világszervezet (WTO) vitarendezési eljárásainak keretében két jelentős döntés született 2000-ben, amely a „háromlépcsős teszt” értelmezésével foglalkozott. Az

⁷ A könnyebbnek tűnő nyelvi hozzáférés érdekében a két melléklet az ítélet angol fordítását és a tanulmány angol nyelvű változatát tartalmazza. Az eljáró tanács előadó tagja az eredeti, francia nyelvű ítéletet, illetve a tanulmány francia nyelvű változatát, ha erre igény van, rendelkezésre bocsátja.

első az Európai Községek és Kanada közötti WT/DS/114/R számú ügyben 2000. április 30-án született döntés volt, amely a TRIPS-egyezmény 30. cikkét értelmezte. Ez a cikk, mint ahogyan a fentiekben említette az eljáró tanács, a „háromlépcsős tesztnek” a szabadalmakat érintő kivételekre irányadó változatát foglalja magában. Érdekes módon az említett rendelkezés értelmezése, jóllehet szabadalmi ügyről volt szó, jórészt az 1967-es stockholmi diplomáciai értekezlet dokumentumainak és jegyzőkönyveinek azokra a részeire támaszkodott, amelyek a Berni Uniók Egyezmény 9. cikke (2) bekezdésének az előkészítő munkálataira és vitájára vonatkoztak. Ez volt a magyarázata annak, hogy az ügyben eljáró panel egyetlen szellemi tulajdon-védelemmel foglalkozó tagja valójában szerzői jogász volt (történetesen éppen az SZJSZT jelen ügyben eljáró tanácsának az előadó tagja) egy amerikai nemzetközi kereskedelmi professzor és – miután gyógyszer szabadalmáról volt szó – egy mexikói közegészségügyi professzor mellett. A panel mindhárom „lépcsőt” elemezte. Mint ahogyan arra a fentiekben rámutat az eljáró tanács, a szabadalmi jogi és a szerzői jogi teszt első lépője eltér. Miután azonban a második és a harmadik „lépcső” tartalmilag – teljesen vagy legalábbis a lényeg tekintetében – azonos, a szabadalmi jogi panel megállapításainak jelentősége volt a szerzői jog szempontjából is.

Olyannyira hatása volt a szabadalmi jogi panel döntésének a szerzői jog területén is, hogy az Európai Községek és az Amerikai Egyesült Államok közötti WT/DS/160/R számú ügyben eljáró szerzői jogi panel (amelyben viszont érdekes módon nem volt szerzői jogi specialista) felhasználta a szabadalmi panel elemzését és megállapításait a később, 2000. június 15-én hozott döntéséhez. Ez azonban, az említett okoknál fogva, csupán a második és harmadik „lépcsőre” áll. Az első „lépcső” esetében furcsa módon úgy tűnt, mintha a szerzői jogi panel a TRIPS-egyezmény 30. cikkében foglalt szabadalmi jogi teszt inkább terjedelmi megközelítését használta volna, és mintha elfeledkezett volna a „különleges eset” fogalmán belül a tartalmi, normatív „különlegesség” mozzanatáról; nevezetesen arról, hogy e fogalom nemcsak azt foglalja magában, hogy az esetnek terjedelmileg korlátozottnak kell lennie, hanem azt is, hogy sajátos és megalapozott társadalmi és jogpolitikai indokoknak kell alapul szolgálniuk az adott esetben bevezetendő kivételekhez, illetve korlátozásokhoz.

A paneldöntések kritikája; WIPO-útmutató a „háromlépcsős teszt” értelmezésére

A szerzői jogi panel által alkalmazott, fent említett megközelítés az adott ügyben nem vezetett téves eredményre, miután úgy tűnt, hogy a tartalmi, normatív megközelítés alapján is ugyanaz az eredmény született volna. A panel pusztán terjedelmi megközelítését azonban számosan bírálták [a döntés ellen nem fellebbeztek a felek, mint ahogyan a szabadalmi döntés ellen sem, így a WTO vitarendezési Fellebbezési Testülete (*Appellate Body*) nem foglalkozott azokkal; ennek következtében valójában hiányzik az igazi precedensértékük]. Az eljáró tanács a 3. számú mellékletben csatolja az SZJSZT eljáró tanácsa előadó tagjának a két fent említett WTO-eset leíró és elemző, s az említett, csupán a terjedelmi megközelítés hibás voltára rámutató tanulmányát, amely a *Revue internationale du droit d'auteur*

(R.I.D.A.) 2002. áprilisi számában jelent meg. Megjegyzendő, hogy a „háromlépcsős teszt” első „lépcsőjét” illetően a WIPO is a terjedelmi és tartalmi, normatív feltételek együttes érvényesítését tartja szükségesnek. Ezt tükrözi a Berni Unió Egyezményhez kiadott WIPO-útmutatónak (*Guide to the Berne Convention*) az a része is, amely a BUE 9. cikkének (2) bekezdését elemzi és értelmezi.⁸ A könnyebb hozzáférhetőség végett a WIPO-útmutatónak ezt a részét is csatolja az eljáró tanács a szakértői vélemény 4. számú mellékleteként.

A „háromlépcsős teszt” értelmezésének összefoglalása

Az 1967-es stockholmi diplomáciai értekezlet fent említett dokumentumaiban és jegyzőkönyveiben foglaltak és a WTO-panelek, valamint a WIPO által végzett elemzés alapján a következőképpen foglalható össze a „háromlépcsős teszt” egyes „lépcsőinek” az értelmezése.

Első „lépcső”: a kivételek és korlátozások csak „különleges esetekre” vonatkozhatnak. Ez a feltétel részben terjedelmi, részben pedig tartalmi, normatív jellegű. Terjedelmi jellegű abban az értelemben, hogy a kivételek, illetve korlátozások nem lehetnek általános jellegűek; csak egy szűkebb, meghatározott körre vonatkozhatnak. Tartalmi, normatív jellegű abban az értelemben, hogy nyomós és magalapozott társadalmi, jogpolitikai indokokra van szükség a kivételeknek, illetve korlátozásoknak az érintett esetekben való alkalmazásához.

Második „lépcső”: a kivételek és korlátozások nem lehetnek sérelmesek a művek rendes felhasználására. Jóllehet a magyarban a „felhasználás” szót használjuk, a „háromlépcsős teszt”ről” szóló, fent említett nemzetközi és közösségi rendelkezésekben angolul mindenhol az „*exploitation*” szó szerepel, és a többi hivatalos nyelvi változatban is hasonló jelentésű szó áll. Ennek pedig inkább a „kiaknázás” szó felel meg, ami az adott összefüggésben a szerzői jog – a BUE 9. cikke esetében, különösen a többszörözési jog – hasznosítását jelenti. Az 1967-es stockholmi diplomáciai értekezlet elé terjesztett tervezetnek a 9. cikk (2) bekezdéshez fűzött magyarázata meglehetősen tisztán megjelöli, mit kell érteni a második „lépcsőben” foglalt feltételen: „*a mű felhasználásának ('kiaknázásának') minden olyan formáját, amely számottevő gazdasági vagy gyakorlati fontossággal bír vagy bírhat, elvileg fenn kell tartani a szerző javára; az olyan kivételek, amelyek korlátozhatják a szerző számára ebben a tekintetben nyitva álló lehetőségeket, elfogadhatatlanok lennének.*” A magyarázat ehhez hozza: „*Azonban az Unió országainak a törvényhozása számára lehetővé kell tenni, hogy...*

⁸ Lásd: Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms. WIPO, Genf, 2003, 56–60. o. Mint ahogyan az előszóból és a bevezetőből kiderül, a könyv szerzője az eljáró tanács előadó tagja. Lényeges azonban rámutatni, hogy a könyv a WIPO Titkárságának a felkérésére készült, annak teljes egyetértésével jelent meg.

⁹ A stockholmi értekezlet iratai, 112. o. Az eredeti angol szöveg így szól: „all forms of exploiting a work which had, or were likely to acquire, considerable economic or practical importance must in principle be reserved to the authors; exceptions that might restrict the possibilities open to authors in these respects were unacceptable.”

különleges célokból korlátozzák a [többszörözés jogának] az elismerését és gyakorlását azzal a feltétellel, hogy ezek a célok nem kerülhetnek gazdasági versenybe ezekkel a művekkel.”¹⁰

Harmadik „lépcső”: a kivételek és korlátozások indokolatlanul nem károsíthatják a szerzők jogos érdekeit. A WTO-panelek és a kommentátorok egyaránt foglalkoztak a „jogos érdekek” pusztán jogi (a jog által biztosított) és azon túlmutató értékrendi jellegével. Úgy tűnik, hogy ebben a fogalomban mindkét jelleg jelen van. Érdemes utalni a stockholmi diplomáciai értekezlet I. Főbizottsága elnökének a következő, a küldöttségek egyetértésével találkozói kijelentésére: *„Miután a többszörözési jogra vonatkozó bármely kivétel elkerülhetetlenül károsítja a szerző érdekeit, a munkacsoport megpróbálta szűkíteni a sérelmes esetek körét az ’indokolatlan’ kifejezés beiktatásával.”¹¹* A kijelentés első fele általános jogi (a jog által biztosított) érdekre utal, az érdeksérelemre vonatkozó „indokolatlanul” kifejezés alapján azonban nyilvánvalóvá válik, hogy a „jogos érdekek” kifejezésnek értékrendi jelentése is van. Az is világosnak látszik, hogy ebből a szempontból a szerző érdekeit nem lehet csak önmagukban tekinteni, hiszen azt, hogy az ő érdekei szempontjából mi számít ilyen értelemben jogosnak, és hogy milyen mértékű érdeksérelem lehet indokolt, csak mások – és végső soron a társadalom egésze – érdekeinek az egyidejű mérlegelésével lehet megállapítani.

IV. A „HÁROMLÉPCSŐS TESZT” ÉS A JOGELLENES FORRÁSBÓL TÖRTÉNŐ MAGÁNCÉLÚ MÁSOLÁS

Az eljáró tanács megállapítja, hogy a megbízó által feltett kérdések az audiovizuális művek (és emellett a zeneművek) jogellenes forrásból való magáncélú másolására vonatkoznak. Ezt azért szükséges megjegyezni, mert bár a megbízó elsősorban az Szjt. 33. §-a (2) és (3) bekezdésének és 35. §-a (1) bekezdésének az értelmezésére utal, elkerülhetetlen az Szjt. 20. §-ának (1) és (2) bekezdését is bevonni az értelmezés körébe, miután az audiovizuális művek (és a zeneművek) magáncélú másolására valójában különösen az utóbbi rendelkezések vonatkoznak. Az utóbbi rendelkezések esetében nem a többszörözési jogra fennálló kivételről, hanem annak pusztá díjgényre korlátozásáról van szó. Miután a díjgénynek nyilvánvalóan szerepe van annak megítélésében, hogy a szerzői jogi jogosultakat indokolatlanul károsítja-e a jogellenes forrásból történő magáncélú másolás, azt mindenképpen figyelembe kell venni a „háromlépcsős teszt” alkalmazásánál. Továbbá arra is választ kell adni, milyen hatással van a díjgényre, ha megállapítjuk, hogy a jogellenes forrásból való magáncélú másolás még a díjgény fejében sem megengedett (ezt az alábbiakban külön vizsgálja az eljáró tanács).

¹⁰ Uo., az eredeti angol szöveg így szól: „However, it shall be a matter for legislation in the countries of the Union... to limit the recognition and the exercising of [the right of reproduction] for specific purposes and on the condition that these purposes should not enter into economic competition with these works.”

¹¹ Uo., 883. o., az eredeti angol szöveg így szól: „Since any exception to the right of reproduction must inevitably prejudice the author’s interests, the Working Group had attempted to limit that prejudice by introducing the term ‘unreasonable.’ ”

Első „lépcső”

A magáncélú másolás esetében különösen fontos az, hogy a „különleges esetek” fogalmának nemcsak terjedelmi, de tartalmi, jogpolitikai jellege is van. A magáncélú másolás önmagában nem „különleges eset”. A másolás jellege és célja teheti csak a magáncélú másolás bizonyos eseteit „különleges esetekké”. Akkor, amikor a magáncélú másolásra a kezdetekben kivételeket engedtek a nemzeti törvények, elsősorban manuális vagy kezdetleges gépi (például írógép útján történő) másolásról volt szó, amely a kivétel esetkörét nemcsak terjedelmileg, de tartalmilag is meghatározta. Az ilyen kivételek, majd a jogdíjigényre épülő korlátozások köre és jellege a magáncélú másolást hallatlanul megkönnyítő, tökéletessé és tömegessé tevő eszközök (készülékek és hordozók) megjelenésével bővült, illetve változott. Az, amire az Szjt. 20. §-a vonatkozik, a következő: a rádió- és a televíziószervezetek műsorában sugárzott, a saját műsort vezető útján a nyilvánossághoz közvetítők műsorába belefoglalt, valamint a kép- vagy hanghordozón forgalomba hozott audiovizuális művek (és zeneművek) magáncélú másolása. A kizárólagos többszörözési jognak ebben az esetkörben a díjigényre korlátozása azt a felismerést tükrözi, hogy az ilyen módon sugárzott, nyilvánossághoz közvetített, illetve nyilvánosságra hozott művek esetében nem lehet ellenőrizni a magáncélú másolást, s bár az ilyen másolás tömegessé válása már indokolatlanul károsítja a jogosultak jogos érdekeit, az így okozott sérelem mértékét az indokolt mértékre lehet – és kell – korlátozni a díjigény bevezetésével és érvényesítésével. A digitális – és főleg az internetes, online – környezetben azonban megváltoztak a magáncélú másolás körülményei, feltételei és hatásai. Egyrészt, a megfelelő ellenőrzés nélküli ilyen másolás – annak könnyű, tökéletes és, a rohamosan növekvő internetpopulációra tekintettel, a korábbiaknál is jóval inkább tömegessé váló jellege folytán – jóval túlnőhet a „különleges eset” körén, s általánossá válhat. Másrészt a jogosultak számára a műszaki védelmi eszközök és az elektronikus jogkezelési adatrendszerek alkalmazásával, illetve azoknak a WCT-, a WPPT- és az InfoSoc irányelv által előírt megfelelő védelmével, lehetővé válik ennek megakadályozása, és annak elérése, hogy a szabad, illetve a jogdíjigény ellenében történő magáncélú másolás csak a különleges esetekre korlátozódjék.

A jogellenes forrásból történő, magáncélú másolás megengedése ellentmondana a „különleges eset” feltételeinek. Egyrészt terjedelmileg is az általánosság irányába tolná ki a magáncélú másolásra vonatkozó kivétel, illetve jogdíjigényre korlátozás alapjául szolgáló „különleges eset” körét. Másrészt – és ez önmagában is elegendő lenne – nem felel meg annak a feltételnek sem, hogy a „különleges esetekben” megengedett kivételek, illetve korlátozások alapjául megalapozott társadalmi, jogpolitikai indokoknak kell szolgálniuk. A megbízó által felvázolt esetkörben különösen két tipikus esete van a jogellenes forrásból való magáncélú másolásnak. Az egyik az, amikor valamely művet a jogtulajdonosok engedélye nélkül hoznak nyilvánosságra, terjesztenek, illetve közvetítenek a nyilvánossághoz digitális formában, s így különösen az internet útján (mint ahogyan ez például az Üvegtigris 2 című magyar film esetében történt a közelmúltban), a másik pedig az, hogy a jogtulajdonosok által alkalmazott

műszaki védelmi eszközöket feltörik, így terjesztik, közvetítik a nyilvánossághoz az internet útján az érintett műveket, és ennek alapján történik a magáncélú másolás. Ennek kivételként, vagy akár díjigény fejében történő korlátozás formájában való megengedése nemcsak a „különleges eset” terjedelmi és tartalmi, jogpolitikai feltételeinek nem felelne meg, de a szerzői jog értelmével, céljaival és alapvető jellegével is gyökeresen ellentétben állna. Az üzenet ki-védhetetlenül romboló hatású lenne: ne törődj vele, hogy jogsértő forrásról van szó, ne törődj azzal, hogy a szerző engedélye nélkül történik, a szerzői jog elavult, az interneten minden szabad; nyugodtan másold és használd fel a művet! Egyébként a jogellenes források gyakran kifejezetten ezzel a „forradalmi” ideológiával „hirdetik” magukat.

A második „lépcső”

A „háromlépcsős teszt” jellegéből következik, hogy ha egy kivétel vagy korlátozás lehetősége már az első „lépcsőnél” megbukik, elvileg nincs szükség a teszt következő két „lépcsőjének” vizsgálatára. Az eljáró tanács azonban az elemzés teljessége érdekében ezt mégis megteszi. A megállapítás azonban az első „lépcsőre” vonatkozó fenti elemzés alapján a második „lépcső” tekintetében is kézenfekvőnek látszik. A digitális, online környezetben a művek magáncélú másolás céljára, műszaki eszközökkel ellenőrzött és ellenérték fejében való hozzáférhetővé tétele a művek rendes felhasználásának az egyik formájává vált. Annak elfogadása és meghirdetése, hogy ennek ellenére, az adott művek esetében akár az ilyen jogszerű forrásból, akár jogellenes forrásból való magáncélú másolás egyaránt megengedett, nyilvánvalóan sértené a műveknek az említett módon való rendes felhasználását (kiaknázását).

A harmadik „lépcső”

Mint arra az eljáró tanács a fentiekben rámutatott, a harmadik lépcső esetében a „jogság” és az „indokolatlanság” fogalmának értékrendi jellege is van, és a jogosultak érdekeit ért sérelem indokoltságának, illetve indokolatlanságának a megítélésénél azt is figyelembe kell venni, hogy harmadik személyek és általában a társadalom részéről milyen jogos érdekek indokolhatják a kivételek, illetve korlátozások bevezetését. Az eljáró tanács nem tartja szükségesnek különösebben bizonygatni, hogy ennek fényében mennyire tarthatatlan lenne azt állítani, hogy a jogszerű forrásokból való magáncélú másolás mellett a jogellenes forrásokból való ilyen másolás megengedése is kellő indokoltságú, és hogy az ezáltal okozott sérelem a jogtulajdonosok jogos érdekeivel összevetve sem lenne indokolatlan. A jogdíjigény egymagában nem lehet alkalmas az így okozott indokolatlan sérelemnek az indokoltá tételére.

A tisztesség követelménye és a kivétel, illetve korlátozás rendeltetésével összhangban álló cél

Az eljáró tanácsnak tehát az a véleménye, hogy a jogellenes forrásból való magáncélú másolás megengedése nincs összhangban a „háromlépcsős teszttel.” Ez az Szjt. esetében a különösen a 33. § (2) bekezdésével való összhang hiányát jelenti. Mint ahogyan arra a fentiekben

utalás történt, az Szjt.-nek ez a rendelkezése azt is kimondja, hogy a kivételnek (szabad felhasználás), de a törvény összefüggésében nyilván a jogdíjigényre való korlátozás alapján történő felhasználásnak is meg kell felelnie a tisztesség követelményeinek, és nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra. Ez, mint ahogy az eljáró tanács arra a fentiekben rámutatott, a „háromlépcsős tesztben” és a BUE más szabályaiban rejlő egyes elemek külön kiemelését jelenti. A tisztesség és a rendeltetéshez kötöttség követelménye egyaránt következik az első „lépcső” tartalmi oldalából és a harmadik „lépcső” értékorientált jellegéből. Ezeknek az ismérveknek az alkalmazása esetén aligha juthatunk más következtetésre, mint hogy a jogellenes forrásból történő magáncélú másolás azért sem engedhető meg, mert sem a tisztesség követelményével, sem az ilyen másolások esetén engedett kivételek, illetve (jogdíjigényre) korlátozások rendeltetésével nem fér össze.

A másolók tudatállapotának a kérdése

A jogellenes forrásból történő, magáncélú másolás következményeinek vizsgálatánál néha érvként merül fel az, hogy az ilyen másolást azért kell mégis megengedni, mert a magánszemélyek nem lehetnek tisztában, mely forrás jogellenes, mely forrás jogszerű. Az eljáró tanács ezt az érvet nem látja megalapozottnak. Nyilván nem kerülhet sor sem a polgári, sem esetleg a büntetőjogi következmények alkalmazására olyankor, amikor jóhiszemű eljárásról van szó, és az érintett jogágak szankciórendszerében figyelembe veendő tudattartalmak és egyéb feltételek (mint a szándékosság, gondatlanság vagy az adott helyzetben való általános elvárhatóság) nem állapíthatók meg. Amikor viszont megállapíthatók, és esély, lehetőség van a szankciók alkalmazására – ennek a gyakorlati nehézségei közismertek, de nem korlátlanok – nincs ok azok kizárására. Az eljáró tanács megjegyzi, hogy ezt az elvet a magyar fogyasztók is elfogadják és magukévá teszik. Ezt tükrözi az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület és az Országos Fogyasztóvédelmi Egyesület 2006. február 20-án kötött megállapodásának a 2.3 pontja is, amely a következőket tartalmazza: „A fogyasztót abban a helyzetben is védeni kell, ha *jóhiszeműen* jogsértő forrásból másol magának zenét” (kiemelés az eljáró tanácstól). Ebből következik, hogy rosszhiszeműség esetén senki nem érdemel „védelmet”.

V. A JOGELLENES FORRÁSBÓL TÖRTÉNŐ MAGÁNCÉLÚ MÁSOLÁS ÉS A JOGDÍJIGÉNY VISZONYA

„A jogdíjigény nem legalizálhatja a kalózkodást” tétele és az irányadó rendelkezések

A magáncélú másolás és a jogdíjigény viszonylatában viszonylag gyakran hangoztatott álláspont az, hogy „a jogdíjigény nem legalizálhatja a kalózkodást”. Vagyis: azokban az esetekben, ahol a magáncélú másolás valamilyen okból tilos és ezért törvénytörő, csak a törvénytörés következményei érvényesíthetők. A jogosultak az ilyen esetben nem élhetnek a díjigényükkel, amiből az következne, hogy a jogellenes forrásból történő, magáncélú má-

solások arányában csökkenteni kellene a jogdíjigény mértékét (és *ad absurdum* folytatva az érvelést, ha általánossá válna a jogellenes magáncélú másolás, azt el is kellene törölni). Az eljáró tanács nem osztja ezt az álláspontot.

Mindenekelőtt az InfoSoc irányelv irányadó rendelkezéseit – az 5. cikk (2) bekezdésének (b) pontját és 5. cikkének (5) bekezdését – indokolt értelmezni ebből a szempontból. Az előbbi rendelkezés, mint ahogyan azt a fentiekben már idézte az eljáró tanács, így szól: „[a] tagállamok a 2. cikkben szabályozott többszörözési jog alól kivételeket, illetve korlátozásokat állapíthatnak meg ... bármely hordozóra természetes személy által magáncélra, kereskedelmi célt közvetlenül vagy közvetve sem szolgáló többszörözés tekintetében, feltéve, hogy a jogosultak méltányos díjazásban részesülnek, amelynek meghatározásánál figyelembe kell venni, hogy az érintett művel vagy más védelem alatt álló teljesítménnyel kapcsolatban alkalmaztak-e a 6. cikkben meghatározott műszaki intézkedést.” A cikk (5) bekezdése szerint azonban nem alkalmazható ez a kivétel sem, ha az a „háromlépcsős tesztbe” ütközik.

Mint ahogy az a fentiekből kiderül, az eljáró tanácsnak az a véleménye, hogy a jogellenes forrásból való magáncélú másolás megengedése – akár kivétel (szabad felhasználás), akár (jogdíjigényre való) korlátozás formájában – ellentétben állna a „háromlépcsős teszt” mindhárom „lépcsőjével”. Ebből a fentiekben említett álláspont szerint az következne, hogy a jogdíjigény nem terjedhetne ki a jogellenes forrásból történő magáncélú másolásra.

Az első látásra is megállapítható, hogy ez – legalábbis közvetlenül – nem következik az InfoSoc irányelv fent említett rendelkezéseinek a szövegéből, sem pedig az irányelv ide vonatkozó preambulumbekendéseiből [különösen a (38) és (39) számúból]. Ezekben sem közvetlen, sem közvetett utalás nincs a jogellenes forrásból történő magáncélú másolásra. Így, míg az nyilvánvalóan következik az 5. cikk (2) bekezdésének (b) pontjából, hogy a díjigény megállapításánál és mértékénél figyelembe kell venni a műszaki védelmi eszközök alkalmazását vagy nem alkalmazását, nincs szó arról, hogy hasonló módon figyelembe kellene venni a magáncélú másolás jogszerű vagy jogellenes forrásból történő voltát (jóllehet ennek kimondására ugyanúgy mód lett volna az irányelv megalkotásakor és elfogadásakor).

Így a jogdíjigény csökkentése vagy kizárása a tilossá nyilvánított magáncélú másolás esetében csupán az irányelvnek a nyelvtanin túlmenő értelmezésén alapulhatna.

Gyakorlatilag ugyanez mondható el az Szjt.-nek az irányelv említett rendelkezéseivel összhangban álló 20. §-áról, illetve 33. §-ának (2) bekezdéséről. Ezekben a rendelkezésekben sem található olyan szövetszerű szabály, amely alapul szolgálhatna a jogdíjigény csökkentésére vagy kizárására azon az alapon, hogy az üres kép- és hanghordozókat jogellenes forrásból történő magáncélú másolásra (is) használják.

A kérdés kontextuális és joglogikai vizsgálata; kétes megoldási lehetőségek

Az említett közösségi és hazai rendelkezések kontextuális és joglogikai értelmezéséhez elengedhetetlennek látszik a jogdíjigény céljának és jogi természetének az alaposabb elemzése.

Az eljáró tanács álláspontjából – amely szerint a jogellenes forrásból történő magáncélú másolás tilos – az is következik, hogy a kép- és hanghordozók árába beépített jogdíjigény kifizetése csak a jogszerű forrásból történő másolásra jogosítja fel a fogyasztót. Van olyan vélemény – és akik azt vallják, hogy „a jogdíjigény nem legalizálhatja a kalózkodást”, mindenképpen ezen a véleményen vannak – hogy ennek elfogadása esetén csak egy megoldás van; nevezetesen a jogdíjigény csökkentése, illetve kizárása. Az eljáró tanács véleménye szerint ez a következtetés megalapozatlan.

Három lehetőség merülhet fel a jogdíjigénynek a jogellenes forrásból történő magáncélú másolás arányának megfelelő csökkentésére vagy kizárására.

Az első lehetőség az lenne, hogy a vásárló követelhetné a kép- és hanghordozónak a jogdíjigénynek megfelelő összeggel csökkentett áron való értékesítését azzal az indokkal, hogy azt jogellenes célból történő magáncélú másolásra kívánja felhasználni. Az árkülönbséget aztán a forgalmazó követelhetné vissza a jogdíjigényt érvényesítő közös jogkezelő szervezettől. Az ebből adódó számviteli és elszámolási bonyodalmakat esetleg el is lehetne kerülni úgy, hogy már eleve kétfajta kép- és hanghordozó kerülne forgalomba: egy jogdíjigénnyel terhelt változat azok részére, akik jogszerű forrásból kívánnak másolni, egy másik, olcsóbb változat pedig azok számára, akik jogellenes forrásból készülnek másolni. Ez a lehetőség természetesen annyira abszurd, hogy nem érdemes szót vesztegetni annak indoklására, miért lenne elfogadhatatlan.

A második lehetőség az lenne, hogy a jogellenes forrásból másolást végzők visszakövetelhetnék a jogdíjigénynek megfelelő összeget a kép- és hanghordozók árából a jogdíjigényt érvényesítő közös jogkezelő szervezettől. Erre a lehetőségre is azt lehet mondani, mint az elsőre. Nemcsak hogy súrolná a nevetségesség határát, de túl is menne azon. Emellett az előző „megoldáshoz” hasonlóan, s ha lehet még annál is inkább nyilvánvaló módon, egyértelműen ellentétben állna az ősrégi jogi alapelvvel, amelyet Polgári Törvénykönyvünk 4. §-a (4) bekezdésének második mondata rögzít: „Saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat.”

A harmadik lehetőség a díjigénynek nem ilyen esetenkénti kizárása lenne, hanem egy olyan fajta megoldás, amelyet a műszaki védelmi eszközök alkalmazása vagy nem alkalmazása tekintetében az InfoSoc irányelv 5. cikke (2) bekezdésének (b) pontja, illetve az Sztj. 20. §-ának (1) bekezdése követ. Nevezetesen az, hogy a díjigényt általános jelleggel csökkenteni kellene (vagy ki kellene zárni) a jogellenes magáncélú másolás valamilyen felmérés alapján megállapított arányának megfelelően. Ami pedig a jogellenes forrásból történő magáncélú másolást illeti, azt jogsértő voltának megfelelő módon kellene kezelni: alkalmazni kellene vele szemben a jogsértés következményeit. Ez a „megoldás” már jóval inkább ésszerűnek tűnhet, és a „jogdíjigény nem legalizálhatja a kalózkodást” jelszót követők lényegében ezt javasolják.

E megoldás mellett azt is fel lehetne hozni – s időnként ezt fel is hozzák – hogy jogpolitikailag is ez a kívánatos, hiszen ha megállapítjuk, hogy jogsértésről van szó, a rendelkezésre

álló szankciók felhasználása a helyes út. S nemcsak a szükséges visszatartó hatás eléréséhez és a jogkövető magatartás kikényszerítéséhez van szükség erre, de így a jogosultakat ért érdeksérelem is megfelelőbb és arányosabb módon orvosolható.

Az utóbbi megállapítással valószínűleg a jogosultak is teljes egészében egyetérthetnének, és ők is ezt a megoldást tarthatnák a legmegfelelőbbnek – ha az a kívánatos mértékben megvalósítható lenne. Erről azonban aligha van szó. A jelenlegi feltételek között nincs reális lehetőség az összes ilyen jogsértés azonosítására (sőt a többségére, sőt a töredékére sem) és a jogellenes forrásból másolók tudatállapotának minden esetben való olyan egyértelmű tisztázására, amire szükség van a szankciók alkalmazásához.

Ennek következtében a jogdíjigénynek a jogellenes magáncélú másolás arányának megfelelő csökkentése vagy kizárása azzal az eredménnyel járna, hogy az esetek egy jelentős – és nagyon nagy valószínűséggel a túlnyomó – részében a jogosultak sem a jogdíjigény, sem a jogsértés miatti kárigény érvényesítése alapján nem jutnának semmilyen jövedelemhez. Ugyanakkor a jogosultak indokolatlan károsodásának megfelelő arányban előnyhöz jutnának a jogellenes utat választók. Az eljáró tanács megállapítja, hogy így „makroméretben” ugyanaz a helyzet állna elő, mint a fentiekben elemzett – és elfogadhatatlannak talált – első két „lehetőség” esetében: a Ptk. 4. §-a (4) bekezdésének második mondatában rögzített alapvető jogi elvvel ellentétben álló eredmény születne. Egy ilyen eredmény előidézése pedig aligha állhat a jogalkotók és jogalkalmazók szándékában.

A helyesnek látszó megoldás

Az eljáró tanács szerint más úton, más irányban kell keresni és lehet megtalálni a törvény helyes értelmezésének és alkalmazásának megfelelő megoldást.

Fel kell tenni a kérdést, mi történne akkor, ha a jogdíjigényt nem csökkentenénk arra való tekintettel, hogy vannak olyanok – és esetleg sokan vannak – akik a jogdíjigénnyel terhelt kép- és hanghordozókat jogellenes forrásból való másolásra használják fel.

A következő történne. Az ilyen módon jogsértő másolást végzőket terhelné a jogdíjigény, és ezért nem élveznének előnyt a fentiekben leírt és a Ptk.-ban is rögzített alapvető jogi elvvel ellentétben álló módon: nem kerülnének kedvezőbb helyzetbe, mint a jogszerűen eljárók. Elvileg felmerülhetne az az aggály, hogy az általuk elkövetett szerzői jogi jogsértésért járó kárigény érvényesítése esetén visszamenőleg indokolatlanná válna a jogdíjigény. Ennek a „problémának” a megoldása azonban könnyű és jogdogmatikailag, jogtechnikailag egyaránt kézenfekvő lenne: akkor, amikor a jogtulajdonosnak tényleg sikerül érvényesíteni a kártérítési igényét, figyelembe kellene venni azt a díjigényt, ami az ilyen másolást végzőket (is) terhelte.

Az eljáró tanács úgy látja, hogy míg az előző három lehetőség vagy egyszerűen abszurd, vagy joglogikai, jogpolitikai szempontból elfogadhatatlan, az utóbbi változat minden szempontból megfelel a nemzetközi, közösségi és hazai jogi szabályozásnak, az irányadó rendelkezések betűjének és szellemének, valamint az alapul szolgáló általános jogi elveknek.

VI. A SZAKÉRTŐI VÉLEMÉNY ÖSSZEFOGLALÁSA; A MEGBÍZÓ ÁLTAL FELTETT KÉRDÉSEK MEGVÁLASZOLÁSA

Mint ahogyan ezt a fentiekben idézi az eljáró tanács, a megbízó a megvizsgálandó szempontok felvázolása után a következő kérdések megválaszolását kéri a Szerzői Jogi Szakértő Testülettől:

„1. Levezethető-e az Szjt. 33. § (2) és (3) bekezdésének és az Szjt. 35. § (1) bekezdésének együttes szabályrendszeréből, hogy a nem jogszerűen többszörözött vagy nem jogszerűen nyilvánossághoz közvetített [különös tekintettel az internetes típusú, az Szjt. 26. § (8) bekezdése szerinti lehívásra hozzáférhetővé tétellel, valamint a letöltéssel – többszörözéssel – megvalósuló felhasználásokra] műpéldányról vagy hordozóról történő, egyébként magáncélú másolat készítése (többszörözés) a szerzői jogi jogosult kizárólagos jogait sérti, avagy a fentiek általános rendezésére csak egy erre vonatkozó kifejezett jogszabály-módosítás alapján kerülhet sor.

2. Amennyiben az előző kérdésre a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület azt a választ adja, hogy a fentiek rendezésére külön erre vonatkozó jogszabály-módosítás szükséges, akkor a további kérdésünk, hogy Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület álláspontja szerint szükséges-e/lehetséges-e, hogy a magyar jogalkotó külön rendelkezzen a – mintegy a kivétel alóli kivételként – arról, hogy csak a nyilvánvalóan jogsértő módon előállított példányról való másolatkészítés nem minősül szabad felhasználásnak, ily módon pedig utaljon-e a jogalkotó a másolatot készítő személy oldalán bármilyen nyilvánvalóságra, tudatállapatra, gondosságra vagy elvárhatóságra?

A 2. kérdéssel kapcsolatban megjegyezzük, hogy álláspontunk szerint a szabad felhasználás rendszertanilag nem a felhasználónak biztosított külön jog, hanem a szerzői jogosultak kizárólagos szerzői jogainak a korlátja.”

Az eljáró tanács véleménye szerint az vezethető le az előzőekben elemzett nemzetközi, közösségi és hazai szerzői jogi szabályozásból, hogy a jogellenes magáncélú másolás nem megengedett, sem szabad felhasználásként, sem pedig a jogdíjigényre való korlátozás alapján.

Az eljáró tanács megjegyzi továbbá, hogy

- (i) a jogellenes forrásból történő magáncélú másolásra tekintettel nem indokolt az Szjt. 20. §-a szerint a felhasznált kép- és hanghordozókra kivetett jogdíjigény csökkentése (s főleg nem annak kizárása);
- (ii) a jogellenes forrásból való másolással megvalósított jogsértés miatti kártérítési igény érvényesítése esetén figyelembe kell venni, hogy a felhasznált kép- és hanghordozókat milyen díjigény terhelte.

Ami a megbízónak a fent idézett utolsó megjegyzését illeti – amely szerint „a szabad felhasználás rendszertanilag nem a felhasználónak biztosított külön jog, hanem a szerzői jogosultak kizárólagos szerzői jogainak a korlátja” – mint ahogyan a nemzetközi, közösségi és hazai szabályozás fenti elemzéséből kitűnik, azzal az eljáró tanács teljes egészében egyetért.

NYILVÁNOS MEGHALLGATÁS EURÓPA JÖVŐBELI SZABADALMI POLITIKÁJÁRÓL

BEVEZETÉS

Az Európai Bizottság 2006. január 9-én konzultációt kezdeményezett – kérdőív formájában – az európai szabadalmi rendszer jövőjéről.¹ Az Európai Bizottság vitáiraiban felvetett kérdéseket – 2006. február 22-i ülésén – megtárgyalta az Európai Koordinációs Tárcaközi Bizottság szellemi tulajdonért felelős szakértői alcsoportja; a kérdőívre választ küldött a Magyar Szabadalmi Hivatal is.²

A kérdőívre adott válaszok előzetes feldolgozása és értékelése alapján³ az Európai Bizottság nyilvános meghallgatást tartott Brüsszelben, 2006. július 12-én. Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle olvasóit első kézből tájékoztatjuk a meghallgatás eredményeiről.

A NYILVÁNOS MEGHALLGATÁS MEGNYITÁSA

A meghallgatás nyitányaként Jacqueline Minor, az Európai Bizottság belső piaci főigazgatóságának igazgatója köszöntötte a résztvevőket. Thierry Stoll, a főigazgatóság főigazgatója ismertette a szabadalmi rendszer jövőjéről kezdeményezett konzultáció mozgatórugóit, eddigi főbb állomásait. Jelezte, hogy valamennyi beérkezett választ közzé fogják tenni a nyilvános meghallgatáson elhangzó hozzászólások írásos változatával együtt. Erik Noteboom, a Bizottság iparjogvédelmi osztályának vezetője foglalta össze a konzultáció előzetes eredményeit. Előadása a már korábban közzétett jelentésen⁴ alapult.

A Bizottság kérdőívére 2515 válasz érkezett, ebből 1493 volt egyéni, egyedi jellegű; 1022 viszont azonos szövegű, „standard” válasz volt – többnyire a szabad szoftver híveitől. Az egyedi válaszok többsége az iparból, a vállalkozóktól érkezett; számottevő hányadot tettek ki a hivatásos képviselők beadványai is. A kis- és középvállalkozások számára szervezett külön közvélemény-kutatás eredményezte a legtöbb választ; átlagon felüli érdeklődés mutatkozott az információtechnológiai szektor oldaláról. A konzultációban résztvevők 92%-át tették ki az európai székhelyű válaszadók. Magyarországról 11 beadványt kaptak.

A kérdőív első fejezetében a szabadalmi rendszer gazdasági szerepéről adott bizottsági értékeléssel a többség egyetértett. Támogatást kapott az is, hogy a szabadalmi rendszernek

¹ Questionnaire on the patent system in Europe, Brussels, 09/01/06. http://ec.europa.eu/internal_market/indprop/patent/consultation_en.htm

² Replies of the Hungarian Patent Office to the European Commission's Questionnaire on the patent system in Europe, 31/03/06, http://www.hpo.hu/English/hirek/hirek_200605221018_1.htm

³ Future Patent Policy in Europe, Public Hearing – 12 July 2006, Preliminary findings: issues for debate, http://ec.europa.eu/internal_market/indprop/patent/hearing_en.htm

⁴ Lásd a (3) lábjegyzetet

az innováció ösztönzését kell szolgálnia, és hogy a szabadalmazhatóság követelményeit következetesen kell érvényesíteni. Többen jelezték, hogy a szabadalmi rendszernek mindenki számára hozzáférhetővé kell válnia. Számos résztvevő hangsúlyozta a szabadalmak minőségének fontosságát.

A kérdőív második és harmadik fejezetében felvetett problémák kapcsán a Bizottság a következőket szűrte le a visszajelzések alapján. A közösségi szabadalom széles körű támogatást élvez – de nem bármi áron. A Tanács 2003-ban elfogadott közös megközelítését⁵ viszont az ipar majdnem egyöntetűen elutasítja, ha eltérő okokból is. A közös megközelítés központosított bírósági rendszerét súlyos kritika érte. Többen javasolták a közösségi védjegyre kialakított bíraskodási rendszer átvételét. A nyelvi kérdésben tovább tart a megosztottság: egyes vélemények szerint elég volna az angol nyelv hivatalosként való elfogadása, mások szerint a közösségi szabadalom teljes szövegét le kellene fordítani az EU összes hivatalos nyelvére. Akadt olyan álláspont is, hogy a közösségi szabadalomról le kellene mondani, és a Bizottságnak vissza kellene vonnia rendeletjavaslatát.

Az európai szabadalmak fordítási költségeinek csökkentésére irányuló Londoni Megállapodást sokan támogatták. Az Európai Szabadalmi Bíraskodási Megállapodást (az EPLA-t)⁶ a többség üdvözölte, de nem szükségképpen a közösségi szabadalom helyettesítőjeként. A kis- és közép vállalkozások az alternatív vitarendezési mechanizmusok elterjesztését szorgalmazták.

A kérdőív negyedik fejezetére vonatkozó válaszok gyakorlatilag egyhangúlag elleneztek a szabadalmi jog további közösségi jogi harmonizációját és az ún. kölcsönös elismerés rendszerének bevezetését.

Giuseppe Gargani, az Európai Parlament (EP) Jogi Bizottságának elnöke arról a meghallgatásról adott számot, amelyet az EP-ben ez év januárjában tartottak az európai szabadalmi rendszer jövőjéről. A szabadalmak minőségének javítását és az európai szabadalmi rendszer költségeinek csökkentését szorgalmazta. Véleménye szerint a közösségi szabadalmak fordításai – mivel többnyelvű rendszert eredményeznének – aláásnák a jogbiztonságot. Ezért a „többnyelvű megközelítést” el kellene vetni. A közösségi szabadalmakkal – szerinte – első fokon a tagállami bíróságoknak kellene foglalkozniuk, és csupán másodfokon járna el közösségi bíróság. Úgy vélte, hogy az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) működését demokratikus ellenőrzés alá vonná, ha a Közösség csatlakozna az Európai Szabadalmi Egyezményhez (az ESZE-hez).

Michal du Vall, a krakkói Jagelló Egyetem professzora tudományos nézőpontból fogalmazta meg az európai szabadalmi rendszer alapkérdéseit. Kiemelte, hogy a PCT-bejelentések 75%-a három országból – az USA-ból, Japánból és Németországból – származik. A szabadalmak minőségével kapcsolatos aggályokat közösségi jogi nézetbe helyezte azzal az

⁵ 7159/03 PI 24, Brussels, 7 March 2003

⁶ Draft Agreement on the establishment of a European patent litigation system, WPL/10/05, Munich, 07.12.2005; lásd még az ESZH e témának szentelt oldalát: "Litigation of European patents, <http://www.european-patent-office.org/epo/epla/index.htm>"

érveléssel, hogy a triviális szabadalmak az áruk szabad áramlását akadályozzák és a versenyszabályokkal is ellentétesek. Javasolta, hogy a szabadalmi igénypontok értelmezését, az oltalom terjedelmének megállapítását egyszerűsíteni kellene.

A SZADALMI RENDSZER ALAPELVEIRŐL ELHANGZOTT HOZZÁSZÓLÁSOK

Thierry Sueur – a MEDEF és a LES⁷ képviselőjében – az európai szabadalmi rendszer bíraskodási hátterét (a nemzeti bíróságok divergáló joggyakorlatát) ostromozta. Sürgette a közösségi szabadalomról való ésszerű megállapodást.

David Fieldsend, a CARE FOR EUROPE nevében a „*No patent on life*” jelszó jegyében szólott hozzá. Követelte, hogy csak valódi találmányok legyenek szabadalmazhatók, természeti törvények pusztá felfedezései viszont ne részesülhessenek oltalomban. Tiltakozott az önmagukban a génekre adott szabadalmak ellen. Szorgalmazta, hogy következetesen zárják ki az oltalomból a diagnosztikai módszereket. Felemelte szavát a „diabolikus” génmanipulációk szabadalmazásával szemben is.

Jonathan Zuck (ACT) a kis- és középvállalkozások sajátos helyzetére és különleges szempontjaira hívta fel a figyelmet. Rámutatott, hogy az innovatív KKV-k igenis hívei a szabadalmi rendszernek, és jól használják ki annak előnyeit. A szabadalomengedélyezési eljárás egyszerűsítését és az alternatív vitarendezést fontos célként jelölte meg. Az ismeretterjesztést és az oktatást alapvető feladatnak minősítette.

Mike Barlow (CEFIC) a vegyipar képviselőjében üdvözölte a szabadalmak minőségének javítására és a jogbiztonság erősítésére vonatkozó elképzeléseket. Az ESZH működéséről elismeréssel szólt. Az európai szabadalmi rendszer evolúcióját – és nem forradalmát (*revolution*) – ítélte szükségesnek; e megközelítés mentén támogatta a Londoni Megállapodást és az EPLA-t.

Alicja Adamczak, a Lengyel Szabadalmi Hivatal elnöke szerint az európai szabadalmi rendszer inkább a nagyobb cégeknek, mint a kis- és középvállalkozásoknak kedvez. Az utóbbiak érdekét a nemzeti szabadalmi hivatalok megerősítése szolgálná. Javasolta – a lengyel érdekeltek véleményére hivatkozva –, hogy a közösségi szabadalmakkal kapcsolatos jogvitákban első fokon a tagállami bíróságok járjanak el. Nem zárta ki a kölcsönös elismerés tanának a szabadalmi rendszerre való kiterjesztését; ezt az elképzelést megvizsgálásra érdemesnek minősítette.

Gilles Capart (ProTon) az egyetemek és a kutatóintézetek nézőpontjából fogalmazta meg észrevételeit. Tavaly „Az év európai feltalálója” versenyben jelölt találmányok 50%-a az egyetemekről érkezett, ami társadalmi hasznosságukat igazolja. Ugyanakkor az európai felsőoktatás szabadalmi bejelentései csupán az ötödét teszik ki az amerikai egyetemekről érkező bejelentések mennyiségének. Az európai szabadalmi rendszer fejlesztését a Londoni

⁷ A beszámoló a meghallgatás napirendjében használt rövidítéseket veszi alapul az egyes szervezetek megjelölésekor.

Megállapodás és az EPLA útján, valamint a türelmi idő bevezetésével érné el. Hevesen kirohant a nemzeti szabadalmi rendszerek ellen, szükségtelennek ítélte azokat, javasolva a nemzeti szabadalmi rendszer erőforrásainak az egyetemek javára történő átcsoportosítását.

HOZZÁSZÓLÁSOK A HARMONIZÁCIÓ ÉS A KÖLCÖNÖS ELISMERÉS TÉMÁJÁHOZ

Elisabeth Thouret-Lemaître (LEEM, Sanofi-Aventis) a szabadalmi jogszabályok harmonizációját kielégítőnek ítélte, a joggyakorlat egységesítésére viszont több képzést, eszmecsere-t javasolt. A kölcsönös elismerés bevezetését elutasította, mivel szerinte a rendszer költséges és kiszámíthatatlan volna.

Werner Frohling – a Volvo nevében – a szabadalmi jog harmonizációját szükségtelennek találta, és azt indítványozta, hogy inkább az EPLA-ra és a Londoni Megállapodásra összpontosítsunk. A kölcsönös elismerést szintén elvetette. Az európai szabadalmi rendszer továbbfejlesztése mellett a közösségi szabadalom bevezetését is elengedhetetlennek ítélte.

Bertram Huber, a Bosch iparjogvédelmi igazgatója a szabadalmi jog globális harmonizációjáról is szólt. Egyebekben osztotta az előző két hozzászóló álláspontját a további harmonizáció és a kölcsönös elismerés kérdéskörében. Meghökkenő volt mindazonáltal az az érvelése, hogy egyes nemzeti hivatalok adnának meg gyenge minőségű szabadalmakat, és ez zárná ki a kölcsönös elismerést.

A Qualcomm – USA-beli cég – elnökhelyettese méltatta az európai szabadalmi rendszer előnyeit, és szintén elutasította a további harmonizáció és a kölcsönös elismerés gondolatát.

Alexandru Cristian Strenc, a Román Szabadalmi Hivatal elnökhelyettese szerint harmonizációs hiányosságok tapasztalhatók a szoftver szabadalmazhatóságát, valamint az etikai kérdések és a feltalálói lépés megítélését illetően. Az európai szabadalmi rendszer hálózattá való átalakítását és az SPLT mielőbbi létrehozását szorgalmazta.

Thomas Reimann (GRUR) szerint az európai szabadalmi rendszer sikeres működése nem sodorható veszélybe a decentralizációs törekvésekkel. Az oltalom terjedelmének megállapításában látnak ugyan különbségeket a nemzeti bíróságok gyakorlata között, de ez nem ok szerinte harmonizációs jogalkotásra. Elvetik a kölcsönös elismerést is. Az EPLA-t jobb konstrukciónak ítélik, mint a közösségi szabadalom bírósági rendszerét.

Összefoglalójában Jacqueline Minor jelezte: a szabadalmak kölcsönös elismerését ugyan gyakorlatilag minden érdekelt elveti, a megadást megelőző vizsgálat körében azonban ezt többen elképzelhetőnek, sőt, támogatandónak ítélték (például az újdonságkutatási eredmények felhasználásával).

A KÖZÖSSÉGI SZABADALOM TÁRGYÁBAN ELHANGZOTT HOZZÁSZÓLÁSOK

Maria Cimaglia (UAPME) főként a KKV-k elvárásait fogalmazta meg. Szerinte az európai szabadalmi rendszer jelenlegi gondjaira (például magas költségeire) a közösségi szabada-

lom lehetne a gyógyír. Álláspontja szerint a közösségi szabadalom egyedüli hivatalos nyelve az angol lehetne. A regionális bírói tanácsokkal működő EPLA-t tartaná a legkedvezőbbnek a KKV-k számára.

Michel Herouf (EADS) bemutatta – légijárműveket gyártó – vállalatának K+F és szabadalmazási tevékenységét. Jelezte: elégedettek az európai szabadalmi rendszer jelenlegi működésével, és az álmuk a közösségi szabadalom marad.

Lothar Steiling a BDI nevében leszögezte, hogy a német ipar támogatja a közösségi szabadalmat, de elégedetlen a 2003. évi közös politikai megközelítéssel, mivel az abban előírt rendszert – főként a fordítási követelmények miatt – túlságosan költségesnek ítélik. Új látja: a fordítások megkövetelése aláássa a jogbiztonságot is.

Helmut Schubert a Fraunhofer Intézet képviselőjében azzal jelezte a szabadalmak náluk jelentkező súlyát, hogy intézetükben napi két találmányt hoznak létre. A szabadalmi eljárások lerövidítését és a minőség javítását igényelte. Véleménye szerint elég volna, ha egyedül az angol válna a szabadalmi rendszer hivatalos nyelvén.

A CPTech fogyasztóvédelmi szervezet álláspontját Michelle Childs tolmácsolta. Követelte, hogy a szabadalmi politikáról szélesebb körben alakuljon ki vita, ne csak a legnagyobb szabadalmazók hallathassák a hangjukat. A szabadalmak – véleménye szerint – csak annyiban fogadhatók el, amennyiben több előnyt hoznak a társadalom számára, mint amennyi hátrányt okoznak. Úgy vélte: a szabadalmaknak nincs helyük a szoftver, az üzleti módszerek és a gyógyszerek területén. Elengedhetetlennek ítélte a kényszerengedélyezés rendszerének kiszélesítését a közérdek fokozott érvényesítése céljából. Szervezete számára a közösségi szabadalom csak ilyen feltételekkel fogadható el.

Maria Ludovica Agro, az olasz iparjogvédelmi hatóság vezetője aláhúzta: a közösségi szabadalomra szükség van az ún. lisszaboni stratégia megvalósításához – közösségi szabadalom nélkül az Európai Unió nem válhat a legversenyképesebb tudásalapú gazdasággá a világon.

Fabien Raynaud a francia állandó képviselőről üdvözölte a Bizottság konzultációs kezdeményezését, mivel az hozzájárulhat egy koherens európai szabadalmi politika kialakításához. Összegezte a közösségi szabadalommal szembeni elvárásait: egységesség, költségcsökkentés, jogbiztonság. Ennek fényében továbbra is támogatja a tagállamok egyhangú szavazatával elfogadott 2003. évi közös politikai megközelítést.

Marcelino Curell-Suñol a PIMEC nevében ellenezte a közösségi szabadalom bevezetését. A fordítási követelményekről létrejött 2003. évi megegyezés nem tesz eleget a jogbiztonság kívánalmainak – fejtette ki. Adatokkal cáfolta, hogy a szabadalmak spanyol nyelvű fordításai iránt nem mutatkozik érdeklődés. Rámutatott, hogy a szabadalmakkal kapcsolatos feltárási követelményt nem lehet csupán az igénypontok fordításával kielégíteni. Felhívta a figyelmet arra, hogy a fordítások elhagyásával valójában a szabadalmazók a saját jogszerzési költségeiket hárítanák át a közre, azaz mindazokra a személyekre, akik a szabadalmazó jogainak tiszteletben tartására kötelesek.

Catherine Druez-Marie (CCI Paris) főként azért támogatta a közösségi szabadalmat, mert megtakarításokat tenne lehetővé az innovatív vállalkozásoknál. Adatai szerint az európai szabadalmak francia nyelvű fordításainak csupán 2%-át tanulmányozzák ténylegesen az érdekeltek.

Az ECIS képviselője elutasította a 2003. évi közös politikai megközelítést. A triviális szabadalmak kiszűrését igényelte, és felhívta a figyelmet az interoperabilitás megőrzésének fontosságára: a szabadalmak nem válhatnak az interoperabilitás kizárásának eszközeivé.

Patrick Hermann a belga állandó képviselet nevében hosszasan méltatta az európai szabadalmi rendszer jövőjéről a Bizottság által kezdeményezett konzultációt, mivel az sokféle érdek és szempont megjelenítésére adott alkalmat.

Charles Bouchard (Merck) jelezte: cége elvileg támogatja a közösségi szabadalmat, de nem bármilyen áron, nem akármilyen feltételekkel. A közösségi szabadalom – elképzelésük szerint – nem váltaná fel az európai és a nemzeti szabadalmi rendszert, hanem újabb opcióként lépne melléjük.

A SZABADALMI BÍRÁSKODÁS TÉMAKÖRÉBE ESŐ HOZZÁSZÓLÁSOK

Marja-Leena Rinkineva az EU elnökségét adó Finnország képviseletében szólt arról, hogy az innováció, a versenyképesség és a szabadalmak ügye központi helyet tölt be elnökségi programjukban.

A szabadalmi bíráskodás kapcsán kiemelte, hogy az összes érintettnél jelentkező – közvetlen és közvetett – költséget figyelembe kell venni. Utalt arra az ambícióra, hogy a szabadalmak minőségét illetően Európa járjon élen jó példával a többi világgazdasági szereplő előtt. Azt a várakozását is megosztotta a résztvevőkkel, hogy a szabadalmi tudatosság erősítése és terjesztése hozzájárulhat a szükségtelen szabadalmi pereskedés megelőzéséhez. Leszögezte, hogy csak teljes körű hatásvizsgálat alapján alakítható ki az európai szabadalmi bíráskodás jövőbeli rendszere.

Scordamaglia úr, az EU Tanácsának tiszteletbeli főtitkára történeti áttekintést adott a közösségi szabadalomra és az azzal kapcsolatos bíráskodási rendszerre vonatkozó korábbi elképzelésekről és megegyezési kísérletekről.

Didier Huck, a nagy szabadalmi portfólióval rendelkező Thomson nevében leszögezte, hogy a szabadalmak fontos versenyesszerek számukra. Támogatta az EPLA elfogadását. Úgy vélte, hogy az EPLA mind az egységesség, mind pedig a felekhez való közelség kritériumainak megfelelő.

Urs Furrer, az ICC képviselője elvárásként támasztotta az európai szabadalmi rendszer költségeinek csökkentését és a páneurópai szabadalmi bíráskodás bevezetését. Az ICC az EPLA mögött áll teljes súlyával. A közösségi szabadalmi bíráskodás csak a közösségi szabadalmakkal kapcsolatos jogviták rendezésére adna esélyt, a már megadott és még hatályos európai szabadalmak tízezrei számára viszont nem. Emellett a közösségi szabadalmi bírás-

kodásnak a 2003. évi közös politikai megközelítés szerinti változata – szerinte – eltúlzott nyelvi-fordítási követelményeket támasztana, viszont regionális, helyi igazságszolgáltatásra nem adna módot.

Vincent Tilman az Eurochambers szószólójaként a szabadalmakat úgy írta le, mint mások bepereléséhez való jogot. Szorgalmazta az alternatív vitarendezési megoldások elismerését és elterjesztését.

Raimund Lutz, a német szövetségi szabadalmi bíróság részéről óva intett az európai szabadalmi rendszer meglévő értékeinek veszélyeztetésétől. Az EPLA előnyeként jelölte meg, hogy meglévő struktúrákra épülne. Meggyőző érvként hozta fel az EPLA mellett, hogy azt nemcsak az ipar támogatja, hanem a hivatásos képviselők és a nemzeti szabadalmi bíróságok is pártolják. Tisztázásra szoruló kérdésként írta le az EPLA és a közösségi jog viszonyát.

Eugen Popp (Patentanwaltskammer) a német szabadalmi ügyvivők hangját hallatta a vitában. Nem ítélte kielégítőnek a 2003. évi közös politikai megközelítés szerinti közösségi szabadalmi bírósági rendszert. Ennek további indokaként jelölte meg, hogy a közösségi szabadalmi bíróságnak nem lennének műszaki végzettségű tagjai. Az EPLA-t viszont melegen üdvözölte és hosszasan méltatta. Külön előnyeként említette meg, hogy az EPLA épít a nemzeti bíróságok és az európai fórumok közötti együttműködésre is. Leszögezte, hogy a szabadalmi ügyvivőknek teljes képviseleti jogot kell adni az európai (közösségi) bíróságok előtti eljárásokban is.

Tim Frain a Nokia oldaláról elvi támogatásáról biztosította az EPLA-t. Fenntartásait is hangoztatta viszont – egyebek mellett – a költségszámítások megalapozottságát illetően, mivel valójában a több országban párhuzamosan folyó szabadalmi pereskedés a kivétel és nem a főszabály Európában, hiszen többnyire a szabadalombitorlási és egyéb perek csupán egyetlen tagállam bírósága előtt indulnak. Arra is rávilágított, hogy a döntések kiszámíthatóságát biztosítani kell, és az eljárási szabályokat is le kell fektetni az EPLA hatálybalépése előtt.

Klaus-Dieter Langfinger a BASF és a UNICE nevében adta elő, hogy következetes, kiszámítható és hatékony szabadalmi bíraskodást igényelnek. A hatékonyság megköveteli, hogy a meglévő tudásra és tapasztalatra is építsünk. Az európai szabadalmi rendszer fokozatos fejlesztése mellett tett hitet – az ún. lisszaboni stratégia jegyében. Az EPLA nyelvi rezsimjét különösen kedvezőnek találta. Aláhúzta, hogy az EPLA-ra még a közösségi szabadalom bevezetése után is szükség lesz, hiszen a közösségi szabadalom az európai és a nemzeti szabadalmakkal párhuzamosan létezne.

Daniel Alge a FICPI színeiben a szabadalmi ügyvivők és hivatásos képviselők álláspontját foglalta össze. Az új európai szabadalmi rendszernek – véleményük szerint – a meglévő intézményekre kell támaszkodnia: a közösségi szabadalmakra a közösségi védjegyek esetében kialakított bírósági rendszer alkalmazását javasolta. Ennek anyagi joga a közösségi szabadalomra vonatkozó rendelettervezet és az ESZE „összegyúrásából” jöhetne létre.

Az FFII képviselője abból indult ki, hogy az EPLA drágábbá tenné a szabadalmi bíraskodást, ami megint csak a szabadalmi inflációt pörgetné fel a KKV-k rovására. A triviális

szabadalmak pestise így csak tovább terjedne. Attól tart, hogy az EPLA a demokratikus legitimációt nélkülöző ESZH ellenőrzése alá kerülne, és így a végrehajtó hatalom kontrollálná az igazságszolgáltatást. Hangot adott annak a gyanújának, hogy az EPLA is csak a szoftverszabadalmak leplezett bevezetését szolgálná.

Luis-Alfonso Duran szólalt fel az AIPPI képviselőjében. Rámutatott, hogy a fordítások fontos szerepet töltenek be a szabadalmi rendszerben. Fontos követelmény szerinte, hogy az eljárás nyelve az eljáró nemzeti bíróság hivatalos nyelve legyen. Az EPLA-t csak az AIPPI – különösen nyelvi – elvárásainak teljesítése esetén tudják támogatni.

Paul Georg Maué, a FEMIPi elnöke az EPLA támogatása mellett szóló érvként jelölte meg, hogy 1. központi, egységes bíráskodást vezetne be; 2. a jogi és a műszaki szakértelem együttes garatálása mellett; 3. az ESZE, illetve az ESZH nyelvi előírásait követve.

Anne Weber (Deutscher Anwaltsverein) a német ügyvédeknek azt a jogi véleményét tolmácsolta, hogy az EPLA-hoz való csatlakozás a Közösség kizárólagos hatáskörébe tartozik, és valószínűleg az ún. „*enhanced co-operation*” szabályai szerint valósítható meg.

Florian Müller, a Software Developers Community nevében kifejtette: nem osztják az EPLA iránti lelkesedést. Ő is jelezte, hogy a „*multiple litigation*” valójában a kivétel, és az „egy tagállam – egy per” helyzet az általános. Tehát az EPLA az esetek többségében – a KKV-k hátrányára és a multinacionális cégek előnyére – költségemelkedéssel járna. Úgy látja, hogy az EPLA csak arra szolgálna, hogy az ESZH a saját döntései feletti bírósági ellenőrzést is az uralma alá hajtja, megkímélve magát a nemzeti bíróságoknak az európai szabadalmakat megsemmisítő döntéseitől. Felhívta a figyelmet arra a paradoxonra, hogy az ESZH alkalmazottai is eljárhatnak az EPLA alapján létrejövő bíróságok tagjaiként.

Allen Dixon az IIPTC részéről a jelenlegi európai szabadalmi rendszer működését alapvetően megfelelőnek ítélte, fő hiányosságaként a bíráskodási rendszer szétaprózottságát jelezte meg.

Gustav Daemen a C.E.A. nevében a szabadalmi jogvédelmi biztosítás előnyeit és lehetőségeit ecsetelte.

ZÁRÓNYILATKOZATOK ÉS A NYÍLT VITA

Alain Pompidou, az ESZH elnöke szintén méltatta a Bizottság konzultációs kezdeményezését és a közmeghallgatás összehívását. Kifejtette: a lehető legerősebb jogbiztonságot nyújtó európai szabadalmi rendszerre van szükség az innováció ösztönzéséhez. Külön elemezte az ESZH hatósági működésének statisztikai adatait az információtechnológia területén és a KKV-k részesedése szempontjából rámutatva, hogy az európai szabadalmi rendszer az utóbbiak érdekét is szolgálja. Bemutatta az ESZH minőségirányítási rendszerét mint a szabadalmak minőségének garanciáját. Síkra szállt az európai szabadalmakkal kapcsolatos fordítási követelmények enyhítése – a Londoni Megállapodás mielőbbi hatálybalépése – mellett. Az EPLA-t a jogbiztonság előmozdításának garanciájaként írta le, és javasolta, hogy az

EPLA létrehozása céljából mielőbb hívják össze a diplomáciai értekezletet. Arra szólított fel, hogy ragadjuk meg az „utolsó esélyt” a közösségi szabadalom bevezetésére. Kifejezte készségét az EU intézményeivel való együttműködésre.

Pompidou úr hozzászólását ún. nyílt – esetenként kaotikus – vita követte. Ez azonban már nem szolgált számottevő szakmai újdonságokkal. A nyílt forráskód, illetve a szabad szoftver hívei mindazonáltal hozzászólásaikban ismét bírálták az európai szabadalmi rendszer egyes hibáit, hiányosságait, nemegyszer a szabadalmi rendszer alapjainak átfogó felülvizsgálatát követelve. A spanyol szabadalmi ügyvivők képviselője elvárásként fogalmazta meg – különösen a nyelvi-fordítási követelményeket illetően – az állampolgárság szerinti megkülönböztetés elkerülését, az egyenlő elbánás biztosítását. Meglepő volt, hogy az ESZH munkavállalói érdekképviselője is szükségét érezte a hozzászólásnak az európai szabadalmi rendszer jövőjéről folyó, alapvetően politikai jellegű vitában, ráadásul azt követően, hogy az ESZH elnöke ismertethette az álláspontját. Vedres András, a MAFE főtítkára és az IFIA elnöke is szót kért: szorgalmazta a Közösség csatlakozását az ESZE-hez, valamint az EPLA létrehozását és a Londoni Megállapodás hatálybalépését.

Charley McCreedy, az Európai Bizottság belső piacért felelős tagja zárszavában abból indult ki, hogy a szabadalmi hatóságoknak egyensúlyt kell találniuk az innováció ösztönzése és a verseny szabadsága között. Sajnálattal állapította meg, hogy az elmúlt években az európai szabadalmi rendszer továbbfejlesztésére irányuló kísérletek elakadtak. A konzultációval a Bizottság azt célozta, hogy az európai szabadalmi rendszer reformja végre kimozduljon a holtpontról. A következő év prioritásként a Közösség iparjogvédelmi infrastruktúrájának megerősítését jelölte meg. Szólt a Bizottság felkérésére a szabadalmak gazdasági és társadalmi értékéről készített tanulmány alapvető eredményeiről és következtetéseiről. [E tanulmányt Alfonso Gambardella vezetésével állították össze (és hamarosan hozzáférhetővé válik a Bizottság honlapján). Meg kell jegyezni, hogy a tanulmány a magyarországi szabadalmi aktivitást illetően meglepően kedvező – még elemzést igénylő – adatokat közöl.] Olcsóbb és kiszámíthatóbb szabadalmi rendszert ígért az európai iparnak. Üdvözölte a Londoni Megállapodás ratifikációja iránt tett kezdeti francia lépéseket, és „ígéretes útnak” minősítette az EPLA-t. Különösen az új technológiai szektorokban ajánlott fokozott figyelmet és körültekintést a megfelelő minőségű szabadalmak érdekében. Jelezte: egyelőre tartózkodni fognak a szabadalmi anyagi jog közösségi harmonizációjára irányuló javaslatoktól. A konzultáció eredményei alapján a Bizottság ez év végéig vonja le a szükséges következtetéseket és tesz javaslatot a további intézkedésekre.

A konzultáció további fordulójáról és eredményeiről az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle olvasóit tájékoztatni fogjuk.

Ficsor Mihály

A PATLIB-KÖZPONTOK AZ INNOVÁCIÓ SZOLGÁLATÁBAN

A szabadalmi információ terjesztésére létrejött PATLIB-hálózat szakmai konferenciáját tizenhetedik alkalommal rendezték meg. A Prágában, 2006. május 21–23. között tartott rendezvény a bevált rendben zajlott: a plenáris ülések mellett a párhuzamosan tartott munkacsoportülések, valamint a kiállítók bemutatói, előadásai adták a szakmai program gerincét, a spontán eszmecsere pedig a kiállítói standokon, a szünetekben és az esti közös programokon folytatódott.

A Magyar Szabadalmi Hivatal ebben az évben is önálló standdal jelent meg a konferenciához kapcsolódó kiállításon. A látogatók részéről kiemelkedő érdeklődés mutatkozott a frissen bevezetett önkéntes műnyilvántartás, illetve az e-lajstrom iránt. Néhányan igen behatóan érdeklődtek az eMage projekt keretében létrehozott adatbázis tesztelési eredményei felől, és voltak olyan látogatók, akik „előben” tesztelték a védjegyhamisítás ellen kifejlesztett adatbázist.

A magyar szakemberek közül az idén *Haszonits András*, az MSZH oktatási osztályának vezetője tartott nagy sikerű előadást az iparjogvédelmi oktatás legkorszerűbb informatikai eszközeiről és formájáról, a távoktatásról. Magyarországon a 80-as évek óta folyik szervezett iparjogvédelmi szakképzés; eleinte hagyományos formában, majd 2001-től kezdve távoktatási keretek között is. Eleinte a távoktatásban is nyomtatott tananyagokat kellett használni, de 2006-tól már az interneten keresztül is be lehet kapcsolódni a képzésbe. Az új tananyag kifejlesztése egészen más megközelítést kíván, mint a korábbiak: moduláris felépítésűnek, flexibilisnek, mobilnak, változtathatónak kell lennie, és pedagógiai szempontból is egészen más elveket kell érvényesíteni az e-learning tanfolyamokon, mint a hagyományos, a tanár és a diák együttes jelenlétére építő kurzusokon (további részletek számunk 41–52. oldalán).

Az idei PATLIB-konferencia fő témája – az innováció szolgálata – újabb bizonyíték az Európai Bizottság és az Európai Szabadalmi Hivatal (EPO) között folyó együttműködésre. Az innovációs folyamatok erősítését az Európai Unió azzal is próbálja elősegíteni, hogy „Office Network” néven a nemzeti szabadalmi hivatalok kooperációjára épülő, az innovációt előmozdító új szolgáltatások létrejöttét támogatja. Az Európai Bizottság innovációs politikáért felelős igazgatósága projektmegbeszélésre hívta össze az Office Networkben érdekelt nemzeti hivatalok képviselőit.

Alain Pompidou, az EPO elnöke a nyitó plenáris ülésen, értékelve az elmúlt két évtized eredményeit, az 1988-ban megalkotott szabadalmi információs stratégia magas színvonalát emelte ki, majd szólt az EPO és a tagországok között jelenleg folyó stratégiai vitáról. Ez utóbbi fő kérdése: hogyan tud az EPO a tagállamokkal együttműködni az európai ipar számára nyújtandó legjobb szolgáltatások nyújtása érdekében. Alain Pompidou annak a meggyőződésének adott hangot, hogy az európai és a nemzeti hivatalok között a stratégia kialakításáról folytatott vita eredményeként megtalálják a legjobb megoldást.

A megújulás felé vezető egyik elképzelés szerint létrehozzák az Európai Szabadalmi Hálózatot, amely új dimenzióba fogja helyezni Európa egész szabadalmi rendszerét. A hálózat egyik látványos eleme a minőségbiztosítás lesz, a másik pedig az EPO és a nemzeti hivatalok közötti új partnerségi viszony. Mindkét elgondolás célja, hogy valamennyi helyi felhasználónak optimális szolgáltatást nyújtsanak – elsősorban az alacsony szabadalmi bejelentési hajlandóságot mutató országokban.

David White, az Európai Bizottság innovációs politikájáért felelős igazgatója az alábbi kulcselemeket helyezte a figyelem középpontjába:

- a) a szabadalmak innovációs jelentősége;
- b) a szabadalmak szerepe az üzleti stratégiában;
- c) a szabadalmaztatás gyakorlati támogatása.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a szabadalmaztatás és az innovációs folyamatok között milyen szoros a kölcsönhatás. Aki a lisszaboni célokat komolyan veszi, annak nagyon komolyan kell vennie a szabadalmi tevékenységet is. Sokat beszélünk arról, hogy a szabadalmak az üzleti stratégia fontos részét képezik, ennek ellenére sajnálatosan kevés vállalkozás használja ki a szabadalmi oltalomban és a licencekben rejlő előnyöket. A kormányoknak a szabadalmaztatáshoz nemcsak a jogi és gazdasági kereteket, eszközöket kell biztosítaniuk, hanem a gyakorlatban is támogatniuk kell a vállalkozásokat, megismertetni velük, milyen lehetőségeik vannak és ezekkel miként lehet élni.

Európa versenyképességének kulcsa az innováció. Az elmúlt két évszázadban jó eredményeket ért el, de most már nemcsak az Amerikai Egyesült Államok és Japán, hanem Kína és India is kihívást jelent. A kiélezett versenyben Európa csak akkor tud helytállni, ha még intenzívebb és még gyorsabb innovációt folytat. Nem elegendő azonban a búvszót hangoztatni, cselekedni kell, mégpedig minél előbb, mert a versenyképesség elvesztése Európa valamennyi lakosának életminőségét károsan fogja befolyásolni.

Ami a szabadalmaknak az üzleti stratégiában betöltött szerepét illeti, kétség nem fér ahhoz, hogy ez mind fontosabbá válik. Ahhoz, hogy Európa erősödjék, tudásának egyre nagyobb hányadát kell új termékekbe fektetnie, illetve az új piacok megszerzésére fordítania. A feltalálóknak, a vállalkozóknak és a nagyvállalatoknak együttesen kell a tudás és a piac közötti hidat biztosítaniuk. A szellemi tulajdon-védelem háromféleképpen tud a „hídépítés” fontos szereplőjévé válni:

1. az érdekelteknek szükségük van arra, hogy képesek legyenek megvédeni tudásukat, mert csak így tudják az új eljárásokra és az új termékekre fordított fejlesztési költségeiket visszanyerni;
2. a szabadalom meglelte önmagában még nem növeli a bevételeket, de jól tudjuk, hogy a befektetők szívesebben invesztálnak szabadalmakkal rendelkező cégekbe;
3. azoknak a vállalkozásoknak viszont, amelyeknek egész szabadalmi portfóliójuk van, lehetőségük nyílik a keresztlicenclésre, a forrásokhoz és az új technológiákhoz való hozzáférésre.

Aki egy ötletet ki akar fejleszteni, ehhez anyagi forrásokat kíván mozgósítani és a megszülető terméket be akarja vezetni a piacra, a saját szellemi tulajdonát kezelő stratégiára, valamint pontos és naprakész információkra van szüksége.

Az Európai Bizottság most készíti elő a szellemi tulajdonra vonatkozó kezdeményezését. A várhatóan 2006 végén előterjesztendő iniciativa három fő pillére:

1. El kell készíteni a különböző ágazatokban működő vállalkozások szellemi tulajdonhasználatának statisztikai elemzését.
2. Az európai gyártókat képviselő INNOVA-partnerek beszámolót készítenek annak okairól, hogy a cégek miért használják vagy mellőzik a szellemi tulajdont, illetve arról, milyen válaszlépéseket lehet tenni, milyen intézkedéseket kell hozni a helyzet javítása érdekében.
3. 2006 januárjában készült egy összehasonlító tanulmány a közfinanszírozású, szellemi tulajdon-védelmet támogató szolgáltatásokról. A tagországokban összesen 150 olyan intézkedést találtak, amelynek célja a támogatás – most ezeknek az intézkedéseknek a hatékonyságát értékeli, és felhívják a figyelmet a legjobb gyakorlatnak tekinthető szolgáltatásokra.

Az Európai Bizottság a vállalkozások iparjogvédelmi tevékenységének támogatására számos akciót hirdet meg. Az egyik közülük az az EPO által irányított mentorképzés, amelynek keretében az iparjogvédelmi szakértők és a cégek közötti kommunikációt folytatni tudó közvetítőket képeznek ki. Ugyancsak az Európai Bizottság kezdeményezte az *IPR-Helpdesk* létrejöttét, amely a kis- és középvállalkozások számára ingyenesen nyújt az alapvető iparjogvédelmi kérdésekben segítséget. A feltalálók és a potenciális üzleti partnerek közötti iparjogvédelmi egyeztetésben és szerződési kérdésekben a technológiai kérdésekre szakosodott Innovation Relay központok az IPR-Helpdeskkal közösen adnak tanácsot.

A szabadalmak az innováció és a tudás terjesztésének is kiváló eszközei. A világ technikai tudásának több mint 80%-a a szabadalmi irodalomban található meg, amelyhez a cégek számára hozzáférést kell biztosítani. Ennek elősegítése érdekében az Európai Bizottság kezdeményezi, hogy a nemzeti szabadalmi hivatalok alakítsanak ki egy hálózatot, amelyen belül minden európai vállalkozás a saját nyelvén tud tájékozódni és szabadalmi ügyeit intézni.

Európának egyre inkább és egyre jobban szüksége van az innovációra. A szabadalmi rendszer korántsem tökéletes – még azt is mondhatnánk, messze van a tökéletestől, de tény, hogy az innovációs folyamatban nélkülözhetetlenül fontos szerepet tölt be. Két kihívás előtt állunk, és mindkettő arra ösztökél bennünket, hogy a lehető legtöbbet hozzuk ki a szabadalmi rendszerből. Az egyik: az iparjogvédelmet úgy kell továbbfejleszteni, hogy minél jobban tudja szolgálni az európai feltalálók érdekeit. A másik: biztosítani kell, hogy kontinensünk feltalálói a lehető legtöbbet és legjobbat hozzák ki a meglévő szabadalmi rendszerből.

A záró plenáris ülésen *Curt Edfjäll*, az EPO egyik alelnöke értékelte a konferencia eredményeit. Az eseményt előkészítő programbizottság célja az volt, hogy felhívják a figyelmet arra, hogy a PATLIB-központoknak a túlélésük érdekében a hagyományos szolgáltatásaik

mellett újakat is kell indítaniuk, és új ügyfeleket kell megnyerniük. A kitűzött célt a konferencia programja be is váltotta: sokan számoltak be újonnan indított vagy tervezett kezdeményezésekről.

Nagyon jó volt hallani, hogy a vendéglátó Csehország egyetemlein a tananyagba beépült a szellemi tulajdon-védelem, hiszen Európa jövőbeni innovációjának a záloga a mai fiatalok szellemi tulajdon-védelmi tudatosságának a növelése. Lehetséges azonban, hogy a szabadalmi információról szóló oktatási anyagok kidolgozása és bevezetése a tantervekbe még ennél is fontosabb annak érdekében, hogy az egyetemisták megismerjék a szabadalmi bejelentés eljárásrendjét.

A morva könyvtártól a Skoda gyárig tartó bemutatók alapján a hallgatóság meggyőződhetett arról, hogy Csehországban egyre jobban tudatosodik az iparjogvédelem fontossága. A csehek mellett természetesen számos más nemzet képviselői is arról adtak számot, hogy folyamatosan gyarapodnak azok a PATLIB-központok, amelyek új, kreatív megoldásokat találnak ki az innováció szolgálatára.

Az alelnök kiemelésre méltónak ítélte az olaszok beszámolóját arról, hogyan igyekeznek új ügyfeleket bevonni a látókörükbe, a belgák ágazatorientált megközelítését és a portugáloknak az egyetemekről tett szabadalmi bejelentések számának növelésére irányuló stratégiai elképzeléseit. Németország azt mutatta be, milyen lehetőségek vannak az ügyfélkapcsolatok kialakítására, az angol nemzeti könyvtár pedig olyan központot működtet, ahol a szellemi tulajdon-védelmi konzultációt üzleti tanácsadással ötvözik.

Curt Edfjäll végezetül arra a kérdésre kereste a választ, hogy a konferencia elérte-e a célját: elősegíti-e azt a változást, amelynek eredményeként a PATLIB-központok valóban az innovációt szolgálják? A résztvevőknek az egymástól hallott ötletek, megoldások megvalósításán, hazai környezetbe való átültetésén kell munkálkodniuk, a minél hatékonyabb együttműködés érdekében össze kell fogniuk – ha ez sikerül, az eredmény sem marad el.

Végezetül röviden beszámolunk a PATLIB-konferencia egyik legérdekesebb munkacsoportüléséről. Nagy érdeklődés előzte meg az angol hivatal munkatársai által tartott workshopot, amelynek a címe: *„Future customers – addressing young people”* volt. Susan Richards és Sally Long előadása azonban a várakozást is messze felülmúlta: a rendkívül érdekes témát olyan magával ragadó módon, annyi lelkesedéssel adták elő, hogy a nagyszámú hallgatóság jelentős része azzal az elhatározással távozott: valami hasonlót nekünk is ki kell találnunk otthon!

A tények: az angol hivatal 2003-ban hirdette meg innovációs programját, amelyben – többek között – célcsoportként a jövő innovátorai, a mai gyerekek és fiatalok szerepeltek. Az intézményen belül egy önálló szervezeti egység, az *Awareness, Information & Media (AIM)* foglalkozik az Egyesült Királyság Szabadalmi Hivatala által kidolgozott, az innovációt támogató stratégia fejlesztését és terjesztését elősegítő feladatokkal. Az AIM víziója: tudatosságnövelő és oktatási programjaik segítsenek abban, hogy a szellemi tulajdont az innovatív üzleti környezet egyik kulcsszereplőjeként ismerjék meg és fogadják el.

A célkitűzések elérése érdekében fejlesztették ki a *ThinkKit* névre hallgató programcsomag első részét, amelyben esettanulmányok segítségével alakították ki a legjellemzőbb felhasználói célcsoportokat, és dolgozták ki azokat a modelleket, amelyek segítségével az iparjogvédelmet közel tudják hozni az iskolásokhoz, illetve a tanárokhoz. A *ThinkKit* I-ben öt olyan „sztárt” neveztek meg, aki/amely jól ismert és/vagy rendkívüli népszerűségnek örvend a fiatalok körében. A *Virgint* mint egy erőteljesen terjeszkedő nemzetközi céget mutatták be, amely kiterjedt tevékenysége körében számos védjegyet használ. Az *Adidas* nemzetközi szinten ismert innovatív sportszereinek és szabadidőtermékeinek kereskedelméről, de a program keretében kiterjedt szabadalmi portfólióját és jelentős dizájn-tevékenységét is a fiatalok elé tárták. A mindenki által vágyott *Audi* autó alkalmas arra, hogy megragadja a tanulók fantáziáját, akiknek ezáltal föl lehet hívni a figyelmét arra, hogy a cégóriás milyen széles körben használ szabadalmakat, védjegyeket és formaterveket, illetve, hogy az ebből képzett vállalati portfólió mennyire növeli a versenyképességet. *Simon Fuller*, a popbálvány főként a szerzői jog és a formatervek terén alkalmazza innovatív módon a szellemi tulajdon védelmét. A *Coventry University* technológiaintenzív „spin out” vállalkozása a *Fire Angel*, amely a kezdetektől fogva korrekt módon kezeli az iparjogvédelmi kérdéseket. A vállalkozói szellemiség kitűnő megtestesítői az első négy év alatt hétmillió font bevételre tettek szert.

A *ThinkKit* első fázisa nagy sikerrel zárult. A program jelentős minőségi fejlődésen ment át, kialakult a tanári hálózat, és a *Royal Academy of Engineers* az egyik legfontosabb együttműködő partner lett. Lord Sainsbury, az innováció és a tudomány minisztere a legmesszebbmenőkig támogatja a programot.

A második fázisban a *ThinkKit* program regisztrált védjegyként bejegyezve folytatta sikeres útját. Az előző szakasz tapasztalatai alapján öt olyan területet választottak ki, amelyek érdeklik a fiatalokat, és amelyeknek a legjellemzőbb sikertörténeteinek keresztül mutatják be a szellemi tulajdon-védelem versenyelőnyt biztosító és üzleti sikert termő hatását. Az öt kulcsterület a sport, a zene, a technológia, a dizájn és a táplálkozás. Az új programban *Jamelia*, a szigetország fiataljainak első számú popbálványa mutatja be saját sikertörténetét, amelyet a rock- és bluesénekesnő 15 éves kora óta tudatosan épített föl. Nemcsak lemezeivel, hanem a reklámparban betöltött szerepével is növelte ismertségét. 24 éves korára már sztár lett, akinek zeneszámairól hozzájárulása nélkül egyetlen másolatot sem lehet készíteni. Mivel karrierjét a divatszakmára is kiterjesztette, már nemcsak a szerzői jog, hanem a formatervezés és a védjegy területén is kamatoztatja kitűnő adottságait.

A sport területén a Liverpool volt focistája, *Craig Johnston* lett a kiválasztott szupersztár. A sikeres labdarúgó-pályafutás után ő futballcipők fejlesztésével kezdett foglalkozni. Három év intenzív munka után Johnston neve alatt megszületett az első szabadalom, majd 1994-ben bejegyezték az *Adidas Predator* futballcipőjének márkanévét. A forradalmian új találmány hatalmas üzleti sikert is hozott: évi 1 millió párat adnak el belőle. (Annak ellenére fogy ilyen sok, hogy a cipő készítéséhez rengeteg kengurut mészárolnak le. A kenguruköly-

kök halálát is előidéző mézszárlás ellen világszerte tiltakozóhullám söpört végig, de a terméket ennek dacára sem vonták vissza – a szerző közbevetése.)

A vendéglátóipar területéről a YO!SUSHI üzletláncot választották ki, amely 2003-as indulásától kezdve elképesztő sikereket ért el az angol piacon. A tulajdonos harmincéves szórakoztatóipari tapasztalatokkal a háta mögött fogott a márkaépítésbe. A YO! nevet természetesen védjegyként bejegyeztették, terveik között szerepel a YO!TEL egészséghotell hálózatának kiépítése. A cég 2006-ban megnyitotta első éttermét Franciaországban, 2007-ben 30 éttermet akar nyitni az USA-ban.

A program tartalmi részének ismertetése után az angol kollégák elmondták, hogy az általuk kidolgozott új oktatási csomagot az angliai középiskolák túlnyomó többségébe eljuttatják. Az oktatóprogramon kívül versenyeket is szerveznek. A legújabb innovációs versenyt a *Go green!* elnevezés alatt, két kategóriában hirdették meg a 14–16 éves korosztálynak. A verseny két témaköre a dizájn/technológia és az üzlet/menedzsment. A két győztes iskola 1000-1000 fontot kap, a diákok pedig egyéni díjakat és londoni utazást nyernek.

Dr. Tószegi Zsuzsanna

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Náray-Szabó Gábor (főszerkesztő): *Akadémiai Kézikönyvek. Kémia. Akadémiai Kiadó, 2006; ISBN: 963 05 8240 6*

Amikor iskolában, egyetemen ismerkedtünk vele, a kémiában az volt szerethetően csodálatos, hogy az maga a tiszta, megérthető rend, és ha rászántuk a szükséges időt, energiát, hogy megtanuljuk és megértsük, akkor ilyennek is láttuk. A gyakorlatban a véletlennek ugyan itt is juthat meghatározó szerep, legalábbis annyiban, hogy megtörténhet, olyan tényezők is bekerülnek a kérdéses rendszerbe – folyamatba, reakcióba –, amelyekkel nem számoltunk, sőt az ottlétükről sem tudunk, és ez természetesen megzavarhatja a számításainkat, következtetéseinket. Ettől eltekintve viszont a kémiát az jellemzi, ami a kutatók, a fejlesztők és az alkalmazók számára többnyire az egyik legfőbb jó: kiszámítható. Ennek köszönhetően jelenségei, folyamatai jól elemezhetők, követhetők és tervezhetők – műszaki ember pedig mi többet kívánhatna? Óh igen, azt, hogy értse is ezeket a törvényeket, szabályokat, és ami nincs belőlük a fejében, az legalább legyen könnyen megtalálhatóan a keze ügyében. Ebben kitűnő segítőtársak az ilyen kézikönyvek.

Ha az ember azonban sok évvel ezelőtt tanulta a kémia nemesen logikus tudományát, és azóta nem követte annak fejlődését, akkor jobb óvatosan kezdenie az ismerkedést e kiemelkedően jó kézikönyvsorozat eme új darabjával. Nem is csak azért, mert rádöbben, mennyit felejtett már a tanultakból, hanem sokkal inkább, mert azonnal látja már a tartalomjegyzékből is, hogy e tudományban óriási fejlődés ment végbe. Az ismert dolgok is egészen új arcot öltöttek, egészen új megközelítésben, szerkezetben kerülnek itt elénk. Természetesen tudjuk, hogy a modern atomfizika felfedezései a kémia tudományát is egészen átformálták, de ezzel együtt is a különbséget itt nagyjából úgy éljük meg, ahogyan a XX. század hagyományos eszközeihez és technológiáihoz szokott ember szembe kerül a XXI. század csúcstechnológiáival.

Tökéletesen érzékelteti mindezt e kötet előszava, valamint nyitófejezetében az alapelvek összessége.

A XX. század végére a kémia korábbi leíró jellege fokozatosan megváltozott, a megfigyelések óriási halmazára a fizika segítségével ráépült egy egzakt tudomány. Ma a kémia elsősorban a kvantummechanika és a statisztikus mechanika által meghatározott, biztos elméleti alapokon nyugszik, számos esetben lehetővé téve még ismeretlen anyagok tulajdonságainak viszonylag pontos meghatározását és egyes kémiai folyamatok kimenetelének megjóslását is.

A kémia látványosan fejlődött az elmúlt évtizedekben, és behatolt a társtudományokba, továbbá a legszorosabban vett mindennapi életünkbe. A kémia nélkül nem érthetnénk meg az elemi élettani, meteorológiai vagy geológiai folyamatokat, nem gyógyulhatnánk fel számos betegségből. A kémia segítségével állíthatunk elő új használati anyagokat, óvjuk az épített környezetet és a természetet.

Magáról ennek a kitűnően áttekinthető kézikönyvnek a tárgyalási módjáról, és ezzel annak a mindannyiunk számára elérhető használati értékéről, a szerzők szavaival: „A kémia a molekulák tudománya. A molekuláris szemlélet azt is lehetővé teszi, hogy egységes rendszerben tárgyaljuk a kémiát, és a kvantummechanikai és szerkezeti alapokra építve fokozatosan bontsuk ki az anyagok, az átalakulások és az elektromágneses térrel való kölcsönhatások jellegzetes vonásait. Az írás során tudatosan és erőteljesen törekedtünk a közérthetőségre, ezért kevés a képlet, sok az ábra. A kötet célja, hogy a legújabb tudományos eredmények alapján segítséget nyújtson a középiskolai és felsőoktatási kémiai tananyag kiegészítéséhez, alapvető fogalmak viszonylag gyors, ugyanakkor pontos megértéséhez, fontos részinformációk kényelmes beszerzéséhez. A hagyományos részterületeken túl foglalkozunk a biokémia, az ipari technológia, a környezettudomány, sőt a földtudomány molekuláris vonatkozásaival is, emellett számos területen szorosan kapcsolódunk a fizikához.”

Dr. Osman Péter

Patricia Fara: Pandora's Breeches – Women, Science & Power in the Enlightenment (Pandóra nadrágja, avagy a nők szerepe a felvilágosodás korának tudományában). Pimlico, London, 2004; ISBN 1 8441 3082 7

„Ha Isten csak másodrendű szerepet szánt volna a nőknek, nem teremtett volna számukra gondolkodásra képes agyat” – szögezte le 1673-ban Bathsua Makin, a női egyenjogúság egyik első szószólója. Azonban a nők számára a tanulás, főként a természettudományok területén, még évszázadokig pusztán vágyálom maradt. De ez nem jelentette azt, hogy a női nem legkiválóbb képviselőiben teljes mértékben el lehetett volna nyomni a tudás megszerzésének, sőt, az alkotásnak a vágyát. Erről tesz tanúbizonyságot, számos példával illusztrálva, Patricia Fara tudománytörténész „Pandora's Breeches” (Pandóra nadrágja) című könyvében. Sokszor férjük vagy fivérük segítőtársaiként, névtelenül a háttérben maradva, máskor fordítások, sőt saját publikációk és hírneves tudósokkal való levelezés által széles körben ismertté válva, számosan jelen voltak a tudományos életben, munkájukkal sokat tettek a tudományágak fejlődéséért.

Mint annyi más jelenséget, a nők társadalmi megítélését is évszázadok, sőt évezredek által megkövesedett sztereotípiák, megrögzött előítéletek befolyásolják. A szerző ezek eredetét az ősrégi mítoszokban véli felfedezni. A bibliai teremtetéstörténet Évája vagy a görög regék Pandorája az eredendő rossz, az ördög befolyásának megtestesítője. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy az antik világ istenei között Pallasz Athéné, illetve Minerva képviseli a bölcsességet, a tudást. Ennek azonban semmi nyoma az elkövetkező, egészen a huszadik századig tartó hosszú időszakban uralkodó, a férfiközpontú társadalmak által hangoztatott, szóban és írásban deklarált, többnyire még az érintettek által is elfogadott közvéleményben, amely szerint amint a suszter a kaptafánál, a nő maradjon a fakanálnál. Még Samuel Johnson, az

angol nyelvterületen hatalmas tekintélynek számító szótáríró is úgy nyilatkozott: egy férfinak sokkal fontosabb, hogy a felesége minden délben ízletes ebédet találjon fel, mint hogy görögül társaloghasson vele. A folyóiratok, irodalmi művek hemzsegték az olyan fejtegetésektől, amelyek szerint minél nagyobb racionalitás, tervszerűség, éleselméjűség lakozik egy nő fejében, annál nagyobb rendetlenség és elhanyagoltság jellemzi a háztartását, családját, gyermekeit. Ha valahol felbukkant – a nem kevés akadályt, előítéletet leküzdvé – egy-egy tagadhatatlan szellemi teljesítményt nyújtó fehérszemély, még olyan kacifántos magyarázatok is felszínre kerültek, hogy itt tulajdonképpen a természet súlyos tévedéséről van szó: férfi agyvelő keveredett végzetes félreértés útján női testbe...

A tanulás lehetőségétől intézményesen elzárt nők egy része, ha megfelelő kitartással és érdeklődéssel, megértő családtagokkal és nem utolsósorban megfelelő anyagi háttérrel rendelkezett, kivételes módon képezhette magát. Gazdag családok, némely esetben királyi udvarok lakói fogadhattak házitánítókat az érdeklődő lányok mellé. Az alkotó-, kutatómunkába mélyedő férfiak, fivérek esetleg igényt tarthattak értő segítőtársra, asszisztenciára a kísérletek, mérések, megfigyelések során. Ezzel kapcsolatban fontos szempont, hogy a tudományos munka hosszú évszázadokon keresztül nem kutatóintézetekben, termelőüzemek laboratóriumaiban folyt; a tudósok saját lakásukban, önmaguk által létrehozott műhelyekben, legtöbbször saját maguk által tervezett és elkészített eszközökkel, műszerekkel dolgoztak. Sokuknak pénze sem volt külső segítőtársak felfogadására. Egy-egy gazdag „szponzorra”, anyagi támogatóra is csak azok számíthattak, akik már elértek némi, bizalmat gerjesztő eredményt. Így kézenfekvő volt a családtagok bevonása a munkába. A szerző megjegyzi, hogy a régi korok asszonyai sokkal több gyakorlati ismerettel rendelkeztek például a vegytan, növénytan, orvoslás terén, mint a maiak – természetesen az adott kor színvonalához viszonyítva –, hiszen a háztartás ellátása, a gazdasági udvar vagy birtok irányítása, a családtagok gondozása széles körű tájékozottságot, manuális és szellemi ügyességet, találmányosságot igényelt. (Itt a magyar olvasónak eszébe jut Jókai Szép Mikhál című regénye, ahol részletes ismereteket kapunk a középkori gazdasszonyok imponálón széles körű tudományáról.) A fentieken túlmenően a jómódú családokban elvárás volt a kiterjedt társasági élet; a francia, angol, német szalonokban pedig a társalgás gyakran fordult az aktuális tudományos szexciókra. Egy magára valamit adó háziasszony ezekhez is hozzá tudott szólni, érdeklődése nem rekedt meg a napi pletykák szintjén. Számos irodalmi mű is tanúsítja ezt.

Patricia Fara könyvének célja, hogy az „óriások árnyékában” élő és munkálkodó, korukban szokatlan, nem egyszer hálátlan szerepet vállaló „tudós nők”-re irányítsa a figyelmet – felmutassa érdemeiket és megőrizze emléküket.

Descartes, Leibniz és Newton kortársakként, a tudomány fejlődésének meghatározó szakaszában alkottak, három nemzetet képviseltek: a franciát, németet és az angolt. Mindegyikük mellett találunk női segítő-, illetve munkatársakat, de a közvélemény csak a három géniuszt ismert.

Descartes a racionalitás talaján teremtett új filozófiai rendszert és gondolkodásmódot;

ennek alapján tartotta lehetségesnek a természet titkainak feltárását. Elsősorban az anyagi és a szellemi világ kapcsolata érdekelt, mind Isten és a teremtés, mind az emberi lény fizikai és szellemi szubsztanciájának vonatkozásában. I. Jakab angol király unokája, Elisabeth, Hollandiában nőtt fel, majd cseh hercegnő lett. A francia filozófussal Hágában ismerkedett meg, amikor ő 24, Descartes 46 éves volt. Talán romantikus túlzás, hogy egyes történétírók a „szerelem első látásra” kategóriába sorolják ismeretségük kezdetét, mindenesetre aszimmetrikus viszonyról volt szó mindvégig: a bölcs tudós és a rajongó tanítvány kapcsolatáról. Elisabeth eredetiben olvasta Descartes latinul írt műveit, buzgón megoldotta a talán próbatételnek szánt bonyolult matematikai feladványokat, ugyanakkor hasznára is volt mesterének: az angolul nem tudó Descartes-nak szakmunkákat fordított franciára, aki később főművét, „A filozófia alapjai”-t Elisabethnek ajánlotta. A könyv mai szemmel nézve nem tekinthető tisztán filozófiai műnek; akkoriban a tudományok még nem szakosodtak a mai értelemben. Terjedelmes részek találhatók benne a mechanika, a csillagászat, a fizika, ezen belül a mágneses jelenségek köréből. Így különösen értékelendő, hogy Elisabeth három hét alatt nemcsak átrágta magát ezen a nehéz olvasmányon, hanem értő bírálatot készített róla – kifejtve, hogy ezt részint bizonyítéknak szánja: a nők is képesek a racionális gondolkodásra. Tudományos témákat érintő levelezésük hét éven át, Descartes haláláig tartott, ebből kitűnik, hogy Elisabeth nem csupán passzív befogadója volt a filozófus gondolatainak, hanem egyenrangú, olykor inspiráló megjegyzéseket közlő szellemi partner. Mestere halála után Csehországban egy protestáns nőotthon vezetője lett, de érdeklődését, ambícióit nem adta fel, korának számos jelentős tudósával folytatott levelezést – többek között Leibniz-cel.

Leibniz a matematikatörténet nagy alakja, de filozófusnak is kiváló volt. Newton elszánt ellensége; vitriolos hangú levelezést folytattak annak eldöntése érdekében, hogy melyikük tekinthető a differenciál- és integrálszámítás első, illetve sikeresebb megalkotójának – mivel a megoldás különböző módszerekkel történt. Leibniz nemcsak az előzőekben említett Elisabeth cseh hercegnővel levelezett tudományos témákról, hanem annak húgával, Sophie hannoveri választófejedelemnével, majd az ő lányával, Sophie Charlotte későbbi porosz királynéval is. Ez utóbbi levelezés több mint 300 darabból áll! Egyik fontos gyakorlati eredménye, hogy felesége rábeszélésére a porosz király tudományos akadémiát alapított, melynek Leibniz lett az első elnöke. Ez a tudós hölgy tehát nemcsak az elvont fejtegetésekben, hanem a „lobbizásban” is kiváló volt.

Az angol Anne Conway-t Leibniz személyesen ugyan nem ismerte, de többször deklarálta, hogy szellemi előfutárának tekinti „Az ókori és modern filozófia alapjai” című, latin nyelven írt könyve alapján. A könyv tárgya ellenére nem nehéz olvasmány: tele van a mindennapi életből vett gyakorlati példákkal, stílusa szellemes és lényegre törő.

Ugyancsak nem személyes kapcsolat miatt fontos Newton életműve kapcsán egy excentrikus francia hölgy tevékenysége. Émilie du Chatelet-ről Voltaire úgy nyilatkozott: nagy ember, akinek egyetlen hibája, hogy nőnek született. Szellemes paradoxon, bár Voltaire részéről teljességgel indokolatlan, mivel a – nem melleleg – kora egyik szépségeként számon

tartott, dúsgazdag hölgy másfél évtizedig volt a barátnője. Kortársai Franciaország Miner-vájaként emlegették. Voltaire-rel közösen írt, Newton filozófiáját magyarázó tanulmányukon a hölgy neve nem szerepel, de ékes bizonyítékul, hogy mennyire otthon lehetett ezen a területen, saját neve alatt jelent meg Newton főművének, a „Principiá”-nak jegyzetekkel, magyarázatokkal kiegészített fordítása, amely évtizedekig volt forgalomban, új és új kiadásokban jelent meg. Chatelet asszony saját műveinek témái széles skálán mozognak: írt az égési folyamatokról, a görög költészetéről, az etikáról, értelmezte a Biblia különböző részeit. „A fizika alapjai” című tanulmányában Leibniz, Newton és Descartes elveinek integrálását kísérelte meg. Munkásságának elismerése felemás volt: neves tudományos folyóiratok dícsérték könyveit, a bolognai akadémia tagjává választotta – viszont szülőházája ettől elzárkózott, még a Newtonnal foglalkozó akadémiai ülésekre sem engedték be Párizsban. Zaklatott életében próbált egyensúlyt teremteni a családnya, a szerető és a tudós szerepe között. Mindössze 43 éves volt, amikor negyedik gyermeke születésébe belehalt.

A közvetlen családtagjaikat támogató, ismereteiket a gyakorlat során megszerző „tudós nők”-re három érdekes példát találunk a könyvben.

A lengyel Johannes Hevelius innovatív csillagász volt: műszereit, nagy felbontóképességű teleszkópjait maga készítette, a lencséket is ő csiszolta. A Holdról készített térképét korában a legjobbnak tartották. Második felesége, Elisabeth jóval fiatalabb volt nála, de már korábban is érdeklődött a matematika iránt, és jól tudott latinul. Három gyermekének felnevelése mellett évtizedekig részt vett férje mellett az éjszakai megfigyelésekben, gondos jegyzeteket, diagramokat készített, bonyolult számításokat végzett. Két híres, alkalmi látogatójuk: Halley és Celsius is elismeréssel emlékezett meg képességeiről.

A Caroline és William Herschel testvérpár ugyancsak a csillagászat területén szerzett elismerést. William az Uranus bolygó felfedezőjeként ismert, Caroline nevéhez nyolc üstökös és számos csillagköd első észlelése fűződik. Első volt a nők között, akit a londoni Csillagászati Társaság aranyéremmel tüntetett ki, és igaz, hosszas huzavona és vita után, de végül az akadémia tiszteletbeli tagja lett. Példa nélkül állt az is, hogy a tekintélyes Philosophical Transactions közölte egy nő cikkét. Mindkét testvér komoly zenei tehetséggel is meg volt áldva, de a tudomány vonzóbbnak bizonyult számukra. A csillagászati megfigyelésekhez szükséges szisztematikusság, pontosság éppúgy megvolt Caroline-ban, mint a bátyjában. William családalapítása után magától értetődően vette át a tudományos munka mellett a nőktől elvárt háztartási tevékenység egy részét is.

A tragikus sorsú Lavoisier 41 évesen vette feleségül a mindössze 13 éves Marie Paulze-ot. A gazdag pénzember, földbirtokos és adóbérlő csak kedvtelésként kezdett kémiával foglalkozni – de a szenvedély a tinédzser korú házastársra is hamar átragadt. Közel 20 évi együttélésük alatt fontos segítőtársa lett férjének, aki a vegytanon kívül nyelvekre is tanította. Idővel szalont nyitottak, ahol Benjamin Franklin és James Watt is megfordult – a társalgásban pedig Marie kitűnt tájékozottságával és szellemességével. A hétköznapi szorgos munkával teltek. Az ifjú asszony férjének kísérletek közben sietősen papírra vetett jegyzeteit tisztázta

le, fogalmazta át a tudomány szabatos nyelvére. A műszerekről rajzokat készített, a mérési eredményekről diagramot szerkesztett, azután a készülő könyvekhez mindezeket részlemezre karcolta, hogy a nyomatokat könnyen elkészíthessék. A francia forradalom alatt, a terror idején férjét mint a kizsákmányoló osztály tagját, a szegények elnyomóját vádolták – pedig kémiai ismereteinek is köszönhetően olyan mintagazdaságot hozott létre, ahol a parasztok jobban éltek, mint sorstársaik bárhol az országban. Lavoisier börtönbe került, egy időre feleségestül. Amikor az asszony kiszabadult, eredménytelenül próbált pártfogókat keresni. Lavoisier a guillotin alatt végezte. Halála után rehabilitálták, díszes temetést rendeztek számára – amelyen özvegye nem volt hajlandó részt venni, mondván, hogy a gyászolók között vannak elitélői is. Ő minden díszes emlékműnél méltóbb módon járult hozzá férje halhatatlanná tételéhez: félbehagyott tanulmányát hátrahagyott jegyzetei alapján befejezte és kiadta.

Mary Shelley nevének említése első olvasásra indokolatlannak tűnik a tudós nők arcképcsarnokában. Híres regényének hőse, Frankenstein manapság is közismert – de sajnos, nem az eredeti írásmű, hanem számos gyenge, hiteltelen film- és képregény-feldolgozás alapján. Pedig Mary Shelley műve nem értéktelen rémregény. Munkájából egyértelműen kitűnik, hogy naprakész információi voltak korának természettudományáról például a kémia és a biológia területén; az elektromosság jövőbeli sokoldalú alkalmazását pedig jó érzékkel jóslta meg. A regény központi gondolata az élettelen anyagokból emberi lényt kreáló tudós dilemmáján keresztül kifejezve az, hogy milyen mértékig van joga beleavatkozni az embernek a természet rendjébe, milyen felelősséggel jár élőlények mesterséges létrehozása, illetve tulajdonságaik módosítása, és milyen előre nem látott konfliktusokhoz vezethet mindez. Az író nő által feszegetett fenti problémák napjainkban váltak igazán aktuális etikai kérdésekké.

A néhány kiragadott példa is mutatja, milyen érdekes egyéniségekkel, sorsokkal foglalkozik Patricia Fara, melynek kapcsán néhány évszázad tudománytörténetét is megismerjük. Egyetlen hibája a könyvnek, hogy kissé túlírt, néhol felesleges ismétlésekbe bocsátkozik. Dícsérendő viszont a tárgymutató és az igen részletes irodalomjegyzék, amelynek alapján az érdeklődők tovább bújárkodhatnak az igencsak szerteágazó és rendkívül érdekes témában.

Longa Péterné

Antonino Terranova: Felhőkarcolók. Alexandra Kiadó, 2003; ISBN 963 368 497 8

A felhőkarcolók a modern építéstechnológia szó szerint kiemelkedő csodái. A világhírű Encyclopaedia Britannica magyarított változata, a Britannica Hungarica tartalmas szócikke szerint a név az 1880-as években került használatba, röviddel azután, hogy az Egyesült Államokban megépültek az ilyen magasépületek. A felhőkarcoló-építés kialakulása számos technológiai és társadalmi változás egybeesésének eredménye. A kifejezést eredetileg a 10-20 emeletes épületekre használták, de a XX. század végére a még ma is szokatlanul magas

épületek megnevezése lett, általában a 40-50 emeletnél is magasabbaké. A legelső felhőkarcolók még különlegesen vastag földszinti téglafalakon álltak, de az építészek hamarosan úgy tudták alakítani az öntött- és kovácsoltvas vázszerkezetet, hogy ez hordozza a felső falak súlyát, és így nagyobb szabad teret nyertek az alsóbb szinteken. A New-York-i „Öntöttvas épület”-ben (1848) már a merev vasváz hordozta a felső szintek és a tető súlyát. A felhőkarcolók építésében (az acélgyártásban használt) Bessemer-féle eljárás tökéletesítése hozott nagy előrelépést, ezt az 1860-as években alkalmazták először az Egyesült Államokban. Minthogy az acél erősebb is, könnyebb is, mint a vas, az acélváz alkalmazása lehetővé tette még magasabb házak építését. 1885-ben használtak először acél mestergerenda-szerkezetet a Home Insurance Co. biztosítótársaság tízemeletes chicagói épületéhez. Alkotója épített először függőnyfalat is: ez olyan külső burok – téglából vagy más anyagból –, amely csak saját súlyát hordja, és a tartó acélvázhoz van erősítve. A felhőkarcolók szerkezetileg föld alatti pillérek alépítményéből, a föld felett oszlopok és mestergerendák felépítményéből állnak, illetve a mestergerendán függő függőnyfalakból. Formájuk és díszítésük fejlődése számos fázison ment keresztül. A XX. század végén tervezésüket és építésüket társadalmi tényezőként befolyásolta az energiatakarékosság igénye. Például a korábban légmentesen zárt ablakok, amelyek szükségessé tették a folyamatos légkondicionálást vagy hűtést, a közepes magasságú épületekben átadták a helyüket a nyitható ablakoknak és a nap sugárzását visszaverő, színezett üvegfalaknak.

Az Alexandra elegáns, a témához illő alakú kötetének bevezető tanulmánya részletes áttekintést ad ennek a gyakorta jelképértékű építészeti ágának a fejlődéstörténetéről. Ha vázlatosan is, elemzi a felhőkarcolók formatervezési történetét és azok társadalmi fogadtatását. Sok tanulságos megállapítása közül itt emeljük ki, hogy ezek az épületek egy belső és szüntelenül meglévő emberi igényt elégítettek ki: a hatalom jelképeivé váltak. Valóban, könnyű belátni, hogy a felhőkarcolók szó szerint megtestesítik a szinte korlátlan pénzügyi erőt és technológiai képességet – a modern idők két legfontosabb hatalmi tényezőjét. Ez a kötet maga is kitűnő bizonyosság arra, hogy a világban sorra jelentek meg és épülnek ma is felhőkarcolók, amelyek legfőbb rendeltetése, hogy emeljék építetőjük presztízsét, és ezzel jelentős mértékben erősítsék is annak pozícióját a közösségi és/vagy az üzleti életben. Joggal mondja itt Terranova – a római La Sapianza egyetem építész-mérnöki karának professzora, az építészeti és városfejlesztési tanszék vezetője –, hogy a felhőkarcolókban testesül meg korunk legvégző építészeti kifejeződése.

A kötet 44 felhőkarcolóról ad bámulatos fényképekkel illusztrált, a téma kiváló szakértői által írt ismertetést. Ezekből kibontakozik a mai kor eme katedrálisainak és „királyi” várainak szinte teljes panorámája és fejlődéstörténete. Néhány a nagy nevek közül: Flatiron Building, Chrysler Building, Empire State Building – azaz „a klasszikusok” –, Lomonoszov Egyetem, Montparnasse Tower (Párizs), Citicorp Center, Rialto Towers (Melbourne), Bank of China (Hong Kong), Tokyo City Hall, Messeturm (Frankfurt), Landmark Tower (Yokohama), Emirates Twin Towers (Dubai), Burj al Arab (Dubai), Kingdom Center (Rijad) – az

arab világ hatalma – és Petronas Towers (Kuala Lumpur) – jelenleg a világ legmagasabb épülete, és talán minden másnál inkább jelképe a Csendes-óceáni térség felemelkedésének.

Dr. Osman Péter

George Forty: Tankok világciklopédiája. A világ tankjainak képes története és részletes leírása. Athenaeum 2000 Kiadó, 2006; ISBN 963 203 131 8

Ezek a félelmetes harceszközök a legtöbb európai nyelvben ma is élő „tank” elnevezésüket a bölcs innovációs stratégia egyik alapelve szerint kapták: csak akkor fedjük fel az új fejlesztési eredmény létét, ha ez már időszerű vagy annak használatához elkerülhetetlen. Amint Forty elmondja – és olvashatjuk a Britannica Hungaricában is – az I. világháború harcászati szükségletei nyomán indult meg ezeknek az eszközöknek a fejlesztése, amiben elsőként a britek jutottak sikerre. Az ennek eredményeként elkészült harckocsikat titokban, letakarva vitték a francia frontra. Így akarták biztosítani, hogy első harctéri bevetésüket a meglepetés ereje is segítse. Ekkora eszközök behajóztatása azonban nem kerülhette el a feltűnést, ezért tartályként – angolul tank – szerepeltették őket, ami megfelelt méretüknek és letakart alakjuknak.

Forty a téma egyik legjobb szakembere, így e könyve feltétlenül hiteles tájékoztatást ad a tankok, magyar szóval a harckocsik máig ívelő fejlesztésének történetéről, annak nagyobb szakaszairól és főbb típusairól a világ minden tájáról. 32 évet töltött a brit páncélos erők kötelékében. 1981-ben kinevezték a világhírű angliai Bovingtoni Harckocsimúzeum igazgatójának, amelyet Európa egyik legfontosabb katonai múzeumává fejlesztett. Szakíróként és történészként a páncélos hadviseléssel foglalkozik, erről több mint 70 könyvet írt.

A kötet a harckocsik lényegének, legfontosabb funkcióinak tömör bemutatásával indul. E funkciók folyamatos tökéletesítése és bővítése hajtja állandóan előre a harckocsik fejlesztését, hiszen azoknak, rendeltetésükből következően, mindenkor az ésszerűen elérhető legnagyobb harcerővel, a legjobb menettulajdonságokkal, ugyanakkor pedig a legnagyobb ellenálló képességgel kell rendelkezniük. A velük szemben támasztott mindenkori követelmények és az ezeknek megfelelő fejlesztések sajátos vonása, hogy mivel egymással is harcra kerülhetnek, a különféle harckocsiknak egymással is versenyezniük kell mind harcerejükben, menettulajdonságaikban, mind ellenálló képességükben. A kötetben több mint 230 harckocsitípus részletes bemutatása állítja eléink a fejlesztések eredményeit. Köztük olyan közismert, legendás tankok is szerepelnek, mint az amerikai Sherman, a német Tigris és Párduc, a szovjet T-34, és megtaláljuk a csehszlovák Škoda gyártól vett licenc alapján gyártott, majd továbbfejlesztett magyar Turán I és II típusokat is.

Az első rész a harckocsik történetéről ad tömör összefoglalást az I. világháborús kezdetektől napjainkig, és felvázolja a nagy kérdést, hogy mi lesz a jövő fejlesztési iránya. 2-2 oldalas fejezetekben szól a nélkülözhetetlen emberi tényezőről, azaz a harckocsizókról; a tankokról az I. világháborúban, a két világháború közti korszakról, amelyben megkezdtek e fegy-

vernem elsőrendű támadóerővé fejlesztését, és a II. világháborúról, amelyben ezt kiteljesítették, és szintúgy a további állomásokról és fejlesztésekről. A kötet túlnyomó hányadát a harckocsitípusok bemutatása teszi ki. Szöveges leírásuk röviden áttekinti főbb jellemzőiket, a típusváltozatok jellegzetességeit, valamint megalkotásuk és alkalmazásuk történetét. Mindegyikükénél szerepel egy táblázatos adatközlés a szolgálatba állítás évéről, a legénység létszámáról, a tank tömegéről, méreteiről, fegyverzetéről, erőforrásáról és teljesítményéről. Több mint 500 fénykép segíti a bemutatást és teszi látványossá a kötetet.

Dr. Osman Péter

TÁJÉKOZTATÓ

Tájékoztatjuk tisztelt Olvasóinkat, hogy az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle Szakirodalmi tájékoztató rovatát júliustól elektronikus formában jelentetjük meg.

Tekintetbe véve a keresési szokásokat és igényeket, a jövőben új, rugalmasan kutatható módon biztosítunk hozzáférést a szellemi tulajdon-védelmi folyóiratokban feltárt információkhoz. Elektronikus szolgáltatásunk alapja a könyvtár megújult online katalógusa, amely a következő címen érhető el: <http://mormota.aszi.sztaki.hu/mszh/index.jsp>.

Reményeink szerint elősegíti a naprakész tájékoztatást, hogy az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle megjelenésétől független, heti rendszerességgel frissített szakirodalmi információkban kutathatnak. Az új, elektronikus katalógus számos, korábban nem alkalmazható keresési lehetőséget biztosít az érdeklődők számára. Alkalmas – többek között – a nyelvek szerinti szűrésre, megfelel annak az elvárásnak, hogy egy adott folyóiratban megjelent és feltárt valamennyi cikk adatai egy kereséssel legyenek megjeleníthetők, valamint lehetőséget nyújt a cikkek évek szerinti monitorozására is.

Az alábbi címen általános tájékoztató és keresési példa található: http://www.mszh.hu/ugyfel/ipszak/online_kat.html.

Az új szolgáltatással kapcsolatban felmerülő kérdéseikkel kérjük, forduljanak bizalommal munkatársunkhoz telefonon vagy e-mailben: Tóth Rita, 474 5520, rita.toth@hpo.hu.

SUMMARIES

THE VALUATION OF INTELLECTUAL PROPERTY: AN OVERVIEW OF THEORETICAL AND PRACTICAL METHODS

Péter Káldos

Intellectual property (IP) has become increasingly significant in today's knowledge based economy. Research orientated organisations (including small-medium enterprises) and funding bodies need to be proficient in IP valuation to make well-founded management decisions. Various professionals in the field have developed often complementary methods to value IP. An overview of these methods is presented in this article.

DESIGN PROTECTION IN HUNGARY AND IN THE EUROPEAN COMMUNITY – PART III.

Zsolt Zombori

Design law harmonisation of EU-member states and introduction of community level legislation have appreciably changed the legal protection of design in Europe. The final section of the thesis discusses the significance and characteristics of community design, revealing economic interests behind the scenes and drafting the possible future development of the legal evolution.

E-LEARNING CURRICULA OF THE HUNGARIAN PATENT OFFICE

Xénia Sárpátki – Zoltán Zábori

Since the period of 2004–2005 in the Hungarian Patent Office an „e-learning” subject-matter of instruction relating to industrial property protection has been developed. First of all the intention was to improve the knowledge of students studying in regular education but simultaneously it also serves as a useful help and information source for contractors who need wider knowledge on intellectual property. So, this article shortly introduces the content, the structure and the background of the „e-learning” curricula.

INTERESTING DECISIONS CONCERNING PATENTS FROM THE PRACTICE OF THE AMERICAN COURTS IN THE YEARS 2001 AND 2002

Tivadar Palágyi

This study outlines the most interesting decisions relating to patents from the practice of the Board of Appeals and Patent Interferences of the U.S. Patent and Trademark Office and the American courts in the years 2001 and 2002. Although the decisions treated reflect the American patent practice, it is possible to draw useful conclusions from most of them concerning both the European and the domestic legal practice.

IS THE SIGN SAT.2' DESCRIPTIVE ? ECJ'S JUDGEMENT

Sándor Vida

Registration of the sign SAT.2' as a community trademark was sought for different goods and services. OHIM's Examiner refused the application so far as concerned goods within Classes 9 and 16 and services within Classes 38, 41 and 42. The Board of Appeal dismissed the appeal so far as it concerned the services in Classes 38, 41 and 42. The applicant filed claim requesting to annul the contested decision. The Court of First Instance partially annulled the decision of the Board of Appeal (T-323/00). ECJ settled aside the judgement of the Court of First Instance and that of the Board of Appeal, judging that the grounds on which the Board of Appeal considered, namely that the sign SAT.2' is devoided of distinctive character are unfounded (C-329/02). It seems that Opinion of Mr. Advocate General Jacobs was decisive in this case. Moreover the statement of ECJ, namely that registration of a sign as a trademark is not subject to a finding of a specific level of linguistic or artistic creativity or imaginativeness (point 41.) deserves general interest.

SIGNIFICANT RULINGS ON COMMUNITY TRADEMARKS BY THE COURTS OF LUXEMBOURG IN 2005

Szilvia Polyák – Arnaud Folliard-Monguiral

The purpose of this article is to give a quick overview of the most significant trademark cases decided in 2005 by the Luxembourg Courts and the OHIM Boards of Appeal. The article has a practical bias and is aimed at readers who wish to rapidly find the key decisions of 2005. The cases treated are grouped according to the articles of the Council Regulation (EC) No 40/94 on the Community trademark. Both procedural and substantial issues are discussed. The first part deals with the absolute grounds, the second part with relative grounds. Comparison of goods, services and signs is also provided in the end of the study.

THE HISTORY OF COPYRIGHT AND AUTHORS' RIGHT IN ENGLAND, GERMANY AND THE UNITED STATES

Part Krisztina Katalin

This article is about the historical development of the copyright and authors' right ruling and legislation in the above mentioned civil law and common law countries. They have the same roots but do they have the same aims and methods in legislation? What are the similarities and differences between them? The author of this article carries the reader through the centuries of the evolution of copyright and authors' right answering these questions.

THE THREE-TIMES DISCOVERED TELLURIUM OR GEOLOGISTS IN THE MAGIC FLUTE

Ildikó Longa

Tellurium is the only natural chemical element which was discovered in Hungary in the 18th century. As three different geologists founded tellurium ore during one decade there was a debate concerning the priority. An interesting element of the above mentioned events, that presumably one or more of the concerned scholars could have been the models of the main characters in Mozart's Magic Flute.

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

1. (111.) évfolyam, 4. szám

Megjelent: 2006. augusztus

Felelős kiadó:

dr. Bendzsel Miklós

Felelős szerkesztő:

Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:

Plette Péter

Szerkesztőségvezető:

Dürr János

Szerkesztőség:

Magyar Szabadalmi Hivatal

1054 Budapest, Garibaldi u. 2., Telefon: 474 5554

Levélcím: Pf. 552, 1370, e-mail: iszjsz@hpo.hu

www.mszh.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága,

1008 Budapest, Orczy tér 1.

Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél,

e-mailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon: 303 3440.

További információ: 06 (80) 444 444

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk a 06 (80) 444 444 zöldszámon.

Egyes szám ára: 1150 Ft

Egy évre: 6900 Ft

MSZH – Nyomda – 2006.08

Felelős vezető:

Törőcsik Zsuzsanna

Tel.: 331 4140

HU ISSN

1587–5563

Szerkesztőbizottság:

dr. Bendzsel Miklós elnök

Bana Zsuzsanna, Dürr János, dr. Ficsor Mihály, dr. Gonda Imre,

dr. Kiss Zoltán, Kürtös József, Posteinerné Toldi Márta,

dr. Tószegi Zsuzsanna, Ujvári János